

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

ŞİDDETE TANIKLIK ETMEK: KADIN CİNAYETLERİ SONRASI GERİDE KALANLAR

Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ

Doktora Tezi

Ankara, 2018

ŞİDDETE TANIKLIK ETMEK: KADIN CİNAYETLERİ SONRASI GERİDE KALANLAR

Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

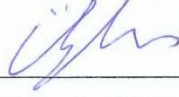
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ tarafından hazırlanan "Şiddete Tanıklık Etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar" başlıklı bu çalışma, 30.05.18 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

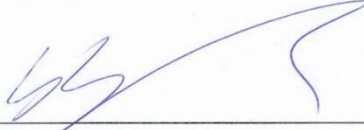
Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN (Başkan)

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ (Danışman)

Prof. Dr. Sema BUZ

Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ

Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

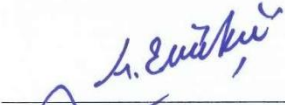
Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

30.05.18

Gamze ERUKÇÜ AKBAŞ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o **Tezimin/Raporumun tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o **Tezimin/Raporumun 30.05.2020 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

30 /05/2018

(İmza)

Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Kasım KARATAş danışmanlığında tarafımdan retildeğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

 (imza)

Dr. Gamze ERÜKÇÜ AKBAş

TEŞEKKÜR

Bu teşekkürün ilki; koşullarının, kaynaklarının ve enerjisinin tamamını kullanarak doğduğum ilk günden beri bana emek veren annem Rukiye PALABIYIK' a... Canım annem, hem bana hem de torununa araştırma kapsamında şehir dışında olduğum zamanlarda gözün gibi baktığın için minnettarım. Sen olmasan bu araştırmayı nihayete erdirmem bir yana bu noktaya gelebilmem hiç mümkün olamayacaktı. Gücüne ve yapabilirliklerine her zaman hayran olan bir evladınım ben...

Annem kadar çok sevdiğim kayınvalidem Emine AKBAŞ ve kayınpederim Tuncer AKBAŞ'a, ablam Demet ERİKÇİ'ye tezime çalıştığım zamanlardaki kızım Şevval'e bakım destekleri için çok teşekkür ederim...

Danışmanım Prof. Dr. Kasım KARATAŞ hocam, emekleriniz, her defasında beni özenle dinlediğiniz ve tez sürecimde beni hep desteklediğiniz için çok teşekkür ederim! Sizi seven ve size saygı duyan bir öğrenciniz olarak size ve benim için açtığınız akademik yola her daim minnettar kalacağım...

Tezimi defalarca okuyup geribildirim veren sevgilim, eşim Emrah AKBAŞ sana buradan da teşekkür ederim! İyi ki yoldaşım olmuştun. Benimle birlikte saha için kilometrelerce yol gittiğin ve beni çalışmamın her aşamasında yüreklendirdiğin, daha tezimi kendimce bitirememişken “bitirdin çoktan artık savun!” desteğin için çok teşekkür ederim!

Bu tez çokça emeğin ve çabanın sonucu, bu nedenle teşekkür etmem gereken kişiler öyle çok ki...

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği Ankara Temsilcisi Ayşen Ece KAVAS'a, Manisa Temsilcisi Semiha HASGÖR'e, Sosyal Hizmet Uzmanı Cemile GÜVERCİN'e, sevgili arkadaşım Mehmet BAŞÇILLAR'a ve arkadaşı Ali YORULMAZ'a, abim Özgür ERİKÇİ'ye ve Yengem Semahat ERİKÇİ' ye ve arkadaşı Sunay KILINÇ'a, Doç. Dr. Rıza GÖKLER ve Prof. Dr. Kasım KARATAŞ hocama olgulara ulaşmam konusundaki içten destekleri için çok teşekkür ediyorum...

Tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Işıl BULUT, Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ hocama; savunma sınavımda yer alan Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN, Prof. Dr. Sema BUZ ve Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK hocalarıma çok teşekkür ediyorum.

Tezimi okuyan ve tezime geribildirim veren arkadaşım ve hocam Dr. Aslıhan AYKARA'ya, Sosyal Hizmet Uzmanı Umut Yaşar GÖÇ'e, Elife BOZKURT'a, Arş. Gör. Nurgül CERTEL ve Kübra ARSLAN'a güleryüzleri ve enerjileri için çok teşekkür ederim.

Savunma sınavında yanımda olarak beni destekleyen arkadaşlarım Arş. Gör. Yasemin ERTAN KOÇAK' a, Meryem DANIŞMAZ SEVİN'e, Rukiye İNEKÇİ'ye, Gizem AKOĞLU'na, Tahir Emre GENCER'e ve ismine burada yer veremediğim tüm sevgili arkadaşlarıma teşekkür ediyorum...

En büyük teşekkürümü araştırmaya katılarak benimle çok özel yaşantılarını, deneyimlerini paylaşan, içten ifadeleri ile çalışmamı güçlendiren kişilere ediyorum. Çalışmama katıldığınız için çok teşekkür ederim!

ÖZET

ERÜKÇÜ AKBAŞ, Gamze. *Şiddete Tanıklık Etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar*, Doktora Tezi, Ankara, 2018.

Erkek şiddeti sebebiyle günbegün yaşanmakta olan kadın cinayetleri yalnızca kadınların yaşam hakkına engel olmamakta, geride cinayetten etkilenen on binlerce aile ve çocuk bırakmaktadır. Bu nedenle Türkiye örneğinde kadın cinayetleri öncesi risk faktörlerini ve cinayet sonrası çocukların ve çocukların bakımını üstlenen yetişkinlerin gerçekte ne yaşadıklarını kendi öznel deneyimlerini temel alarak belirlemek son derece önemlidir.

Bu çalışma erkek şiddeti sebebiyle gerçekleşen kadına yönelik cinayetlere ilişkin risk faktörlerini incelemektedir. Ayrıca çalışma; cinayet sonrası geride kalan çocuk ve bakımverenlerin sosyal hizmet mesleği bağlamında gereksinimlerini, sorunlarını ortaya koymakta ve bu kişilerle sosyal hizmet mesleği bağlamında nasıl çalışılabileceğine dair bilgi üretmektedir. Bu kapsamda araştırmacı Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunarak 6284 sayılı yasanın kabul edilmesinden sonra (2012) erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren on kadın cinayeti olgusu üzerinden geride kalan çocuk ve bakımverenlerle niteliksel yöntemle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Araştırma kapsamında, kadınların cinayet öncesi ciddi risk faktörlerini ve ağır şiddeti oldukça fazla deneyimledikleri, buna rağmen şiddet uygulayan erkeklerin pek azına yönelik yalnızca uzaklaştırma tedbirinin verildiği ve kadınları güçlendirebilecek diğer tedbir kararlarının verilmediği ya da verilen tedbirlerin uygulanmasında ise gerek hukuki, gerek sistemsel güçlüklerin ve kuruluşlar arası koordinasyon eksikliğinin olduğu dikkati çekmektedir. Buna ek olarak kadına yönelik şiddete ilişkin değerlendirme yapılmasında son derece önemli olan risk değerlendirme araçları ve tehlike değerlendirme ölçekleri araştırma kapsamında ele alınmış; şiddet uygulayan partneri ile boşanmaya karar veren ve veremeyen kadınlarla nasıl çalışılması gerektiğine ilişkin önerilere yer verilmiştir. Çocuklar ise cinayet sonrası geride kalan bir ebeveynin olmayışı sebebiyle bakım krizi yaşamakta, cinayet sonrası karmaşanın içerisinde yer almakta, babalarının akrabaları ya da babaları tarafından yanlış ifade vermeye zorlanabilmekte ve cinayeti kendilerinin işlediği yönünde beyan vermeye zorlanabilmektedir. Çocukların cinayet travmasına ek olarak yaşadıklarının ikincil travmalar söz konusudur; bu nedenle araştırmacı krize müdahale ve ekolojik yaklaşım perspektifinde çeşitli öneriler getirmiştir.

Anahtar Sözcükler

Kadın Cinayetleri, Risk Faktörleri, Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalan Çocuklar ve Bakımverenler, Travma, Krize Müdahale, Sosyal Hizmet.

ABSTRACT

ERÜKÇÜ AKBAŞ, Gamze. *Witnessing Violence: Survivors of the Femicide*, PhD Thesis, Ankara, 2018.

Femicide cases which happen almost every single day due to men's violence not only disrupt women's right to live, but also leave tens of thousands of families and children behind affected by the murder. Thus, it is extremely important in Turkish case to determine the risk factors before the femicide and the lives of the children and those who assume the caring responsibility of these children after it with reference to their subjective experiences.

This study examines the risk factors on femicide caused by men's violence. Moreover, it puts forth the needs and problems of the children and their caregivers after the femicide in the context of the profession of social work, and produces knowledge on how to work with these people in a social work context. For this, the researcher has chosen ten femicide cases – which happened after the Law 6284 was enacted in 2012 – and conducted qualitative in-depth interviews with the children and their caregivers after the femicide due to men's violence from various parts of Turkey.

It appears within the scope of the study that women experience serious risk factors and hard violence before the murder quite often, however, just a few of the violent men are given only a restraining order among others that may empower women, and there are either legal or systemic problems and a lack of coordination between agencies in the implementation of the orders. In addition, the study focuses on the risk assessment tools and threat assessment scales which are very important in the assessment of violence against women, and ends up with suggestions on how to work with those women who decide to divorce the violent spouse and those who cannot. Children, on the other hand, experience a crisis of care due to the lack of a parent after the murder, find themselves in the middle of a post-murder turmoil, and may be forced to make false statement and state that they commit the murder under oath. There are secondary traumas in addition to the children's post-murder trauma; thus, the researcher concluded with various suggestions from the perspectives of crisis intervention and ecological approach.

Keywords:

Femicide Cases, Risk Factors, Children and Caregivers left behind after the Femicide, Trauma, Crisis Intervention and Social Work.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	5
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	6
BÖLÜM 2.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. TÜRKİYE’DE KADIN CİNAYETLERİ	7
2.2. KADIN CİNAYETLERİNE YÖNELİK MEDYA ANALİZİ.....	8
2.2.1. Medya Haberlerinin Nitel Analizi	10
2.3. KADIN CİNAYETLERİNE YÖNELİK VERİ EKSİKLİĞİ VE TUTARSIZLIĞI	12
2.4. KADIN CİNAYETLERİ RİSK FAKTÖRLERİ.....	13
2.5. ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLARLA ÇALIŞMADA RİSK DEĞERLENDİRME ARAÇLARI.....	17
2.6. ŞİDDETİN SESSİZ TANIKLARI: KADIN CİNAYETLERİ SONRASI GERİDE KALAN ÇOCUKLAR.....	21
2.6.1.ÇOCUKLARIN YAS SÜRECİ.....	22
2.6.1.1. Çocukların Ölüme Verdiği Tepkiler	23
2.6.2. ANNESİNİ BABA ŞİDDETİ SEBEBİYLE YİTİREN ÇOCUKLARIN YAŞADIĞI SORUNLAR.....	25
2.6.2.1. Çocukların Bakımveren Bireylerle Cinayet Sonrası İlişkileri	26

2.6.2.2. Cinayet Sonrası Çocuklarda Post-Travmatik Stres Bozukluğu ve İyileşmeye Etki Eden Faktörler	31
2.6.2.3. Çocukların Cinayet Sonrası İlişki Biçimleri: Kendini İfade Etme ve Sonrası	34
2.6.2.4. Çocukların Suçluluk Duyguları ve Potansiyel Diğer Sorunlar	35
2.6.2.4. Cinayet Sonrası Babayla İletişim Mümkün mü?	36
2.6.3.KADIN CİNAYETLERİ SONRASI GERİDE KALAN ÇOCUKLARIN TRAVMA SONRASI İYİLEŞME SÜREÇLERİ.....	39
2.6.3.1. Travma Odaklı Bilişsel Davranışçı Terapi.....	40
2.6.3.2. Yas Danışmanlığı	44
2.6.3.3. Cinayet ve Şiddet Sonrası Çocuklarla Grup Çalışması.....	45
2.6.3.3.1. Sosyal Hizmet Mesleği Bağlamında Cinayet Sonrası Çocuklarla Grup Çalışması	45
2.7. TÜRKİYE’DE CİNAYET SONRASI GERİDE KALAN KİŞİLERE YÖNELİK VERİLEN HİZMETLER	47
2.7.1. Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı.....	48
2.8.YURT DIŞINDA CİNAYET SONRASI GERİDE KALAN KİŞİLERE YÖNELİK VERİLEN HİZMETLER	51
2.8.1. Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalan Kişilere Yönelik Mağdur Destek Hizmetleri (Victim Support Services)	51
2.9.ANNESİNİ CİNAYET SONUCU KAYBEDEN İKİ ÇOCUKLA SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDE OLGU ÇALIŞMASI.....	52
BÖLÜM 3.....	57
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	57
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	57
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	58
3.3.ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	59
3.3.1. Araştırmaya Katılan Çocukların Sosyo-demografik Özellikleri:	59
3.3.2. Araştırmaya Katılan Bakımveren Kardeş ve Bakımveren Akrabaların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	61
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	64
3.5. ARAŞTIRMA KAPSAMINDAKİ OLGULARIN AYRINTILITANITILMASI	65
3.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	68
3.7. ETİK MESELELER	69
3.7.1. Etik Komisyon İzin Süreci	70
3.8. ARAŞTIRMA SÜRECİNDE ÇOCUKLARA VE BAKIMVERENLERE YÖNELİK GERÇEKLEŞTİRİLEN SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ	71
3.9. BİR KADIN VE ANNE OLARAK ANNESİZ KALAN ÇOCUKLARLA ÇALIŞMA	72
3.10. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI.....	73

3.11. ÇOCUKLARLA NİTEL ARAŞTIRMA MÜMKÜN MÜDÜR?	74
3.12. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ TEORİK PERSPEKTİFLER	77
3.12.1. Feminist Yaklaşım	78
3.12.2. Ekolojik Yaklaşımı	83
3.12.3. Direnç Kuramı	84
3.12.4. Sosyal Destek Kuramı	84
3.12.5. Aile Stres Teorisi	85
3.12.6. Krize Müdahale Perspektifi	86
BÖLÜM 4	88
BULGULAR	88
4.1. ERKEK ŞİDDETİ SEBEBİYLE YAŞAMINI YİTİREN KADINLARIN EVLİLİK ÖYKÜLERİ	88
4.1.1. Zoraki Evlilikler: Kadın ve Erkeğin Rızasının Olmadığı Evlilikler	88
4.1.2. Kadınların Ekonomik, Sosyal Güçsüzlüğü ve Evliliğe Yaslanması	90
4.1.3. Yarım Kalanlar: Kadınların Eğitime Devam Edememesi ve Evlilik Seçeneği	91
4.2. ERKEK ŞİDDETİ SEBEBİYLE YAŞAMINI YİTİREN KADINLAR: CİNAYET İÇİN CİDDİ RİSK FAKTÖRLERİ	92
4.2.1. Kadınların Cinayet Öncesi Erkek Şiddeti Sebebiyle Ağır Yaralanmalara Maruz Kalması	93
4.2.1.1. Erkeklerin Uyguladığı Ağır Şiddet Sebebiyle Bozulan Ruh Sağlığı ve Kadın İntiharları	94
4.2.2. Şiddet Uygulayan Erkek Tarafından Gebelikte Şiddete Maruz Kalma	96
4.2.3. Şiddet Uygulayan Erkek Tarafından Ölüm Tehdidi Alma: Çocukların Cinayet Öncesi Korkuları	97
4.2.4. Ölüm Tehdidine Eşlik Eden Israrlı Takip ve Failin Silah Edinmesi	98
4.2.5. Kadın Cinayetlerinde Bir Risk Faktörü Olarak Kadının Başka Bir Partnerle İlişki İddiası: Töre Cinayetleri	100
4.2.6. Kadın Cinayetlerinde Bir Risk Faktörü Olarak Faillerin Özellikleri	101
4.2.6.1. Erkeğin Şiddete Tanıklığı: Erkeğin Annesinin Baba Tarafından Öldürülme Girişimi ve Ailenin Suç Öyküsü	102
4.2.6.2. Çoklu Risk Faktörleri: Alkol Kullanımı ve Kabul Edilmeyen Ruh Sağlığı Sorunları	103
4.2.6.3. Erkeğin İşsizliği ve Yetersizlik Duyguları	104
4.2.6.4. Failin Öfke Sorunları ve Çevre İle Sınırlı İlişki Biçimleri	105
4.3. KADINLARIN DİĞER ŞİDDET DENEYİMLERİ: ALDATILMA, DUYGUSAL VE EKONOMİK ŞİDDET	105
4.3.2.1. Kadınların Aldatılma Deneyimleri	105
4.3.2.2. Kadınların Duygusal Şiddet Deneyimleri	106
4.3.2.3. Kadınların Ekonomik Şiddet Deneyimleri	108
4.4. ŞİDDET GÖREN EVLİ KADINLARIN BOŞANAMAMA NEDENLERİ	109

4.4.1. Boşanmayı Geciktiren Bir Faktör Olarak Şiddete Sessiz Kalma ve Sessizliğe Etki Eden Unsurlar	109
4.4.2. Boşanmayı Güçleştiren Bir Faktör Olarak Sosyal Destek Eksikliği	111
4.4.3. Şiddet Uygulayan Erkek Baskısı Sebebiyle Boşanmayı Erteleme	113
4.4.4. Şiddet Uygulayan Erkeğin Israrlı Takibine Maruz Kalma.....	113
4.4.5. Şiddet Uygulayan Erkeklerle Başarısız Boşanma Girişimleri.....	115
4.4.6.Boşanmama Sebebi Olarak Çocuklarla İlgili Faktörler	115
4.4.7.Boşanamama Sebebi Olarak Ekonomik Faktörler.....	118
4.4.7.1. Evden Kimin Gideceğine İlişkin Çatışmalar	119
4.5. KADINLARIN BOŞANMA SÜRECİ VE SONRASI YAŞADIĞI SORUNLAR: ISRARLI TAKİP VE ERKEK ZORBALIĞI.....	120
4.5. ŞİDDET ÇEPERİNDE ÇOCUK OLMAK: ŞİDDETE TANIK OLAN VE MARUZ KALAN ÇOCUKLARIN BAŞ ETME STRATEJİLERİ VE DENEYİMLERİ.....	122
4.5.1. Cinayet Öncesi Babayla İlişki	122
4.5.2. Çocukların Şiddet Deneyimleri.....	123
4.5.2.1. Çocukların Ciddi Fiziksel Şiddete Tanıklığı	123
4.5.2.2. Çocukların Baba Tarafından Maruz Kaldıkları Fiziksel Şiddet Deneyimleri	124
4.5.2.3. Çocukların Duygusal Şiddet ve İhmal Deneyimleri	125
4.5.3. Şiddetin Çocuklara Etkisi	125
4.5.3.1. Babaya ve Anneye Karşı Güvensizlik ve Öfke Duyma	126
4.5.3.2. İçer Kapanma, Şiddete Sessiz Kalma ve Güven Eksikliği	127
4.5.3.3. Çocukların Davranış Problemleri ve Şiddete Yönelmesi.....	127
4.5.3.4. Çocukların İntihar Girişimleri	128
4.5.3.5. Okul Yaşamından Uzaklaşma	129
4.5.3.6. Çocukların Cinayetin Hemen Öncesi Ölümü Sezmesi	129
4.5.4. Çocukların Şiddetle Başa Çıkma Stratejileri	130
4.5.4.1. Şiddetle Mücadele Etme	131
4.5.4.1.1. Polisi arama; Anneyi ve Kardeşleri Korumaya Çalışma	131
4.5.4.1.2. Anneyi Evden Uzaklaştırmaya Çalışma	131
4.5.4.2. Şiddetten Kaçmaya Çalışma	132
4.5.4.2.1. Diğer Aile Üyelerine Sığınma	132
4.5.4.2.2. Evden Kaçma	133
4.5.4.2.3. Polise Başvurma ve Yurda Gitmek İsteme.....	133
4.6. KADINLARIN 6284 SAYILI YASADAN YARARLANMA DURUMLARI.....	134
4.7. KADINLARIN ERKEK ŞİDDETİ SEBEBİYLE YAŞAMINI YİTİRDİKLERİ “O AN”	

4.7.1. Ağlamayı Ertelemek: Travmanın Etkisini Artıran Bir Unsur Olarak Çocukların Cinayete Tanıklığı	138
4.7.2. Annesiz Kalan Çocuklar: Erkek Şiddeti Sebebiyle Annesini Yitiren Çocuklar için “Anne”nin Yeri	142
4.8. ERKEK FAİLLER CİNAYETİN ARDINDAN NE YAPTI?	143
4.9. ÇOCUKLARIN CİNAYETİN HEMEN ARDINDAN YAŞADIĞI İKİNCİL TRAVMALAR	145
4.9.1. Suçun Fail Tarafından Erkek Çocuğun Üzerine Atılması.....	146
4.9.2. Fail ve Akrabaları Tarafından Çocukların Yanlış İfade Vermeye Zorlanması	147
4.9.3. Bakım Krizi: Çocukların Baba Tarafı Akrabalar Tarafından Alıkonulması.....	148
4.9.4. Cinayet Krizi Sebebiyle Diğer Çocukların Cesetle Karşılaşması	149
4.9.5. Çocuklardan Anneyi Teşhis Etmesinin Beklenmesi	150
4.10. ÇOCUKLARIN OLAY SONRASI YAŞADIKLARI DURUMLAR	152
4.10.1. Çocukların Annelerinin Ölümünü Öğrenme Biçimi	154
4.10.2. Yas Süreci: Annenin Ölümünün Kabulünün Zorluğu	156
4.10.2.1. Ölümün Şeklini Kabullenememe.....	159
4.10.3. Çocukların Olay Sonrası Etkilenme Durumu	160
4.10.3.1. Post-Travmatik Stres Bozukluğu: Patoloji mi? Hayatta Kalma Tepkileri mi?.....	160
4.10.3.2. Çocukların Cinayet Sonrası İntihar Girişimleri	162
4.10.3.2.1. İntihardan Koruyucu Faktörler: Kardeşlerin Varlığı ve İntiharı Maliyeti	163
4.10.3.3. Çocukların Cinayet Sonrası Korkuları	163
4.10.4. Bakımveren Kişilerle İlişkiler ve Uyum Güçlükleri	164
4.10.4.1. Çocukların Olay Hakkında Konuşmasının Güçlüğü.....	169
4.10.4.2. Çocukların Yeni Bakımvereni Kaybetme Korkusu	171
4.10.4.3. Büyük Kardeş Olmak ve Kardeşe Bakım Vermek: Fırsatlar ve Zorluklar	172
4.10.4.3.1. İkame Annelik: Değişen Roller Bağlamında Ablanın Anne Rolünü Alması ve Potansiyel Güçlükler	174
4.10.5. Çocuklar İçin Cinayet Sonrası Yer Değişikliği: Güçlük mü Fırsat mı?	178
4.10.6. Çocukların Mahkeme Deneyimleri: Mahkemeye Katılma ve Katılmama Kararının Zorlukları	180
4.10.7. Çocukların Cinayet Sonrası İlişkileri.....	182
4.10.7. 1. Çocukların Annenin Mezarı ile Kurduğu İlişkiler	182
4.10.7. 2. Cinayet Sonrası Babayla İlişki Kurmak: Zorluklar ve Zorunluluklar	184
4.10.7. 3. Çocukların Olay Sonrası Anne ve Baba Tarafı Akrabalar İle İlişkisi	188
4.10.7.4. Çocukların Çevreleriyle İlişkileri: Çevre Tepkileri, Etiketlenme ve Yardım Alma Durumları	191

4.10.7.5. Olay Sonrası Okulla İlişki	193
4.10.7. 6. Güven Probleminin Çocukların Romantik İlişkilere Bakışına Yansıması: Erkeklerle Güven Duymama ve Evlilikten Korkma	196
4.10.8. Çocukların Kurum Bakımı Deneyimi	197
4.10.8.1. Kurum Bakımı Deneyimi Olmayan Çocukların Sosyal Hizmetlerden Korkması	200
4.10.9. Çocukların Gelecek Planları ve Gelecekte Yaşayacakları Potansiyel Durumlar	201
4.11. ÇOCUKLARIN VE BAKIMVEREN KARDEŞLERİN CİNAYET SONRASI BAŞETME STRATEJİLERİ	203
4.11.1. Duygusal Odaklı Baş Etme Stratejileri	203
4.11.1.1. Kardeş Dayanışması ve Kardeşlerin Varlığı	203
4.11.1.2. Sorumluluk Duygusunun Güçlendirmesi	204
4.11.1.3. Annenin Vasiyetini Gerçekleştirme	204
4.11.1.4. Anneyi Örnek Alma	205
4.11.1.5. Koruyucu ve Destekleyici Sosyal Çevreden Yararlanma	205
4.11.1.6. Diğer Duygusal Odaklı Baş Etme Türleri	206
4.11.1.7. Şiddetle Mücadele Etme	206
4.11.2. Problem Odaklı Baş Etme Stratejileri	207
4.11.2.1. Çocukların ve Bakımveren Kardeşlerin Psiko-sosyal Destek Alma Durumları	207
4.11.2.2. Psikiyatri Desteği ve Psikofarmakoloji:	211
4.11.2.3. Okul Sosyal Hizmeti İhtiyacı	212
4.12. BAKIMVEREN AKRABALARIN CİNAYET SONRASI YAŞADIĞI GÜÇLÜKLER, İHTİYAÇLAR VE BAŞETME STRATEJİLERİ	214
4.12.1. Bakım Sürecine Karar Vermede Sosyal Hizmetlerle İlişki	214
4.12.2. Bakım Sürecine Karar Vermede Etkili Olan Faktörler	216
4.12.2.1. Bakımverenlerin Daha Önce Çocuklara Bakım Verme Deneyimi	216
4.12.2.2. Bakım Vermeyi Kolaylaştıran Unsurlar: “Empati”, “Şefkat” ve “Duygusallığın” Rolü	217
4.12.2.3. Bakımverenlerin Geride Kalan Çocuğu Yaşamını Yitiren Kadının Yerine Koyması ...	218
4.12.2.4. Bakım Vermeyi Kolaylaştıran Bir Unsur Olarak “İnanç”	218
4.12.3. Bakımverenlerin Çocukla İlişkisi: Çocuğa Verilen Destek ve Türleri	219
4.12.4. Bakımverenin Bireylerin Yaşadığı Güçlükler	221
4.12.4.1. Bakımverenlerin Cinayetten Etkilenme Durumları	222
4.12.4.2. Bakımveren Bireylerin Bakım Yüğü ve Bakım Zorluğu	223
4.12.4.3. Bakımverenlerin Çocukla İlgili Yaşadığı Güçlükler	224
4.12.5. Bakımverenlerin Baş Etme Stratejileri	225
4.12.5. 1. Bakımverenlerin Duygusal Odaklı Baş Etme Stratejileri	225

4.12.5. 2. Bakımverenlerin Problem Odaklı Baş Etme Stratejileri	227
4.12.5.2.1. Bakımverenlerin Psiko-sosyal Destek Alma Durumları	227
4.12.5.2.2. Bakımverenlerin Ekonomik Destek İhtiyacı ve SED Hizmeti Alma Durumları	229
BÖLÜM 5.....	232
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	232
5.1.Kadın Cinayetleri ve Risk Faktörlerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	232
5.2. Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalan Çocuk ve Bakımveren Kardeşlere İlişkin Sonuçlar ve Öneriler	241
5.2.1.Bakımveren Kardeşlere İlişkin Sonuçlar ve Öneriler	250
5.3. Kadın Cinayetleri Sonrası Bakımveren Akrabalara İlişkin Sonuçlar ve Öneriler	251
KAYNAKLAR.....	255
EK 1: ORJİNALLİK RAPORU.....	261
EK 2: ETİK KOMİSYON İZNİ	263
EK 3: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	264
Ek 4: ARAŞTIRMA KAPSAMINDA GÖRÜŞME ÖRNEĞİ	266
Ek 5: ÇOCUKLAR ve BAKIMVERENLER İÇİN AYDINLANMIŞ ONAM FORMLARI..	273

*2006'da Sonsuzluğa Uğurladığımız Manevi Teyzem
Nihal Demir'e...*

ÇİZELGE DİZİNİ

Çizelge 1: Kadınların Erkek Failler Tarafından İfade Edilen Öldürülme Bahaneleri.....	9
Çizelge 2: Adalet Bakanlığı ve UNECE Kadın Cinayet Verilerinin Yıllara Göre Karşılaştırması (Sekam Raporu, 2015 ve Diğer Çalışmalar).....	12
Çizelge 3: Fail ve Kadın Açısından Kadın Cinayetleri İçin Koruyucu Faktörler ve Risk Faktörleri.....	15
Çizelge 4: Yakın Partner Şiddetinin Risk Düzeyini Tahmin Etme Ölçeği.....	18
Çizelge 5: Tehlike Değerlendirme Ölçeği.....	19
Çizelge 6: Yetişkinler ve Çocuklarla Araştırma Yapmanın Farklı ve Benzer Yanları.....	58
Çizelge 7: Olguların Tanıtımı ve Bölgelere Göre Dağılımı.....	65
Çizelge 8: Israrlı Takip Olgusunun Ayrı Bir Suç Olarak Kabul Edildiği Ülkelerde Genel Durum.....	99
Çizelge 9: Cinayet Sonrası Geride Kalan Çocuklara İlişkin Kod Haritası.....	121
Çizelge 10: Cinayet Sonrası Geride Kalan Çocuklar Açısından SistematiK Derleme Makalelerinden Elde Edilen Koruyucu Faktörler ve Risk Faktörleri	151
Çizelge 11: Çocuklar Açısından Travma Öncesi, Esnası ve Sonrası Risk Faktörleri.....	153
Çizelge 12: Şiddet Mağduru Kadınlara İlişkin Öneriler.....	240
Çizelge 13: Ekolojik Yaklaşım Perspektifinde Araştırma Kapsamında Koruyucu ve Risk Faktörleri.....	248

BÖLÜM 1

GİRİŞ

“Şiddete tanıklık etmek: kadın cinayetleri sonrası geride kalanlar” isimli doktora tez çalışması eşi ya da boşandığı erkek tarafından öldürülen kadınların geride kalan çocuklarının ve çocuklara bakımveren bireylerin gereksinimlerini, yaşamlarını anlamaya ve geride kalan çocuklara sosyal hizmet mesleği bağlamında ne tür bir profesyonel destek ve yardım sunulabileceğine odaklanan bir çalışmadır.

Bu çalışma anne olup çocuğa sahip olan ve eşi ya da boşandığı erkek tarafından şiddet sebebiyle yaşamını yitirmiş olan kadınların çocuklarıyla ve çocuklara bakımveren yetişkinlerle gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de eşi, partneri, eşinin ailesi, oğlu tarafından öldürülmüş olan kadınlar bizi; kadınların “erkek şiddeti” ile nasıl çepeçevre sarılmış olduğumuz gerçeği ile bir kere daha yüzleştirmektedir. Karataş ve Erükçü Akbaş tarafından yapılan çalışmada (2017) 2015-2016 yıllarında yarısı anne olan 484 kadın cinayeti olgusunda 500’ü aşkın kadın erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitirmiştir. Bu kadınların bir kısmı akrabasını ya da evladını şiddetten korumak isterken aynı anda öldürülmüştür. Araştırmaya göre 484 kadın cinayeti olgusunda erkek şiddeti sebebiyle öldürülen kadınların%44’ü çocuk sahibi kadınlardan oluşmaktadır ve bu çocukların %36,9’u ise cinayete doğrudan tanıklık eden çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların maruz kaldığı insan eliyle yaratılan travma ve kayıpların; doğal sebeplerle yaşanan ölümlere (doğal afetler ve ölümün kendiliğinden gelmesi gibi) göre daha çok etkiye açık hale geldiği bilinmektedir. Kadın cinayetlerinde kaybı yaratan kişinin ve kaybın sorumlusunun çoğunlukla güven inşa etmesi gereken “baba” olması ise çocukların annenin ölümüne duyduğu yas ve yasın getirdiği süreçlerle babaya duyduğu öfkeyi eş zamanlı yaşamasına neden olmaktadır.

Kadına yönelik şiddetle mücadele zorunlu olarak iki boyutlu bir mücadele olmak zorundadır. Bu boyutun birinci kısmını kadın haklarının savunuculuğunu yapmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak oluştururken; ikincisi kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocukların haklarını temin etmek ve söz konusu çocukların katılım hakları doğrultusunda “kadın cinayetlerine ve kadın ve çocuk hakkı ihlallerine tepki verebileceği” platformlar oluşturmaktır. Bu platformların “anne kaybı” sonrası çocukların iyileşme süreçlerine de iyi geleceği; benzer deneyimler yaşayan çocuklarla bir araya gelecek olmanın çocukları güçlendireceğine ve iyileşme süreçlerini kolaylaştıracağına inanılmaktadır. Türkiye’de ise çocukların güvenle katılabileceği böyle platformlar henüz yoktur ve kadına yönelik şiddetle

mücadelede ve kadın cinayetlerini önleme konusunda ne yazık ki “çocukların duyguları” hiçbir biçimde yer almamaktadır. Şiddetin mağduru, tanığı çocuklar veya babasının annesini öldürmesi sonrası geride kalan çocukların “duyguları ve seslerinin” kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir potansiyel olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de şiddet sebebiyle annesini yitiren çocuklar ne yazık ki görünür değildir ve “şiddetin sessiz tanıkları” addedilerek ya da hiç fark edilmeyerek yeterli desteği alamadıkları söylenebilmektedir. Bu çocukların büyük bir kısmı ise kendilerini ve cinayet sonrası travmatik yaşam olayını gizleme eğilimindedir.

Annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren, travmatize olmuş çocukların başka hak ihlallerini yaşamaması ve çocukların yeniden yaşama kazandırılması; yaşama, korunma, gelişme ve katılım haklarının temin edilebilmesi için başta çocuk hakları savunucuları olmak üzere özellikle ruh sağlığı çalışanlarının bu hassas konuya dikkatle eğilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocuklar sorunsalı ne yazık ki yeteri kadar tartışmaya açılmamış, belki düşünülmemiş ve bu biçimiyle oldukça ihmal edilmiş bir konudur. Geride kalan çocuğun sosyal destek türleri; olayı bilen çevre ile ilişkileri, bakımlarının ve ihtiyaçlarının hangi kişiler tarafından ve nasıl gerçekleştirildiği, iyileşme süreci ve baş etme biçimleri gibi unsurlar bu bağlamda büyük oranda boşluklarla ve soru işaretleriyle doludur. Bu nedenle kuramsal çerçevede şiddetin en son ve ağır biçimi olan “babanın anneyi öldürmesinin” ve ölüme giden süreçte çocukların tanıklığının çocuklara olan biyolojik, psikolojik, sosyal etkileri ele alınmıştır. Bunun yanı sıra çalışma; yurt içinde yapılan çalışmaların olmayışı sebebiyle yurt dışında gerçekleştirilmiş olan çalışmalar tartışılarak yazılmış ve Türkiye örneğinde açılımlarla devam etmiştir. Çalışmada öncelikle araştırmanın problemi, amacı, önemi ve diğer unsurlar ele alınmaktadır.

1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Çalışma hiçbir kadının şiddet sebebiyle yaşam hakkı ihlaline uğramaması ve hiçbir çocuğun şiddet sebebiyle annesini yitirmemesi üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle çalışma öncelikle kadın cinayetleri sorunsalına odaklanmakta ve kadınları koruma ve güçlendirme bağlamı çerçevesinde cinayet öncesi risk faktörlerini ayrıntılı olarak ele almaktadır.

Karataş ve Erükçü Akbaş tarafından gerçekleştirilen araştırmada (2017) 2015 ve 2016 yılları içinde şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların %45,1’inin eş veya eski eş tarafından öldürüldüğü; kadınların %44,4’ünün çocuk sahibi olduğu ve kadın cinayetleri sebebiyle son iki yıl içinde 475 çocuğun annesiz kaldığı ortaya konulmuştur. Özellikle 2000li yıllardan

sonra artan kadın cinayetleri düşünülüğünde on binlerce çocuk ve ailelerin cinayetle sonlanan aile içi şiddetten etkilendiği söylenebilmektedir. Türkiye’deki kadın cinayetlerinin çok büyük bir kısmını partner şiddeti oluşturmakta; şiddet sebebiyle yaşamının yitiren kadının çocuğu ya da çocukları kaçınılmaz olarak aile içi şiddetin hem mağduru hem de tanığı olmaktadır. Çocukların pek çok şiddet deneyiminin baba tarafından gerçekleştirilen bir cinayetle sonlanıyor olması aslında sadece anne kaybını gündeme getirmemekte çocuklar her iki ebeveynini farklı biçimlerde yitirmektedir. Çocukların, öldürme eylemi sonrası babaya duyduğu öfke babanın çocuklar açısından sosyal ölümüne neden olmakta ve çocuklar sıklıkla babayla iletişimi sonlandırmayı tercih etmektedir. Anne kaybını takiben çocuğun yas sürecine girmesi kaçınılmaz olduğu gibi çocukların yaşamındaki ani değişiklikler çocukların stres ve yas sürecini artırabilmektedir. Çocukların yaşamındaki ani değişiklikler evlerinin yitirilmesi, sıklıkla aile rutinlerinin ve gerekli ilişki ağlarından uzaklaşma sonucunu doğurabilmektedir. Çocuklar için annenin ölümü kabul edilebilir bir ölüm olamamaktadır; çünkü ölüm kendiliğinden değil artık çoğunlukla reddettiği ama varoluş sebebi ve genlerini taşıdığı baba tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle cinayeti gerçekleştiren kişinin güven inşa etmesi beklenen “baba” ya da “annenin partneri” oluşu ve ölümün kendiliğinden gelen rastlantısal bir ölüm olmayışı çocukların ambivalan duygularını artırmaktadır. Bazı çocuklar babayı reddetme, cezaevinde ziyaret etmeme gibi tercihlerde bulunabilirken; cinayet öncesi babayla iletişim içinde olan çocuklar ise geride kimseleri kalmadığı için babalarıyla görüşme mecburiyetinde kalabilmekte fakat görüşülen kişi baba olsa da en sevileni “katleden kişi” olması sebebiyle iletişimde ciddi problemler yaşanmaktadır. Babayla iletişimin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği tamamıyla çocukların inisiyatifinde olması gerekmektedir ama bazen çocuklar bu konuda da baskı ve zorlamaya maruz kalabilmektedir. Bu inisiyatifi alan çocuklar ise babayla yüzleşmede ciddi sorunlar yaşamakta, kişisel güvenlik açısından sorunlar yaşayabilmekte ve babasından korkmaktadır. Çocuklar için kadın cinayetleri sonrası farklı sorun alanları bulunmaktadır. Bunlar çocuğun ya da çocukların kim tarafından bakılacağı, çocuğun uyum ve güçlendirilme sürecinin nasıl gerçekleştirileceği ve babayla ve baba tarafı akrabalarla görüşmenin yapılandırılması ve olası riskleridir. Şüphesiz ki bu üç temel alanla ilgili sosyal hizmet mesleğine olan ihtiyaç oldukça fazladır. Özellikle bakım verecek bireylerin belirlenmesi, bu kişilerle yeni bakımverenlerin birbirleriyle olan iletişimin nasıl tesis edileceği, yas süreci içinde olan çocuğa bakım ve çocukla iletişim konularında bilgilendirme ve danışmanlık, çocuğun var olan ya da yeni okul, arkadaş çevresi ve sosyal çevresi ile ilişkilerinin yapılandırılması ve yas danışmanlığı sosyal hizmet müdahalesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın sorunuyla bağlantılı olarak kadın cinayetlerindeki risk faktörlerinin öğrenilmesi ve çocukların bakımverenlerle yaşadığı durumların, deneyimlerin ve güçlüklerin öğrenilmesi amacıyla çalışmada bakımveren kişilerle de görüşülmüştür. Kadın cinayetlerinin tek tanığı çocuklar değildir. Çocuğa bakımveren kişiler de çoğunlukla aile içinde yaşanan ciddi şiddetin (severe violence) farkında olmaktadır. Şiddete tanıklık eden akrabaların; cinayet öncesi ve sonrası yaşam deneyimleri de(kadın cinayetine ilişkin risk faktörlerine ve uyarı sinyallerine ilişkin unsurlar, kadının 6284'ten yararlanma durumu, çocukların cinayet öncesi yaşam deneyimleri, cinayetin hemen ardından karşılaşılan güçlükler ve çocuğa bakım verme süreci ve uyum gibi) çalışmada ele alınmaktadır.

Bu çalışmanın problemi; kadınların cinayet öncesi çeşitli risk faktörlerine, uyarı sinyallerine maruz kalmasına rağmen korunamaması, güçlenememesine ek olarak şiddet sonrası yaşamını yitiren kadınların çocuklarının ve çocuklara bakımveren bireylerin cinayet öncesi ve cinayet sonrası yaşadıkları sorunların sosyal hizmet mesleğinde ve diğer yardım mesleklerinde yeteri kadar ele alınmış olmaması ve bu sebeple çocuklara ve yeni bakımverenlere yardım sunmada bilgi temeli eksikliğidir.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; erkek şiddeti sebebiyle gerçekleşen kadın cinayetleri risk faktörlerini belirlemek, şiddet sonrası yaşamını yitiren kadının çocuklarının ve cinayet sonrası söz konusu çocuklara bakım vermeye başlayan yetişkinlerin cinayet öncesi ve sonrası yaşam deneyimlerini anlamak, çocukların ve çocuklara bakımveren yetişkinlerin ihtiyaç ve sorunlarını görünür kılmak, çocuklarla ve bakımverenlerle sosyal hizmet mesleği bağlamında nasıl çalışılması gerektiğine ilişkin bilgi üretmektir.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik aşağıdaki araştırma sorularına yer verilmiştir:

- Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitirmeden önce kadınların maruz kaldığı risk faktörleri nelerdir?
- Anneleri henüz hayattayken çocukların aile içi şiddetle bağlantılı deneyimleri ve şiddetle baş etme stratejileri nelerdir?
- Erkek şiddeti sebebiyle gerçekleşen kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocukların ve bakımverenlerin yaşam deneyimleri, gereksinimleri ve yaşamındaki güçlükler nelerdir?

- Kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocukların ve bakımverenlerin psiko-sosyal destek sistemleri ile nasıl bir ilişkisi olmuştur? Ne tür bir profesyonel desteğe ihtiyaç duymuştur ve duymaktadır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklara yönelik İngilizce alanyazında çalışmalar olmasına karşın; Türkçe alanyazında herhangi bir araştırma yoktur. Bu bağlamda çalışma Türkçe alanyazın açısından ilk olma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın cinayet öncesi risk faktörlerini, kadınları koruma açısından başarısız kalınan unsurları, cinayet sonrası ise geride kalan çocukların ve bakımverenlerin ihtiyaç ve sorunlarını ortaya koyması ve dolayısıyla çocuklara ses getirmek amacı taşıması çalışmanın önemli yanlarından. Bunun yanı sıra çalışmanın annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocuklarla sosyal hizmet mesleği bağlamında nasıl çalışılması gerektiğine ilişkin bilgi üretmeyi amaçlaması çalışmanın sosyal hizmet alanyazına önemli katkıları olacağını düşündürmektedir. Şüphesiz ki kadın cinayetleri sadece geride kalan çocukları ve o çocuklara bakan yetişkinleri değil tüm toplumu ilgilendirmektedir. Bu nedenle çalışmanın kadınları koruma, geride kalanları güçlendirme ve toplumsal duyarlılığını artırma bakımından önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Kadın: Bu çalışmada kadın; 6284 sayılı yasa sonrası (2012) eşi ya da boşandığı erkek tarafından şiddete maruz kalarak yaşamını yitirmiş birey ve annedir.

Erkek: Uyguladığı şiddet sebebiyle bir kadının veya kadının ailesindeki kadını korumaya çalışan diğer kişilerin ölmesine sebep olan; kadının ayrıldığı, boşanma sürecinde olduğu ya da evli olduğu kişidir.

Baba: Bu çalışmada baba; şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadının çocuklarının biyolojik ya da biyolojik olmayan babasıdır.

Çocuk: Bu çalışmada çocuk; şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların 18 yaş altındaki kız ve erkek çocuklarıdır.

Bakımveren Kardeş: Bu çalışmada bakımveren kardeş; şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadının 23-33 yaş arasında olan ve kendisinden küçük olan kardeşine bakım verme sorumluluğu alan yetişkin kız ve erkek evlatlardır.

Kadına Yönelik Erkek Cinayeti: Bu araştırmada kadın cinayeti; erkekten kadına yönelik gerçekleşen şiddet sebebiyle (darp etme, boğma, silahla ateş etme, yakma gibi) bilerek ve planlanarak gerçekleştirilmiş öldürme eylemidir.

Bakımveren Bireyler: Erkek şiddeti sonrası yaşamını yitiren kadınların çocuklarına cinayet sonrası bakımvermeye başlayan teyze, yenge, anneanne, amca, dayı gibi çocukların anne ya da baba tarafı akrabaları olan yetişkinlerdir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmada on kadın cinayeti olgusu kapsamında iki farklı bakımveren kişinin araştırmacının çocukla görüşmesinin rızasının bulunmaması ve iki çocuğun araştırmaya katılmak istememesi gibi sebeplerle dört çocukla görüşme gerçekleştirilememiştir. Bu güçlüğü aşmak için çocuklarla görüşülemese de çocuklara bakımveren yetişkinlerle yapılan derinlemesine görüşmelerde çocuklarla ilgili ayrıntılı bilgi alınmaya çalışılmıştır. Araştırma konusu itibarıyla hassas olması sebebiyle gönüllülük esas alınmış; hiçbir zorlama ya da ikna yoluna gidilmemiştir.

Aşağıda araştırmanın kuramsal çerçevesine yer verilmiştir.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. TÜRKİYE’DE KADIN CİNAYETLERİ

Türkiye’de erkek şiddeti sebebiyle gerçekleşen kadına yönelik cinayetler ayrıntılı ele alınmadan önce kadına yönelik şiddetin para ile ölçülemeyen maliyetine dikkat çekilmek istenmektedir. Kadına yönelik şiddetin parayla ölçülemeyen maliyeti toplumsal şiddet, cinayet ve intiharlarda artış gibi bileşenlerden oluşmaktadır. Bir diğer boyut olan sosyal çarpan etkisi ise şiddetin mağdur üzerinde sosyal sermayede azalma, demokratik süreçlere katılımı gerileme, yaşam kalitesinde azalma ve gelecek kuşaklar üzerinde şiddetin mağduru ve aile içi şiddetin tanığı olarak çocukların okul başarısının, sosyal yaşamının olumsuz etkilenmesi gibi ileriye dönük maliyetlerdir (Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Ulusal Eylem Planı; 2016).

Türkiye’de erkekler tarafından gerçekleşen şiddet sonucu binlerce kadın yaşamını yitirmesine karşın yapılan akademik çalışmaların daha çok “kadına yönelik şiddet” ve türlerini anlamaya dönük olduğu konuyu cinayet odağında ele alan ve tartışan sadece iki tez çalışmasının olduğu dikkati çekmektedir. Oysa ölümcül şiddetin ele alınması, kadın cinayetlerini anlamaya dönük çalışmaların yapılması potansiyel olarak kadın cinayetlerinin nedenlerini, risk faktörlerini keşfetme olanağı tanıyabilir ve cinayete giden uyarı sinyallerinin anlaşılmasında ve müdahalede yardımcı olabilir.

Kadın cinayetleri sorunsalını akademik olarak tartışan iki çalışmanın ilkinde (Tütüncüler, 2006) kadına yönelik cinayetleri adli tıp boyutuyla ele alınmış; diğerinde (Güngör; 2012) ise medya analizi üzerinden kadına yönelik cinayetler tartışılmıştır. Güngör tarafından yapılan betimsel nitelikte olan çalışmada (2012) 197’si kadın cinayeti, 61’i ise kadına karşı cinayet teşebbüsü olan 258 gazete haberi incelenmiş; kadın cinayetlerinin ve kadına yönelik cinayet teşebbüsünün % 82,6’sının partnerler; %11,2’sini erkek tarafından akrabalar ve kan bağı olan kişiler, %3,9’unu evli oldukları erkeklerin yakınları, %2,3’ü ise takipçiler tarafından gerçekleştiği; kadınların öldürülme biçimlerininse silahla vurulma (%43,7) ve bıçaklanma (%39,1) olduğu belirtilmiştir. Çalışmada faillerin cinayet veya cinayete teşebbüs etme nedenleri araştırmada boşanma %24,4; namus meselesi %19,2; birleşmeyi reddetme %11,2; aile değerlerine uygun davranmama %7; erkeğin taleplerine direnme ve isyan etme %6,9; ekonomik problemler %6,2; kıskançlık %5,8; onur meselesi %4,9; evlenmeyi reddetme %3,3 olarak bulunmuştur. Tütüncüler’in yaptığı adli tıp çalışmasında ise (2006); 1996-2005 yılları arasındaki 10 yıllık bir dönemde gerçekleşen ve 79 karar kartonuna ulaşılabilen 141 olgu içerilmiştir. Bu süre zarfında yapılan kadın otopsilerinin yaklaşık %30’unu cinayet olgularını

oluşturduğu; öldürülen kadınların çoğunluğunun 21-35 yaş arasında olduğu; cinayetlerin %43'ünün ateşli silahlar kullanılarak gerçekleştirildiği; kadın cinayetlerinin çoğunun eş cinayeti (%33,3) şeklinde gerçekleştirilmiş olduğu; cinayetlerin %48,1'inin kadının evinde meydana geldiği sonucuna varılmıştır.

Peki, kimdir şiddete başvuran erkekler? Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan araştırma (Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, 2015) şiddet uygulayan erkeklerle dair önemli bilgiler vermektedir. Örneğin; fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin %40'ı, cinsel şiddet uygulayan erkeklerin %46'sı kendi annelerinin babasının fiziksel şiddetine maruz kaldığı ortaya konulmuş; bunun yanı sıra fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin %35'i, cinsel şiddet uygulayanların %42'si ailesinde kendisi de fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Eğitimle erkeklerin fiziksel şiddete yönelme arasındaki ilişkiye bakıldığında ise eğitimi olmayan ve ilkokulu bitirmemiş erkeklerin %45'i fiziksel şiddet, %19'u cinsel şiddet uygulamışken; bu oran lisans ve lisansüstü eğitimi olan erkekler arasında fiziksel şiddet için %20'ye; cinsel şiddet içinse %4'e düşmektedir. Bunun yanı sıra hemen her gün alkol alan erkekler diğer bireylere göre daha fazla fiziksel ve cinsel şiddete yönelmektedir.

İngilizce alanyazında “femicide” kavramı olarak ele alınan kadın cinayetlerinin belli kategoriler altında sınıflandırıldığı görülmektedir. En temel sınıflandırma Desmond Ellis ve Walter DeKeserdy (1996) tarafından yapılan sınıflandırmadır:

1. Kadına Yönelik Yakın Partner Cinayeti (Intimate-partner femicides): Eşler, eski eşler, partnerler ve eski partnerler, erkek arkadaşlar tarafından kadına yönelik gerçekleştirilen cinayetler
2. Aile içindeki üyeler tarafından kadına yönelik gerçekleştirilen cinayetler (Familial femicide): Örneğin; baba, üvey baba, kardeşler, üvey kardeşler, amca, dede ve kayınpeder
3. Diğer tanınan failler tarafından kadına yönelik gerçekleştirilen cinayetler. Örneğin; ailenin erkek üyesi olan başka bir tanıdığı, erkek otoriteler (öğretmenler, işverenler gibi)
4. Yabancı failler tarafından kadına yönelik gerçekleştirilen cinayetler.

Bu çalışma yukarıda ifade edilen ilk maddeye işaret etmektedir. Aşağıda Türkiye'deki kadın cinayetlerini daha iyi anlamak açısından gerçekleştirilmiş olan medya analizi yer almaktadır.

2.2. KADIN CİNAYETLERİNE YÖNELİK MEDYA ANALİZİ

Bu bölümde 2015-2016 yılında şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınlara ilişkin Karataş ve Erükçü Akbaş (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçlarının bir bölümüne yer

verilmiştir. Tam sayım örneklem yöntemi ile öldürülen kadınlarla ilgili tüm haberlerin incelenmesi yoluyla iki bini aşkın medya haberinin incelenmesine dayanan çalışmanın sonuçlarına göre son iki yılda öldürülen 484 kadın kardeşimizle ilgili çeşitli unsurlar incelenmiştir. Buna göre kadın cinayetleri son iki yılda en çok Marmara Bölgesinde (%22,2) gerçekleştiği, bunu Ege bölgesinin izlediği (%19,6); ardından Akdeniz bölgesi (%15,6) ve diğer bölgelerin olduğu belirlenmiştir. Son iki yılda gerçekleşen cinayetlerin bölgelere göre dağılımına bakıldığında en çok kadın cinayetinin yaşandığı bölgenin Marmara olduğu (İstanbul ve Kocaeli başta olmak üzere); bunu Ege'nin izlediği (Manisa ve İzmir başta olmak üzere) görülmektedir. Ege'den sonra ise en çok kadın cinayetinin işlendiği bölgeler sırasıyla Akdeniz (Özellikle Adana ili); İç Anadolu; Güneydoğu Anadolu (Özellikle Gaziantep, Diyarbakır); Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesidir. Cinayetin gerçekleştirildiği bölgeye bakıldığında her ne kadar alanyazın kadın cinayetlerinin daha kırsal kesimlerde daha çok yaşanabileceğini vurgulasa da kent ve kırdaki yerleşim yerleri oranının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir (köy %3,5; ilçe %40,6, il %55,9).

Çizelge 1: Kadınların Erkek Failler Tarafından İfade Edilen Öldürülme Bahaneleri

Fail tarafından ifade edilen öldürme bahaneleri:	Sıklık	%
Ayrıldığı eşiyle birleşmek istememesi	28	5,8
Kadının eşinden boşanmak istemesi	74	15,3
Kadının eşini aldattığı iddiası	30	6,2
Sevgiliden ayrılma isteme	18	3,7
Ekonomik sebepler	37	7,6
Madde kullanımı sonrası cinayet	11	2,3
Kök aile üyeleriyle miras kavgası	6	1,2
Bilinmeyen sebeple tartışma çıkması	91	18,8

Çalışmada kadınların erkekler tarafından ifade edilen öldürülme bahaneleri kadının boşanma isteği, boşanan kadınların şiddet uygulayan partnerlerine dönmek istememesi, kadının

sevgilisinden ayrılmak istemesi, ekonomik sebepler, madde kullanımı sonrası cinayet ve kadının eşini aldattığı iddiası gibi unsurlar olarak bulunmuştur.

2.2.1. Medya Haberlerinin Nitel Analizi

İncelenen medya haberlerine göre kadınların erkekler tarafından öldürölme nedenlerine bakıldığında; erkeklerin kadın üzerinde tahakküm kurmaya çalışması, kadının davranışlarını ve yaşamını kontrol etmeye çalışması gibi nedenlerin öne çıktığı görölmüştür. Bu nedenler başta kadına olmak üzere, “muktedir” olmaya çalışan bir erkeklik olgusunun var olduğunu göstermektedir.

Kontrol Etme ve Baskı Kurma: Güç ve Kontrol İlişkisi

Bu çalışmada Türkiye’de erkeğin kadının davranışlarını ve yaşamını kontrol etmeye çalışmanın en sık rastlanan kadın cinayetleri sebeplerinden biri olduğu görölmüştür. Son iki yılda erkekler tarafından kadına yönelik gerçekleştirilen cinayetler sonrası erkeklere partnerlerini ya da eşlerini neden öldürdükleri sorulduğunda “saçlarını sarıya boyattı öldürdüm”, “yeni elbise aldı öldürdüm”, “aynı evde yaşamayı reddetti öldürdüm”, “düğünü ertelediler bu duruma dayanamadım öldürdüm”, “evlilik teklifini reddetti öldürdüm”, “para vermeyi reddetti öldürdüm”, “cinsel ilişkiyi reddetti öldürdüm”, “tecavüze direndi tecavüz edemeyince boğdum”, “bana yemek hazırlamadı öldürdüm”, “alkol almıştı rıza göstermemiştim öldürdüm” gibi gerekçeler göstererek bir kadının yaşamını yitirmesine neden olduklarını ifade etmektedir.

Erkeğin kendi kimlik inşasını kadının kendisine bağlı ya da bağımlı olması üzerinden kurduğu durumlarda kadınların erkekler tarafından şiddete ya da cinayete uğraması daha muhtemel görünmektedir. Türkiye’de kadının kendisini kontrol altında tutmaya çalışan ve şiddet gösteren erkeğin yaşam biçiminden ya da taleplerinden farklı kararlar veriyor olması; söz konusu erkeklerin bu durumu kendi erkeklik kimliğine açık bir saldırı olarak görmesine sebep olabilmektedir. Kadının kendi yaşamına dair kararlar alması, erkekle olan bağlarını ayırması ya da erkeğe bağımlılığını azaltması ve bağımsızlaşması; kadın üzerinden erkekliğini tanımlayan erkekler için bir erkeklik krizine sebep olmaktadır.

Erkeklik krizi olarak ifade edilen güçsüzleşme, birçok alanda yaşanmaktadır. Erkekleri, güç ve güçsüzlük ile iktidar sahibi olma ve iktidarı kaybetme gibi çelişkiler içinde bırakan erkeklik krizi, kadın üzerinde iktidarın şiddetle kurulmaya çalışılmasına neden olmaktadır. Güç ve iktidar üzerinden kurgulanan erkek, çeşitli yaşam deneyimleriyle güçsüz bir konumda yer aldığında ya da iktidarı sarsıldığında, iktidarını şiddetle kurmaya çalışır. Şiddetin iktidar kurucu niteliği, hegemonik erkekliği yeniden üretir (Öztürk, 2014).

Töre Cinayetleri

Erkekliğin kutsanması ve çoğunlukla bu sebeple işlenen töre cinayetleri ise incelenen medya haberlerinde bir kere daha dikkat çekmiştir. Erkekler gözünden “neden kadını öldürdün?” sorusunun cevabına bakıldığında “bana ağır söz söyledi öldürdüm”, “bana gavat dedi öldürdüm”, “erkekliğime laf etti öldürdüm”, “derdimi dinlemedi kafasına vurdum sonra boğdum”, “gururumu kırdı dayanamadım öldürdüm” “bana vurdu, öldürdüm”, “erkekliğime hakaret etti öldürdüm” “namusumu temizledim” “aldattığından şüpheleniyordum; öldürdüm” “başka biriyle gördüm öldürdüm” “kalbim beni aldatmasına dayanmadı, şura (kalbini göstererek) dayanmadı öldürdüm” gibi ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu bağlamda kadınları öldüren erkeklerin kendi erkeklik kimliklerine aşırı bir kutsama atfettikleri dikkati çekmektedir. Buna ek olarak namusun yalnızca kadınla ilişkilendirilmesi başka bir açmaz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erkeğin Ruh Sağlığı ve Madde Kullanımı

Erkeğin ruh sağlığı sorunları ve ciddi madde kullanımı da göz ardı edilmemesi gereken risk faktörlerindendir. İncelenen bazı olgularda eşinin ruh sağlığı sorunları ya da ciddi madde kullanımı söz konusu olmakta; cinayete ilişkin uyarı sinyallerinin cinayet öncesinde var olduğu görülmektedir. Örneğin; psikiyatrik tanısı olan ve tedavi görmeyen bir erkek, eşini öldürmeden önce eşine “arada kulağıma git karını öldür diye sesler geliyor” demiş ve birkaç ay sonra cinayeti gerçekleştirmiştir. Bu unsurlara ek olarak uyarı sinyalleri olarak yorumlanması gereken; kadının ölümle tehdit edilmesi, daha önce gerçekleşmiş olan yaralanma, evde silah bulunması, kadının silahla en az bir kere tehdit edilmiş olması ve ağır şiddete maruz kalma gibi uyarıcı faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Ekonomik Talepler

İncelenen medya haberlerinde erkeklerin gerçekleştirdiği kadına yönelik cinayetlerde bir diğer risk faktörünün “kadına yönelik ekonomik talepler” olduğu görülmüştür. Ekonomik talepler ise kadının para vermemesi veya daha genel ekonomik sorunlarla (yoksulluk, erkeğin işsizliği, kadının borç aldığı parayı vermediği iddiası) ilişkili bulunmuştur. Erkeğin kadının parasına olan talebi ise erkeğin uyuşturucu satın almak istemesi, kadından alacağı para ile kumar oynamayı istemesi, kadının evi sattırmayı istememesi ve genel olarak kadının erkeğe para vermemesi gibi unsurlar cinayetin ardından erkek faillerin cinayet gerekçesi olarak ifade edilmiştir.

2.3. KADIN CİNAYETLERİNE YÖNELİK VERİ EKSİKLİĞİ VE TUTARSIZLIĞI

Kadın cinayetlerinin yıllara göre sayısına bakıldığında farklı kaynakların farklı sayılar verdiği görülmekle birlikte neredeyse ilk resmi bilgi olarak nitelendirilebilecek ilk verinin Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in yaptığı açıklama olduğu söylenebilmektedir. Bu açıklamaya göre 2003'te 83, 2005'te 164, 2005'te 317, 2006'da 663, 2007'de 1011 ve 2008'de 806 kadın cinayete uğramıştır.

Çizelge 2: Adalet Bakanlığı ve UNECE Kadın Cinayet Verilerinin Yıllara Göre Karşılaştırması (Sekam Raporu, 2015 ve Diğer Çalışmalar)

Yıllar	UNECE Birleşmiş Milletler Avr. Ekonomik Komisyonu	Adalet Bakanlığı
2002	1399	66
2003	1315	83
2004	1368	164
2005	1281	317
2006	1202	663
2007	817	1011
2008	802	806
2009	1051	953
2010	1010	-
2011	1083	-
2012	1015	-
2013	1038	-
2014	287*	-
2015 / 2016	517**	-
2017	341*	-
2018	83*	-

Gültekin, M., Şahin, M. (2015). Türkiye'de ve Dünyada Kadına Şiddet. İstanbul: SEKAM Raporu

*Anıt sayaç verileri

**Karataş ve Erükçü Akbaş araştırması (2017)

Adalet Bakanlığı verileri ile Birleşmiş Milletlerin verileri karşılaştırıldığında kadın cinayetlerine ilişkin istatistiklerde dikkati çeken ciddi bir farklılık ve tutarsızlık olduğu gözlenmektedir. Bu bağlamda kadına yönelik cinayetlerle ilgili resmi bir veri tabanının olmayışı ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa Türkiye'deki kadın cinayetlerinin belli değişkenler odağında ele alındığı bir haritalama çalışması kadın cinayetlerine ilişkin önleyici çalışmaların yapılabilmesine de olanak tanıyabilecektir.

Kadına yönelik cinayetlerle mücadelede risk faktörlerinin neler olduğunun bilinmesi oldukça önem taşımaktadır; bu bağlamda aşağıda kadınlara yönelik erkek şiddet sebebiyle gerçekleşen cinayetlere ilişkin risk faktörleri ele alınmıştır.

2.4. KADIN CİNAYETLERİ RİSK FAKTÖRLERİ

Kadın cinayetleri için mevcut risk faktörlerinin neler olduğunun bilinmesi, hem şiddete maruz kalan kadınlara yardım etmede hem de risk faktörlerine yönelik çeşitli önlemlerin alınması noktasında oldukça önemlidir.

Yurt dışında yapılan bazı çalışmalarda (Campbell ve diğerleri, 2003; Johnson ve Hotton, 2003) kadınlara yönelik cinayetlerde çeşitli risk faktörleri araştırılmıştır. Campbell ve diğerleri(2003) yakın partneri tarafından öldürülen 307 kadının polis ve tıbbi kayıtlarını incelemiş; erkek partnerin kadın partneri öldürmesi öncesi risk faktörlerinin; kadının kontrol eden partnere karşı yabancılaşması, failin silaha erişimi ve silah kullanması, daha önce kadını silahla tehdit etmiş olması, kadını ısrarlı takip etmesi, kadını cinsel ilişkiye zorlaması, kadını hamilelikte istismar etmesi, kadının başka bir partnerden çocuğunun olması gibi unsurlar olduğunu vurgulamıştır. Çalışmada incelenen 307 olgunun %70'inin yakın partnerleri tarafından öldürülmeden önce fiziksel istismara maruz kaldığı vurgulanmıştır. Bu nedenle cinayet öncesi partner tarafından fiziksel istismara maruz kalma öncelikli risk faktörlerindendir (Campbell ve diğerleri, 2003). Çalışmada bir diğer önemli risk faktörü işsizlik ve madde kullanımı olarak belirtilmiştir. Failin istihdamdan uzak olması yani işsizliği ırk ve etnik yapı temelli sorunlarla da ilişkili olarak kadının partneri tarafından öldürülmesi için risk faktörü teşkil etmektedir (Campbell ve diğerleri, 2003). Daha önce partneri öldürmekle tehdit etme ve istismar etmiş olma koşuluyla failin madde kullanımı da yakın partner cinayetini oldukça artırmaktadır. Bir diğer çalışmada (Wilson ve Daly, 1998) kadın cinayeti risk faktörleri kadın tarafından başlatılan ayrılma ve boşanma, töresel ve geleneksel evlilik durumu, kadının yaşının küçük oluşu olarak belirtilmiştir.

Bir diğer çalışma ise Block tarafından (2000) Chicago'da 11 kenti içeren Chicagolu kadınların sağlık riski olguları çalışmasıdır. Bu çalışma yakınlardan gelen şiddet durumlarında ciddi ölüm tehlikesi veya yaşamı tehdit eden yaralanma ile ilgili faktörleri keşfetmek için yakın partner cinayetine maruz kalan kadınlarla, fiziksel olarak istismara uğrayan kadınları karşılaştırmıştır. Bu çalışmaya göre şiddet uygulayan partnerleri terk etmek veya terk etmeye yeltenmek istismara uğramış kadınlar için özellikle riskli olabilir. Çalışmada kadın cinayeti mağdurlarının %75'i; ciddi bir biçimde istismar edilen kadınların %85'i ve daha az ciddi biçimde istismar edilen kadınların %66'sı ilişkiyi bir önceki sene bitirmiş ya da bitirmeye çalışmıştır. Ayrıca ilişkiyi bitirmenin kadın cinayetlerinin %45'inde doğrudan hızlandırıcı bir faktör olduğu çalışmada vurgulanmıştır. Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü çalışmasında (2012) kadının istismarcı partnerinden ayrılmayı planladığını durumlarda kararını partnerinin önünde açıkça söylememesinin oldukça kritik olduğunu belirtmiş; bunun yerine istismarcı

partnerin olmadığı zamanda evi terk etme, not bırakma veya sonrasında telefonla arayarak ayrılacağını söyleme uygun bulunmuştur.

Çoğu çalışmada kadının istismarcı partnerinden ayrılmaya karar vermesinin kadının partneri tarafından daha çok istismara ve hatta cinayete maruz kalma riski olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin; Kanada’da 1974 ve 1990 yılları arasında polis ve adli tıp kayıtlarına giren yakın partneri tarafından öldürülen 551 kadını inceledikleri bir çalışmada (Gardner, Dawson ve Crawford, 1998) saldırganın gerçekleşen veya süren ayrılmaya öfkesini olguların %45’inde cinayetin tetikleyicisini oluşturduğunu saptamışlardır. Gerçekte cinayet oranları ilişkisini sürdüren kadınlara göre ayrılan kadınlarda daha yüksektir ve bu ayrılıktan hemen sonra gerçekleştiği bildirilmektedir (Hotton, 2001; Wilson ve Daly, 1993). Bu bağlamda kadınların boşanma sonrası korunmaları açısından kendilerine şiddet uygulayan eski partnerlerinin kendilerine yaklaşımlarını engelleyecek yasal ve kurumsal hizmetlerin varlığı oldukça önemlidir.

Çizelge 3: Fail ve Kadın Açısından Kadın Cinayetleri İçin Koruyucu Faktörler ve Risk Faktörleri(Dünya Sağlık Örgütü, 2012)

	Kadın Cinayetini İşleyen Failler için	Cinayete Uğrayan Kadınlar İçin
RiskFaktörleri	Bireysel Düzeyde Risk Faktörleri	
	İşsizlik	Hamilelik ve hamilelik süresince şiddete maruz kalma
	Silaha sahip olma	Fail tarafından istismar ediliyor olma, özellikle ciddi düzeyde olan istismar ve düzeyi gittikçe artan istismar
	Silahla tehdit etmiş olma	Kadının failden olmayan, daha önceki partnerinden olmuş bir çocuğunun olması
	Cinsel ilişkiye zorlama	Failden-partnerden uzaklaşma, partnere yabancılaşma
	Problematik alkol ve uyuşturucu kullanımı	İstismar edildiği ilişki biçiminden kurtulmak isteme, ayrılma
	Ruh sağlığı problemleri (özellikle kadın partneri ve kadın partneri öldürdükten sonra kendini öldürmede)	
	Sosyal/Yapısal Düzeyde Risk Faktörleri	
	Cinsiyet eşitsizliği	
	Hükümetin sağlık ve eğitim gibi sosyal harcamalarda kesintiye gitmesi	
Koruyucu Faktörler	Bireysel Düzeyde Koruyucu Faktörler	
	Üniversite eğitimi (lise eğitimiyle karşılaştırıldığında) işsiz olunsa bile iş aramayı içeren biçimde	Ayrı bir eve sahip olma
	Sosyal/Yapısal Düzeyde Koruyucu Faktörler	
	Koruma görevlileri sayısındaki artış Yakın partnerine şiddet uygulayan kişilerin silah kullanımına yasal sınırlılık getirilmesi Yakın partner şiddetiyle ilişkili tutuklama emri	

Yapılan çalışmalarda kadına yönelik cinayetlerde bir diğer risk faktörünün ısrarlı takip olduğu belirtilmektedir. Örneğin; Kanada, ABD ve Birleşik Krallıkta son yıllarda yapılan çalışmalar ısrarlı takip ve yakın partner şiddeti ile kadın cinayeti ve kadın cinayeti girişimi (Mcfarlane ve diğerleri, 1999; akt. Hotton ve Johnson, 2003) arasında güçlü bir ilişki bulmuştur.

Farlane ve arkadaşları ise (1999) kadın cinayeti ve kendisine cinayet teşebbüsünde bulunulmuş mağdurlar için şiddet ve ısrarlı takip arasında yüksek bir ilgileşim bulmuştur. Bu bağlamda 11 şehrin karşılaştırıldığı çalışmalarında kadın cinayeti mağdurlarının %76'sının ve

kadın cinayeti girişimi mağdurlarının %85'inin şiddet olayından önceki bir yıl içinde en azından bir ısrarlı takip olayı yaşadığı; ayrıca ısrarlı takip oranlarının önceki yakın partnerlerde (%88) mevcut partnerlerden (%63) daha yüksek bulunduğu bildirilmiştir.

Türkiye'de ise cinayet odağında risk faktörü çalışması sınırlı olmasına karşın şiddete maruz kalma durumuyla ilgili kimi risk faktörü çalışmaları yapılmıştır. Örneğin İzmir'de 478 kadınla yapılan bir çalışmada (Kadına Yönelik Şiddet Proje Raporu, 2009) kadınların partner şiddeti karşısında yardım isteme önündeki en büyük engel sorulduğunda en öne çıkan sebebin çocuklarının ellerinden alınacağı korkusu olduğu (%34,5), bunu eşin intikam almasından korkmanın (%19) izlediği, ardından da çevreden yeterli desteğin olmaması (%13) görülmüştür. Bu bağlamda çocuğu olan ve eşi tarafından istismar ve tehdit edilen sosyal desteği olmayan kadınların daha çok risk altında olacağı söylenebilmektedir.

Yukarıda ele alınan risk faktörleri önceden tespit edilebilmesi ve risk faktörlerine yönelik önlemlerin alınması kadın cinayetlerini önleme konusunda oldukça önemli bir işleve sahiptir. Özellikle bireysel silahlanmanın yasaklanması, ısrarlı takip durumunda erkeklere yönelik yüksek düzeyde sosyal kontrolün sağlanması, boşanma durumlarında şiddete ilişkin risk değerlendirmesinin yapılması ve süreci izleme gibi unsurların sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Kadın cinayetlerini önlemek için en önemli yaklaşımın hem fail hem de mağdur açısından çeşitli değişkenlerin incelendiği çalışmalardaki çeşitli risk ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi ve bu bilgilerin şiddet mağduru ya da şiddete uğrama riski olan kadınlarla çalışan profesyoneller tarafından uygulamaya aktarılması olacağı düşünülmektedir. Türkiye'de kadına yönelik şiddetin ve şiddetin en ağır biçimi olan kadın cinayetlerinin önlenmesi noktasında başvurulabilecek temel yasa 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanundur. Bu kanun şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi ile şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali olan kişiler hakkında şiddetin önlenmesine yönelik tedbirleri içeren bir kanundur. Bu kanun kapsamında kadınların sığınma evine yerleştirilmeleri (karakol, şiddeti önleme ve izleme merkezleri, cumhuriyet başsavcılıkları, kaymakamlık, valilik, aile mahkemeleri aracılığıyla), yakın koruma talep etmeleri (karakol, şiddeti önleme ve izleme merkezleri, cumhuriyet başsavcılıkları, kaymakamlık, valilik, aile mahkemeleri aracılığıyla), şiddet uygulayan kişinin evden uzaklaştırmasını ve kişiye yaklaşmasının yasaklanmasını talep etmeleri (karakol, şiddeti önleme ve izleme merkezleri, cumhuriyet başsavcılıkları, aile mahkemeleri aracılığıyla), şiddet uygulayan kişinin telefon, mail, sosyal medya veya herhangi bir yöntem aracılığı ile kendilerine ulaşmaya çalışmalarının yasaklanmasını talep edebilme

(karakol, şiddeti önleme ve izleme merkezleri, cumhuriyet başsavcılıkları, aile mahkemeleri aracılığıyla) durumu söz konusu olmaktadır. Bunun yanı sıra şiddet mağduru veya şiddete maruz kalma riski olan kadın adresinin gizlenmesini talep edebilmekte (karakol, şiddeti önleme ve izleme merkezleri, cumhuriyet başsavcılıkları, aile mahkemeleri aracılığıyla), aile mahkemeleri aracılığıyla kimlik ve adres bilgilerinin değiştirilmesini isteyebilmektedir. Kadınları şiddet uygulayan ya da uygulama riski olan kişinin silahını-bu kişiler güvenlik güçleri olsa bile- polise teslim etmesini de talep edebilmektedir. Şüphesiz ki yukarıdaki maddelerde ele alınan tedbirler risk faktörlerinin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Fakat bazen yapısal, kurumsal (şiddet uygulayan erkeklere yönelik davranış değişikliği yaratmayı amaçlayan çalışmaların sınırlılığı) bazense kişisel faktörler nedeniyle (kadının şiddet uygulayan erkekle yaşamaya devam etmesi ya da ayrıldığı partnerine geri dönmesi, kadının kendini çaresiz ve seçeneksiz hissetmesi vs. gibi) bazı unsurlar sebebiyle şiddete maruz kalan kadınların sayısı artış göstermektedir.

Aşağıda şiddete maruz kalan kadınlarla çalışmada risk değerlendirme araçları ele alınmıştır.

2.5. ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLARLA ÇALIŞMADA RİSK DEĞERLENDİRME ARAÇLARI

Şiddete maruz kalan kadınlarla çalışmada kişilerin mevcut durumlarına dair risk değerlendirmesinin yapılması oldukça önem taşımaktadır; çünkü şiddete maruz kalan kadınların mevcut durumlarına ve risk düzeylerine dair doğru bir değerlendirme yapılmadığında kişilere yönelik doğru bir müdahalede bulunmak mümkün olamamaktadır. Şiddete maruz kalan kadınlarla çalışmada söz konusu kadınlara yönelik risk değerlendirmesinin yapılabileceği çalışmalara oldukça ihtiyaç vardır; çünkü şiddet mağduru kadınların risk değerlendirmesinin yapılmadığı ve kadınların şiddet uygulayan partnerlere dönmeye karar verdiği durumlarda kadınlar şiddetin daha çok artan boyutuyla karşılaşmakta ve partnerileri tarafından cinayete maruz kalabilmektedir.

Türkiye’de şiddete maruz kalan kadınların bir kısmı sosyal desteğin ve ekonomik özgürlüğün olmayışı gibi psiko-sosyal koşullar sebebiyle şiddetin olduğu ortamda kalmaya devam edebilmekte ve kadın sığınma evinde kalan kadınların bir kısmı ise kendisine şiddet uygulayan partnerine geri dönmeye karar verebilmektedir. Kadınların kendisine şiddet uygulayan partnere dönme isteği self-determinasyonla ilişkilendirilebilecek görünmemektedir çünkü kadınlar yaşam ve gelişme haklarını ihlal edecek başka bir şiddet döngüsü ile yeniden karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye’de şiddete maruz kalan kadınlara yönelik risk değerlendirmesi yapılabilecek çeşitli ölçüm araçları geliştirilmemiştir. Yurt dışında ise özellikle kadın cinayetleri sorunsalına odaklanmış ve bu bağlamda risk değerlendirme araçları geliştirmiş iki çalışma bulunmaktadır (Echeburúa ve diğerleri; 2008; Campell, 2004). Araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilen bu çalışmaların Türkiye’de kadına yönelik şiddetle çalışan profesyonellere de yardımcı olacağı ve kadınlara yönelik müdahale için iyi bir değerlendirme aracı olabileceği düşünülmektedir. Yakın partnerin ciddi şiddetini ve cinayet riskini tahmin etmeye yönelik bir ölçek geliştiren çalışma Echeburúa ve arkadaşları tarafından (2008) geliştirilen ölçekte şiddet mağduru kadınlara 20 farklı soru sorulmakta ve kişilerin sorulara verdikleri yanıtlar üzerinden alınan puanlar üzerinden kişinin risk durumu değerlendirilmektedir. Aşağıdaki çalışmada Echeburúa ve arkadaşları tarafından (2008) geliştirilen ölçek ve ölçeğin soruları yer almaktadır.

Çizelge 4: Yakın Partner Şiddetinin Risk Düzeyini Tahmin Etme Ölçeği

Kişisel bilgiler	Değerlendirme (0-1) (0 puan hayır, 1 puan evet)
Şiddet uygulayan kişi veya şiddet mağduru kadın göçmen mi?	(0 veya 1)
İlişki Durumunun Değerlendirilmesi	
1. Kadın partnerden henüz mü ayrıldı ya da ayrılık sürecinde mi?	(0 veya 1)
2. Mağdurun faille bir husumeti var mı veya kadına yönelik koruma kararı ihlal edilmiş mi?	(0 veya 1)
Şiddet Türünün Değerlendirilmesi	
3. Yaralanmalara yol açan fiziksel şiddet var mı?	(0 veya 1)
4. Çocukların veya diğer kişilerin önünde fiziksel şiddet söz konusu oldu mu?	(0 veya 1)
5. Şiddetin sıklığı ve ciddiyeti geçen aya göre arttı mı?	(0 veya 1)
6. Geçtiğimiz ay içinde ciddi tehdit edilme ya da ölümle tehdit edilme durumu söz konusu oldu mu?	(0 veya 1)
7. Tehlikeli bir cisim veya silah türevi herhangi bir şeyle tehdit edildi mi?	(0 veya 1)
8. Ciddi veya çok ciddi yaralanmalar partner tarafından bilinçli olarak ve kasıtlı mı yapıldı?	(0 veya 1)
9. Cinsel ilişkide şiddet söz konusu mu?	(0 veya 1)
Şiddet Uygulayan Erkeğin Profil değerlendirmesi	
10. Partnerin davranışlarını kontrol eden veya oldukça kıskanç	(0 veya 1)
11. Önceki partnere şiddet uygulama geçmişi	(0 veya 1)
12. İş arkadaşı, arkadaş gibi diğer kişilere şiddet uygulama geçmişi	(0 veya 1)
13. Alkol kullanımı ve/veya madde kullanımı	(0 veya 1)
14. Psikolojik ve psikiyatrik tedaviyi yarım bırakma ve ruhsal hastalık geçmişi	(0 veya 1)

15. Onur kırıcı kaba davranış; merhamet eksikliği	(0 veya 1)
16. Şiddet davranışını kendi öfke (alkol, madde kullanımı ve stres gibi faktörler) durumuyla ya da kadının kıskırtmasıyla ilişkilendirme	(0 veya 1)
Mağdurun İncinebilirliğinin Değerlendirmesi	
18.Mağdurun geçen ayda ölüm riskini sezme durumu	(0 veya 1)
19. Suçlamadan vazgeçme veya boşanma kararı vermekten veya faili polise vermekten vazgeçme	(0 veya 1)
20. Hastalık, bağımlılık, kimsesizlik sebebiyle mağdurun incinebilirlik durumu	(0 veya 1)

Ciddi şiddet riski değerlendirmesi puanları kadın açısından 0-4 arasında ise zayıf; 5-9 arasındaysa orta; 10-20 arasındaysa ise ciddi olarak sınıflandırılmaktadır.

Bir diğer çalışma olan Campbell'in çalışması (2004) Echeburúa ve diğerlerinin çalışmasına (2008) benzer bir biçimde evet ya da hayır yanıtları üzerinden kadının şiddet riskini ele almaya çalışmaktadır. Çalışma diğer çalışmadan farklı olarak son bir yıl içindeki yakın partner şiddetinin riskini anlama amacı taşımakta ve şiddetin boyutlarına ilişkin çeşitli soruları içermektedir.

Çizelge 5: Tehlike Değerlendirme Ölçeği

Evet	Hayır	1. Geçtiğimiz yıldan beri ciddiyeti veya sıklığı artan fiziksel yaralanmalar oldu mu?
		2. Silahı var mı?
		3. Geçtiğimiz yıl içinde mi partnerinden ayrıldın? 3.a. Hiç ayrılmamışsa belirt
		4. İşsiz mi?
		5.Seni silahla daha önce tehdit etti mi; silahla daha önce saldırdı mı? 5.a.Silahın türü
		6. Seni öldürmekle tehdit etti mi?
		7. Aile içi şiddet sebebiyle ifşa olmak ve yakalanmaktan kaçındı mı?
		8. Partnerinden olmayan bir çocuğun var mı?
		9. Seni istememene karşın seni cinsel ilişkiye zorladı mı?
		10. Seni boğma girişimi oldu mu?
		11. Kokain ve uyuşturucu gibi yasal olmayan maddeleri kullanıyor mu?
		12. Alkolik veya problemlili içici mi?
		13. Hangi arkadaşlarınla olabileceğin; aileni ne zaman göreceğin, ne kadar para harcayacağın, arabayı ne zaman kullanabileceğin gibi günlük aktivitelerini kontrol ediyor mu? 13.a.Eğer deniyorsa ve sen izin vermiyorsan belirt
		14. Şiddetli ve sürekli olarak seni kısıkanıyor mu? (örneğin ben sana sahip olamazsam kimse olamaz gibi)
		15. Hamileyken şiddet gördün mü?

		16. Cinayet işlemeye teşebbüs etti mi veya işlemekle tehdit etti mi?
		17. Çocuğuna zarar vermekle tehdit etti mi?
		18. Seni öldürebileceğine inanıyor musun?
		19. Seni gözetliyor veya takip ediyor mu, notlar mesajlar bırakıyor mu? Eşyalarına zarar veriyor mu? Sen istemediğin zamanlarda bile seni arıyor mu?
		20. Onu öldürmeye teşebbüs ettin mi veya öldürmekle tehdit ettin mi?

Yukarıda ele alınan çalışmaların kadın cinayetlerini önleme noktasında önemli olduğu düşünülmektedir. Yurt dışında yapılan çalışmalarda (Echeburúa ve diğerleri, 2008) şiddet kavramsallaştırmasının ciddi şiddet (severe violence) ve daha az ciddi şiddet (less severe violence) biçiminde yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu durum şiddete sıfır tolerans ilkesine risk oluşturabilecek bir durum gibi gözükse de şiddetin boyutlarına dair bir tahmin yapabilmeyi kolaylaştırabilmekte ve yukarıdaki sorular eşliğinde değerlendirmeye alınan riskli kategoride bulunan bir kadın müracaatçıya yönelik gerçekleştirilecek müdahale hızlandırılabilir. Örneğin; kadının koruma altına alınmasının hızlandırılması ve erkeğe yönelik önleyici tedbirlerin acilen uygulanması gibi. Bunun yanı sıra kadınların mevcut durumlarına dair değerlendirmeyi yapan sosyal hizmet uzmanlarının da bu ölçüm araçlarından yararlanabileceği ve kanıta dayalı uygulamaları geliştirebileceği düşünülebilir. Örneğin; sığınma evinde kalma sürecinde kendisine şiddet uygulayan erkeğe dönmeye karar veren bir kadına yukarıdaki sorular ışığında değerlendirme yapıldığı ve kadının durumunun “ciddi” kategoride yer aldığı durumlarda kadına yönelik olarak kadının riskli kategoride yer aldığı ve şiddetin artan boyutlarıyla karşılaşma riski olduğuna dair bir uyarı yapmanın, kadına bu kararı alması için süre verilmesinin ve sonrasında self-determinasyon ilkesine uymanın daha doğru olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra sosyal hizmet mesleğinin kanıta dayalı uygulamalarının artması bakımından da şiddeti ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uygulanmasının önemli olacağı; kadına yönelik şiddet ve cinayetlerle mücadele etme biçimlerini güçlendireceği düşünülmektedir.

Aşağıda babasının annesini öldürmesinden sonra geride kalan çocukların yaşadıkları sorunlar ele alınmaya çalışılmıştır.

2.6. ŞİDDETİN SESSİZ TANIKLARI: KADIN CİNAYETLERİ SONRASI GERİDE KALAN ÇOCUKLAR

*Bir çocuğun sesi!
Öldürülen A. Ş. 'nin kızı çağrı yapıyor.
Kadınları öldürenlere yıldırıcı cezalar
verilsin,Daha fazla çocuk annesiz kalsın!
(Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu,
2016)*

“Annesi babası tarafından öldürülen çocuk” olmak çocuk açısından oldukça travmatik bir olay olmasıyla beraber pek çok psikolojik ve sosyal baskıyı beraberinde getirmektedir. Çocuklar için annenin baba şiddeti sebebiyle yaşamını yitirmesi sadece annenin yokluğu ve babanın cezaevinde olması anlamına gelmemekte; çocuklar bazen yaşadıkları kentleri, bakımveren kişileri, bazen okullarını ve arkadaşlarını neredeyse tüm yaşamlarını değiştirmek zorunda kalabilmektedir. Çocuklar için trajik geçmişi saklamak her zaman mümkün olamamakta; çocuklar olayı bilen arkadaşları ve sosyal çevresi tarafından bazı durumlarda merak dolu, taciz edici sorularla uğraşmak zorunda kalabilmektedir. Çocuklar açısından annenin baba şiddetine maruz kalarak öldürülmesi; ölümün kendiliğinden gelen bir ölüm olmayışı ve ölüme giden süreçte birçok şiddet deneyimine çocukların tanıklık etmesi sebebiyle oldukça zor ve travmatik nitelikler taşımaktadır. Çünkü her şiddet cinayete sonuçlanmasa da her cinayet öncesinde şiddetin farklı biçimlerini içermektedir. Bu bağlamda çocuklar hem babanın anneye uyguladığı şiddetin tanıkları hem de kendilerine yönelen şiddetin mağdurları olabilmektedirler. Çocukların yaşadıkları travmatik olay sonrası yas sürecini yaşayabilmeleri için duygularını ifade edebilmeleri oldukça önem taşımaktadır fakat çocukların duygularını ve travmatik yaşam deneyimlerini ifade ettiği durumlarda çocuklar sosyal yalıtım ve dışlanma riskiyle karşı karşıya kalabilmektedirler bu durumun ise çocuklar için bir ambivalan yaratabileceği düşünülmektedir.

Çocuklar için “Anne kaybı” sonrası yas süreci ile yeni yaşama uyum süreci oldukça iç içe geçmiş durumdadır; bu bağlamda cinayet sonrası ise çocuklar için dört farklı sürecin söz konusu olabileceği düşünülmektedir:

- Yas süreci
- Annenin kaybı sonrası yeni bakımverenlerle ilişkiler
- Kayıp sonrası çocukların yaşadıkları potansiyel sorunlar
- Cinayet sonrası babayla iletişim kurma durumu

Aşağıda bu unsurlar ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

2.6.1. ÇOCUKLARIN YAS SÜRECİ

Cinayet sonrası geride kalan çocuklar açısından yas sürecinin diğer çocuklardan daha farklı olacağı düşünülmektedir çünkü diğer kayıp yaşayan çocuklardan farklı olarak çocuklar iki ebeveynini de farklı biçimlerde yitirmektedir ve geride koruyucu ve destekleyici bir bakımvereninin olmayışı yas sürecini yaşamaya engel olabilir. Bu bağlamda geride kalan çocuklar için yas sürecinde veya yas süreci sonrası bakımverenlerin rolü oldukça önemli görünmektedir.

Yas sürecinin aşamalarına ilişkin en temel ve kabul gören sınıflandırmayı yapan kişi olan Kübler Ross (1993) ölüm yoluyla kayıp yaşandığında bireylerin verdikleri tepkileri sağlıklı ve sağlıklı olmayan tepkiler olarak sınıflandırmıştır ve sağlıklı tepkilerin aşamalı olarak inkâr veya yalıtılmışlık, şiddetli öfke ve kızgınlık, pazarlık, depresyon, kabul ve umut olduğunu belirtmiştir. İnkâr aşaması bir şeylerin yanlış gittiği, yanlış bilgi verildiği gibi kişinin psikolojik olarak kabul edebileceği bir gerçeklik algısını içerdiği (Santrock, 2007); öfkenin ise “neden ben” “bu adil değil” “bu nasıl olurda bana olabilir” “Neden bu bana olmak zorundaydı” gibi duyguları içerdiği; pazarlık aşamasında ise kişinin, travmanın ciddi yüzüyle daha az yüzleştiği ve pazarlık yapma ve kaybın yerine nelerin koyulabileceğini düşündüğü; depresyon aşamasında kişinin “neden her şey beni sıkıyor, çok üzgünüm” “yakında öleceğim; öyleyse mesele ne?” “sevdiğim kişiyi çok özledim neden gitti?” gibi duyguları ve ziyaretçileri reddetme, sessizleşme ve mateme çok zaman ayırma gibi davranışsal unsurları içerdiği; kabul aşamasında ise “iyiye gidiyor”, “bununla kavga edemem ama buna hazırlanabilirim” gibi düşünceleri içerdiği belirtilmiştir.

Kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocukların yas süreçlerine dair çalışmalar sınırlı olmasına karşın geride kalan çocukların ve bakımverenlerin yasın ikinci aşaması olan öfke ve kızgınlık sürecini daha çok ve uzun yaşayabileceği düşünülmektedir. Bu kızgınlık duygularının ölümün kendiliğinden gelen bir ölüm (alanyazında normal ölüm olarak isimlendirilmektedir) olmaması ve babanın yaptığı bir eylem olması sebebiyle daha derin yaşanabileceği, yasın bir boyutu olan öfkenin genel biçiminin yanı sıra babaya yönelen öfkenin de yas sürecine ekleneceği düşünülmektedir. Cinayet sonrası geride kalan çocukların yasın bir parçası olan depresyon sürecini yalnızca kayıpla bağlantılı yaşamayacağı ve uzun yaşayabileceği; sosyal çevre tarafından etiketlenme, kasıtlı öldürme eylemi, utanma duygusu gibi kimi faktörlerin yas sürecini olumsuz bir biçimde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Meredith’e göre (2003; akt. Yıldız, t.y.) üzüntü ve yas süreci, kaybedilen kişiyle olan ilişkilere, kaybın yaşandığı ortama ve kişiye olan bağlılığa göre değişmektedir. Yakın partner

cinayetleri sonrası geride kalan çocuklar için anneyle olan ilişkilerin yakınlığı göz önüne alındığında annenin ölümü muhtemel yas sürecini uzatacaktır.

Yaşanan kayba uyum sağlama ise dört süreci kapsamaktadır. Bunlar; kayıp gerçeğini kabullenmek, yastan doğan fizik ve duygusal acı ile çalışmak, ölen kişinin özlendiği bir çevreye uyum sağlamak, ölen kişinin yerini duygusal olarak tayin etme ve bu duyguyla yaşamaya devam etmektir (Yıldız; t.y.). Yas tutan birey zorunlu olan bu süreçleri tamamladığı takdirde matemın üstesinden gelebilmiştir. Çocukların yukarıda ele alınan yasa uyum süreçlerini sağlıklı bir biçimde tamamlayabilmesi için muhakkak bakımverenler tarafından duyguların ifade edilmesinin desteklenmesi gerekmektedir.

2.6.1.1. Çocukların Ölümüne Verdiği Tepkiler

Ebeveyn ölümüne verilen çocuk tepkileri; yaşa, ölümün idrak edilmesine, ölümün doğasına, çocukla ebeveynin daha önceki ilişkilerine, bakımverenlerin yasa ilişkisine ve bakımverenlerin sorulara çocuğa cevap verme biçimi ve ölümüne getirdikleri açıklamaya göre değişmektedir.

Henüz konuşmayı öğrenmemiş olan çok küçük çocuklar ölümüne vücut tepkileriyle yanıt verir. İdrarını tutabilen çocuklar yatak ıslatmaya başlayabilir; iştahlarını kaybedebilir; uykuya geçmede zorlanabilir veya halsiz olabilir. Enfeksiyonlar ve diğer hastalıklar ebeveynin kaybından sonra küçük çocuklarda yaygındır (Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002).

5 yaşına geldiğinde çoğu çocuk ölümün geri dönüşü olmadığını, evrensel olduğunu, bir sebebi olduğunu ve kalıcı ayrılığı içerdiğini ve ölümlerin pek çok bakımdan hayatta olan insanlardan farklılaştığını anlayabilir. Küçük çocuklar yetişkinler kadar zekidir ama deneyim ve bilgi eksiklikleri vardır (Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002, s. 39). Yazarlara göre küçük çocuklar ölümün ne olduğunu anlamakta zorluk yaşayabilirler ve açıklamanın olmadığı durumlarda hayal kurarlar. Küçük çocuklar gerçekte kendilerinin dünyanın merkezinde olduğuna inanırlar ve bir şeyler yanlış gittiyse o olaya kendilerinin sebep olduğunu düşünmeleri muhtemeldir. Gelişime uygun açıklamanın olmaması sebebiyle küçük çocuklar sıklıkla bir anlam ifade etmeyen hikâyelerle baş etmek zorundadır:

“3 ve 2 yaşında olan iki çocuğun annesi babası tarafından öldürülmüş ve babanın kız kardeşi çocukların bakımını üstlenmişti; onlara annesinin cennette babasının ise büyük bir kaledede yaşadığı söylenmişti. Kimse onların neden ailesinin onları terk etmeyi seçtiğine dair kafa karışıklığının farkına varmamıştı. Çocuklardan biri kendi yaptıkları yaramazlık nedeniyle anne ve babasının kendisini terk ettiğini düşünmüştü” (Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002, s. 39).

Ölümün idrak edilme yaşı çeşitli çalışmalarda araştırılmıştır. Genel kabul ise ölümün idrak edilmesi için 5 yaştan çok temel bir yaş olduğu, 5 yaşından küçük olan çocukların bazılarının ise ölümü anlamlandırma ile ilgili çabalarının ve ölüme ilişkin çeşitli kavrayışlarının olduğu fakat ölümün evrenselliği, kalıcılığı ya da bir son olduğu bilgisinin algılanmasında birtakım sorunlar olabileceği belirtilmiştir (Vianello, 1992; Yörükoğlu, 1986).

Bunun yanı sıra küçük çocuklardaki egosantrik görüşün; suçluluk ve ebeveynin yokluğuna dair sorumluluk hissetmeyle sonuçlandığı ve bu yaş grubundaki çocuklarda ölümle ilgili suçluluk ve kurtarma fantezilerinin yaygın olduğu Harris-Hendriks ve arkadaşları tarafından (2002) vurgulanmıştır. Yazarlar 4 yaşında olan ve babasının annesini öldürmesine tanıklık etmiş bir çocuğun sürekli olarak rüyalarında babasının silahla ortaya çıktığını ve babasına durması için bağırdığını görmüştür. Yazarlara göre; 4 yaşından küçük çocuklar ölüme dair ufak bir algıya sahiptir ve ebeveynin yokluğuna sebep ne olursa olsun benzerdir. Sonuç olarak ebeveynin birkaç saat yokluğu ile uzun süreli yokluğu çocuklarda aynı ayrılık anksiyetesini uyandıracaktır.

5-11 yaş arasındaki çocuklar ölümün getirdiği fiziksel değişiklikleri anlarlar ve bu çocuklara yardım edilebilir. Bu yaşta ebeveyn ölümüne verilen tepkilerden biri aşırı hareketliliklerdir. Yas sürecindeki çocukların yarısı ölümü takiben bir yıl içinde kısa süreli duygusal ve davranışsal göstergeler yaşarlar(Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002):

“8 yaşındaki Ayşe Naz babasının annesini öldürdüğü gerçeğini komşu çocuklarından öğreniyor. Komşular çocukları çıltlatıyor, bütün gerçeği kulağına fısıldıyor “babam ananı öldürdü”. Ayşe Naz yine de olgun çocuk ne ağlıyor ne de Teyzesi Havva’nın ona ettiği emeği bozuyor. Hiç ses etmiyor, hiç soru sormuyor. Odaya giriyor, hiç sesini çıkarmadan babasının aldığı oyuncakları, kıyafetleri bir araya topluyor. Hepsini kırıyor. Sakin sakin birer birer özenle parçalıyor. Babasının annesini bıçakladığı 19 kereden daha fazla kez yırtıyor, kırıyor, söküyor. Bir daha da baba diye bir kelime ağzından çıkmıyor” (Bahadır, 2014, s. 275).

10 ve üstü yaşta olan çocuklar ölümün evrensel olduğunu ve yaşamın bitişi olduğunu, geri dönüşünün olmadığını rahatlıkla bilirler (Vianello, 1992). Ergenler ise çok hızlı gelişim gösterdikleri için hormonal ve diğer birtakım etkiler onların bağımsızlaşma isteklerini artırabilmektedir fakat yas sürecindeki ergenler daha bağımlı olmaya eğilimlidir ve bu onlarda çatışma duygusuna neden olabilmektedir. Ergenler kaybın getirdiği duyguların daha rahat ifade edebilirler; üzünlüğü sürdürme potansiyeli yaşla beraber arttığı için kederin fiziksel

semptomlar veya davranışsal rahatsızlıklar yoluyla ifadesinden ziyade kederin doğrudan ifade edilmesi söz konusudur (Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002).

Çocukların kayıpla baş etmesinde çocuğun duygularını ifade etmesine yardımcı olunması ve çocuğun bulunduğu gelişim dönemine ilişkin açıklamalar yapılması oldukça önemli olmakla birlikte, çocuklara ölümle ilgili metaforik açıklamaların yapılmaması da (annen uzun bir yolculuğa çıktı gibi) oldukça önemlidir mümkünse ölüm haberinin çocuğun sevdiği bir kişi tarafından verilmesi ve cinayetin hemen ardından çocuğun sevdiği kişilerle buluşturulması çocuğun kendini güvende hissetmesine yardımcı olacaktır.

Çalışmalarda (Sallaum, 2007; Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002) dikkat çeken bir diğer bulgu ise ölümün türü ne olursa olsun (normal ölüm ya da kasıtlı öldürülme eylemi) ebeveynini bir sebeple yitiren büyük çocukların ve ölen ebeveynle aynı cinsiyette olan çocukların psikolojik problemler açısından daha riskli konumda olduğudur. Bunun özellikle toplumsal roller bakımından çocukların ölen ebeveyninin yerine geçmesi ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda kadın cinayetleri sonrası geride kalan ergenlerin kendisinden daha küçük olan kardeşlerine annelik ya da babalık rollerini üstlenmesinin oldukça muhtemel olacağı düşünülmektedir. Bu konu özellikle ruh sağlığı profesyonelleri tarafından da oldukça dikkat edilmesi gereken bir konudur; çünkü her bireyin kendi gelişimsel süreçlerinin gereklerini ertelemeksizin sağlıklı bir biçimde yaşamaya ihtiyacı vardır. Kendi kişiliğini inşa etme ve geleceği ile ilgili sorumluluklar ve kararlar alma aşamasında olan ergenlerin bir anda aile içinde yaşanan bir travma sonrası yetişkinlik rollerini alması gelişim açısından riskli olabilir.

2.6.2. ANNESİNİ BABA ŞİDDETİ SEBEBİYLE YİTİREN ÇOCUKLARIN YAŞADIĞI SORUNLAR

Türkiye’de gerçekleşen kadın cinayetlerine bakıldığında bazı olgularda sadece kadınların değil; annenin ölümüne eş zamanlı olarak çocukların da baba tarafından öldürüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda şiddetin sadece kadına yönelmediği “aile içinde olan tüm bireylere” yönelme riskinin olduğu görülmektedir.

Kurtulan diyebileceğimiz; çoğunlukla cinayet esnasında aynı ortamda bulunmayan çocuklar ise cinayete doğrudan tanıklık etmemekte; bu çocuklar için babanın anneyi öldürdüğü an’a tanıklık etmemiş olmanın verdiği hayatta kalma şansı başta olmak üzere, cinayet anının flaşbackler yoluyla hatırlanmasının yaşanmaması gibi çocuklar açısından bazı olumlu durumlar söz konusu olabilmektedir. Bazı olgularda ise cinayet esnasında çocukların uyuduğu

ya da cinayeti fark etmediği; bazı çocukların ise uyandıktan sonra annesinin cesediyle karşılaştığı dikkati çekmektedir.

Aşağıda cinayet sonrası geride kalan çocukların yeni bakımveren bireylerle ilişki durumları ele alınmıştır.

2.6.2.1. Çocukların Bakımveren Bireylerle Cinayet Sonrası İlişkileri

Bir yaşantı:

Babası annesini öldüren çocuğun bakımını üstlenen teyze Havva, kardeşinin ölümünden sonra taziye süresince çocuğu çocuk etkilenmesin diye komşusuna bırakmıştı. Annesiyle babası kavga ederken çocuk komşuya emanet edilir ya, evde hastalık varken bulaşmasın diye çocuk anneanneye bırakılır ya, insan yavrusu, minicik bebek bütün ailenin, sülalenin gözünün nuruna göz değmesin, zarar gelmesin diye çocuklar dertten tasadan uzaklara gönderilir ya, Havva da Ayşe Naz'ı babasının şerrinden, anasının efkârından böyle koruyor. Çocuğu bir zamanlar tıpkı kendi kız kardeşini de korumaya çalıştığı gibi pamuklara sarıp inci gibi, cam gibi, porselen gibi korumak istiyor. Bir psikologa danışıyor neler söylemesi gerek, babasının annesini öldürdüğünü küçük çocuğun hangi kelimelerle, hangi cümlelerle duyması, öğrenmesi gerek hepsini öğreniyor. Şimdi kimsenin üzüntüsü önemli değil... Ne kızını kaybeden babasını, ne de en küçük kardeşlerini göz göre göre yitiren ablaların ağabeylerin kederi önemli değil artık Ayşe Naz'ın yanında (Bahadır, 2014, s. 275).

Cinayet sonrası bakım; çocuklar açısından yalnızca fiziksel bakımı değil aynı zamanda çocuklara güvenli çevre ve duygusal destek sağlayabilir; bu nedenle geride kalan çocukların bağlandığı sağlıklı bir bakımverenle buluşturulması çocuk açısından oldukça kritiktir. Türkiye'de cinayet sonrası geride kalan çocukların bir bölümü devlet koruması altına alınmakta; bir bölümü ise vasilik sistemi aracılığı ile anne ya da baba tarafından akrabaları tarafından bakılmaktadır. Koruyucu aile sistemi bu çocuklar için oldukça önemli olabilmekle birlikte Türkiye'de çocuğun vasisi olan yetişkinler ne yazık ki çocuğun koruyucu ailesi olamamaktadır.

Cinayet sonrası çocuğa bakımveren kişiler çocuğun iyileşme sürecine katkı vermesi beklenen potansiyel kişilerdir; fakat bakımveren kişiler eşi tarafından öldürülen kadının akrabaları olduğunda onlar için de bir yas sürecinin olması kaçınılmazdır. Yas süreci içinde olan

bakımverenler için geride kalan çocukların sorumluluğunu almak psikolojik baskıları da beraberinde getirebilir. Kadının partner tarafından öldürülmesi sonrası çocuk yetiştirme ve ekonomik rollerdeki değişimler olduğunda geride kalan mağdurlar (co-victim); yüksek stres düzeyi ve post travmatik stres semptomlarını yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Thompson ve diğerleri; 1998). Çünkü cinayet sonrası geride kalan çocukların bakımını üstlenen kişiler için mevcut ekonomik kaynakları yönetmenin yanı sıra; yas süreci içinde olan ve çoğunlukla cinayet anına tanıklık etmiş ve bir dizi davranışsal değişim gösteren çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilmek durumu da söz konusu olmaktadır.

Cinayet sonrası geride kalan çocukların şiddete yaşamları boyunca farklı biçimlerde tanık olduğu düşünüldüğünde çocukların yaşamış oldukları şiddet deneyimlerinin onları etkilemesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu bağlamda bakımverenlerin çocukları desteklemesi ve çocuklara empatik yaklaşması oldukça önemlidir. Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması (2015) aile içinde babadan anneye yönelen şiddetin çocukları nasıl etkilediğine ilişkin bazı bulgulara yer vermiştir. Şiddete maruz kaldığını ifade eden kadınların çocukluklarında davranış sorunları şiddete maruz kalmadığını ifade eden kadınlara göre daha yaygın görülmüştür. Şiddete maruz kalmış yaklaşık 10 kadından 3’ünün çocuğunda anneye veya diğer çocuklara karşı saldırgan olma davranışı görülürken, bu oran şiddete maruz kalmadığını belirten kadınların çocukları arasında yarı yarıya azalmaktadır. Çalışma şiddetin kuşaktan kuşağa aktarımı konusunda da açıklamalarda bulunmaktadır. Çalışma annesinin babasının ya da annesinin partnerinin şiddetine maruz kalan kadın ve erkeklerin çocuklarına daha fazla olumsuz davrandığını ortaya koymaktadır.

Bazı çalışmalarda (Armour, 2002) kadının partner tarafından öldürülmesi sonrası aniden bakımveren oluveren yetişkin bir aile üyesinin travmatize olmuş çocuğun ihtiyaçlarının yanı sıra, kendi travmalarını ve yas tepkilerini de yönetmesi gerektiği vurgulanmış ve muhtemel stres düzeyinin bakımverenler için fiziksel ve ruhsal sağlığa olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra kişiyi öldürmenin aile içindeki bir birey tarafından gerçekleştiği durumlarda aile içindeki ilişkilerde düşmanlık söz konusu olduğu, duygusal karmaşa ve kurban ile failin ailesi (çocuğun babası ve annesi) arasındaki çatışma sebebiyle iyileşmenin daha komplike hale geldiği bildirilmektedir (Armour, 2002). Bakımverenlerin kayıpla baş etme biçimi, aile yapısı ve dinamiklerindeki değişmelerin çocukların uyum sağlama biçimini etkilemesi de muhtemeldir (Becker ve Margolin, 1967; Simons ve arkadaşları, 1999; akt. Hardesty ve diğerleri, 2008). Örneğin incelenen olgu çalışmasında (Burman ve Allen-Mears, 1994) cinayet sonrası yeğenlerine bakımveren teyzenin kız kardeşinin eşi tarafından öldürülmesinden sonra duygularını gizlemesi ve geçmişten konuşmaktan kaçınmasının

teyzenin yeğenlerinin yani çocukların yas süreçlerini yaşayamamasına neden olduğu ve çocukların da duygularını gizlemesiyle sonuçlandığı bildirilmiştir. Lewandowski ve arkadaşlarının çalışmasına da (2004) benzer biçimde; cinayet sonrası geride kalan ailelere diğer aile üyeleri ve arkadaşlar tarafından çocuklara bu korkunç olayı sunmamanın ve çocuklarla bu olayı konuşmamanın daha iyi olabileceği söylenmiştir. Diğer araştırmacılar (Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002 s.11) ise yetişkinlerle konuştukları zaman bir “sessizlik anlaşması” olduğunu fark etmişler; yetişkinlerin çocukları bu korkunç olaydan korumak için onlarla konuşmamayı tercih ettiği, bu şekilde çocukların olayları unutacağı ya da çocuklardan unutmasının beklendiği; çocukların da bakımveren kişileri üzmemesi sebebiyle sessiz kaldıkları görülmüştür. Bu davranış kalıbı ise çocukların gerçekte ihtiyaç duyduğu travma ve yas sürecini engellemesine neden olmaktadır.

Bakımverenlerin çocuklarla bu olayın konuşulmamasının doğru olduğunu kabul etmesinin yanı sıra çocukların da çevredeki kişilerle bu olayı konuşmaması gerektiği bakımverenler tarafından çocuklara tembihlenmiş ve çocukların duyguları çoğu bakımveren tarafından göz ardı edilmiştir:

“Amcamın böyle dediğini hatırlıyorum. Bitti; bu olayı arkana almak zorundasın. Küçük bir bebek gibi ve kız gibi davranmayı bırakmak zorundasın. Devam etmek zorundasın.”

“Ben ve kız kardeşim dışındaki akrabalar cinayet sonrası kasabayı terk etti. Herkesin bize ne olduğunu bildiği küçük bir kasabada büyümek zorunda kaldık ama kimse bu konuyla ilgili bir şey konuşmamıza izin vermedi”
(Steeves ve Arkadaşları, 2007)

Cinayet sonrası olayı gizleyen, olayın konuşulmasına izin vermeyen bakımverenlerin yanı sıra bakımveren tarafından olayın kimi ele alınma biçimlerinin de çocuklar açısından olumsuz etkilerinin olduğu durumlar söz konusudur.

Örneğin; bir bakımveren ise eşini öldüren erkek kardeşine yönelik duygularını ve öfkesini aşırı göstererek yeğeninin duygularını ifade etmesine izin vermemiştir:

“Halam asla babamdan hoşlanmazdı... Bilirsin; asla ilişkileri iyi olmamıştı. Bu nedenle ne zaman bununla ilgili konuşsam bile her zaman annemi öne çıkarıp o benim babam olsa bile babamı yerecekti; o benim babam. Kimsenin onu bu pozisyona koymasını istemem. Bu nedenle kimseyle bu konuyu konuşmak istemedim çünkü konuştuğum zaman halam ona kötü sözler söyleyecek biliyorum, alkol veya şu bu. Duymak istemiyorum” (Steeves ve Arkadaşları, 2007)

Yukarıda ele alınan durumlardan farklı biçimde bir çalışmada (Kaplan ve arkadaşları; 2001) kısa süreli bir müdahaleye maruz kalmış olan çocukların yaklaşık yarısının -özellikle bakımverenler akraba değilse- ebeveynlerinin ölümü hakkında bakımverenleriyle daha açık bir biçimde konuştukları tespit edilmiştir. Evlatlık edinilen az sayıda çocuğun ölmüş olan ebeveyn hakkında daha özgür konuşabildiği görülmüştür (söz konusu küçük rakamlardan dolayı bu bulguyu sadece bir öneri kılıyor). Bu sonuçlar kadınların partnerleri tarafından öldürülmesi sonrası geride kalan çocuklara bakımveren akrabaların çoğunlukla çocuğun yaşadığı ızdırabı ifade etmeyecek bir yaklaşımına işaret etmektedir.

Ele alınan araştırmalarda bakımverenlerin çoğu olayı gizlemenin ve duyguları yansıtmamanın çocuklar açısından daha iyi olacağını düşünse de babalarının annelerini öldürmesi sonrası geride kalan çocuklar bakımveren kişileri kaybetme korkusu yaşayabilmekte ya da bu kişilere yönelik birtakım bağlanma sorunları yaşamaktadır. Bu bağlanma sorunlarının ise yaşanan trajik olayla ve trajik olay sonrası bakımverenin çocukla olan ilişkilerini düzenleyememesi ile ilgili olacağı düşünülmektedir. Duygusal gelişimde sürekli bir bakımverene duyulan ihtiyaç önemli bir boyuttur. Harris-Hendriks ve arkadaşlarının da belirttiği gibi (2002) bir ebeveynini kaybeden çocuklar diğer ebeveynine bir şey olacağı korkusuyla kaygı hissedebilmekte ve çocuklar kendi yas duygularını diğer ebeveyni korumak için saklayabilmekte ve onların da yok olmasından duyulan korkuyla ebeveyni üzmemekten kaçınabilmektedir. Kaplan ve arkadaşlarının ise yaptıkları araştırma (2001) ise; aile içi cinayet sonrası çocuklarda birtakım bağlanma ve davranış problemlerinin olduğunu ve yapılan değerlendirmeler sonucu çocukların yeni bakımverene yönelik bağlanma problemleri yaşadığı belirtilmiştir. Şüphesiz ki ele alınan unsurların çözümü için bakımverenlerle yapılan mesleki çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Cinayet sonrası babanın akrabalarının yanına yerleştirilen çocukların duygusal, davranışsal ve sosyal aidiyet problemlerini annelerin akrabalarının yanına yerleştirilen çocuklara göre daha çok yaşamakta olduğu bazı çalışmalarda vurgulanmıştır. Bu çocukların sosyal uyum sorunlarını da daha çok yaşadığı belirtilmiştir (Kaplan ve arkadaşları, 2001). Çalışmada çocukların annenin ailesinin yanına yerleştirilmesinin, failin yani babanın ailesinin yanına yerleştirilmesine kıyasla daha az değişime yol açtığı da vurgulanmıştır. Bu bağlamda cinayet sonrası geride kalan çocuğun kimin yanına yerleştirileceği konusunun değerlendirmesi yapan sosyal hizmet uzmanlarının yerleştirmeyi yaparken çocuğun yüksek yararını düşünerek, çocuğa en uygun bakımın ve desteğin kim ya da kimler tarafından verilebileceğini doğru bir biçimde değerlendirmek zorundadır. Yerleştirme zorunlu olarak annenin akrabalarının yanına

yapılmasa da; babanın akrabalarının yanına yerleştirilen çocuklarda davranışsal birtakım güçlükler ve aidiyet problemleri geliştirme riski sosyal hizmet uzmanları tarafından değerlendirilmelidir.

Çocuğun annesinin cenaze törenine katılıp katılmayacağı; bakımın kimin tarafından verileceği, çocuğun babayla ilişkisinin nasıl düzenleneceği, cezaevinden çıkan babayla ilişkilerin nasıl tekrar ele alınacağı gibi pek çok farklı durum da bakımverenlerin düşünmesi gereken ve çocuklar açısından bir hayli önemli olan konular arasında yer almaktadır. Her ne kadar çoğu araştırmada iyileşme süreçlerinin bütünüyle anlaşılmasına ihtiyaç duyulsa da; var olan çalışmalar şiddete maruz kalan çocukların iyileşme tepkilerine katkı veren koruyucu faktörlerin bir hayli çok olduğunu söylemektedir. Örneğin; tutarlı bir yetişkin ve bakımverenle olan stabil ilişki (büyükanne gibi) şiddete tanık olan çocuğun daha sonraki uyum sürecinde önemli katkı sağladığı bulunmuştur (Humphreys, 2001; Parker ve diğerleri., 2004; akt. Hardesty ve diğerleri, 2008). Sonuç olarak; kadının partner tarafından öldürülmesi sonrası (İntimate partner femicide) geride kalan çocukların iyileşmesi için yeni bakımverenlerin destekleyici ve koruyucu çevreyi sağlamak hususundaki becerileri kritik olabilir. Aile dışındaki destekleyici arkadaş ağları ve okullar ile beraber kaynaklara erişim gibi koruyucu faktörlerin de önemli olacağı düşünülmektedir (Humphreys, 2001; akt. Hardesty ve diğerleri, 2008). Bunun yanı sıra bireysel faktörler; örneğin çocuk istismarı, çocuğun cinsiyeti, gelişimsel düzeyi çıktıları etkileyebilir (Edleson, 2004; akt. Hardesty ve diğerleri, 2008).

Türkiye’de kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocukların bakımının kimler tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin bir araştırma bulunmamaktadır. Amerika’da yapılan bir çalışmaya (Lewandowski ve arkadaşları, 2004; akt. Hardesty ve diğerleri, 2008) göre; babası annesi tarafından öldürülen 146 çocuğun %87’sinin cinayet sonrası evlerinden ayrıldığı; bakımverenlerin %47 oranla annenin, %12 oranla babanın akrabaları %10’unun hem anne hem baba tarafından akrabalar (kardeşler ayrıldığında) ve %9 oranla koruyucu aile gibi diğer bakımverenler olduğu bildirilmiştir.

Aşağıda yurt dışında gerçekleştirilen çalışmaların hepsinde cinayet sonrası geride kalan çocukların post-travmatik stres bozukluğu yaşama ihtimalinin değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu nedenle çalışma cinayet sonrası annesini kaybeden çocukların travmatik yaşam olayı sonrası yaşadığı post-travmatik süreçler ile devam edecektir.

2.6.2.2. Cinayet Sonrası Çocuklarda Post-Travmatik Stres Bozukluğu ve İyileşmeye Etki Eden Faktörler

Bir ebeveynin diğer ebeveyn tarafından öldürülmesinin uzun dönemli ruhsal ve fiziksel sağlığa etkisi oldukça fazladır. Post travmatik stres semptomları özellikle cinayete tanık olan çocuklar için tekrar eden düşünceler, görüntüler, cinayet anının sesi, gece uykusuzlukları, uyku rahatsızlıkları, duygusal açıdan bağlanamama, kaygılı bağlanma, inkâr, olayın tekrarlamasına ilişkin korku, zayıf konsantrasyon ve zayıf akademik performansla ilişkilendirilmiştir (Burman ve Allen-Meares, 1994; Eth ve Pynoos, 1994; Hardesty ve diğerleri, 2008). Depresyon, anksiyete, agresif veya pasif davranışlar, akranlarla ilişkilerde problemler, suçluluk ve kızgınlık duyguları, somatik şikâyetler de rapor edilmiştir. (Burman ve Allen-Meares, 1994; Freeman, Shaffer ve Smith, 1996'dan akt. Hardesty ve diğerleri, 2008).

Cinayet sonrası hayatta kalan çocuklar sadece yas ve ölüm sonrası uyum sorunlarıyla karşılaşmazlar ayrıca ölümün şiddet içeren doğasından ötürü ciddi post-travmatik stres bozukluğu gösterirler (Eth ve Pynoos, 1994; Freeman ve arkadaşları, 1996; Malmquist, 1986; Nader ve arkadaşları, 1990; akt. Salloum, 2008). İlişkinin yakınlık derecesi ve şiddete olan mesafe çocuğun post-travmatik stres bozukluğu riskini artırabilir. Post-travmatik stres belirtileri ölüm hakkında stres yaratan sürekli düşünceler, tekrarlayan kâbuslar ve uyku bozuklukları, faaliyetlere azalan ilgi, insanlardan, mekânlardan veya olan biteni hatırlatan şeylerden kaçınma, ayrılık duygusu, gelecek beklentisizliği, intikam arzuları, suçluluk, öfke patlamaları ve nabız kontrolünde düzensizliği içerebilir (Nader 1997; akt. Salloum, 2008).

Kadının yakın partner tarafından öldürülmesi (İntimate partner femicide) çocukların uzun dönemli sağlığı ve uyumu için ciddi risk oluşturmaktadır. Buna karşın her ne kadar iyileşme süreci zor olsa da zaman geçtiğinde bazıları iyileşir ve sağlıkları oldukça iyidir (Parker ve diğerleri, 2004; akt. Hardesty ve diğerleri, 2008). Toparlanma süreci bireylerin ve ailelerin ciddi risk faktörlerine karşın başarılı adaptasyon sürecine işaret etmektedir (Garmezy, 1981; akt. Hardesty ve diğerleri, 2008).

Alanyazına bakıldığında cinayet sonrası geride kalan çocukların sıklıkla travma sonrası stres bozukluğu gösterme riski olduğu bilgisi hemen her çalışmada dikkati çekmiştir. Örneğin; Black ve arkadaşlarının çalışmasında (1993) cinayet sonrası çocukların en az 3'de 1'inin duygusal ve davranışsal problemler göstermeye devam ettiği; cinayet anına tanık olan çocukların post travmatik stres bozukluğu geliştirmesinin ve tedavi almasının daha muhtemel olduğu vurgulanmıştır. Yazarların yaptığı ilk çalışmada da çocuklarda cinayet anına tanık

olma ile post travmatik stres reaksiyonları gösterme arasında ciddi bir ilişki bulunmuştur. Cinayete tanıklık etmiş 33 çocuktan 26'sı post travmatik stres reaksiyonları gösterirken; cinayete tanıklık etmeyen 53 çocuktan 18'inin ise post travmatik stres reaksiyonları gösterdiği; post travmatik stres reaksiyonları gösteren çoğu çocuğun cinayet öncesi ciddi ev içi şiddete tanıklık ettiği belirtilmiştir. Bu bağlamda çalışmalarda post travmatik stres bozukluğu ile cinayete tanıklık arasında da ciddi ilişki kurulduğu dikkati çekmektedir.

Diğer çalışmalara bakıldığında; Harris-Hendricks, Black ve Kaplan (2000) ve Kaplan, Black, Hyman ve Knox (2001; akt. Steeves ve diğerleri, 2007) ebeveynlerden birinin diğerini öldürmesini deneyimlemiş 95 çocukla görüşmeleri rapor etmiştir. Çocukların 24'ü (%25) ebeveyninin öldürülmesine şahit olmuş; diğer 9'u ise (%9) cinayet seslerine şahit olmuş ama öldürme anını görmemiştir. Cinayetten sonra çocukların yarısından fazlasının hemen akrabalarıyla yaşamaya başladığı; neredeyse 75%'inin cinayetten sonrası bir yıl içinde bir yerden başka bir yere hareket ettiği bildirilmiştir. Çocuklardan 13'ü üç ya da dört kere yer değiştirmiştir. Cinayet sonrası sık yer değişikliğinin yaşanması ise çocukların mevcut bakımverenlerle yaşadıkları problemlere ve birtakım güçlüklerle ve uyum sorunlarına işaret eder görünmektedir. Çalışmalarda çocukların genellikle post travmatik stres bozukluğu olarak beliren semptomlar da dâhil olmak üzere önemli psikolojik işlevsizlikler ve genellikle sonradan oluşabilen kimlik problemleri yaşadıkları belirtilmiştir. Çocukların %25'inin kendilerine bakımveren yetişkinlere ciddi bağlanma sorunları yaşadıkları tanımlanmıştır. Bu bağlanma sorunlarının bakımverenlerin cinayet sonrası çocukla nasıl bir iletişim biçimi geliştireceğini bilememesi, çocuğun bakım yükünün ağırlığı, bakımverenlerin yas süreci içinde olması ve çocuklarla olan olumsuz iletişim kalıpları ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Örneğin; bir babaanne torunuyla tartıştığı bir esnada torununu, annesini öldüren babasına benzetmiştir. Bu bağlamda bakımverenlerin çocukla kurduğun iletişim tarzının bağlanmaya açık etkileri olacağı düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra yukarıda ele alınan çalışmalarda (Harris-Hendricks, Black, Kaplan (2000) ve Kaplan, Black, Hyman, ve Knox (2001; akt. Steeves ve diğerleri, 2007) annelerinin akrabalarıyla yaşayan çocukların davranışsal açıdan daha iyi oldukları ve akranlarının yanında ya da koruyucu ailede kalan çocukların, anneyi öldüren babanın ailesinde kalan çocuklara göre davranışsal açıdan daha iyi olduğu belirtilmiştir. Bu sonuçların ise babaya olan öfkenin ve kızgınlıkların ifade edilemediği, duyguların bastırılmak zorunda kaldığı, ya da baba tarafından olan bakımverenlerin çocuğu babayla görüşmeye zorladığı bir ortamla ilgili olduğu düşünülebilir. Çünkü ifade edilmeyen kızgınlık duyguları çocukların engellenmiş hissetmesine ve davranış sorunları geliştirmesine sebep olabilir.

Eth ve Pynoos (1994)'un çalışmasında ise 3-17 yaş arasındaki ebeveynin öldürülmesine tanıklık etmiş 55 çocukla görüşülmüş; yazarlar travma sonrası stres bozukluğunu ifade etmiş ama çocukların hepsinin bunu farklı düzeylerde deneyimlediğini belirtmiştir. Sallaum'un çalışmasında ise (2007) cinayet sonrası geride kalan kızların erkeklere göre post-travmatik stres belirtilerini daha çok gösterdiği, annesini kaybeden kız çocuklarının bakım rolünü üstlendikleri vurgulanmış; çocuğun cinsiyeti ve gelişimsel statüsü birlikte düşünüldüğünde yaşı büyük olan kız çocuklarının en ciddi semptomları gösterdiği bildirilmiştir. Bunun ise geride kalan kız çocukları açısından toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılı olarak ölen annenin rollerini almayla ilgili olduğu düşünülmektedir; çünkü geride kalan kız çocukları için ev içi işlerle ilgili roller bekleneceği düşünülmektedir. Çalışmada yaşı büyük olan çocukların cinayet sonrası diğer çocuklara göre daha az iyi olduğu belirtilmiştir bu durumun farklı kültürler ve etnik yapılarda yapılan çalışmalarla benzer özellikler taşıdığı (Goenjian ve diğerleri, 1997; Kataoka ve diğerleri, 2003; Williams ve diğerleri, 1998; akt. Sallaum, 2007) ifade edilmiştir. Bu durumu ergenlikle iliştiiren çalışmalar da (Fechner, 2003; Kaminer, Seedat, Lockhat, Stein, 2000 akt. Sallaum, 2007) olmakla birlikte çalışma (Sallaum, 2007) büyük olan çocuğun kişisel özellikleri, inanç sistemleri, daha önce şiddete maruz kalma durumu ve depresyonu ve ölümle ilgili faktörler gibi kimi bu faktörlerin yaşı büyük olan çocukların cinayet sonrası diğer çocuklara göre daha az iyi olması sonucuna neden olabileceği vurgulanmıştır.

Söz konusu çalışmada (Sallaum, 2007) cinayet sonrası geride kalan düşük gelirli siyahî çocukların okul temelli yas ve travma odaklı müdahalenin ardından özellikle kaçınma ve semptomları yeniden yaşama alanlarında daha az post-travmatik stres semptomları gösterdiği fakat bununla birlikte iyileşmeyi etkileyen ve kronik semptomlara neden olan bazı faktörlerin olduğu vurgulanmıştır. Bu faktörler ise çevresel faktörler, medya içeriğinin örseleyici olması, savcıyla ve yasal süreçlerle irtibat, katilin devam eden tehditleri, çevredeki travmayı hatırlatan unsurlar, aile stresi ve ilave kayıplar olarak belirlenmiştir. Örneğin 19 yaşındaki halasının eniştesi tarafından öldürüldüğünü gören bir erkek çocuk eniştesini eve kendisi almıştır. Bu bağlamda kendini suçlamanın yoğun olduğu olgularda suçluluğun azaltılmasına ilişkin çalışmaların yapılması ve yukarıda ifade edilmiş olan iyileşmeye etki eden bakımverenle ilişkilerin geliştirilmesi, çevreye yönelik tepkilerle baş etmede sosyal beceri eğitimi, duyguların ifade edilmesi ve suçluluğun azaltılması gibi kimi unsurlarla ilişkili sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer ruh sağlığı personellerinin çalışması oldukça önemlidir.

Türkiye'deki uygulamalara bakıldığında kimi güçlendirici olgu çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Örneğin; cinayet anına tanık olan ve olay esnasında yaralanan 7 yaşındaki

çocuk ile (Karataş, 2013) krize müdahale yaklaşımı çerçevesinde görüşülmüş; korunma ihtiyacı olan çocukla ilgili yakın akraba çevresi ve toplumsal düzeyde sorun ve ihtiyaç tespiti yapılarak uygulama süreci başlamıştır. Çocuğa yönelik sosyal hizmet müdahalesi kapsamında çocuğun sosyal destek mekanizmaları araştırılarak anne-babanın yerine geçebilecek bir bakımveren aracılığıyla çocuğun normal yaşama dönmesi amaçlanmıştır; çocukla iletişim kuran bireylerin çocuğa nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilgi verilmiş; hastanenin sosyal servisi aracılığı ile çocuğun yaşadığı cinayet travmasını atlatmak için çocuğa yaşına ve psikolojisine uygun kitaplar ve çocuk dergileri temin edilmiş, çocuğun hastanesindeki odasına çizgi film izleyebilmesi için TV alınmış, çocuğun sınıf öğretmeni ile iletişimi artırılarak ders materyali temin edilmiştir. Çocuğun sosyal çevre değerlendirmesi kapsamında babaannenin olumlu bir bakımveren potansiyelini sahip olduğu görülmüş, babaanne ile çocuğun iletişimi artırılmış, babaanne çocuğun vasisi olmuş ve 5395 sayılı çocuk koruma kanunu ile çocuk bakım ve danışmanlık tedbirinden yararlandırılmıştır. Bir yıllık süre çerçevesinde aile izleme alınmıştır ve çocuğun yeni yaşama uyumu gerçekleştirilmiştir. Görüldüğü gibi cinayet sonrası çocuğun yeni yaşamında olumlu özelliklere sahip bir bakımverenin çocuğun bakımında sorumluluk alması çocuğun iyileşme sürecinde oldukça önemlidir. Çocuğun korunması, güçlendirilmesi, günlük yaşam rutinlerinin sağlanması ve çocuğun yaşıyla bağlantılı aktivitelere döndürülmesi bunun yanı sıra yeni bakımverenlerle ilişkilerin düzenlenmesi noktasında sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı mesleki çalışmalar oldukça önemli işleve sahiptir.

2.6.2.3. Çocukların Cinayet Sonrası İlişki Biçimleri:Kendini İfade Etme ve Sonrası

Çocukların travma sonrası stres bozukluğu yaşadıklarının ifade edilmesi çocukları anlamak için yeterli bir perspektif sunamamakta ve çocukları benzer kategori altında sınıflandırarak çocukların biricik ve gerçek deneyimlerini anlamamıza engel olmaktadır. Örneğin; baba tarafından öldürülen anneyi kurtaramamakla ilgili suçluluk duyguları, ikili ilişkilerin nasıl seyrettiği, potansiyel sorunlarla nasıl baş edildiği gibi konular sosyal hizmet uzmanları için oldukça önemli konular arasında yer almaktadır. Bu bağlamda çocuklar için kendini suçlama, partnerle ilişkilerde sorunlar, cinayeti konuşmada güçlük gibi kimi durumların söz konusu olduğu ileri sürülebilir:

“Bilmiyorum. Ben gerçekten gizli bir kişiydim. Gerçekten; herhangi birinin bilmesine izin vereceğimi sanmıyorum. Bununla ilgili herhangi biriyle konuşmak istemiyorum. Ben sadece içimde kimsenin almak istemeyeceği küçük bir küreye sahibim” (Steeves ve diğerleri, 2007)

İncelenen çalışmalarda partnerlerle ilişkilerde partnerin gerçeği öğrenmesinden sonra ilişkiyi sonlandırması ve geride kalan kişilerin kendisini babasının annesini öldürmesi sebebiyle evlenilmek için tercihe değer görülmeceğinin düşünülmesi gibi durumlar dikkati çekmiştir:

“Kız arkadaşına ne olduğunu anlattım. Babam annemi ve diğer adamı öldürdü. Sonra o geçen sene hapishanede ölmüş. Bu durum kız arkadaşımı şaşırttı ama korkmuş gibi görünmedi. Başka kadınlara söylediğimde aşırı tepki verip benden uzaklaştılar ama o son derece rahat görünüyordu. Sonrasında kız arkadaşım eve gitmiş ve annesiyle bu konuyu konuşmuş. Annesi ona “güzel; bir gün sana bunu yapabileceğini düşünmedin de mi” demiş. Ertesi gün kız arkadaşım geri geldi ve bana bunu söyledi ve ayrıldık. Eğer tüm kadınlar böyle hissederse bu hayat benim için kötüye gidecek”(Steeves ve diğerleri, 2007)

Böyle bir aileden geldiğim için kimse benimle evlenmek istemez (Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002)

Yukarıda ifade edildiği gibi annesinin baba tarafından öldürülmesi sonrası geride kalan kişiler kabul edilmeyen bir aileden gelmiş olarak adlandırılmakta ve yakın partnerle ilişkilerinde birtakım güçlükler yaşayabilmektedirler. Aşağıda cinayet sonrası çocukların suçluluk duyguları ve potansiyel diğer sorunlar ele alınmaya çalışılmıştır.

2.6.2.4. Çocukların Suçluluk Duyguları ve Potansiyel Diğer Sorunlar

Çocukların cinayeti önleme ve cinayete müdahale etme konusunda başarısız olma sebebiyle suçluluk veya kendini suçlama hissettiği, (Clements ve Burgess, 2002; Clements, Faulkner ve Manno, 2003; akt. Steeves ve diğerleri, 2007) çalışmalarda vurgulanmakla birlikte öldürülen ebeveyn yaş olarak en yakın ve ebeveynle aynı cinsiyette olan (Harris Hendriks ve arkadaşları, 2002) çocuğun ebeveynini koruyamaması sebebiyle mevcut olan suçluluk duygularının daha yoğun olduğu belirtilmiştir.

Buna ek olarak aile üyelerinin öldürülmesini deneyimlemiş 9-11 yaş arasındaki çocuklar (Clements ve Burgess, 2002; Clements, Faulkner ve Manno, 2003; akt. Steeves ve diğerleri, 2007):

- Ailelerin cinayetten haberdar edilme biçimi (çoğunlukla polis tarafından)
- Kapsamlı polis soruşturması ve incelemesi
- Güven eksikliği
- Kaotik olayların dışavurumu
- Suçluluk ve suçlama duygularıyla yası hafifletme

- Etiketlenme
- Okula dönmeye güçlük gibi kimi olumsuz durumları deneyimlediklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak Sallaum'un belirttiği gibi (2007) cinayet sonrası dönemde kriminal adli işlemler, medya içeriği, sosyal stigma ve bakımverenler, ev, mahalle ve akranlardaki değişimler gibi çevresel faktörlerin çocuk üzerinde önemli psikolojik ve davranışsal etkisi olabilmekte ve çocuğun günün çoğunu geçirdiği okul çevresi zorluk yaratabilmektedir. Cinayetin ardından hayatta kalan çocuklar ödevlerini yapmada konsantrasyon sorunları, agresiflik, okula devam problemleri, utanma duygusu ve öğretmenleri ve akranları tarafından yanlış anlaşılma hissi yaşayabilmektedir (Clements ve Burgess; 2002; akt. Salloum; 2008).

Çalışmada öncelikle babanın anneyi öldürmesi sonrası çocuğun babayla iletişim kurmasının çocuklar için olası yararları ve sakıncaları ele alınmıştır.

2.6.2.4. Cinayet Sonrası Babayla İletişim Mümkün mü?

Yeni yaşama uyum sürecinde çocukların babalarıyla ilişkilerinin nasıl biçimlendirmesi gerektiği ya da biçimlendireceği sorusu da oldukça netameliidir. Çoğu olguda babaya duyulan öfke babayla olan ilişkiyi sonlandırmaktadır. Babaya duyulan öfke beklendik bir tepki olsa da bazı olgularda çocuğun babaya yönelik ambivalan duyguları söz konusu olabilmektedir. Özellikle annenin baba tarafından öldürülmesi öncesi babasıyla iyi ilişkisi olan çocuklar babaya yönelik “yaklaşma-kaçınma” çatışmasını daha çok yaşayabilmektedir. Şüphesiz ki babanın anneyi öldürmesinden sonra geride kalan çocukların babayla görüşmesinin de birtakım güçlükleri ve bazen avantajları olabilmektedir. Özellikle küçük yaşta olup cinayetin, ölümün idrakine varamayan çocukların “anne ve baba figürünü” bir anda yitirmesi; çocuklarda “anne ve babasının kendisini terk ettiği” düşüncesinin yer etmesine neden olabilecektir. Bu bağlamda Harris-Hendriks ve arkadaşları (2002; s. 88) babanın anneyi öldürmesi sonrası babayla iletişim kurmanın güçlüklerini ve olası yararlarını şöyle sıralamıştır:

Avantajlar:

- İletişimde olma ilişkiyi ve bağlılığı devam ettirir. Her ne kadar baba anneyi öldürmüş olsa da çocuklar için baba geride kalan tek aile üyesi olabilir. Bazı olgularda erkeklerin karısıyla ilişkisi problemlili olsa da çocuğuyla ilişkisi iyi olabilmektedir. Annenin ani bir biçimde kaybedilmesinden sonra küçük çocuklar babayı görmeye ihtiyaç duyabilir; en azından babanın halen hayatta olduğunu bilmek isteyebilir.

- Çocuğun babasına dair son hatırası olumsuz ise (baba kontrolden çıkmış ve şiddete dair bir anı varsa) babanın sakin ve çocuğun güvende olduğu bir ortamda babayı görmenin biraz konfor ve inanç getirmesi muhtemeldir.
- Eğer baba yaptığı eylemin sorumluluğunu alıyorsa; babayla iletişim kurma çocuğun ailenin parçalanmasında ve annesinin ölümü sebebiyle kendisini suçlamasını engeller.
- İletişim kurma fiziksel ve ruhsal açıdan hasta olan ebeveynle ilgili bilgi almanın yoludur. Eğer baba psikiyatri hastası veya tutuklu hastanesinde ise söz konusu hastalığın annesini öldürmesiyle ilişkili olabileceği konusunda çocuğa yardım edilebilir.
- Eğer baba çocuğun akrabalarıyla veya koruyucu aileyle yaşamasını onaylıyorsa çocuğa bu güvenceyle yardım edilebilir. Bu nedenle çocukların kalıcı bir eve gitmesiyle ilgili acil bir durum söz konusuysa babayla iletişim çok yardımcı olabilir.
- Çocuk babasının ailesinin yanında kalacaksa iletişim özel bir öneme sahiptir.

Bu son madde oldukça tartışmaya açık bir konudur. Babanın anneyi öldürmesi çocuklar için “sebebi ne olursa olsun kabul edilemez”dir. İncelenen ve daha sonra ele alınacak bazı olgularda babanın akrabalarının çocuğu, çocuğun tüm hayal kırıklıklarına ve incinmişliklerine karşın babayla görüşmek konusunda zorladığı dikkati çekmiştir. Bu bağlamda babayla görüşmenin çocuğun fiziksel ve psikolojik olarak hazır olduğu ve çocuğun kesinlikle görüşmeyi talep ettiği durumlarda gerçekleşmesinin zorunlu olduğu düşünülmektedir. Görüşme sürecinin de kesinlikle planlanması ve çocuk için risk oluşturabilecek faktörlerin kontrol altına alınması gerekmektedir. Örneğin; babanın psikiyatrik bir hastalığı varsa ve babanın çocuğa zarar verme potansiyeli varsa çocuğun babayla aynı mekânda bırakılmaması, görüşmenin camın ya da tellerin ardında gerçekleştirilmesi uygun olabilir. Babanın anneyi öldürmesinden sonra geride kalan çocukla babanın ilişkisinin nasıl yapılandırılacağına dair alanyazın çok çalışma olmamasına karşın; babayla yüzleşmenin çocuğun zarar gördüğü durumlarda ayrıca iyileştirici etkiye sahip olduğunu ifade eden bazı çalışmalar vardır. Örneğin Doyle (1990; Öztürk, 2009, s. 96) ensest faili ile çalışılırken, mağdur olan çocuğun süreçten koparılmaması gerektiğinin altını çizmektedir. Failin baba olduğu durumlarda suçunu kabul etmesinin ve çocuğun konuyla ilgili hiçbir sorumluluğunun olmadığını bildirerek özür dilemesinin, çocuğun yaşadığı kızgınlık, suçluluk gibi duyguları hafiflettiğini

bildirilmektedir. Bu bağlamda çocuk baba ile görüştürüldükten sonra babanın çocuktan özür dilemesinin ve kendi yaptığı eylemin sorumlusu, suçlusu olarak kendisini görmemesi gerektiğini söylemesinin çocuğun iyileşme sürecine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra babayla görüşmenin kimi olumsuz yanları da söz konusu olabilir. Harris-Hendriks ve arkadaşları (2002; s. 88) bu sakıncaları şöyle sıralamıştır:

- Babanın cezaevinde ziyaret edilmesi babanın yaptığı öldürme eylemi ile ilgili sorumluluğu reddetmesi; anneyi kendi ölümünden suçlaması ile sonuçlanabilir.
- Çocuğa bakımverenler çocuğu cezaevine götürdüklerinde babaya yönelik tehdit ve öfke hissediyorlarsa bu duygular çocuk tarafından hissedilebilir.
- Babaya daha yapıcı olmayan davranışlar göstermemesi için yardım edilmezse çocuk avantajlardan çok dezavantajları deneyimleyebilir.
- Çocukla yüz yüze gerçekleşmeyen tüm görüşmeler bakımverenler ve profesyonellerden destek alınarak yapılandırılmalı; babayla gerçekleştirilecek telefonla iletişim dikkatli biçimde ele alınmalıdır.

Cinayetin ardından babayla iletişim kurma oldukça zor ve travmatik olabilir. Cinayetin medya haberlerinde sürekli ele alındığı gibi biçimiyle “cinnet geçirme” sonrası gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı düşünülmektedir. Cinayete giden çoğu süreç çocuklar için fiziksel ve duygusal açıdan istismar edilmiş anne ve bunun görgü tanıklığı olan veya istismar edilmiş olan çocuklar anlamına gelmektedir. Bu çocukların bir kısmının annelerine benzer olarak babaları tarafından şiddete maruz kalma riski oldukça yüksektir. Bu nedenle babaya duyulan öfke çoğu olguda kaçınılmaz görünmektedir.

Cinayeti gerçekleştiren kişinin güven inşa etmesi beklenen “baba” ya da “annenin partneri” oluşu ve ölümün kendiliğinden gelen rastlantısal bir ölüm olmayışı çocukların “anne kaybını” oldukça ağır yaşamasına neden olmaktadır. Kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklar öldüren kişiye ciddi bir öfke duymakta ve bu öfke babayı reddetme, cezaevinde ziyaret etmeme gibi haklı tepkilere sebep olmaktadır. Çocuklar için halen “baba”nın soyadını taşıma, cezaevi masraf faturalarının çocuklar tarafından ödenmesinin talebi gibi pek çok prosedür oldukça travma edici nitelikler taşımaktadır.

Bir olguda (Işıl Bulutla Yapılan Görüşme, 2015) babanın anneyi öldürmesine bir çocuğun hak verdiği; “babam haklı; annem öldürtmeyecekti kendini!Hata annemde” ifadelerine yer verdiği bilgisi edinilmiştir.

Kadınların; partnerinden çocuğu olup partneri tarafından öldürüldüğü durumlarda geride kalan çocuklar için en belirgin ihtiyaçlardan biri çocuğun güven içinde kalabileceği, çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir bakımverenin yanına yerleştirilmesidir. Türkiye’de çocuk eğer 18 yaşından küçükse bakımveren akrabalar çocuğa vasi olarak atanmakta ve çocuklar yakın akrabalarının yanında vasilik sistemi ile kalabilmektedir. Çocuğun bakımını üstlenebilecek bir akrabanın olmadığı durumlarda geride kalan çocukların bakımı koruyucu aileler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Yurt dışı alanyazın incelendiğinde bakımveren kişinin veya kişilerin çoğunlukla annenin akrabaları olduğu; nadiren babanın akrabaları tarafından çocuğun bakımının verildiği; bazı olgularda ise çocukların evlat edindirildiği ya da koruyucu aile sisteminden yararlandırıldığı dikkati çekmektedir.

2.6.3.KADIN CİNAYETLERİ SONRASI GERİDE KALAN ÇOCUKLARIN TRAVMA SONRASI İYİLEŞME SÜREÇLERİ

Cinayet sonrası geride kalan çocuklar için daha önce ele alınan pek çok güçlük bulunmaktadır. Bu çocukların baş etme becerilerinin artırılması, yeni yaşama uyumlarının artırılması, yas süreçlerinin başarılı biçimde gerçekleştirilmesi için profesyonel desteğe duydukları ihtiyaç kaçınılmazdır. Bu bağlamda kadın cinayetleri sonrası sosyal hizmet uzmanları için geride kalan çocuklarla nasıl çalışılması gerektiğinin bilgisine ihtiyaç bulunmaktadır.

Babanın anneyi öldürmesinden sonra geride kalan çocukların baş etme biçimlerinin artırılması oldukça önemli gözükmektedir. “When fathers kill mother” (baba anneyi öldürdüğünde) isimli kitapta (Harris-Hendriks ve arkadaşları, 2002) cinayet sonrası geride kalan çocuklarla ve bakımverenlerle çalışmada müdahalenin hemen cinayetten sonra gerçekleşmesi gerektiği (en iyi müdahalenin cinayetin hemen sonrasında olduğu) ve cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışmada yas danışmanlığının önemi vurgulanmıştır. Çalışma cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışmada çocukların kendi koşullarına dair doğru bilgileri edinmelerine, kavramsallaştırmalarına ve işlemelerine yardımcı olmayı ve böylece çocukların düşünce ve davranış biçimlerini değiştirmeyi amaçlayan bilişsel davranışçı terapidenden yararlanılabileğini vurgulamakta; çocukların okulda ve sosyal çevrede öngörülebilir

sorunlarla daha iyi baş etmelerine yardımcı olması, tacize varan sorularla nasıl baş edileceği, arkadaşlara ne söyleneceği, sempati ifadelerine nasıl tepki verileceği gibi birtakım becerileri çocuğa öğretmeyi amaçlayan sosyal beceri eğitiminin önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle travma odaklı bilişsel davranışçı terapi ele alınmış ve çalışma yas danışmanlığı ile devam etmiştir.

Aşağıda babanın anneyi öldürmesi sonrası geride kalan çocuklarla çalışmada travma odaklı bilişsel davranışsal terapi ele alınmıştır.

2.6.3.1. Travma Odaklı Bilişsel Davranışçı Terapi

Travma odaklı bilişsel davranışsal terapi çocuklara, ergenlere, bakımverenlere travmayla ilişkili güçlüklerin üstesinden gelmek için kanıta dayalı bir tedavi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım aile içi şiddet, travmatik kayıplar ve diğer travmatik olayları takiben gelişen olumsuz duygusal ve davranışsal tepkileri azaltma amacı taşımaktadır. Terapi öğrenme ve bilişsel teorileri temel alarak istismarla ilişkili rahatsız eden düşünceleri belirler ve kendi travmatik deneyimlerini konuşmak konusunda teşvik edilen çocuklar için destekleyici bir sosyal çevre sağlar (Child Welfare Information Gateway, 2012).

Travma odaklı bilişsel terapide oturumlar terapist ve çocuk, bakımveren ve terapist, terapist ve bakımveren ile çocuk şeklinde düzenlenmektedir. Terapinin temelinde travmatik olayı deneyimleyen kişinin travma sonrası stres bozukluğu semptomlarının travmaya verilen doğal tepkiler olduğunun bilinmesi amaçlanmaktadır. Kişinin travmanın hatırlatıcılarından kaçınmanın belirtileri artırdığını anlaması ve travmanın yarattığı yoğun duygularla baş etme yöntemlerinin öğrenmesinin önemli olduğu belirtilir (Cohen ve Mannario, 2008; akt. Kahraman ve Çokamay, 2016)

Kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklar anne kaybı ile ilgili olarak birtakım olumsuz düşüncelere ve yanlış varsayımlara sahip olabilir. Örneğin; geride kalan çocuklar annesinin ölümünün kendisinin bir cezalandırılma biçimi olduğu ve annesinin ölümünden kendisinin sorumlu olduğu, babasını bu eylemi yapması için kışkırtmış olabileceği, olanları önleyebileceği ama engelleyemediği, eğer babasına kapıyı açmasaydı annesinin belki zarar görmeyecek olduğu, geleceğin belirsiz ve kendi kontrolü dışında gelişen bir şey olduğu, kendisine zarar gelebileceği düşünerek yüksek stres yaşayabilir. Bu bağlamda çocuklara yönelik sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilebilecek terapötik müdahalede cinayet sonrası geride kalan çocuklara yukarıda ele alınan olumsuz birtakım düşüncelerin ve davranış kalıplarının kendilerine yönelik ne gibi maliyetleri ve yararları olacağı sorusunun sorulması önemli görünmektedir. Çocuğun olumsuz düşünce ve davranış kalıplarının

kendisine olan olumsuz boyutları ile çalışmada maliyet (bedel) ile yararları daha iyi görmesi için çocuklara ev ödevi vermek de önemli olabilir. Örneğin; suçluluğu hafifletmek için söylenen “olanları engelleyebilirdim” varsayımı ve düşüncesinin getirdiği zararlar çocuklar tarafından zarar boyutu suçluluk, kendine kızma, çaresiz hissetme gibi duygular olarak; yarar boyutu ise yanıtsız bırakılarak ele alınabilir. Bu bağlamda çocuğun kendisine yönelik suçlamayı azaltmasında ve çocukta davranış değişikliği yaratmada travma odaklı bilişsel davranışsal terapiden yararlanılabileceği düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra şiddet mağdurlarına yönelik psikososyal müdahaleler arasında; aile odaklı terapiler, psikodrama, bilişsel davranışçı terapi, çözüm odaklı terapi gibi uygulamalar yer almaktadır (Eriksson ve Näsman, 2012; akt. Lök ve Arkadaşları, 2016).

Travma odaklı bilişsel davranışsal tedavi öğelerine bakıldığında psiko-eğitim ve ebeveynlik becerileri, rahatlama teknikleri, duyguların ifade edilmesi ve düzenlenmesi, bilişsel başa çıkma ve işleme gibi tekniklerin olduğu görülmektedir(Child Welfare Information Gateway, 2012). Bu unsurlar aşağıda kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklarla çalışmayla ilişkili ele alınmaya çalışılmıştır.

Psiko-eğitim ve ebeveynlik becerileri:Psiko-eğitim ve ebeveynlik becerileri çocuğun anne kaybına verdiği duygusal ve davranışsal tepkileri yönetmeye ilişkin stratejiler ve etkili iletişimi içermektedir.

Bu aşama cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışmada bakımverenlerin rolüne işaret etmektedir. Bakımverenlerin cinayet sonrası geride kalan kimi yanlış varsayımları, duyguları ve düşünceleri olabilmektedir. Öyle ki cinayet sonrası geride kalan çocukla hiçbir şey konuşmamanın daha iyi olacağı, çocuğun zaten çocuk olduğu için olanları untabileceği, kendi duygularını ve yas sürecini çocuktan gizleme eğilimi, çocuk eğer çok küçükse annesinin ölmediği ama onu terk ettiğinin çocuğa söylenmesi gibi kimi davranışsal unsurlar çocuklar için ikincil travma yaratabilir. Bu bağlamda bakımverenlere yönelik beceriler kapsamında:

- Çocukları cinayet sonrası kendi duygularını ifade etmesi konusunda teşvik etme
- Çocuklar gibi bakımverenler de yas sürecinde olabileceği için hem kendileri hem de çocuklar için yas sürecini yaşamanın normalliği
- Çocuklara her koşulda doğruyu söyleme, çocuğa gelişimiyle paralel olarak ölümün doğasına ilişkin bilgi verme ve çocuk açısından olası yanlış azaltmaları ortadan kaldırmaya dönük çocuğa yönelik bilgilendirme
- Bakımverenleri çocuğun eski yaşam rutinlerini sağlama konusunda teşvik etme
- Çocuğu yaşıyla bağlantılı etkinliklere döndürme ile ilgili beceriler kazandırma gibi unsurlar çocuklar için oldukça önem taşımaktadır.

Rahatlama teknikleri:Rahatlama tekniklerinin öğretilmesi ve nefes alma, kas egzersizleri ve görsel materyallerden yararlanılması

Resim, fotoğraf, süs eşyası, poster, karton, kukla, renkli boya kalemleri, oyuncak, kutu, vazo, kıyafetler, kitap, dergi, gazete, afiş, broşür gibi basılı materyaller çocuklara duygularını dolaylı veya doğrudan biçimde ifade edebileceği bir zemin hazırlayabilir. Psikodrama açısından monodrama çocukların nesneler yoluyla duygularını etkili olarak ifade etmesi için önemli bir uygulama modelidir. Daha önce ele alındığı gibi cinayet sonrası geride kalan çocukların yaşadıkları travma süreçleri çocukların terleme, titreme, nefes alamama gibi kimi fiziksel sorunlar yaşamasına sebep olabilmektedir. Bu bağlamda hem bakımverenler hem de sosyal hizmet uzmanları açısından geride kalan çocukları rahatlatan unsurların neler olduğunun bilinmesinin yanı sıra odaklanarak derin nefes alma, vücutta ağrıya neden olabilen kasların kasılıp gevşetilmesi yoluyla rahatlatılması gibi stresli durumlarda yararlanabilecekleri becerilerin kazandırılması önemli görünmektedir.

Duyguların ifade edilmesi ve düzenlenmesi: Duyguların ifade edilmesi ve düzenlenmesi aileye ve bakımverenlere yönelik istismarın hatırlatıcılarına yönelik duygusal tepkileri yönetme konusunda yardım etme ve duyguları ifade etme ve kişilerin kendilerini teskin edici aktivitelere yönlendirilmesini içermektedir.

Newyork Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Merkezi'nin (Newyork University Child Study Center, 2006) travma sonrası çocuklarla ilgili yaptığı çalışmaya göre duyguların ifadesini teşvik; çocuk aradığında yani ihtiyaç duyduğunda hazırda bulma, duygular hakkında konuşmak için güvenli bir mekân oluşturma, çocuğun sahip olduğu farklı duyguları isimlendirmesine yardım etme; çocuğun rahatsız kederli hatta öfkeli hissetmesinin normal olduğunu söyleyerek duyguları normalleştirme gibi süreçleri içermektedir. Şüphesiz ki cinayet sonrası geride kalan çocukların duygularını ifade edebilmesi hem bakımverenlerin hem de çocuklarla çalışan profesyonellerin çabalarıyla ilişkilidir. Bunun yanı sıra çalışma hem bakımverenler için önemli olabilecek; ailedeki değişimleri tartışma ve sorunlara çözümler getirmek için birlikte çalışma, duyguların açıklaması ve tartışılması için kitap gibi dışsal kaynaklar kullanılması, çocukla duyguları tartışmak için okul çıkışı gibi günün çok özel zamanlarını seçmeye özen gösterme, yatma saatinden önce ciddi tartışmalardan kaçınma gibi hususlar da travma mağduru çocuklarla çalışmada önemli hususlar olarak ele alınmıştır.

Bilişsel başa çıkma ve işleme:Çocuklara ve ailelere duygular, düşünceler ve davranışlar arasındaki ilişkiyi anlama konusunda yardım etme, günlük aktivitelerle ilişkili yanlış yönelimleri doğrulama ve keşfetme.

Travmayı anlatıya dönüştürme ve işleme:Sözlü yazılı veya istismara ilişkin olayın sembolik ifadesi ve istismarla ilgili yardımcı olmayan veya kusurlu düşüncelerin işlenmesi.

Çocuğun kendini suçlamasına dair ipuçlarına dair hassa olma ve mitleri, yanlış anlamaları düzeltme ve çocuğun hatalı olmadığı, hastalık ve ölümün bir cezalandırma formu olmadığı gerçeğini pekiştirme ile ilgilidir (Newyork University Child Study Center, 2006).

Kişisel güvenliği sağlamak ve gelecekteki büyüme:Kişisel güvenlik becerilerini geliştirmek amacıyla eğitime katılma, kişilerarası ilişkiler ve gelecek stresörler ve travma hatırlatıcılarını yönetmede yeni becerilerin kullanımını içermektedir.

Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla açısından rutinleri sürdürme ve bir güvenlik duygusu oluşturma bakımveren kişilerin çocukların normal rutinlerini sürdürmeye çalışması, bakıma dair güvence vermesi ve uyumlu güvenli ve istikrarlı bir bakım oluşturmaları (Newyork University Child Study Center, 2006) çocuğun iyileşme süreçleri açısından oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışmada baş etme becerilerinin öğretilmesi de önemli görünmektedir. Bu bağlamda cinayet sonrasında çocukların yaşamlarındaki diğer akran ve yetişkinlerden gelecek sorularla baş etmek üzere plan yapmalarına yardımcı olma, bazı şeyleri özel tutma isteğine dönük öncelikleri tartışma, durumu tartışırken ne söyleneceğinin pratiğini yapma çocuklar açısından ele alınması gereken durumlar arasındadır.

Çocuğun travma sonrası gelişimiyle bağlantılı etkinliklere dönmesi de travmanın etkilerini hafifletmek ve gelişimsel görevleri yerine getirmek bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda eğlence etkinliklerine fırsat verme ve takvime bağlama; ailevi boş zaman ve sosyal etkinliklerine katılımı teşvik etme önemlidir (Newyork University Child Study Center, 2006).

Ayrıca çocuğun ölen kişiye dair olumlu hatıralar oluşturmaya yardımcı olma, çocuğun yaşamındaki stres göstergelerini anlama, mod ve davranışlardaki değişkenlikleri anlama, uygun olmayan davranışlara sınırlar koyma, eğitim, sosyal yaşam ve spora katılım gibi çocuğun yaşamındaki diğer alanlarda ortaya çıkan değişimleri izleme, çocuğun akranlarını ve arkadaşlarını çocuğun kederine hazırlama ve onları çocukla normal etkinlikler ve etkileşimlere devam etme konusunda teşvik etme de iyileşme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken hususlardandır.

Bilişsel terapide birçok bilişsel ve davranışsal stratejiden yararlanılmaktadır. Bilişsel yöntemler kişinin özgül hatalı kavramlaştırmalarını ve uyuma yönelik olmayan varsayımlarını tanımlayarak göstermeyi ve test etmeyi amaçlamaktadır. Eğitim kişinin olumsuz, otomatik düşüncelerini yönetmesi, biliş, duygulanım ve davranış arasındaki bağlantıları tanınması,

kişinin bozuk otomatik düşüncelerinin yanındaki ve karşısındaki bulguları sınaması, bilişlerin daha gerçeğe dönük yorumlarla yer değiştirmesi, kişinin işlevsel olmayan inançları tanımayı ve değiştirmeyi öğrenmesini içermektedir (Beck, 1987; Hawton ve diğerleri, 1989; akt. Arkar, t.y.)

Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışmanın bir diğer yolu ise yas danışmanlığıdır.

2.6.3.2. Yas Danışmanlığı

Cinayet sonrası geride kalan çocuklar ve bakımverenler için yas danışmanlığı almanın iyileşmeye yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Şenelmiş'in belirttiği üzere (2006) ölümün nasıl olduğu yas sürecini ve yasın biçimini etkilemekte ve doğal ölüm, kaza, öldürülme ve intihar sonucu ölüme verilen yas tepkileri farklılık göstermektedir. Bu bağlamda çocuklar ve geride kalan bakımverenler için sevilen bir kişinin yakın partner şiddeti sebebiyle öldürülmesi oldukça ani ve travmatik nitelikler taşıyabilecek niteliktedir. Yas danışmanlığı belli amaçlara ulaşmayı içeren bir danışmanlık türüdür; bu bağlamda Worden (2001; akt. Gizir, 2006), yas danışmanlığının temel amacını danışanın ölen kişi ile ilişkisindeki var olan bitmemiş işleri tamamlamasına ve danışanın ölen kişiye elveda diyebilmesine yardımcı olmak olarak belirtmektedir. Worden (2011)'e göre yas; kaybın gerçekliğini kabul etmek, yasın acısı üzerinde çalışmak, kaybedilen kişinin bulunmadığı bir ortama uyum sağlamak, duygusal anlamda ölen kişi ile ilişkileri yeniden düzenlemek ve yaşama devam etmek gibi bireyin yas sürecine uyum gösterebilmesi için yerine getirmesi gereken temel görevler olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda Gizir (2006) dörtlü yas görevi modeline uygun olarak yas danışmanlığının amaçlarını; kaybın gerçekliğini artırmak; danışanın açıkça dile getirdiği ya da gizli kalan duygularıyla yüzleşmesinde yardımcı olmak, kaybın ardından danışanın kendi yaşamına yeniden uyum göstermesi sürecinde ortaya çıkabilecek engellerle baş etmesinde yardımcı olmak; danışanın kendi duygusal enerjisini örselemeden ölen kişiyi uygun bir biçimde anması için bir yol bulmasına yardımcı olmak şeklinde sıralamaktadır. Bunun yanı sıra çalışma (Gizir, 2006);danışana yas tutması için gereken zamanı sağlamak, danışanı 'normal yas' tepkileri konusunda bilgilendirmenin önemini ifade etmektedir ve yas çalışmalarında ölen kişinin fotoğrafı üzerinden sembol kullanımı, duyguların ifade edilmesi için dışsal kaynakların kullanılması, psikodrama çalışmalarında olduğu gibi rol yapma ile danışanların kaygı duydukları ortamlara yönelik baş etme becerilerinin geliştirilmesi, bilişsel yeniden yapılandırma ile de yas sürecinde var olan düşüncelerinin gerçeklikle olan ilişkisinin değerlendirilmesi anlamında danışana yardımcı olabilecek öğeleri vurgulamaktadır. Çalışma ayrıca yas sürecindeki bireylerle çalışmada ölen kişiye ait fotoğraf, mektup vb. gibi özel

eşyalardan bir anı kitabı oluşturma ve bu sayede yas sürecindeki bireylerin ölen kişiye yönelik bir anı formasyonu oluşturmaları desteklemenin, yönlendirilmiş imgeleme tekniği ile danışanın ölen kişiyi hayal etmesi ve ona söylemek istediklerinin dillendirilmesinin yas danışmanlığı sürecinde önemini vurgulamaktadır.

2.6.3.3. Cinayet ve Şiddet Sonrası Çocuklarla Grup Çalışması

Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla grup çalışması uygulamalarının yurt dışında uygulamaları olmakla birlikte bu çalışmaların nasıl yapıldığına ilişkin bir içerik kişiler tarafından paylaşılmamıştır. Akademik manada ise cinayet sonrası çocuklarla grup çalışması gerçekleştiren bir çalışmaya ulaşılabilmektedir. Bu çalışma (Sallaum, 2007) ise psikiyatri odaklı bir çalışma olup cinayet sonrası post-travmatik stres bozukluğu tanısı alan çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı çocuklardaki post-travmatik stres bozukluğu belirtilerini azaltmaya odaklanmakta ve çalışmada post travmatik semptomlardaki azalmayla birlikte çocukların daha iyi konsantre olabileceği, uyuyabileceği, daha az öfke patlamaları yaşayabileceği, somatik olarak nitelendirilebilecek daha az baş ve mide ağrısı çekebileceği, başka şeylerle ve insanlarla ilişki kurabileceği, ölüme dair hatıralarla daha güçlü yüzleşebileceği ve kayıpla baş edebileceği vurgulanmaktadır. Çalışmaya göre post-travmatik streste makul bir azalma okul başarısını, akran ve ebeveyn ilişkilerini ve sağlığı olumlu etkileyecek; grup müdahalesi sürdürülürse çocuklar travmanın yoğunluğu ve bozucu etkisi olmaksızın daha iyi bir baş etme ve uyum ortaya koyacaktır. Sallaum'un çalışması ne yazık ki bu çocuklarla grup çalışmasının nasıl gerçekleştirildiğini içermemekte çalışmada yapılan analizler sonucu grup çalışmasının post travmatik semptomlardaki azalmayı sağladığını vurgulamaktadır.

Türkiye'de kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklarla gerçekleştirilen bir grup çalışması ne yazık ki yoktur. Bunun nedeninin ise kadın cinayetleri sonrası geride kalan kişilerin bilgilerini içeren veri tabanının olmayışı, bilgilerin dağınık oluşu ya da belki bu konunun daha önce hiç düşünülmemiş ya da ihmal edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Fakat son 10 yıl içinde annesini kaybetmiş 4.000'e yakın çocuğun olduğu düşünüldüğünde bu tür grup çalışması uygulamalarına oldukça ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

2.6.3.3.1. Sosyal Hizmet Mesleği Bağlamında Cinayet Sonrası Çocuklarla Grup Çalışması

Cinayet sonrası geride kalan çocuklar yaşamış oldukları trajik olay sonrası kendilerini güvenle ifade edebilecekleri sosyal ortamlardan yoksun olabilir veya kendilerini güvenle ifade

edebilecekleri koşullara sahip olsalar bile etiketlenme, kendisinden uzaklaşılabilmesinin düşünülmesi, yakın partnerle olan ilişkinin aile geçmişi sebebiyle bitebileceğinin düşünülmesi gibi sosyal sebepler dolayısıyla kendini ifade etmek istemeyebilir. Bunun yanı sıra duygularını paylaştığında anlaşılmayacağını düşünülmesi, kendini korumaya çalışma, savunma mekanizmaları sebebiyle içe atma, bastırma, kaçma gibi psikolojik sebepler dolayısıyla kendini ifade etmekten kaçınabilir. Oysaki cinayet sonrası yas sürecinin başarılı bir biçimde atlatılmasındaki en önemli unsur kişilerin güvenle duygularını açıklıkla ifade edebilmesi ve yaşayabilmesidir. Yapılan araştırmalar (Harris Hendriks ve arkadaşları, 2002; Steeves ve Arkadaşları, 2007) cinayet sonrası geride kalan çocukların bakımını üstlenen kişilerin çocukları bu trajik olayı kimseyle konuşmamak ve olayı gizlemek konusunda tembihleyebildiğini ortaya koymaktadır; bu durum ise geride kalan çocuklar için oldukça zor olsa da sosyal çevre tarafından etiketlenmemek için duyguların gizlenmesiyle sonuçlanabilir. Duyguların güvenli bir ortamda paylaşılması iyileşmenin sağlanması için oldukça önemli bir basamaktır. Cinayet sonrası geride kalan çocuklar için oluşturulan grup çalışmaları aracılığıyla çocuklar kendisini anlayabilen ve aynı deneyimi farklı biçimlerde yaşayan kişilerle bir arada olarak ve grup liderinin deneyimleri konuşmak konusundaki cesaretlendirmesiyle duygularını güvenli bir ortamda paylaşabilir. Grup çalışmasındaki kişiler yaşadıkları trajik olayı yaşayan kişinin sadece kendileri olmadığını anlayarak grup çalışmalarındaki evrensellik ilkesi gereği kendilerini yalnız hissetmeyebilirler. Kadın cinayetleri sorunsalının da tartışılmaya açıldığı; cinayet sonrası yaşama uyum ve uyum sorunlarına neden olabilecek potansiyel sorunların tartışıldığı bir düzlemde kişiler sorunlarla başa çıkma biçimlerini ifade edebilir ve grup çalışmasının iyileşmeye olanak tanıyan “karşılıklı dayanışma” ilkesi ile mevcut sorunlara çözüm önerileri getirilebilir. Örneğin; cinayet sonrası geride kalan çocuklar ve bireyler için güçsüzlük duygusuna dayanmaya çalışmayla ilgili fiziksel ve ruhsal kaçış alanlar yaratmak, destek networkleri inşa etmek, kaos içinde bir düzen yaratmaya çalışmak, güvenlik planları geliştirmek gibi kimi başa çıkma biçimleri hem kişiler tarafından hem de kişilerin desteğe ihtiyaç duydukları bir anda grup lideri tarafından tartışmaya açılabilir.

Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla yapılması planlanan grup çalışmasına katılacak kişilerin belirlenmesi aşamasında grup çalışmasını gerçekleştirecek kuruluşun web sayfasında grubun türü ve grubun kişilere yönelik faydalarını ifade eden bir bilgi aylar öncesinden paylaşılabilir. Örneğin grubun cinayet sonrası geride kalan kişilere yönelik kapalı bir grup olduğu kişilerin yaşam deneyimlerini, duygularını rahatlıkla benzer deneyimi yaşayan

kişilerle güvenli bir ortamda ifade edebileceği bilgisi kişilerle paylaşılabilir. Grubun ön hazırlık aşamasında kişilerin gerçekleştirilecek grupla ilgili bilgi alabileceği telefon numaralarının muhakkak paylaşılması gerekmektedir çünkü kişiler cinayet yoluyla sevdiklerini kaybettiklerinde içe kapanabilir veya kimsenin kendisini gerçekten yeterince anlamayacağını düşünebilir. Bu bağlamda gerçekleştirilecek grup çalışmasıyla ilgili herhangi bir sorusu, kaygısı veya çekincesi olan kişinin gruba katılmadan önce bilgi alabileceği bir iletişim ağıının oluşturulması gerekmektedir.

Grubun ön hazırlık aşamasında bir diğer boyutsa kişilerin grup çalışmalarına dâhil edilmeden önce gruba uygun olup olmadığının değerlendirmesinin yapılmasıdır.

Grubun kapalı grup olmasının üyelerin birbiriyle güven ilişkisi inşa etmesi bakımından önemli olacağı düşünülmektedir çünkü cinayet sonrası geride kalan kişilerin deneyimleri oldukça hassas olabilir ve kişiler bu deneyimleri paylaşmak konusunda zorluk yaşayabilir. Grubun ilk oturumunda kişilere grup çalışmasının neden yapıldığı ve amacının ne olduğu bilgisinin verilmesi ve üyelerin tanışma aşamalarını gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Grubun ele alacağı temalar; oturumlara göre kadın cinayetleri sorunsalını tartışmak, kaybın ardından yaşama tutunma, yaşam deneyimini sosyal çevredeki kişilerle paylaşma ya da paylaşmama, cinayet sonrası yeni yaşama uyum sürecinde olumlu başa çıkma becerileri, kişisel güvenliği sağlamak gibi temalar olabilir. Şüphesiz ki bu temalar kişilerin kaygılarını korkularını ve öfkelerini rahatlıkla ifade edebileceği bir ortam sağlayabilir; sosyal öğrenmenin bir bileşeni olan gruplar aracılığıyla kişiler cinayet sonrası yeni yaşama uyum sürecinde olumlu başa çıkma becerileri edinebilecek veya kendilerine iyi gelen şeyleri başkalarına tavsiye ederek kişilere yardım edebilecektir.

2.7. TÜRKİYE’DE CİNAYET SONRASI GERİDE KALAN KİŞİLERE YÖNELİK VERİLEN HİZMETLER

Ülkemizde mağdurlara yönelik hizmetlerin tarihçesine bakıldığında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun kuruluşunun 1921; Bakırköy Belediyesi tarafından açılan ilk kadın sığınma evinin 1990, SHÇEK bünyesinde açılan suça sürüklenen (KBRM) ve suç mağduru (BSRM) çocuklara yönelik hizmet veren ilk koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinin 2009, Üniversitelerde kurulan ilk çocuk koruma merkezlerinin 2006, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı ilk huzurevinin 1966’da yılında açıldığı görülmektedir.

Türkiye’de günümüzde çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri (29.03.2015 tarihi itibarıyla çocuk destek merkezleri yönetmeliği kapsamında bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri, koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile çocuk ve gençlik merkezleri çocuk destek merkezine dönüştürülmüştür); şiddet mağduru ve beraberindeki çocuklara yönelik şiddeti önleme ve izleme merkezleri gibi şiddet mağduru kadınlara ve çocuklara yönelik bazı hizmetlerin söz konusu olduğu görülmekle beraber; kadın cinayetleri sonrası geride kalan mağdurlara yönelik hizmetlerin yeterince söz konusu olmadığı söylenebilmektedir. Kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklara yönelik profesyonel müdahalenin daha çok çocuğun korunma ihtiyacı söz konusu olduğunda 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde çocuğa yönelik bakım tedbiri alınması durumunda gerçekleştiği söylenebilmektedir. Bu bağlamda çocuğun devlet koruması altına alınarak çocuk veya sevgi evlerine yerleştirilmesi, çocuğun bakımını üstlenebilecek akrabaların varlığı durumunda vasilik sistemi aracılığıyla çocuğun bakımının gerçekleştirilmesi söz konusu olmaktadır. Oysaki kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklara yönelik olarak çocuğun bakım ve korunma ihtiyacı söz konusu olmasa bile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuklara ve onlara bakımveren kişilere “danışmanlık tedbiri”nin alınması gerekmektedir. Çünkü araştırmalar göstermektedir ki kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklar ve bakımverenler ciddi psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Günümüzde kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklar ve bakımverenlere yönelik hizmetler geliştirmede potansiyel olabilecek bir diğer kuruluş ise Adalet Bakanlığı’na bağlı Mağdur Hakları Daire Başkanlığıdır.

2.7.1. Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı işbirliği ile mağdurlara suç sonrası destek olmak, rehberlik hizmeti sunmak, yeni mağduriyetler yaşanmasının önüne geçmek ve benzeri hizmetleri yerine getirmek amacıyla kurulan bir yapılanmadır. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı mağdur haklarının korunmasına yönelik 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve bu kanunlardan sonra yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu, 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu, 5233 sayılı Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşıllanması Hakkındaki Kanun, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği gibi kanun ve yönetmelikler aracılığıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından ‘Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının kadın ve çocuklara yönelik şiddetle mücadele kapasite ve imkânlarının değerlendirilmesi’ konulu, 30.05.2013 tarihli araştırma ve inceleme raporu ve Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı tarafından hazırlanan ceza adalet sisteminde mağdur haklarıyla ilgili uygulama ve aksaklıkların tespiti ve yaşanan sorunların giderilmesi amacıyla mağdurların ceza yargılaması sırasında karşılaştıkları problemlerin irdelenmesine yönelik 28.06.2013 tarihli raporda; Ülkemizde mağdurlara yönelik yapılacak hizmetleri düzenleyen ve bu hizmetleri yerine getirecek teşkilatlanmayı belirleyen temel bir kanun bulunmayışı temel eksiklik olarak belirtilmiştir.

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul sözleşmesi olarak anılmaktadır) kapsamında Adalet Bakanlığı merkezinde sosyal politikalar geliştirmek ve adliyelerde uygulama yaparak koordinasyon sağlayacak birime ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda mağdurlara suç sonrası yaşadıkları olumsuz dönemde destek olmak, rehberlik hizmeti sunmak, suç sonrası mağduriyetler yaşamasının önüne geçmek üzere mağdur hakları alanında uzmanlaşmış, hizmet kitlesi sadece mağdurlar olan bir birimin Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulması zorunluluğu ortaya çıkmış ve 18 Kasım 2013 tarihinde Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kurulmuştur. Mağdur Hakları Daire Başkanlığı’nın görevlerine bakıldığında;

- Mağdur hakları kanunu taslağını hazırlamak; mağdurların istihdamına yönelik faaliyetlerde bulunmak
- Mağdurların sanıklardan çeşitli nedenlerle tazmin etme olanağı bulamadıkları zararlarının devlet tarafından tazmini için gerekli faaliyetlerde bulunmak
- Cinsel suç mağdurlarına yönelik koruyucu mevzuat düzenlemek
- Kolluk ve Diğer kamu görevlilerinin vazifelerini ifa sırasında mutlak surette uymak zorunda olacakları "Mağdur Hakları Kılavuzu"nu oluşturmak (Kılavuz oluşturulmuştur)
- Suça maruz kalan mağdurların bilgilendirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak
- Mağdurlara psiko-sosyal destek hizmeti verilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak
- Mağdurlara sosyal ve ekonomik destek verilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak
- Mağdurlara yönelik alternatif tazmin programları geliştirmek

- Mağdurlara yönelik temel müdahale programları geliştirmek
- Uluslararası gelişmeleri ve uygulamaları takip etmek için projeler üretmek
- Mağdurlara yönelik yardım organizasyonlarını desteklemek ve organize etmek olarak ifade edilmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere Mağdur Hakları Daire Başkanlığı'nın özellikle cinayet girişiminde bulunulmuş ya da cinayet sonrası çeşitli travma ve yas süreçleri içinde olan kişilerle çalışmada ciddi bir potansiyeli olduğu dikkati çekmektedir. Fakat edinilen bilgiler doğrultusunda henüz yeni bir oluşum olması sebebiyle de ilgili olarak henüz cinayet sonrası geride kalan kişilere yönelik hizmetlerin söz konusu olmadığı bilinmektedir.

2.8.YURT DIŞINDA CİNAYET SONRASI GERİDE KALAN KİŞİLERE YÖNELİK VERİLEN HİZMETLER

2.8.1. Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalan Kişilere Yönelik Mağdur Destek Hizmetleri (Victim Support Services)

Yurt dışında cinayet sonrası geride kalan kişilere yönelik olarak “Victim Support Services” olarak adlandırılan mağdur destek hizmetleri bulunmaktadır. Bu hizmetler aile içi őriddete maruz kalma, cinayete tanıklık etme ve cinayet sonrası bir yakınının kaybetme, tecavüze uğrama gibi çeşitli durumlar sonrası suç mağduru olan kişilere yönelik olarak psiko-sosyal destek vermeyi amaçlayan çeşitli hizmetleri içermektedir. Bu hizmetlerin içinde kişinin kriz durumunda arayıp bilgi alabileceği ve yardım isteyebileceği yardım hattı (hotline) bulunmakta ve bunun yanı sıra kuruluşlarda ayrıca aynı suçun mağduru olan kişiler ile grup çalışmalarını gerçekleştirilebilmektedir.

Mağdur destek hizmetleri olarak ele alınabilecek hizmetlerin tarihçesinin çok eski olmadığı söylenebilmektedir. Victim support ilk olarak adlandırılan mağdur destek hizmetleri 1972’de Bristol’de kurulmuş ve 1974’de bir yardım kurumuna dönüşmüőtür. Hizmetin başlatılma nedeninin ise suç mağdurlarına yönelik olarak neredeyse hiçbir yardımın olmayışı olarak belirtilmiştir. Bu yardım kuruluşu ilk etapta NACRO adı verilen bir sosyal adaletle ilgili bir yardım kuruluşunun üyelerini ve polis ve denetimli serbestlik sisteminin üyelerini içermiş daha sonra ise 1979 yılında National Association of Victims Support Schemes (Mağdur desteği ulusal birliği) altında bir örgüt haline gelmiştir. İngiltere’de başlayan bu oluşumun hizmetlerinin gerektirdiği fon ise Adalet Bakanlığı ve çeşitli bağışlar tarafından tahsis edilmektedir. 1990’da ise Victim Support Europe isimli bir yardım kuruluşu kurulmuştur. Bu yardım hizmetleri halen suç mağdurlarına yönelik hizmetler vermektedir. Dünya genelinde ise ABD, İngiltere, Avustralya, İskoçya gibi çeşitli ölkelerde suç mağdurlarına yönelik hizmetler bulunmaktadır.

Yurt dışında ilk olarak 1972’de Bristol’de bir sivil toplum kuruluşu olarak başlayan mağdur destek hizmetleri, cinayet sonrası çocuklar, bakımverenler ve cinayete uğratılan kişilerin yakınları gibi geride kalan kişilere yönelik hizmetlere 1985 yılında “homicide service” adıyla başlamıştır. İngiltere’de ücret karşılığı çalışan eğitimli gönüllüler ve çalışanlar aracılığıyla gerçekleştirilen mağdur destek hizmetlerinin çalışmalarına bakıldığında mağdurlara güvenlik, duygusal, eve finansal desteğin sağlanması gibi çalışmaların yer aldığı dikkati çekmektedir. Örneğin kişinin evine silahlı saldırı gerçekleőmişse evin değiştirilmesi ve güvenli barınmanın sağlanması gibi çalışmalar yapılabilir. Bunun yanı sıra mağdurlar, tanıklar, aileler,

yakınlar için yardım destek hattı mevcuttur ve özel hizmetler arasında cinayet, ev içi şiddet ve cinsel istismar, nefret suçları mağdurları için yardım hizmetleri bulunmaktadır (National Homicide Services, 2016)

Yurt dışında mağdurlara yönelik destek veren bu tip kuruluşların daha çok devlet tarafından desteklenen sivil toplum kuruluşları olduğu dikkati çekmektedir.

ABD’de cinayet sonrası geride kalan kişilere yönelik grup çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Gruba ilişkin bilgiler grup çalışmasının planlanması aşamasında mağdur destek hizmetlerinin sitesinde paylaşılmakta ve grubun sevdiği bir kişi öldürülen bireylere yönelik olarak tasarlandığı ve yas sürecindeki yolculukta kişilerin desteklenmesinin amaçlandığı, kişilerin bireysel yas deneyimlerinin güven ve destekleyici çevre tarafından destekleneceği ifade edilmektedir. Amerika’da gerçekleştirilen söz konusu grup çalışmaları yapılmadan önce sitede grubun türü ve grup çalışmasına dair bilgiler kişilerle paylaşılmaktadır. Bu çalışmalardan biri olan “Finding Light After Darkness” (karanlıktan sonra aydınlığı bulma) isimli grup çalışmasıdır. Çalışmanın planlama aşamasında cinayet sonrası geride kalan kişilerin yalıtım, korku, stres, stresli ilişki biçimleri ve cinayeti takiben çeşitli komplikasyonlar yaşadığı ve cinayet sonrası hayatta kalan kişiler için benzer unsurların söz konusu olduğu ifade edilmiş; benzer deneyimleri paylaşan insanlarla bir arada olmanın kişiler için fırsatlar yaratabileceği bir tanıtım afişi aracılığıyla ifade edilmiştir (Victim support Services, 2016)

2.9.ANNESİNİ CİNAYET SONUCU KAYBEDEN İKİ ÇOCUKLA SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDE OLGU ÇALIŞMASI

Olgunun Öyküsü: (Burman ve Allen- Meares, 1994).

8 yaşındaki J. ve 4 yaşındaki S.’nin annesi babalarından bir ay önce ayrılmış ve anneleri kız kardeşinin evine çocuklarıyla beraber taşınmıştı. Anneleri kocasından gördüğü şiddet sebebiyle oldukça tedirgindi. Çocuklar salonda oynarken bir anda annelerinin korkunç çığlıklarını duydular, yatak odasına koştuklarında ise annelerini bir köşede ayrıldıkları babasına onu incitmemesi için yalvarırken gördüler. Çocukların babası annesini çocukların önünde öldürmüştü...Teyzeleri eve geldiğinde çocukları annelerinin kalkması için ona yalvarırken buldu.

Annelerinin ölümünden iki yıl sonra çocuklar teyzeleri tarafından psikiyatrik tedaviye götürüldü; çocuklar okula gidecek ve rutin etkinliklerini yürütecek kadar iyileşmişlerdi.

Babaları hapishaneye girdikten sonra teyze çocukların vasisi oldu. Baba ve çocuklar arasındaki tüm iletişim sonlandırıldı.

Değerlendirme

Çocuklar ruh sağlığı kliniğine götürüldüklerinde teyzenin öncelikli kaygısı çocukların düşük notları ve sınıftaki kusurlu davranışlarıydı. Çocuklar ilk görüldüklerinde çocukların tavrı dostça olduğu ve daha önceki travmaya dair bir emarenin neredeyse olmadığı dikkati çekmişti. Anne ve babaları hakkında soru sorulduğunda duygusal stres ve düzensizlik gösteriyorlardı. J. konuşmayı reddediyor S. ise; “o kötü biri benim annemi öldürdü” diye söyleniyordu. J. annesinin ölümünden hemen sonra altını ıslatmaya başlamıştı; karanlıktan korkuyor ve gece boyunca sık sık uyanıyor, kâbuslar görüyordu. 5. sınıf öğretmenine göre J. sosyal ve çekinik olma arasında gidip geliyor ve notları moduna göre değişiyordu. Okuldaki hemşire baş ağrısı, karın ağrısı ve mide bulantısı sebebiyle onu görmüştü. S. ise hiperaktif ve saldırgandı sık sık diğer birinci sınıf öğrencileriyle kavga ediyor; öğretmeni ve sınıf arkadaşlarına karşı hakaret ediyor ve o da kardeşi gibi periyodik olarak altını ıslatıyordu. Teyzeleri öğretmenleri çocukların davranışı ve kötü notları hakkında şikâyetçi oluncaya değin çocukların annenin ölümünden sonra görece iyi oldukları konusunda ısrarcıydı ve yardım istemek için bir neden görmüyordu. Evdeki sıkıntılara dair aşırı kaygılı olmamakla beraber bu durumun çocukların annelerinin ölümüne verdikleri normal bir tepki olduğuna inanıyordu. Çocuklar korktuğu için teyzelerinin odasında uyuyorlardı. Teyze diğer çocuklarla sosyal aktiviteleri teşvik etmiyor ve okul çıkışında çocuklar teyzesi işlerini bitirinceye değin teyzelerinin ofisinde bekliyordu. Eve dönünce çocuklar birbiriyle oynuyor televizyon izliyor ve ev ödevi yapıyordu.

Çocukların kendi dilinden sorunları dinlendiğinde J. annesinin ölümüne ilişkin tekrar eden ölüm düşüncesinin olduğunu ifade etti ve karanlıktan, tek başına uyuma korkusundan, kâbuslar görmesinden annesiyle babasının hayalini görerek sık sık uyanmasından duyduğu rahatsızlığı ifade etti. S.in uyku problemi yoktu ama babası hakkında nefret dolu düşüncelerini ifade etti. Obsesif bir biçimde silah ve şiddete merak duyuyor sürekli silahlarla oynuyordu.

Çevresel ve durumsal değerlendirme

Çocuklara aşına oldukları çevrede görelî olarak güvenli bir ev ve destek sağlanmıştı. Yaşamları boyunca sürekli karşılaştıkları biri olan teyzeleri derhal bakımın devamlılığını sağladı ve çocukların durumunu normalleştirmeye çalıştı. Ayrıca okul personelinden destek

gelecekti. Sonuç olarak çocukların farklı çevrelerden kaynakları bulunmaktaydı. Teyze yaşam modunu sürdürerek ve kendi kişisel kayıplarının ardından tatminkâr bir uyum göstererek güç ve istikrar ortaya koydu. Bununla birlikte değerlendirme aşamasında görüldü ki baş etme biçiminin çoğu geçmişten konuşmaktan kaçınmak ve ailede bir işlevsizlik olduğunu inkârdan ibaretti. Yas tutmaya dair metanetli tavrı, çocukların da açık biçimde yas tutmasına mani olmuştu. Çocukları korumak konusunda aşırı duyarlıydı ve böylece çocukların yaşlarına uygun bir sosyalleşmeye de engel olmuştu.

Müdahale

Terapi 8 aylık bir periyot boyunca haftada iki kez birey aile ve grup seanslarından oluştu. Değerlendirme gösterdi ki bir takım başarılı kazanımlar elde etmek için gerekli olan güven ve içtenlik gelişimi zaten vardı. Güven ve içtenliğin gelişimi merhamet dinleme ve çocukların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri güvenli bir ortam yoluyla oluşturuldu. Kimi oyunlar kartlar ve fotoğraflar gibi çeşitli sembolik iletişim teknikleri kullanarak, çocukların acı dolu duygularını konuşmaya direnmek üzere kurdukları iletişim bariyerlerini kırmak için bir araç olarak oyun terapisi kullanıldı. Rol modelleme, grupta davranış provaları yoluyla uygun davranışların gözlem yoluyla öğrenilmesi ve akran gruplarında sosyal beceri eğitimi gibi bilişsel davranışsal teknikler müdahalede kullanıldı.

Travmalara dair açık bir tartışmanın kaygı ve kederin üstesinden gelmek için gerekli olduğuna dair öneriyi takip ederek çocuklarla yapılan terapi sembolik oyun, fantezi, resim ve hikâye anlatımı yoluyla kendini ifade etmesine odaklanıldı. S. önceleri tanımlanamayan kişileri silahla vururken kendini çiziyordu. İki çocuk da evlerinin önemli olan başkalarını mutlu ve trajik sahnelerin resmini çiziyordu. Ailelerine dair mutlu çizimler asla anne ve babalarını içermiyordu. Kim dışarıda kaldı diye sorulduğunda J. hiç kimse diyor S. ise “annem ama o öldü” diyordu. Terapist çizimlerle olayları birleştirdiğinde ebeveynleri ve aile yaşamlarına dair öykü ve tartışmalar ortaya çıkmaya başladı. J. başlarda geçmişi tümüyle hatırlayamıyordu; S. ise daha spontan ve doğrudandı. S.’nin aile yaşamına dair cinayet sahnesi de dâhil olmak üzere canlı betimlemeleri J’nin acı ve korku dolu duygularla mücadelesini de dindirdi. J. de öfke ve kederini ifade ederek deneyimi yeniden yaşamaya başladı ve aile yaşamına dair kimi mutlu anları da hatırlamaya başladı. S. abisinin önderliğinde biraz daha rahat hissetmeye başladı. Babalarını bağışlamıyorlardı ama “iyi bir baba” hayali kurabiliyorlardı. Öykü anlatımı, kuklalar ve fotoğraflar kullanımı yoluyla geçmişin temsilleri yeniden yaşandı. Bu tekniklerle birlikte çocukların kayıpları, acılar ve çaresizlik duygularıyla yüzleşildi. Ne olup bittiğine dair aktif katılımcılar haline geldiler.

Sağaltım sürecinde zaman önemli bir faktördü. Aylar süren geçmişle yüzleşme ve onu yeniden deneyimleme sürecinde geleceğe doğru hareket ediyorlardı. Bireysel olarak ve grup yapısı içinde çocuklar kendi ve başkalarının deneyimleri yoluyla korku ve öfkelerini incelediler. Olayları ve tepkileri destekleyici ve kolaylaştırıcı bir çevrede paylaşarak, doğrulayarak, yansıtarak ve yeniden çerçevelendirerek baş etme süreci daha gerçekçi ve uyumlu bir biçimde geliştirildi. Kendilerini başkalarının eylemlerinden ayırtırmaya ve öz değerliliklerini fark etmeye başladılar. Rol playler, davranış provaları doğrudan iletişim ve geribildirim yoluyla çocuk grupları öfke ve çatışma çözümüyle baş ediyordu. Çocuklar fark etti ki başkaları da benzer travmalar yaşıyordu böylece ebeveyn cinayetine dair soyutlanma ve stigma azalmış oluyordu.

Çocuklar ilk karşılaşmanın hemen ardından aile terapisi başladı. Hedeflenenler cinayete dair anksiyeteleri azaltma, somatik şikâyetler ve S.'nin saldırgan davranışlarını azaltmaktı.

Teyzeye yönelik müdahale

Teyzenin olumlu yanları takdir edilmekle beraber koruyucu tarafıyla çalışıldı. Kendi duygularını ifşa etmeyen tarafı ne kendinin ne de çocukların yas tutmasına izin veriyordu. Terapist teyzeyi duygularını ifade etmek konusunda teşvik etti. O çocukların akademik durumundan yakınıyordu ve bu durum kız kardeşinin ölümüyle baş etmeye dair bir savunma mekanizmasından başka bir şey değildi. J. ve S. annelerinin ölümünden bahsetti. Gözyaşları içinde J. onu ne kadar özlediğini ifade etti, annesinin öldürülüşüne dair kâbusları anlattı. Babasının onlara da bir şey yapacağı korkusundan bahsetti. Sınıf arkadaşlarının onunla dalga geçmesinden yakındı sanki öğretmeninin favori öğrencisiymiş gibi davranıyorlardı çünkü teyzesi de aynı okulda öğretmendi. S. da öğretmenle ilişkilerindeki güçlükten bahsetti keşke diyordu anne ve babası olan “normal bir aile”den gelselerdi. Çocukları dinleyen teyze kendi yası üzerinde durmaya başladı. Konuşma tarzında belirgin bir değişim görünüyordu artık daha duygusaldı. Mesajlarını terapistten ziyade çocuklara yönlendirmeye başlamıştı. Ortak bir keder ve anlayış bağına güçlendiriyordu. Daha sonraki toplantılar çocukların okul problemine odaklandı; akranlarla birlikte olmak teşvik edildi. J. evde baş ve karın ağrısını inkâr etti ve S. kendi aşına olduğu çevrede saldırgan değildi. Teyze çocukların gelişim düzeyinde onlardan beklentilerinin çok olduğunu kabul etti. Çocukların arkadaşlarıyla oynamasına ve başka okula nâkilinin aldırılmasına ve böylece diğer çocuklar tarafından ayrıcalıklı sayılmamalarına karar verdi. S.'in silahlara ve şiddete aşırı düşkünlüğünden dolayı sadece yapıcı oyuncaklar alınmasına karar verildi ve televizyonda şiddet içeriği izlenmeyecekti. Çocuklara altları ısladığında çarşaflarının kendilerini değiştirilmesi kararı verildi. Sonuç olarak J. altını daha

az ıslatmaya başladı S. ise tamamen kesti. Terapötik kazanımların devamı için aile toplum destek örgütlerine yönlendirildi. Teyze ebeveynler için bir eğitim grubuna katıldı ve aile dışındaki etkinliklere teşvik edildi.

BÖLÜM 3

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sürecinin nasıl ve hangi yöntemle gerçekleştirildiği hakkında bilgi verilmiş; bu bağlamda araştırmanın yöntemi, modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, veri toplama araçları ve verilerin analizi gibi unsurlar ele alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların çocuklarının ve çocuklara bakımveren yetişkinlerin öznel deneyimlerini daha derinlikli ortaya koyabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın konusuyla ilgili Türkçe alanyazında hiçbir kaynak olmaması sebebiyle erkek şiddeti sonucu gerçekleşen kadın cinayetleri sonrası yaşanan sorunları derinlemesine keşfetmek, anlamlandırmak ve kavramsallaştırmak amacıyla araştırmacı tarafından çalışmada nitel araştırma yönteminin kullanılmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür. Travma yaşayan kişilerle nicel araştırma yöntemi ile çalışmak mümkün olabilse de, nitel araştırma yöntemi ile deneyimlerin, duyguların, düşüncelerin derinlemesine görüşme yoluyla ortaya çıkarılması daha olası ve daha insancıl görünmektedir. Darbshare ve arkadaşlarına göre de (2005) nicel tarama ve deneysel çalışmalar yaşamsal önem taşısa da çocukların deneyimlerini anlamaya yetecek bilgi ve içgörüyü sadece bu tekniklerle elde edemeyeceğimize dair artan bir farkındalık bulunmaktadır ve çocuk hakları, çocuk katılımı ve yeni çocukluk sosyolojisi daha geniş bir araştırma çerçevesini zorunlu kılmaktadır. Erkek şiddeti sonucu gerçekleşen kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklarla ve bakımverenlerle uygun yöntemlerle derinlemesine görüşme yapmak bireylerin kendi deneyimlerine yer verirken, bu süreci yeniden anlamlandırmasına, güçlü yanların ve baş etme stratejilerinin fark edilmesine ve duyguların ifadesi yoluyla katarsis yaşanılmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle araştırmacı; çocuklarla ve bakımverenlerle gerçekleşen derinlemesine görüşmelerde bilgi almak değil, bilgi üretmek; açıklamak değil anlamak çabası içerisinde olmuştur. Araştırmacı çocuklar ve yetişkinlerle araştırma yapmanın benzer ve farklı yanlarının neler olabileceğini öğrenerek araştırma sürecini yürütmüştür.

Çizelge 6: Yetişkinler ve Çocuklarla Araştırma Yapmanın Farklı ve Benzer Yanları

Farklı Yanlar	Benzer Yanlar
Bilişsel gelişimde geniş yelpaze İletişim yetki düzeyinde geniş yelpaze Yetişkinler bilgi saklayıcısı olarak daha geniş rol oynar Çocukların toplum içindeki pozisyonu sebebiyle güç ilişkileri daha problematiktir Anlamlı iletişimin sağlanması için daha özel yöntemlerin kullanılması vurgulanır	Bireyselliğe saygı Ciddi grup farklılıklarını göz önüne almaya ihtiyaç duyulur (yaş, cinsiyet, etnisite) Uygun araştırma yönteminin kullanımı Araştırmacının kendi kişisel görüş ve düşüncesini empoze etmemesine duyulan ihtiyaç Katılımcı ve araştırmacı arasındaki ilişki inşası Araştırma araçları ve sorularının açıklığının önemi Aydınlanmış onama ihtiyaç Güven İstismar ve zarardan koruma Bilgi yönetimi

(Kirk, 2006)

Araştırmada fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır. Edmund Husserl fenomenolojik araştırmanın öncüsü olarak (Patton, 1990; akt. Spencer-Carver; 2008) ifade edilmektedir. Fenomenoloji Husserl’in “Biz yalnızca deneyimlediğimiz şeyi bilebiliriz” anlayışına dayanmaktadır. Onun anlayışına göre insanlar, anlamlar ve algısal deneyimlere ilişkin yorum yapma yoluyla olguları tanımlamaktadır. Bu çalışma yoluyla kadın cinayetleri sonrası geride kalan kişilerin öznel deneyimleri keşfedilmeye çalışılmıştır. Patton’un tanımlamasına göre (1990; akt. Spencer-Carver; 2008) “doğrudan alıntı yapma, araştırılan öznenin temel algılarını, deneyimlerini, düşüncelerinde olan şeyi, dünyayı algılama yollarını, derin duyguları alabilmenin temel kaynağıdır” diyerek doğrudan alıntılar yapmanın avantajlarını iletmektedir. Araştırmada doğrudan alıntı yapma yoluyla duygulara, düşüncelere ve deneyimlere yer verilmektedir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Türkiye’de erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitirmiş kadınların tüm çocukları ve çocuklara bakımveren yetişkinler oluşturmaktadır. Çalışmanın evrenini ise Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde ulaşılabilen 10 kadın cinayeti olgusu oluşturmaktadır.

Araştırmada amaçlı örneklem tekniği kullanılmış; bu bağlamda Kolluk Kuvvetleri, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği ve çalışmanın konusu ile ilgili olgularla

mesleki çalışmalar yürüten sosyal hizmet uzmanları ile bağlantıya geçilerek örnekleme ulaşmaya çalışılmıştır. Neuman'ın (2012) ifade ettiği gibi amaçlı örneklem özel durumlar için değerli bir örneklem türüdür ve açıklayıcı araştırmada ya da saha araştırmasında kullanılmaktadır. Amaca yönelik örnekleme, özellikle bilgilendirici olan benzersiz olayları seçmek için uygundur ve bir araştırmacı ulaşılması güç, özelleştirilmiş bir nüfusun üyelerini seçmek için amaca yönelik örnekleme kullanabilir. Yazara göre amaca göre örnekleme bir araştırmacının derinlemesine incelemek için belirli örnek olay türleri belirlemek istediğinde gerçekleşmektedir.

Çalışma kapsamında kadın cinayeti olguları ele alındığında 13 farklı kadın cinayeti olgusuna erişilebilmekteydi fakat olgulardan birinin geride kalan çocuğunun küçük olması, birinin cinayet ya da intihar durumunun net olarak bilinmemesi, diğerininse kollukla yaşanan problemler nedeniyle araştırmacıya gelişebilecek ön yargısı sebebiyle araştırmacı bu üç olguyu görüşmeye dâhil etmemiştir. Bu bağlamda görüşmeye uygun ve istekli olan 10 kadın cinayeti olgusu sonrası geride kalanlar üzerinden 6 çocuk 17 bakımveren olmak üzere 23 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çocukların ikisi erkek, dördü kız çocuğudur. Bakımverenlerin ise üçü erkek, yirmisi kadından oluşmaktadır. Bunun nedeni erkeklerin genel olarak cinayetle ilgili konuşmaktan kaçınması ve duygularını gizlemesi olarak gözlenmiştir. Örneğin, araştırma kapsamında görüşme için söyleşilen erkeklerden biri görüşmeye o gün gelmemiş, ertesi gün görüşme için yeniden randevu alınmıştır. Bir diğeri ise haneye gidildiğinde evde bulunamamış; kendisinin yönlendirdiği eşiyile görüşme sağlanabilmiştir.

Bakımveren akrabalarla yapılan görüşmelerde 25 çocukla ilgili, doğrudan çocukla yapılan görüşmelerde 6 çocuk ve olay olduğunda çocuk olan 3 bakımveren kardeşle ilgili olmak üzere toplamda 34 çocukla ilgili edinilen bilgiler ışığında analizler gerçekleştirilmiştir.

3.3.ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

3.3.1. Araştırmaya Katılan Çocukların Sosyo-demografik Özellikleri:

Çocuk Yade: 18 yaşında kız çocuğudur, görüşme gerçekleştirildiğinde Yade üniversite sınavlarına hazırlanmaktaydı. Yade annesini baba şiddeti sebebiyle kaybettikten sonra kent değiştirerek kardeşleri Yankı (4 yaşında, kız) ve Murat ile (12) birlikte teyzesi, anneannesi ve dedesi ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Yade'nin ve kardeşlerin vasisi anneannedir. Evin büyük ablası olarak Yade hem kardeşlerine bakımveren hem de bakımveren aile üyeleri

tarafından bakım alan çocuktur. Yade ve kardeşleri annelerini baba şiddeti sebebiyle yitirdikleri cinayet anına tanıktır. Yade, üniversite sınavında başarılı olarak iyi bir üniversitede ve bölümde öğrenim görmeye hak kazanmıştır. Yade çocukların bakımı, olay sonrası mahkemeye ve kolluğa verilen ifadeler, dersane sorumluluğu gibi uğraşlar içerisinde olay sonrası psiko-sosyal destek almaya fırsat bulamadığını ifade etmiştir. Yade ile görüşme Yade'nin kardeşleriyle aynı yeri paylaştığı odasında birebir gerçekleştirilerek 2 saat 15 dakika sürmüştür. Yade ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Çocuk İlkay: 13 yaşında kız çocuğudur, görüşme gerçekleştirildiğinde İlkay ortaokula devam etmekteydi, derslerinde oldukça başarılı olan İlkay baba şiddeti sebebiyle annesini yitirdikten sonra aynı il içerisinde ikamet eden anneannesi ile yaşamaya başlamıştır. Dedesi İlkay'ın annesini korumak isterken İlkay'ın babası tarafından şiddete maruz kalarak yaşamını yitirmiştir. İlkay ve ablası (16 yaşında) iki kayıp yaşayan anneanne ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Çocukların vasisi anneannedir. İlkay okulöncesi öğretmeni olmak istemektedir. İlkay ve ablası olay sonrası psiko-sosyal destek almamış ve destek almayı reddetmiştir. İlkay ile görüşme bir saat sürmüştür. İlkay ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Çocuk Ilgın: 15 yaşında kız çocuğudur, kardeşi olmayan Ilgın görüşme gerçekleştirildiğinde lise 1. sınıfa devam etmekteydi. Ilgın annesini üvey baba şiddeti sebebiyle kaybettikten sonra, dayısı anneannesi ve yengesi ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Ilgın'ın dayısı vasi olmuştur; Ilgın biyolojik babasıyla küçük yaşta ayrılmış ve duygusal bir iletişim kuramamıştır. Ilgın matematik mühendisi olmayı istemektedir. Ilgın olay sonrası psiko-sosyal destek almamıştır. Ilgın ile görüşme bir saat on beş dakika sürmüştür. Ilgın ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Çocuk Alkın: 13 yaşında erkek çocuğudur. Alkın annesine yönelik baba şiddeti sebebiyle şeker hastalığına yakalandığı bilgisi edinilmiştir. Alkın annesini baba şiddeti sebebiyle kaybettikten sonra 10 yaşındaki kardeşi Erdal ile dayısı, anneannesi ve dedesi ile yaşamaya başlamıştır. Alkın'ın ve Erdal'ın vasisi anneannesi olmuştur. Alkın ortaokul 2. sınıf öğrencisidir. Alkın'ın babası olay sonrası kaçmış ve kolluk kuvvetlerince yakalanamamıştır. Bu sebeple çocuklar ve aile üyeleri zarar görecekları endişesi yaşamaktadır. Alkın olay sonrası psiko-sosyal destek almaya devam etmektedir; kardeşi psiko-sosyal destek almamıştır. Alkın ile görüşme 1 saat 5 dakika sürmüştür. Alkın ile yapılan görüşmede Alkın'ın şeker hastası olması sebebiyle annesiyle ilgili geçmiş yaşam deneyimleri konuşulmamış; sadece bugünkü yaşam deneyimleri sorularına yer verilmiştir. Alkın ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Çocuk Haluk : 15 yaşındadır, ortaokul mezunudur. Lise eğitimine dersleri sevmediği ve okumak istemediğini ifade ederek devam etmemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıraklık kursuna devam etmektedir. Haluk baba şiddeti sebebiyle annesini kaybettikten sonra dayısı ve yengesi ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Haluk annesini baba şiddeti sebebiyle yitirdiği cinayet anına tanıklık etmiştir. Haluk 'un 17 yaşındaki ablası Elif, annesinin ölümünden hemen önce evden kaçarak sosyal medya aracılığıyla tanıştığı bir kişi ile evlenme girişiminde bulunmuştur. Haluk 'un 16 yaşındaki küçük ablası Sevinç ise eğitime yatılı bir okulda devam etmekte tatillerde dayı ve yengenin evinde ikamet etmektedir. Haluk ve Sevincin vasisi dayıdır. Haluk olay sonrası psiko-sosyal destek almak istememiştir. Haluk ile görüşme 50 dakika sürmüştür.

Çocuk Serap: 15 yaşındadır; yatılı okuduğu lise eğitimine okumak ve yalnız kalmak istemediğini ifade ederek ara vermiştir. Serap annesini baba şiddeti sebebiyle yitirdiği cinayet anına tanıklık etmiştir. Serap vasisi olan ve olay sonrası aynı yerleşim yerinde ikamet eden abisi ve yengesi ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Serap olay sonrası psiko-sosyal destek almak istememiştir. Serap'ın duygularını ifade etmekte zorlandığı gözlenmiştir; Serap'la yapılan görüşme 45 dakika sürmüştür.

3.3.2. Araştırmaya Katılan Bakımveren Kardeş ve Bakımveren Akrabaların Sosyo-Demografik Özellikleri

Dede İlhan: 63 yaşındadır; ilkokul mezunudur. Kızını eş şiddeti sebebiyle yitirdikten sonra torunları Yade, Yankı ve Murat'ın bakımını üstlenmiştir. Emeklidir, kızı Nur, eşi Hacer ve torunlarıyla yaşamaktadır. Dede İlhan'la yapılan görüşme 2 saat sürmüştür, dede ses kayıt cihazı kullanımını istememiştir.

Anneanne Hacer: 65 yaşındadır; kızını eş şiddeti sebebiyle yitirdikten sonra çocuklar Yade, Yankı ve Murat'ın bakımını üstlenmiştir. İlkokul mezunudur ve ev hanımıdır. Anneanne ile yapılan görüşme 1 saat sürmüştür. Anneanne ses kayıt cihazı kullanımını istememiştir.

Teyze Nur: 42 yaşındadır, evliliğini yaşadığı partner şiddeti sebebiyle sonlandırmıştır. Üniversite mezunudur; 1 çocuğu bulunmaktadır. Kendi evi olmasına karşın kız kardeşinin ölümünden sonra annesi Hacer ve babası İlhan'la birlikte çocuklar Yade, Yankı ve Murat'ın bakımını üstlenmiştir. Okulda kantin işletmecisidir. Teyze Nur'la yapılan görüşme 2 saat 20 dakika sürmüştür; teyze Nur ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Anneanne İclal: 65 yaşındadır; kızının partner şiddeti sebebiyle yaşamını yitirmesinden sonra torunları İlkay ve ablası İmren'in (16) bakımını üstlenmeye başlamıştır. Okuryazar

değildir, ev hanımıdır. Geçimini sosyal ve ekonomik destekle ve eşinden kalan emekli maaşı ile sağlamaya çalışmaktadır. Anneanne İcmal ile yapılan görüşme 2 saat 10 dakika sürmüştür.

Ağabey Nazım: 34 yaşındadır; bir lokantada garson olarak çalışmaktadır. Lise mezunudur. On bir kardeşin en büyük abisidir, evlidir. Annesini şiddet sebebiyle kaybettikten kardeşi Nahide ile kurum bakımında olan ve olmayan beşkardeşinin bakımını ve ekonomik ihtiyaçlarını üstlenmiştir. Nazım Bey’le yapılan görüşme 50 dakika sürmüştür. Nazım Bey ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Abla Nahide:25 yaşındadır; bir hastanede sağlık personeli olarak çalışmaktadır; ailedeki tek üniversite mezunudur. Bekârdır. Abisi Nazım ile birlikte kardeşinin bakımını ve ekonomik ihtiyaçlarını üstlenmiştir. Nahide hanımla yapılan görüşme 2 saat 35 dakika sürmüştür ve ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Dayı Ahmet: 45 yaşındadır, lise mezunudur; depo sorumlusudur. Evlidir; ilk evliliğinden 1; 2. evliliğinden 2 çocuğu vardır. Kız kardeşini eş şiddeti sebebiyle kaybettikten sonra eşi ve annesi ile birlikte çocuk İlgin’in bakımını üstlenmiştir. Dayı Ahmet ile yapılan görüşme 45 dakika sürmüştür. Ahmet Bey ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Anneanne Merve: 51 yaşındadır; ilkokul mezunudur. Kızını eş şiddeti sebebiyle kaybettikten sonra torunları Alkın ve Erdal’ın bakımını üstlenmiştir. Cinayet sonrası çocukların bakım sorumluluğu nedeniyle işyerini kapatmak, sosyal ekonomik destekle ve emekli aylığıyla geçinmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Görüşme 1 saat 55 dakika sürmüştür; Merve Hanım ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Abla Dilek: 22 yaşındadır; açık öğretime devam etmektedir. Belediyeye ait bir merkezde personel olarak çalışmaktadır. Ablası Rukiye ile birlikte kurum bakımında kalan iki kız kardeşi Zeliha (14) ve Emine’nin (12) hafta sonları ve yaz tatillerinde bakımını üstlenmektedir. Dilek Hanım’la yapılan görüşme 1 saat 25 dakika sürmüştür, ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Abla Rukiye: 23 yaşındadır, filologdur. Üniversite mezunudur; KPSS atamalarını beklemektedir. İş aramakta ve çevirmenlik yaparak geçimini sağlamaktadır. Kardeşi Dilekle birlikte Zeliha (14) ve Emine’nin (12) bakımını üstlenmektedir. Rukiye ile yapılan görüşme 2 saat 35 dakika sürmüştür. Kendisi ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Yenge Ülkü: 48 yaşındadır, ilkokul mezunudur. 3 çocuk annesidir; eşinin yeğenleri olan Haluk ve Sevincin bakımını üstlenmiştir. Ülkü ile yapılan görüşme 1 saat 55 dakika sürmüştür. Kendisi ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Kuzen Hatıra: 22 yaşındadır, mimardır. İş aramaktadır. Annesi Ülkü ile birlikte Haluk ve Sevinçle ilgilenmektedir. Hatıra ile yapılan görüşme 1 saat 45 dakika sürmüştür. Ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Yenge Elfida: 37 yaşındadır; ev hanımıdır ve lise mezunudur. Evlidir; 2 çocuk sahibidir. Kalp hastasıdır, düzenli ilaç kullanmaktadır. Eltisini eş şiddeti sebebiyle yitirdikten sonra 16 ve 13 yaşında olan 2 kız çocuğunun bakımını üstlenmiştir. Elfida ile yapılan görüşme 1 saat 50 dakika sürmüştür. Ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Amca Tuğrul: 38 yaşındadır, lise mezunudur ve güvenlik görevlisidir. Abisinin eşini şiddet sebebiyle öldürmesinden sonra 16 ve 13 yaşında olan 2 kız çocuğunun bakımını üstlenmiştir. Tuğrul Bey ile yapılan görüşme 55 dakika sürmüştür. Ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Abla Cemre: 31 yaşındadır, ilkokul mezunudur. Evlidir. Annesini baba şiddeti sonrası yitirdikten sonra engelli erkek kardeşinin K'nin (18) bakımını üstlenmiştir. Çalışmamaktadır; engelli bakım aylığı ve işçi eşinin maaşı ile geçimini sağlamaktadır. Kardeşi Çocuk Serap'a ekonomik ve duygusal destek olmaktadır. Görüşme 1 saat 10 dakika sürmüştür. Ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Yenge Esra: Evlidir; 25 yaşındadır; iki çocuk annesidir. Kayınvalidesini eş şiddeti sebebiyle yitirdikten sonra çocuk Serap'ın bakımını üstlenmiştir. Görüşme 50 dakika sürmüştür; ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

Abla Elmas: 22 yaşındadır Bitlislidir ve İstanbul'da yaşamaktadır. Kendisinden küçük kardeşine (18) ekonomik açıdan destek olduğunu ifade etmektedir. Bir evlilik yapmış ve ayrılmıştır. 1.5 yıl yurttan kaldıktan sonra kendisine bakım verecek birinin ve kalacak yerinin olmayışı sebebiyle evlenmek durumunda kaldığını ifade etmektedir. 18 yaşında evlendiğini; 22 yaşında eşinden ayrıldığını; güzellik merkezinde uzman olarak çalıştığını ve eleman yetiştirdiğini ifade etmektedir. 3413 kapsamında devlet memurluğuna yerleşmeyi beklemektedir. Elmasla görüşme 2 saat 15 dakika sürmüştür ve ses kayıt cihazı kullanımına izin vermiştir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma kapsamında erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların çocukları ve söz konusu çocuklara bakımveren yetişkin kişilere ulaşmak oldukça güçlük içermiştir. Araştırmacı Ankara ilinde sadece iki kadın cinayeti olgusu üzerinden geride kalan kişilerle görüşebilmiş; diğer olgulara Ankara dışından olmak üzere Antakya, Manisa, Tekirdağ ve İzmir ve İstanbul illerinden ulaşılmıştır. Verilerin toplanmasındaki en önemli unsur kişilerin kendi travmatik yaşam deneyimlerini rahatlıkla ifade edebilmesi için araştırmacıya güven duyabilmesi olmuştur. Bu nedenle araştırma kapsamında görüşülen kişilerle kendi tanıdıkları ve güvendikleri kişiler aracılığıyla bağlantıya geçilmiştir. Bu bağlamda Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği il temsilcileri, olayı yaşayan kişilerle doğrudan bağlantısı bulunan kolluk güçleri ve olgularla birebir çalışan sosyal hizmet uzmanları ve kurum yöneticileri aracılığıyla kişilerle bağlantı kurulmuştur. Kişilerle temasa geçme konusunda ilk adım araştırmaya katılan kişilerin tanıdıkları ve güvendikleri kimseler aracılığıyla sağlanmış; bu kişiler tarafından telefon yoluyla hem araştırma hem de araştırmacı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci aşamada ise araştırmacı telefonla bağlantı kurarak kendini tanıtmış; araştırma hakkında bilgi vermiş ve görüşme için uygun günü belirlemeye çalışmıştır. Bazı görüşmelerde araştırmaya katılacak kişilere uygun olan günü bulabilmek iki ay gibi bir süreci kapsayabilmiştir. Görüşmelerin 21'i kişilerin hanelerinde gerçekleştirilmiştir; bu nedenle kişisel güvenliği sağlamak ve kişilerin güvenliğini tesis etmek amacıyla görüşme için kolaylaştırıcı olan kişilerle birlikte hanelere gidilmiştir. Görüşmeler birebir olarak kişilerin hane içinde rahat görüşme yapabilecekleri odalarda gerçekleştirilmiştir. Bir kadın cinayeti olgusunda bakımveren ve çocuklarla aynı gün görüşme yapılmamış; görüşmeler genellikle iki gün içinde planlanarak deneyimler daha kapsamlı öğrenilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler yapılırken kişilerin deneyimlerinin daha kapsamlı öğrenilmesi amacıyla "kişinin bulunduğu yerden başlamak" ilkesi temel alınarak kişilerin sözü asla kesilmemiş; kişilerin verdiği bilgilerin akışına göre sorular yönlendirilmiştir. Bu nedenle görüşmelerin çoğu soru cevap şeklinde değil; uzun ve derin bir sohbet formunda ilerlemiştir. Araştırma kapsamında görüşülen kişiler görüşme sonrası görüşme ile ilgili olumlu ifadeler kullanmışlardır:

"Bazen bizim hocalar da yapıyor. Çok mutlu oluyorum yaşadığım şeyleri anlatınca nasıl güçlendiğimi görünce ve bana hangi insanların nasıl el uzattığını biliyorum ve bundan utanmıyorum söylerken çok mutlu oluyorum. O açıdan da çok güzel bir şey kıymet bilmek. Bazen en yakın dostuna bile anlatamıyorsun hiçbir şeyi diyorum ablamı çok seviyorum her şeyimi anlatıyorum ama çoğu şeyimi de anlatamıyorum. Ben yedi yabancıya

konuşmayı daha çok seviyorum. Bu psikoloji var biliyor musunuz o beni tanımıyor ben ona her şeyimi anlatıyorum. Çevremdekiler dinlediğimde ben senin yerinde olsam böyle yapardım diyorlar hemen öğüt veriyorlar! Hiç düşünmeden kabul ettim çok sağ olun...” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

“Çok güzel değişik bir gün oldu çok teşekkür ederim konuşmak benim için de iyi geldi ben de rahatladım. Çocuklarımla sağlıklı büyümesini çok istiyorum çünkü bu yaşadıklarımız hep cehaletten geliyor çocuklarımla cahil bir ortamda büyütüp cahil bir ortamda yaşantılarını sürdürmesini istemiyorum. Hepsinin okuyup eğitilmiş olmasını, hem topluma hem kendine yararlı olmasını istiyorum hedefim bu inşallah olur yani tek dileğim bu” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Sizde çok güzel dinlediniz sizden aldığım o pozitif enerjiyle söyledim. Çok da rahattım karşınızda görüyorsunuz. Sağ olun beni dinlediğiniz için. Ben de size teşekkür ediyorum sorunlarımıza açıklık getirdiğiniz için” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaş)

Çizelge 7: Olguların Tanıtımı ve Bölgelere Göre Dağılımı

Araştırma Kapsamındaki Kadın Cinayeti Olgularının Bölgelere Göre Dağılımı	Sayı	Kadınlar şiddet gördüğü partnerle evli miydi?
Malatya -Doğu Anadolu Bölgesi	1 olgu	Evet; boşanma girişimi yok fakat risk faktörleri mevcut (Olgu 3)
Mardin-Güneydoğu Anadolu Bölgesi	1 olgu	Evet; başarısız boşanma girişimleri ve risk faktörleri var (Olgu 7)
Antakya-Akdeniz Bölgesi	1 olgu	Hayır boşanmış; ısrarlı takip var; uzaklaştırma kararı verilmiş (Olgu 2)
Manisa ve İzmir-Ege Bölgesi	5 olgu	2olguda başarısız boşanma girişimleri ve risk faktörleri mevcut (Olgu 1 ve olgu 9) Bir olgu boşanmış fakat ısrarlı takip var (Olgu 4) Bir olgu boşanma sürecindeyken cinayet söz konusu; ısrarlı takip ve risk faktörleri var (Olgu 6) Bir olgu şiddet gördüğü partnerle evli; boşanma girişimi yok; risk faktörleri söz konusu (Olgu 5)
Tekirdağ ve İstanbul-Marmara Bölgesi	2 olgu	Evli; erkek tarafından boşanma teklifi kadın tarafından reddedilmiş; resmi boşanma girişimi yok; risk faktörleri mevcut (olgu 10) Evli; kadın tarafından başarısız boşanma girişimleri var; risk faktörleri söz konusu (failin işsizliği ve şiddete eğilimi) (Olgu 8)

3.5. ARAŞTIRMA KAPSAMINDAKİ OLGULARIN AYRINTILI TANITILMASI

Araştırma kapsamındaki kadın cinayeti olguları; cinayet sonrası geride kalan bireylerle görüşme yapılma önceliğine göre tanıtılmaktadır:

Olgu 1: Eş şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren A. 36 yaşında vefat etmiş ve 3 çocuk annesidir. Eşiyle kısa süreli bir tanışmanın ardından evlendiği; evliliğinin hemen ardından ciddi şiddet düzeylerine (kol kırıkları, demirle yaralanmalar) maruz kaldığı; ilk çocuğunun ardından başarısız boşanma girişimlerinin olduğu fakat “çocuğunun babasız kalmasını istememe” ve “ekonomik güçsüzlük” sebebiyle eşi ile tekrar birleştiği bilgisi alınmıştır. A. olgusu ciddi risk faktörlerinin oldukça fazla olduğu (aldatılma, gebelikte şiddet, artan şiddet düzeyi gibi) bir olgudur. Buna karşın koruyucu önleyici tedbirlere güçsüzlüğü sebebiyle başvuramamış ve bu tedbirlerden yararlanamamıştır. A. eşi tarafından bir erkekle mesajlaştığı iddiası ile suçlanmış; eşinin internetten aldığı pompalı tüfekle çocukların gözleri önünde eşi tarafından katledilmiştir. Mahkeme A’nın başka bir adamla “sosyal içerikli mesajlaşmasını” ağır tahrik indirimi sayarak bir kadın cinayetini daha meşrulaştırmıştır.

Olgu 2: Boşandığı erkek tarafından yaşamını yitiren İ. 30 yaşında vefat etmiş ve iki çocuk annesidir. Evliliğinde gördüğü ciddi şiddet düzeyi bulunduğu (failin öldürme girişimleri) ve fail tarafından ölüm tehditleri aldığı bilgisi alınmıştır. İ’nin boşandığı kişinin alkol bağımlılığı ve buna eşlik eden ruh sağlığı sorunları bulunduğu öğrenilmiştir. İ. boşandığı erkek tarafından boşanma sonrası ısrarlı takibe maruz kalması ve ölüm tehdidi alması sebebiyle karakola başvurarak boşandığı kişi hakkında uzaklaştırma kararı aldırtmıştır; fakat kurumsal ihmal sebebiyle uzaklaştırma kararı ŞÖNİM’e iletilemeden fail tarafından pompalı tüfekle katledilmiştir.

Olgu 3: Eş şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren F. 54 yaşında vefat etmiştir ve on bir çocuk annesidir. F’nin eşi tarafından gördüğü ağır şiddete karşın (çocuk sayısının çokluğu sebebiyle-11)boşanma girişiminde bulunmadığı bilgisi alınmıştır. F’yi katleden fail bir kız çocuğunun gözleri önünde F’nin kafasına sert bir cisimle vurarak cinayeti gerçekleştirmiştir. F’nin olaya tanık olan kız çocuğu 112’yi arayarak yardım istemiştir. F, yardım ekipleri gelmeden beyin kanaması geçirerek yaşamını yitirmiştir.

Olgu 4: Boşandığı erkek tarafından şiddet sebebiyle yaşamını yitiren D. 38 yaşında yaşamını yitirmiştir ve 2 çocuk annesidir. D, cinayetinde D’nin babası kızını korumak isterken yaşamını yitirmiştir. D. ayrıldığı erkek tarafından ısrarlı takibe maruz kalmış; uzaklaştırma kararı çıkarttırmıştır. Faili uzaklaştırma kararının defalarca ihlal etmiş ve fail hakkında yakalama kararı verilmesine karşın nöbetçi yargıç tarafından karar işleme konulmadığı için fail tutuklanmamış ve ne yazık ki bu ihmalin ardından D ve babası sokakta tüfekle öldürülmüştür.

Olgu 5: Eş şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren T.53 yaşında yaşamını yitirmiştir ve 8 çocuk annesidir. T. eşi tarafından gördüğü ağır şiddete karşın boşanma girişiminde bulunmamıştır. T'nin eşinin ciddi alkolizm sorununun olduğu ve düzenli bir işinin olmadığı öğrenilmiştir. T'nin gördüğü ağır şiddet sebebiyle üç kez intihar girişiminin olduğu öğrenilmiştir. T. para vermediği gerekçesiyle uykudayken eşi tarafından ispiroto dökülerek, yakılarak yaşamını yitirmiştir.

Olgu 6: Boşanma aşamasında olduğu erkek tarafından şiddet sebebiyle yaşamını yitiren 32 yaşındaki F. bir çocuk annesidir. Eşi tarafından boşanma öncesi ciddi şiddete maruz kaldığı bu nedenle boşanma kararı aldığı; mahkeme sürecinde fail tarafından ısrarlı takip yaşadığı, ölüm tehdidi aldığı ve birleşmek için fail tarafından ikna edilmeye çalışıldığı öğrenilmiştir. Fail'in ailesindeki bir üyenin insan öldürmek suçundan suç kaydı bulunmaktadır. F. boşanma aşamasında olduğu kişi tarafından sokak ortasında bıçaklanarak yaşamını yitirmiştir.F. bu süreçte 6284 sayılı kanun kapsamında koruyucu tedbir kararlarından yararlanmamıştır.

Olgu 7: M. boşanma aşamasında olduğu kişi tarafından henüz 45 yaşındayken öldürülen ve 5 çocuk sahibi bir kadındır. M'nin 12 yaşında aile baskısı ile evlendirildiği; evliliğinin hemen ardından ciddi şiddet düzeyine (öldürülme girişimleri, artan fiziksel şiddet) maruz kaldığı; boşanma girişimlerinin olduğu fakat çaresizlik sebebiyle eşi ile tekrar birleştiği aktarılmaktadır. M'nin en son boşanma girişiminde kadın sığınma evinde kalmaya başladığı, bu süreçte çocuklarını kurum bakımına verdiği fakat boşanmaya çalıştığı kişinin çocukları zorla kurum bakımından alarak ısrarlı takip yoluyla M'yi "çocuklara bakamıyorum sığınma evinden gel artık" diye ikna ettiği,M'nin boşanmaya çalıştığı eşine tekrar dönmesinden birkaç gün sonra eşi tarafından iki çocuğun aynı evde olduğu bir zamanda boğarak öldürdüğü öğrenilmiştir. M. gebelikte şiddete maruz kalma, öldürülme girişimleri gibi ciddi fiziksel şiddet görmesine karşın başarısız boşanma girişimlerinde bulunmuş; sosyal destek eksikliği, ekonomik güçsüzlük, ruhsal hastalık (şizofreni) gibi güçlükler sebebiyle şiddet döngüsünden kurtulamamış ve 6284'ten yeterli düzeyde yararlanamamıştır. M'nin şiddet ve ısrarlı takip sebebiyle intihar girişimlerinin olduğu öğrenilmiştir.

Olgu 8: S. 16 yıllık süren evliliğinin ardından bir tartışma sonrası eşi tarafından bıçakla öldürülmüştür ve 2 çocuk annesidir. 17 yıllık evlilik yaşamında aile baskısıyla evlenme, ciddi fiziksel şiddet, eş tarafından yinelenen ve S. tarafından reddedilen boşanma isteği gibi durumlar yaşamıştır. Buna ek olarak evlilikte şiddet sebebiyle ağır yaralanma (kol ve kaburga kırıkları) gibi durumlar yaşamasına karşın durumu adli mercilere ya da kolluğa bildirmek

istemediği öğrenilmiştir. S. sosyal destek eksikliği, evden ve çocuklardan ayrılmak istememe gibi unsurlar sebebiyle eşinden ayrılmak istememiştir.

Olgu 9: N. olgusu eş şiddeti sebebiyle 45 yaşında yaşamını yitirmiştir. 3 çocuk annesidir. Evlendiği kişi ile aile zoruyla evlendirilmiş; evliliği süresince şiddete maruz kaldığı ve başarısız boşanma girişimlerinin olduğu bilgisi alınmıştır. Boşanma aşamasında eşine geri dönme nedeni olarak çocuklarının babayı sevmesi ve çocuklarının babasız kalmasının istenmemesi ve ısrarlı takip gibi unsurların olduğu öğrenilmiştir. N. yaşadığı dönemde boşanma aşamasında ısrarlı takip yaşadığı süreçte 6284'ten uzaklaştırma kararı çıkarttırmış fakat eşinin ısrarlı takibine dayanamadığını ifade ederek eşiyile birleşmek durumunda kaldığını ifade etmiştir. N. evden büyük kızının kaçması sonrası eşi ile ciddi problemler yaşamış; kızının evden kaçmasından iki gün sonra erkek failin aldığı tüfekle yaşamını yitirmiştir.

Olgu 10: A, partner şiddeti sebebiyle 36 yaşında yaşamını yitirmiştir; ilk evliliğinden 1 ikinci beraberliğinden ise 2 çocuğu bulunmaktadır. A, ilk eşini askerde yaralanarak yitirmesi sonrası ikinci beraberliğini (dini nikâh ile resmi değil) kendisinden 13 yaş büyük ve aile zoruyla istemediği bir erkekle yapmıştır. A, evlendikten sonra dini nikâhla birlikte yaşadığı erkeğin resmi olarak başka biriyle evli olduğunu öğrenmiş; evden kaçmak istese de partner şiddetine maruz kalarak beraberliği kabullenmek durumunda kaldığı öğrenilmiştir. A, beraberliğinden iki çocuk dünyaya getirmiş fakat gördüğü ağır şiddet sebebiyle boşanmaya ilişkin çeşitli adımlar atmaya çalışmıştır. Kızından alınan bilgiler doğrultusunda A. şiddet gördüğü dönemde başka bir erkekle görüşmeye başlamıştır. A'nın şiddet uygulayan partnerinin bu durumu öğrenmesi, A'nın gördüğü şiddetin daha çok artmasına neden olmuştur. A, bu sebeple kadın sığınma evine başvurmuş ve bir müddet orada kalmıştır. A, kadın sığınma evinden sonra şiddet gördüğü partneri ile yaşadığı eve dönmüştür ve ayrılma kararını şiddet gördüğü partnerine iletmiştir. A, ayrılma kararını iletmesinin ardından şiddet gördüğü partneri tarafından iki çocuğunun gözü önünde tabanca ile başından vurularak öldürülmüştür.

3.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri toplama aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme formu, alanyazın taraması yapıldıktan ve cinayet sonrası çocuklar ve bakımverenlerle ilgili yaşam deneyimleri ve potansiyel güçlükler öğrenildikten sonra oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun netleşmesi ve soruların geçerliliği ve işlerliğinin öğrenilmesi amacıyla hem çocuk, hem bakımverenle ön görüşme yapılmıştır. Çocuklar ve bakımverenler için iki ayrı yarı yapılandırılmış görüşme

formu oluşturulmuştur. Çocuklarla ilgili olan yarı yapılandırılmış görüşme formu çocuklarla yapılan görüşmeler sırasında ve sonrasında değişikliğe uğramazken; bakımverenlerle ilgili olan yarı yapılandırılmış görüşme formuna süreç içerisinde çocuklarla ilgili deneyimleri ve daha çok alabilmek amacıyla değişmiş ve forma çocuklar ilgili sorular eklenmiştir. Çalışmada edinilen gözlem notları çalışmanın analizinde ve yorumlarında kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları ek-1 ve ek-2’de yer almaktadır.

Veriler 23 Aralık 2016- 10 Aralık 2017 arasında toplanmıştır. Araştırmanın giderleri araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

3.7. ETİK MESELELER

Çalışmanın çok yoğun duygu içermesi ve duyguların ifadesinin ancak güven ilişkisi kurulduktan sonra yapılabilmesi sebebiyle çalışmada güven tesis etmek oldukça önemli olmuştur. Bu bağlamda çalışmanın amacının şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların çocuklarının ve çocuklara bakımveren kişilerin sorunlarını ve ihtiyaçlarını anlamak olduğu ifade edilerek çalışmada yalnızca görüşme içeriğinin kullanılacağı kişi isimlerinin değiştirileceği ifade edilmiştir. Ses kayıt cihazı kullanımı; kişilerle konuşulan bilgileri daha iyi kaydetmek ve aynı anda not almak ve dinlemenin zor olması ile açıklanmıştır. Görüşmeyi kabul etme ve sonrasında ses kayıt cihazı kullanımı konusunda ikna yoluna gidilmemiş; kişiler hiçbir baskı altında kalmadan sadece kendi rızaları ile çalışmaya katılım göstermişlerdir. Görüşmeyi katılmayı kabul eden kişilere çocuk ve bakımveren ayrı olmak üzere “aydınlanmış onam formları” verilmiş ve okutulmuştur. Onam formu okutulduktan ve imza alındıktan sonra katılımcılar tarafından öğrenilmek istenen araştırmayla ilgili sorulara yanıt verilmiştir.

Çocuklarla nitel araştırma yaparken karşılaşılan metodolojik ve etik konular vardır. Çocuklarla araştırma yaparken karşılaşılan etik konular; güç ilişkileri, bilgilendirilmiş onam ve gizlilik. Çoğu toplumdaki yetişkin merkezlik ve yetişkinlerle çocuklar arasındaki eşitsiz güç ilişkileri araştırma sürecine yansımaktadır. Araştırmanın çocuğun katılımından dolayı zarar görmemesini teminat altına almalıdır (Harden ve diğerleri. 2000b; Morrow ve Richards, 1996; Punch, 2002b; akt. Kirk, 2006). Bilgilendirilmiş onamla ilişkili olarak bilgi verme, gönüllü katılım ve yetkinlik konuları çocuk merkezli araştırmada özellikle vurgulanır. Gizlilik aile araştırmalarında problematik bir konu olarak görülür çünkü araştırmacı aile üyeleri ile ayrı ayrı veya birlikte görüşmek durumundadır. Çocuk araştırmalarında gizlilik özellikle önemlidir çünkü çocuğun kendisinin veya bir başka çocuğun risk altında olduğunu ifşa etme

potansiyeli söz konusudur. Genellikle araştırmacılar bütün bilgilere gizli muamelesi yapsa da çoğu uzman tam bir gizliliğin garanti edilemeyeceğini, araştırmacıların risk altındaki çocukla ilgili bildirim yükümlülüğü olduğunu savunurlar (Beresford 1997; akt. Kirk, 2006). Bu durum gizliğin bir sınırıdır.

Çocuklar incinebilir ve yetersiz olarak görüldüğü için çocuk araştırması alanyazınında etik konular büyük bir önem taşımaktadır. Etik konuların önemi kabul edilmekle birlikte bazı araştırmacılar özel bir çocuk merkezli anlayışının gerekli olmadığını savunmaktadır. Buna göre eğer, Piaget'in yetersiz veya işlevselliği yetersiz ahlaki varlıklar olarak çocuk görüşünü reddediyorsak bu durumda çocukları etik amaçlar bakımından ayrı bir tür gibi ele almaya gerek yoktur (Harden ve diğerleri; akt. Kirk, 2006). Bunun yerine etik konuları çocukların doğuştan gelen farklılıklarına dair inançlardan ziyade yetişkinlerle aralarındaki eşitsiz güç ilişkileri etrafında dönmesi gerektiği savunulmaktadır (Punch, 2002b; akt. Kirk, 2006)

3.7.1. Etik Komisyon İzin Süreci

“Şiddete tanıklık etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar” isimli doktora tezinin saha çalışmasını gerçekleştirebilmek amacıyla 01.11.16 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan çalışmanın etik uygunluk izni alınmıştır. Etik komisyona ilk ve ikinci başvuru çalışmanın gerçekleştirilmesinin güçlüğü, yöntem eleştiriler ve etik kaygılar gerekçesiyle reddedilmiştir; 3. etik komisyon başvurusunda ise aşağıdaki notlar komisyona iletilerek etik açıdan uygunluk izni alınmıştır:

Tarafımıza gelen eleştiri kişilerin araştırmaya alınma ölçütleri ile ilgiliydi. Çalışmada ele alınan “ kişinin çalışmaya alınması için fiziksel ve psikolojik açıdan hazır olması ” kriterinin belirlenmesi ile ilgili endişe tarafımıza iletilmişti. Kişilerin fiziksel ve psikolojik hazırlıkta olma durumu araştırmacı tarafından kişilerle ön görüşmenin gerçekleştirilmesi ile gerçekleştirilecek olan gözlem ve kişilerden edinilen bilgiler yoluyla mümkün olacaktır. Değerlendirmeyi yapan araştırmacı bir sosyal hizmet uzmanıdır bu nedenle kişilerin araştırmaya katılmak için fiziksel ve psikolojik açıdan hazır olma durumuna karar verme ve araştırmaya katılıp katılamayacağına ilişkin belirlemeyi yapma yetkinliği söz konusudur. Bunun yanı sıra kişilerin görüşmeye engel olabilecek herhangi bir sağlık sorunu belirlendiyse (kalp sorunları, panik atak vs. gibi) kişilerin kesinlikle görüşmeye dâhil edilmeyeceği önemle belirtilmek istenmektedir.

Tarafımıza gelen diğer eleştiri ergenlerin araştırmaya devam etmek istemedikleri durumları araştırmacıyı bir otorite figürü olarak görmeleri sebebiyle araştırmacıya iletemeyecekleri

çekincesiydi. Araştırmacı böyle bir riski bertaraf etmek için ergenlere araştırmaya başlamadan önce istedikleri zaman araştırmayı sonlandırabileceklerini iletecek ve otorite figürü olmamak için ilişkiyi yatay bir biçimde çerçeveselendirilecektir.

3.8. ARAŞTIRMA SÜRECİNDE ÇOCUKLARA VE BAKIMVERENLERE YÖNELİK GERÇEKLEŞTİRİLEN SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ

“Şiddete tanıklık etmek: kadın cinayetleri sonrası geride kalanlar” isimli doktora çalışmasının saha süreci salt bilgi almak odaklı olmamış; araştırmaya katılan bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda kimi çalışmalar yapılmıştır. İlk çalışma; Yade ile gerçekleştirilmiştir. Yade’nin yas sürecinin üniversiteye hazırlık sürecine gelmesi Yade’nin hem stres hem de kardeşlerinin bakımına mecbur olduğu düşüncesinden kaynaklanan sorumluluk duygularını artırmıştı. Yade ile görüşme sonrası psikodramanın bir yöntemi olan monodrama çalışması ile güçlendirme çalışması gerçekleştirilmiştir. Yade nesneler yoluyla şuanda olduğu ve olmasını istediği yeri seçmiş ve olmasını istediği yere gelebilmek için neler yapması gerektiğine ilişkin çıkarımlarda bulunmuştur. Monodrama çalışmasında, annesini yitirmesi sonrası aldığı sorumlulukları kardeşleriyle paylaşmak istediği ama onların kendisinden küçük olması sebebiyle onlara zaman vermesi gerektiği kanaatine varmış; kardeşlerinin varlığının sorunlarla baş etmede kendisine güç verdiğini ifade etmiştir. Bir diğer kadın cinayeti olgusunda ise iki farklı zamanda intihar girişiminde bulunan büyük abla için (17) (büyük ablanın intihar girişimi küçük kardeş (14) ile yapılan görüşmeden öğrenilmiştir) ruh sağlığı tedbirinin gerçekleştirilmesi amacıyla 183 ihbar hattına sosyal hizmet bildirimi yapılmıştır. Bir diğer kadın cinayeti olgusunda ailenin ekonomik destek ihtiyacı olması sebebiyle -ailenin sosyal ekonomik destekten yararlanabilecek durumda olmasına karşın bu hizmetin olduğunu bilmediği anlaşılarak- aileye SED hizmeti hakkında bilgi verilmiştir. Bir diğer kadın cinayeti olgusunda aile sosyal ekonomik destek ihtiyacı içinde olmasına karşın; kendi ifadesiyle “çocukların parasını yemek ve çevreden gelen dedikoduları engellemek” için SED hizmetine başvurmadığını iletmişti; aileye bu desteğin çocukları okula göndermek ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamak karşılığında verildiği ifade edilmiş; verilen yardımın ailenin hakkı olduğu vurgulanarak aile ASPİM’e yönlendirilmiştir. Alo 183’e yapılan ihbarlardan bir diğerini ise annesinin ölümünden sonra okul yaşamını terk eden çocuk Serap’la ilgili gerçekleştirilerek çocuk Serap’ın durumu mesleki çalışmalar yapılabilmesi için ASPB’ye bildirilmiştir. Buna ek olarak üniversiteyi kazanan Yade’ye eğitim bursu sağlanmıştır.

3.9. BİR KADIN VE ANNE OLARAK ANNESİZ KALAN ÇOCUKLARLA ÇALIŞMA

Benden daha sonra kayıpla ilgili konularda niteliksel araştırma yapacaklara yol göstermesi bakımından araştırma kapsamında yaşadıklarımı ve baş etme biçimlerime yer vermekteyim.

Bir ya da birden fazla kaybın (kadınları korumak isterken yaşamını yitiren kişiler) olması sebebiyle duygu yükü oldukça fazla olan bu çalışmayı gerçekleştirmek, bir anne ve bir araştırmacı olarak duygu yükünü yönetebilmemi oldukça gerekli kılmıştır. Sahaya çıkarken nitel araştırmanın duygulardan tamamıyla arınmış bir biçimde gerçekleştirilemeyeceğinin oldukça farkında olsam da; sahaya devam edebilmem için duygularımı yönetmem ve var olan duygularımı da öznelere anlamlı bir biçimde, zamanında ve empatik tepki vererek dışa vurmanın oldukça önemli olduğunu biliyordum. Bu araştırmanın beni de dönüştüreceğinin oldukça farkındaydım ve ilk görüşmedeki kaygılarımın yerini diğer görüşmelerdeki güven alıvermişti. Çünkü zaman içerisinde kafamdaki “ Sorduklarımla bavulu dağıtmamalıyım!” kaygısının yerini “konuşmaya, anlaşılmaya ve seslerini duyurmaya ihtiyaçları var, bu araştırma bunun için bir yol!” görüşü almıştı.

Yarı yapılandırılmış görüşme formumu oluşturmamın hemen ardından ön görüşme için hazırlanmaya başladığımda jüride yer alan hocalarım görüşmeye başlarken çok kaygılı ve üzgün bir ifademin bulunmasının sakıncalarını, buna ek olarak çok rahat ve ilgisiz bir ifademin bulunmasının görüşmeyi ketleyebileceğini iletmişti. Bu nedenle benim açımdan spontan davranabilmek ve tüm süreci dışarıdan da gözlemleyerek kendime bakabilmek oldukça önemli olmuştur.

Araştırma sürecine devam edebilmek ve duyguları yürütebilmek benim açımdan birbirinden farklı süreçleri gündeme getirmiştir. Bunlardan ilki, aynı zamanda bir baş etme biçimi olarak **bağlantılılıktı**. Bu benim açımdan yalnızca bir araştırmacı değil aynı zamanda bir sosyal hizmet uzmanı olarak da yürüttüğüm bir süreçti. Araştırma kapsamında görüştüğüm tüm öznelere ile bağlantılılığımı sürdürmeye çalışarak, görüşmelerin ardından telefon numaralarını alarak ve kendi telefon numaramı onlara vererek bağlantılılığımı sürdürmeye çalıştım. Bu aileler açısından olası kriz durumlarında ya da sair durumlarda bana danışmalarını desteklemek için bana göre iyi bir yöntemdi. Araştırma sonrası çocuklar farklı zamanlarda bana ulaştı ve üniversiteye hazırlanma, üniversitede yaşanan sorunlar, kardeşleri ile ilgili durumlar, arkadaş ilişkileri gibi konularda paylaşımlarda bulundu ve benim önerilerimi almak istedi. Bu açıdan bağlantılılık beni ve öznelere güçlendiren ve aramızdaki ilişkiyi derinleştiren bir fırsattı.

Araştırma kapsamında bir diğer baş etme biçimim ise gerçekleştirdiğim sosyal hizmet müdahaleleriydi. Bu müdahaleler olmaksızın bu araştırmayı sürdürmemin duygusal açıdan beni zorlayacağını ve bende “eksik bırakma” duygusunun gelişebileceğinin farkındaydım. Araştırma sonrasında ise düşünümseellik benim için çok önemliydi. İğne ile işler gibi tüm süreçlere hâkim olmak, bu süreçlerin hem beni hem de özneleri nasıl etkileyebileceğini görmek ve bir sonraki adımda yapacaklarıma karar vermek açısından durmak, nefes almak, kendime ve öznelere hem içerden, hem de dışarıdan bakabilmem gerekiyordu. Araştırma kapsamında bir diğer baş etme biçimimse “mola vermektir”. Mola vermek benim açımdan bir önceki görüşmenin bende yaratabileceği ikincil travmaların etkisini azaltmayı içermektedir. Araştırma kapsamındaki bir olguya ulaşmak bir aylık zamanımı alıyordu, her ne kadar sahayı uzatma riski olsa da bu bir aylık zamanlar benim için nefes alma, bir önceki olgu ile ilgili zihinsel gereklilikleri tamamlama (hem mesleki açıdan hem de araştırmacı olarak) ve yeniden hazırlanmayı içeriyordu. Araştırma kapsamında bir diğer baş etme biçimim farklı aktivitelere başlamaydı. Devam ettiğim psikodrama kursunun yanı sıra ebru kursuna başlayarak kendime iyi gelen çalışmalar gerçekleştirdim. Her ne kadar psikodrama grubunda bu araştırma ile ilgili meseleleri çalışsam da beni güçlendirebilecek bir grubun var olduğunu bilmek benim açımdan değerliydi.

Erkek şiddeti sebebiyle gerçekleşen kadın cinayetlerini ve sonrası geride kalanları çalışmak oldukça zor ve ikincil travmaları içerme riski oldukça yüksek. Bu nedenle duyguları yönetebilme becerisi (buna duygusallık değil duyarlı olmak diyorum) ve çalışmanın araştırmacıya ve öznelere olan etkisini öngörebilme olmaksızın bu gibi hassas çalışmalara başlanmasındansa hiç başlanmamasının daha doğru olacağını düşünmekteyim.

3.10. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

Verilerin analizini gerçekleştirmeden önce araştırmacı tarafından tüm görüşmelerin transkripti yapılmış; her bir kadın cinayeti olgusunun görüşmeleri bir araya konarak görüşmelere bütüncüllük kazandırılmıştır. Örneğin A. cinayeti olgusundaki bakımverenler ve çocuk görüşmeleri arka arkaya getirilmiş ve okumalar esnasında bakımveren ve çocukların deneyimleri bütüncül olarak görülmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak döne döne okumaların ardından; çıktıların yanına kodlar eklenmiştir. Ardından söz konusu kodun hangi kategorilere dâhil edilebileceği araştırılarak kategoriler oluşturulmuştur. Örneğin babayla cinayet sonrası ilişki kodu çocukların olay sonrası ilişki biçimleri kategorisine eklenmiş bu kategori ise çocukların olay sonrası yaşadıkları durumlar teması altına dâhil edilmiştir.

Çalışmanın analizini kolaylaştırmak ve tekrarlayan kodlara yer vermemek için Atlas-ti programı edinilerek; kodlar ve kategoriler bu program aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Atlas ti programı kod tekrarını önlemede oldukça önemli bir programdır; örneğin çocukla ilgili daha önce girilmiş olan “çocukların cinayet sonrası okulla ilişkisi” kodu çocukla ilgili başka bir kod verilmek istendiğinde verilen kodun hemen aşağısında sıralanmaktaydı. Dolayısıyla benzer kod tekrarını önlemesi ve kodlama kolaylığı bakımından program oldukça kullanıcı dostu bir programdır. Tüm kodlar gerçekleştirildikten sonra ATLAS-Tİ programı aracılığıyla kodlar ve alıntılar alınmıştır.

Niteliksel analiz Kümbetoğlu’nun (2012) ifade ettiği gibi veri oluşturma süreci ile birlikte örülen bir analizdir. Yazara göre niteliksel analiz bütün birimler kapsanana kadar devam eden bir süreçtir. Verilerin ayıklanması, verilerin düzenlenmesi ve yorumu içeren, birbirini izleyen ve devam eden işlemler analizi oluşturmaktadır. Analiz veride bulunan örüntüler davranışlar, olgular, ilişkiler ve benzeri biçimde olabilmektedir ve bu örüntüler ortaya konduktan sonra veriler betimsel temelden yorumlamaya giden işleme tabi tutulmaktadır.

Verilerin analizleri kadın cinayetleri ile ilgili tema, çocuklarla ilgili tema, bakımveren kardeşlerle ilgili tema ve bakımveren akrabalarla ilişkin temalar olarak araştırmanın amacına uygun farklı başlıklandırmalarla ele alınmıştır.

Verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Kümbetoğlu’nun ifade ettiği gibi (2012) betimsel analiz görüşme çözümlerindeki verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yaparak betimsel bir yaklaşımla veriler sunulmaktadır ve görüşme çözümlerinde yer alan kelimelere, ifadelere, kullanılan dile, diyalogların yapısına ve özelliklerine, kullanılan sembollere dayanarak tanımlayıcı bir analiz yapılabilmektedir.

Veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda yorumlanmış; farklı alanyazın desteklerinden yararlanarak araştırma ile benzeşen ve farklılaşan yönler vurgulanmıştır.

3.11. ÇOCUKLARLA NİTEL ARAŞTIRMA MÜMKÜN MÜDÜR?

BM çocuk hakları sözleşmesi ile birlikte çocuk hakları ile gelişmelerden kaynaklı olarak çocuklar sadece korunma ihtiyacı olan bireyler olarak görülmekle kalmayıp ayrıca özerk bireyler olarak kendilerini ilgilendiren hizmet ve politikalara katılım hakkına sahiptir (Kirk, 2006). Çocuk hakları gündemi çocukların ve genç insanların danışılmaya ve seslerini duyurmaya ve kendilerine sunulan hizmetleri etkilemeye (Lansdown, 1994; Woodhouse,

2004; akt. Darbyshare ve diğerleri; 2005) hakları olduğunu vurgulayarak çocuk araştırmasına etkide bulunmuştur. Katılım gündemi ise araştırmacıları araştırma sürecinin tüm boyutlarında çocukları anlamlı bir biçimde dâhil etmeye sevk etmiştir (Barter ve Renold, 2000; akt. Darbyshare ve diğerleri; 2005).

Çocukluğa dair gelişimsel çalışmalar çocuklar ve yetişkinler arasındaki farkı vurgulamaktadır. (James ve diğerleri; 98; Jeniharden ve diğerleri; 2000) bu konuda büyük bir uzlaşma olsa da böyle bir yaklaşımı problematik bulmaktadır. Farklı yaş gruplarına atfedilen farklılıkların doğal olduğu kabulüne itiraz ederler buna göre araştırmada yaşı doğal değil toplumsal bir değişken olarak kavramsallaştırılmalıdır. Sollberg de (1996;akt. Jeniharden ve diğerleri, 2000) yaşı tamamen göz ardı etmeyi ve çocukların ne olduğuna değil ne yaptığını yani eylemlerinin gerçekleştiği koşullara ve bağlama odaklanmamız gerektiğini savunur. Başka bazı yaklaşımlar da çocukluğu farklı olarak kavramsallaştırmaktadır. Yani yetişkinliğe geçiş aşamasındaki bir farklılık değil, bu yaklaşımı, yetişkinlerin dünyasından ayrı bir kültür olarak (James ve diğerleri, 1998; akt. Jeniharden ve diğerleri, 2000) tanımlamıştır. Buna göre çocuklar yetişkinlere göre noksan olarak değil fakat farklı yetkinlikleri olan bireyler olarak anlaşılmalıdır.

Çocukların araştırmaya aktif bir biçimde katılmaları ve kendi görüşlerini ifade etmeleri onların yetişkinlerden daha az yetkin olduğu inancını sarsar. Çocuklarla nitel araştırma yapan araştırmacılar çocukları ciddiye almalarını uygun görmeyen kültürel toplumsal psikolojik ve siyasal perspektiflerle karşılaşır. Örneğin; çocuklar aile okul veya hane halkı gibi daha geniş bir birimin bir parçası olarak görülürler. Çocuklar ayrıca karmaşık olmayan “aptal” ve böylece kendi ihtiyaçlarına dair tartışmalarda bile ciddiye alınmaya değmez bireyler olarak görülür (Oakley, 94; akt. Darbyshare ve diğerleri; 2005). Güçlü fakat artan bir biçimde itirazlara maruz kalan gelişimselcilik (Burman 94; Walkerdine, 1993;akt. Darbyshare ve diğerleri; 2005) çocukların geç ergenliğin veya yetişkinliğin olgunluğunu karakterize eden soyut düşünme kapasitesinden yoksun olduğunu savunur. Bundan dolayı çocuklar iyi araştırma görüşmecisi ölçütlerine uymamaktadır (Scott, 2000); özellikle 8 yaşın altındaki çocuklar için (Dockett ve Perry, 2003) böyledir (akt. Darbyshare ve diğerleri; 2005).

Çocuklarla nitel araştırma yapmanın mümkün olup olmayacağına dair alanyazın geniş tartışmalar bulunmaktadır. Esasen bu tartışmaların geçirmiş olduğu tarihsel perspektiften bahsetmek doğru bir yöntem olabilir. Piaget’in bilişsel gelişim kuramına göre çocuklarla nitel odaklı derinlemesine görüşmeler yapabilmek için çocukların soyut işlemler döneminde (11+) olması gerektiği vurgulanmaktadır. Fakat bu görüşe çeşitli eleştirel olmuştur. Kirk’e

göre bu görüş; çocukları yetersiz, olgunlaşmamış, eksik, edilgen ve tek taraflı bir sosyalleşme sürecinin nesnesi olarak kavramsallaştırmaktadır (Waxler, 1991; akt. Kirk, 2006) ve son dönemde çocukların kavramsallaştırılmasında sosyalleşme teorisi ve gelişim psikolojisinin hâkimiyeti kırılmıştır. 1980'lerin sonlarında ise bu teoriler sorgulanmaya başlamış ve çocukların çocukluk deneyimlerine artan bir ilgi ortaya çıkmıştır. Çocukluğa dair bu yeni düşünme biçimi etkileşimcilik ve sosyal yapılandırımacılığa dayanmakta (Waxler, 1991; James ve Prout, 1997; akt. Kirk, 2006) ve bu perspektif çocukluğu toplumsal olarak inşa edilmiş kabul etmiş ve çocukluğun toplumsal kültürel ve tarihsel olarak değişebilirliğini vurgulamıştır. Sonuç olarak bu perspektifle çocuklar araştırmada araştırmanın edilgen nesneleri olmak yerine aktif eyleyicileri olarak inşa edilmektedir (Beresford, 1997; Hill, 1997; akt. Kirk, 2006).

Bu araştırmada çocukluk deneyimlerine elbette yer verilmeyebilir ve yalnızca bakımverenler yoluyla çocukların yaşam deneyimleri ve güçlükleri elde edilebilirdi. Fakat bu yöntem çocukların yaşadığı güçlüklerin kendi sosyal gerçeklikleri ile anlaşılmasına engel olabilecek bir risk taşımakta ve çocukların katılım hakkına engel olmaktadır. Bu nedenle araştırmacı tarafından çocukların katılım hakkı oldukça önemsenmiş; şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların sessiz tanıkları olarak çocukların sesinden ve gerçekliğinden kendilerini etkileyecek hizmet ve politikalara katılımı bu araştırma ile sağlamak amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışma çocukların katılım haklarını destekleyecekleri şekilde ve çocukların katılım haklarından doğabilecek potansiyel riskleri minimize edecek bir biçimde kurgulanmıştır¹. Çocuklar kendileri hakkındaki bilginin en iyi kaynaklarıdır ve dünyanın onlara nasıl görüldüğünü anlamak üzere çocukların biricik kültürünün içine girmeye ihtiyaç vardır (Bearison, 1991; Deatrick ve Faux, 1989; Thompson ve Gustafson, 1986; akt. Docherty ve Sandelowski; 1999). Bu bilgiye ek olarak bazı araştırmacılar çok küçük çocuklarla araştırma yapmanın sakıncaları bulunabildiğini ifade etmiş ve çocuklarla mülakattan elde edilen verilerin geçerliliği ve güvenilirliğinin kuşkulu olduğu ifade edilmiştir. Çocukların belleklerinin bir dizgeyi takip etmediği, neden sonuç ilişkilerinden ve tümenden gelimsel olmadığı fikri çocuklarla yapılan mülakatlardan elde edilen verilerin inanılabilirliğine gölge düşürmektedir (Docherty ve Sandelowski; 1999). Çalışmada konunun hassasiyeti sebebiyle etik kaygılar ve bilginin geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak sebebiyle 12 yaş altı çocuklarla görüşme gerçekleştirilmemiştir.

¹Bkz: Etik konular

Doğrudan çocuklar üzerinde araştırma yapmaya dair temel olarak iki konu öne çıkmaktadır. Birincisi çocuklardan elde edilen bilginin güvenilmezliğine olan inanç; ikincisi ise araştırmacıların çocukların incinebilirliğini suistimal etmesine dair etik kaygılardır. Geçmişte çocuklardan elde edilen veriler güvenilmez ve geçersiz bulunmuştur çünkü çocukların kendi dünyalarını algılayabilecek olgunlukta olmadığı ve deneyimlerini ifade edecek sözel ve kavramsal becerilere sahip olmadıklarına inanılmaktaydı (Docherty ve Sundolowski, 1999; aktaran; Kirk). Fakat gitgide artan kanıtlar göstermektedir ki araştırmacılar çocukların iletişim kurma ve katılma biçimlerini desteklediği sürece çocuklar araştırma sürecinin yetkin katılımcıları olabilmektedirler (Mauthner,1997; Thomas ve O’Kane; 1998). Etik konularla ilişkili olarak son 10 yılda sosyal bilimlerde çocuklarla araştırma etiği ve uygulamasına dair alanyazın gelişti ve özellikle çocuklarla ilişkili olarak iyi uygulama kılavuzları geliştirilmiştir (Alderson, 1995 Beresford, 1997; Mahon ve diğerleri, 1996; National Children’s Bureau, 2003; Ward, 1998; akt. Kirk; 2006).

Sonuç olarak çocuklarla yapılan nitel araştırmada öncelikle etik ikilem ve risklerin belirlenmesi ve bu risklerin minimize edilmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında araştırma konusunun hassas olması sebebiyle 13-18 yaş aralığındaki çocuklarla görüşme gerçekleştirilmiştir. Fakat çocuklar için hassasiyet içermeyen konularda Piaget’nin kuramı esas alınmamalı yalnızca 12 yaş ve üstü çocuklarla değil; uygun yöntem ve tekniklerle 8-18 yaş arasındaki çocukların da deneyimlerine muhakkak yer verilmelidir.

3.12. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ TEORİK PERSPEKTİFLER

Araştırmada kuramsal perspektif eklektik olarak ele alınmaktadır. Baskın kuramsal yönelimler feminist yaklaşım, BDT temelli krize müdahale yaklaşımı ve ekosistem yaklaşımı olmakla birlikte; araştırmada aile stres teorisi ve direnç teorisi gibi teorik farklı perspektiflere de yer verilmiştir. Bunun nedeni kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklar ve bakımverenlerle çalışmada; çocukların cinayet travması ve sonrası yaşadığı güçlükleri anlamak bakımından eklektik bir bilgi temeline yer verilmek istenmesidir.

Kadın cinayetleri sonrası geride kalan kişilere yönelik gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların önemli bir kısmının keşifsel çalışmalar olup herhangi bir kuramsal perspektife dayanmadığı dikkati çekmektedir. Örneğin cinayet sonrası geride kalan çocuklarla ilgili olan Black ve Kaplan’ın (1998 ve 1998), Black ve diğerlerinin (1992), Black ve Kaplan’ın (1998), Kaplan ve diğerlerinin (2001), Eth ve Pynoos (1994), Gaensbaner ve diğerleri (1995), Kaplow ve diğerlerinin (2006), Kocourkova ve Koutek (1998),

Lewandowski ve diğerleri (2004), Malmquist (1986)'nin çalışmalarında hiçbir teorik perspektif belirlenmemiştir (akt. Alisic ve diğerleri; 2015). Birkaç çalışmada ise (Burman ve Allen-Meares; 1994; Hardesty ve diğerleri; 2008 ve Spencer-Carver; 2008) kadın cinayetleri sonrasında geride kalan çocuklarla feminist kuram, direnç kuramı, ekolojik yaklaşım ve sosyal destek kuramı gibi kuramlara yer verildiği dikkati çekmektedir. Çalışma kapsamında sözü edilen kuramlarda çocukların ve bakımverenlerin nasıl ele alındığına ilişkin bilgi verildikten sonra çalışmanın kuramsal perspektifi olan feminist yaklaşım ve krize müdahale yaklaşımına yer verilecektir.

3.12.1. Feminist Yaklaşım

Feminist yaklaşım erkek şiddetine maruz kalan kadınları suçlayan perspektifin karşısında durarak; şiddeti erkek egemen toplumun getirdiği ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kamusal-özel alan (bu alanda kadın ve erkeğin aldığı roller) gibi kavramlarla açıklamaktadır. Feminist yaklaşımın savunucuları kadının sosyal yaşamda, kamusal ve özel alanda aldığı geleneksel rolleri ve kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığını ortaya koyarak kadınların söz konusu alanlarda güçlenmelerine yardımcı olarak savunuculuk faaliyetleri yürütmektedir.

Feminist kuramcılar, araştırmacılar, klinisyenler ve savunucular, şiddet mağduru kadınların ve çocukların güvenliğini daha iyi sağlamak için çalışmalar yürütmekte ve yakın partner şiddetinin temel unsurlarını tanımlamaktadır. Bu tanımlama “erkekler neden kadın partnerlerini döver?” sorusu ile başlayarak “kadınlar neden istismarcı bir ilişkiyi sürdürürler” geleneksel sorusuna meydan okumaktadır. Bu sorunun yeniden ifadelendirilmesi feminist kuramın kadınlara yönelik şiddet görüşünün temelini oluşturmaktadır. Geçmişte kadınlar, partnerlerinin şiddet davranışından dolayı suçlanıyor ve erkekler bu davranıştan sorumlu tutulmuyordu. Erkekler kadınları istismar etmeye devam ediyorlardı çünkü yapabiliyorlardı (Spencer-Carver; 2008). Günümüzde kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali ve suç olmasına dair yasal çerçevenin gelişiminde feminist hareketin güçlü etkisi asla yadsınamaz.

Feminist hareketle birlikte dünya genelinde 1970’li yıllarla birlikte ilk modern kadın sığınma evlerine duyulan ihtiyaç fark edilerek kadın sığınma evleri kurulmaya başlanmıştır. Türkiye’de ise ikinci dalga kadın hareketinin başlangıcının geç olması sebebiyle ilk kadın sığınma evi 1990’lı yıllarda açılmıştır. 1990 yılında Uğur İlhan Türkiye’nin ilk kadın sığınma evinin kurulmasına öncülük ederek beş bin kadına destek hizmeti veren Bakırköy Kadın Sığınma Evi kurulmuştur. Yönetimin değişmesi ile kapanan Bakırköy Kadın Sığınma Evinin yerini Kadın Dayanışma Vakfı’nın açtığı kadın sığınma evi doldurmuştur (Altınay ve Arat;

2008). 1980’li yıllarda ivme kazanan kadın hareketi kadına yönelik şiddetin görünür olmasını ve kadınların şiddete en fazla uğradıkları aile ortamının ve özel yaşamın tartışılabilmesini sağlamışlardır. Bağır herkes duysun, dayağa karşı kadın dayanışması, bedenimiz bizimdir, cinsel tacize hayır, mor iğne kampanyası ve özel olan kamusaldır tartışması gibi (Altınay ve Arat; 2008). Feministler, aile içi şiddetin toplum meselesi haline gelmesinde, sığınma evleri hareketinin başlatılmasında, şiddet mağdurları için yasal savunuculuk yapılması ve istismarcıların davranışlarından sorumlu olmasında büyük pay sahibidir (Mccue, 1995; akt. Özateş, 2009)

Yakın partner şiddetine dair feminist doktrinin savunucuları toplumsal cinsiyet ve iktidar birleşimi ve erkeklerin kontrol etme ihtiyacını eleştirel bir analizle ortaya koymuşlardır. Bu güç ve kontrol meselesi toplumun tarihsel ataerkil yapısı ile ilişkilidir ve kadınlar güce erkekler kadar erişemediği için istismara maruz kalmaktadır (Spencer-Carver, 2008). Kadının ilişkiden vazgeçmesi ya da boşanması bir güç dengesizliğine karşı çıkmak demektir ve erkeklerin şiddet riskinin artırmaktadır. Aile içi cinayetlerin büyük bir kısmı değişime bu girişim dönemlerinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür ve kadınların bu süreçte yalnız bırakılmaması ve kadınların şiddet uygulayan erkekten ayrılmaya karar verdiği riskli durumda bu sürecin dikkatli ve profesyonel bir çaba ile yürütülmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları için vazgeçilmez olan feminizmin bir diğer gücü ise kadınların, çocukların, erkeklerin yaşamlarını güçlendirmek için sosyal değişim yönündeki kararlılığıdır (Dominelli, 2002). Sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımı olarak ifade edilse de “güçlenme” bu bakımdan şiddete maruz kalan ve şiddete tepki veremeyecek kadar güçsüzleşebilen kadınların yapabilirlikleri, yeterlilikleri, potansiyeli, çabaları, zekâsı gibi güçlü unsurların öne çıkarılması ile kadınların şiddet döngüsünden kurtulmalarını sağlamaktadır. Şiddete maruz kalmış (mağdur kavramının güçlendirme yaklaşımı gereği kullanılmaması öngörülmektedir; çalışmada bu kavram TCK kapsamında şiddete ilişkin maddi ve manevi zararların giderilmesi anlamında kullanılmaktadır)kadınlara yaklaşmanın bir diğer yolu da çocukların güvenlik durumunu kadınların tartışmalarına imkân vermektir. Kadınlar kendileri ve çocukları için oldukça kaygılı olduklarında güvende olmalarını sağlayacak sosyal hizmet müdahalelerine kayıtsız kalamayacaktır. Şiddete tepki veremeyecek kadar güçsüzleşebilen kadınların boşanma kararını alabilmesi kadınlar açısından kolay değildir; kadınların boşanma kararı sonrası, şiddet uygulayan partnere kararı iletme, boşanma sürecini başlatma, çoğu zaman şiddet uygulayan partner tarafından ısrarlı takibe maruz kalma, yeni yaşam düzenlemelerini sağlama, ekonomik açıdan sorumluluk alma gibi bir dizi aşması

gereken güçlük bulunmaktadır; feminist yaklaşımın sosyal değişim yönündeki kararlılığı bu güçlükleri aşmak yoluyla kadınların güçlenmelerine hizmet etmektedir.

Sheafor ve Horejsi (2014) göre şiddet mağduru kadınla çalışmada müracaatçı ile eşitlikçi ilişki, müracaatçının yaşantısındaki güç ilişkilerinin değerlendirilmesi, uzmanın kendi yaşam deneyimlerini de sürece dâhil etmesi, güçlendirme ve bilinçlendirmenin temel alınması, müracaatçının aktif katılımının sağlanması, müracaatçının destek grupları ile buluşturulması gibi ilkelerden söz etmekte ve kadının ve çocuğun güvenliğini garantilemek, kadının güvende olmasına yardımcı olmak ve kadının gelecekte güvende olması için kadına karar alma, plan yapma ve hizmetlerden yararlanmasına rehberlik etmek gibi sosyal hizmet müdahalesinden söz etmektedir. İhbar konusu ise feminist etik açısından ayrı bir öneme sahiptir; şiddet mağduru kadın ve çocukların korunması bakımından ihbarlar toplumsal dayanışmanın ve farkındalığın önemli boyutunu oluşturmaktadır. İhbar sorumluluğu kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın istemese de hem meslek elemanları hem de olaya tanık olan kişiler tarafından gerçekleştirilmek zorundadır. Tanık koruma kanunu belirtilmek suretiyle şiddete tanıklık eden kişilerin korunması amaçlanmaktadır; bu nedenle yazılı ihbarların artırılması bu kanunun bilinmesi ile oldukça ilintili bulunmaktadır.

Tunç Tekindal (2016)'ın çalışmasında ifade edildiği gibi kadınlarla feminist perspektifle çalışmada özellikle şiddet mağduru kadınlar açısından girişkenlik eğitimi, bilinç yükseltme grupları, bibliyoterapi, yeniden çerçeveleme ve uygulamayı açıklama gibi unsurlar oldukça değerlidir.

Geride kalan otuz yıl boyunca aile içi şiddet, yaygınlığı ve diğer sosyal sorunlarla bağlantıları hakkında pek çok makale, kitap yazılmıştır. Her ne kadar istismarı durduracak ve şiddet uygulayanları davranışlarından sorumlu tutacak yasalar bulunsada hiçbir yasanın tüm durumlar için etkili olduğuna dair kanıt yoktur ve sosyal hizmet uzmanları çok özel durumlarda işe yarayacak bütün yasaları ve yasaların kullanımının doğuracağı potansiyel tehlikeli sonuçları bilmelidir. Örneğin ağır şiddetin (ağır fiziksel yaralanma, ölüm tehdidi, ısrarlı takip, failin silaha erişimi gibi) olduğu ısrarlı takip durumlarında erkeğe uzaklaştırma kararının verilmesinin çoğu zaman işe yaramayacağı bilinmeli ve kadın ve erkeğin hiçbir biçimde bir araya getirilmemesinin sağlanacağı düzenlemelerin yerine getirilmesi sağlanması gerekmektedir. Elbette bunun yolu 6284'teki diğer tedbirleri kullanabilmektir.

Kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddeti sonlandırmada koruyucu faktörleri bilmek son derece önemlidir. Bu faktörler kız çocukları ve erkek çocuklarının orta öğretimi tamamlaması,

evlilik yaşının 18'e çıkarılması, kadınların ekonomik özerkliğini kazanması ve beceri eğitimi ile istihdama erişimi, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden toplumsal normlar, bilgili, nitelikli ve eğitimli personelden oluşan hizmetler (adli, güvenlik/koruma, toplumsal ve tıbbi), güvenli barınakların ve güvenli mekânların varlığı, destek gruplarına erişim olarak ifade edilmektedir (UN Women; t. y.)

Şiddete maruz kalan kadınları merkeze alan ve güçlendirici yaklaşımları sağlamak şiddetle mücadelede oldukça gereklidir. Kadını merkeze alan bir yaklaşım için; kadınların bağımsızlığı ve karar alma hakkına saygı (örneğin; yakın partner şiddeti olgularında olayı polise bildirmek veya fail ile yeniden bağlantı kurmak konusunu belirleme (UNDAW ve UNDOC, 2005; akt. UN Women; t. y.), sağlık hizmetleri sunarken güvenlikle ilişkili tedbir alırken kadının ailesini ve sosyal çevresini dikkate almak (örneğin, kadınlar kök ailesi tarafından istenmediğinde ve evlerine dönemediğinde), şiddet sonrası hayatta kalanlar da dâhil olmak üzere tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendiren insan hakları eğitimi (right-based education) ve hukuk okur-yazarlığı, kadın ve ona bağımlı olanlar için (örneğin çocuklar ve yaşlı akrabalar) acil ihtiyaçlar (örneğin sağlık, güvenli, psikolojik ve hukuki ihtiyaçlar) kadar uzun vadeli sosyo-ekonomik desteklerin de (terapi ve sağlık bakımı, gelir elde etme, istihdam güvenliği, barınma, ulaşım gibi) sağlanması gerekmektedir (BM Genel Sekreterliği, 2006; akt. UN Women; t. y).

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi bağlamında kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddeti sonlandırmak üzere temel stratejiler; kadınlar ve kız çocuklarının tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerinin korunmasının yerine getirilmesinin ve bunlara saygı duyulmasının sağlanması, kız çocuklarının kaliteli ve güvenli eğitime erişiminin geliştirilmesi, kadınların ekonomik kaynaklara erişiminin ve bu kaynaklar üzerindeki kontrolünün artırılması, siyasal haklarını yaşama geçirebilecek ve siyasal karar alma süreçlerine katılabilecek şekilde kadının desteklenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdüren sosyo-kültürel normları ve tutumların belirlenmesidir (UN Women; t. y).

Bütün bu bilgilerin ışığında güçlenme; “ses olmak”, “yalnız hissetmemek” “inanıyor olmak” “yaşamda ve durumlar ilişkin kontrol sahibi olma” “güç dönüşümü” “bilgiye erişme” “kaynaklara erişme” “karar alma ve güç oluşturma” “öz-değerlilik duygusuna sahip olma” “ev içi ve dışında yaşamı kontrol edebilmeye ilişkin güce sahip olma” “kadın haklarını bilme ve anlama” “beceri öğrenme” “evet ya da hayır seçeneğini seçebilme” “deneyimleri sosyal ve politik bağlama yerleştirme” “kadın dayanışması” “toplumda bir kişinin yaşamını etkileyebilme” “yas ve öfke gibi duyguları ifade etme ve ifade etmeyi öğrenme” “umutlu

olma” “etiketlenmenin üstesinden gelme” “kendine güven” “umutlu olma” “sürekli büyüme, değişim” “inisiyatif alma” “kişinin eyleme yeterliği ve kapasitesine ilişkin başkalarının algılarını değiştirme” “toplumsal değişimin yönünü etkileme” gibi niteliklerle tanımlanmaktadır (Battered Women Support Services, t. y.)

Araştırma kapsamında yaşamını yitiren kadınların hayatta olmasalar bile birer katılımcı olarak seslerini duyurmak ve onların deneyimlerine yer vermek istenmektedir. Yaşam haklarını şiddet sebebiyle yitiren kadınların hayatta olduğu dönemde neden güçlenemediklerine ilişkin unsurların belirlenmesi amacıyla yürütülen tartışmada feminist yaklaşım ve bu yaklaşımın kavramları kullanılmaktadır.

3.12.2. Ekolojik Yaklaşımı

Bronfenbrenne (1974) bireyleri daha geniş toplumsal ve fiziksel çevrenin parçaları olan karşılıklı olarak birbirine bağımlı biyolojik varlıklar olarak tanımlamıştır. Bir çocuğun yaşamında ebeveynlerden birinin trajik ölümü gerçekleştiğinde birey ve çevresi sadece krize girmemekte; aynı zamanda yeniden tanımlanmakta ve yeniden yapılandırılmaktadır; bu nedenle geride kalan çocuklar ve bakımverenler açısından uyum ve denge önemlidir. Bazı çocuklar için ebeveynleri ile kurdukları ilişki ebeveynlerden birinin ölümü önce sahip oldukları tek mezo sistemin yok olması anlamına gelebilir. Bu kuram ölümün ardından bir sosyal sistemin sürdürülmesinin önemini vurgular. Yeterli hizmetleri ve sosyal desteği teşvik edecek olası politika değişimleri çocuğun makro sisteminin bir sorumluluğu olmalıdır (Akt. Spencer-Carver; 2008)

Bronfenbrenner (1979; Fontes, 2008, akt. Erükçü; 2013) ekolojik sistemdeki söz konusu bu sosyal alanları matruşka bebeklerine benzetmektedir. En yakın halka tekil bir birey olarak çocuğunkidir ve burada çocuğun genetiği, bireysel deneyimleri ve gelişimsel düzeyi bu halkanın temalarını oluşturmaktadır. İkinci halka çocuğun evi ve ailesidir. Üçüncü halkayı kültür olarak tanımlanmaktadır fakat çoğu durumda kültürün etnisiteden daha geniş yönleri (örneğin; din) daha önemli olabilmektedir. Dördüncü halka yakın sosyal sistemlerdir ve bu halka çocuğun mahallesini, okulunu, çevresindeki sosyal destek sağlayıcıları ve akran gruplarından oluşur. En dıştaki halka ise geniş sosyal sistemlerdir. Bu halka diğer bütün sistemleri etkileyen devlet politikalarını ve ulusal politikaları içerir. Bu çeşitli halkaları dikkate almak önemlidir çünkü bunlar bize müdahalelerimizi şekillendirme konusunda fikir vermektedir. Yani yazara göre odağın bir kamera gibi sürekli genişletilip daraltılması gerektiği; böylelikle resmin bütününe görülebileceği ifade edilmiştir. Kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocuklar açısından mikro ve mezo sistemin oldukça etkilendiği açıktır; özellikle mezo sistemin en önemli unsurları olan anne ve babanın aynı anda yitilmesi aile sisteminin tamamen dağılmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle sistem yaklaşımının en önemli unsurlarından biri olan “denge” ve “olumlu girdi” kavramları gündeme gelmektedir. Çocukların dağılan mezo sistemini dengelemek açısından geride kalan aile üyeleri tarafından desteklenmesi ve makro düzeydeki sosyal politikalarla (özellikle psiko-sosyal destek verme ve güçlendirme temelli) çocukların ve ailelerin yalnız bırakılmaması gerekmektedir. Çocuğun çevresine bakmak; var olan sorunun nedenlerini çok yönlü anlamak için ve aynı zamanda çözümleri ve potansiyel kaynakları keşfetme noktasında olmak üzere iki yönlü ve oldukça etkili bir bakış sağlamaktadır.

Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında eko-sistem perspektifine vurgu yapılarak araştırma kapsamında cinayet sonrası geride kalan çocuklar açısından koruyucu ve risk faktörleri çizelgesi oluşturulmuştur.

3.12.3.Direnç Kuramı

Direnç teorisine göre ise travma ya da stresin içerisinde büyüyen çocukların bu durumla nasıl baş ettiğine odaklanılmaktadır. Kaotik ve stres dolu yaşamların içine doğmuş olan çocukların hayatta kalma ve baş etme biçimlerini anlama çabası psikiyatri ve psikoloji bilimini bu görece yeni kuramı geliştirmeye motive etmiştir. Leadbeater, Dodgen ve Solarz'a (2000; akt. Spencer- Carver; 2008) göre direnç araştırmasının ana amacı sadece güçler veya yeterliliklere dair ilgiyi artırmak değil; olumsuzluk karşısında güçleri ve yetkinliği sürdürmek, teşvik etmek veya geliştirmek üzere gerekli olan koşulları veya bağlamları yaratmaktır. Masten ve Powell (2003 akt. Spencer- Carver; 2008) yetkinlik, olumsuz faktörler ve koruyucu faktörleri ve bu üçünün arasındaki bağları çalışmanın önemini vurgulamaktadır ve olumsuz durumlara karşı yetkinlik düzeyinin “daha iyi ebeveynlik” “entelektüel beceriler” veya “sosyal destek” gibi kaynakların artırılması suretiyle geliştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Çalışmada bu amaçla çocukların nasıl baş ettikleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.12.4. Sosyal Destek Kuramı

Caplan'a göre (1974) sosyal desteğin bilinmesi bireye farklı şekillerde yardım edebilmektedir. Bunlar bireyin psikolojik kaynaklarını harekete geçirmesine yardım etme, isteklerinin karşılanmasına yardım etme, beceriler kazandırma yoluyla maddi kaynaklara ulaşmasına yardım etme, bireye rehberlik yaparak bilgi sağlamadır. Caplan (1974), sosyal desteğin maddi yardım, davranışsal yardım, yakın etkileşim, rehberlik, geribildirim ve olumlu toplumsal etkileşim sağladığını ifade etmiştir. House (1981) ise sosyal destek sisteminin bireylerin yaşam durumlarını olumsuz etkileyen bazı etmenleri elimine etme veya etkisini azaltma, olumsuz yaşam deneyimleri karşısında bireyin dayanma gücünü artırarak sağlık durumlarının iyileşmesine katkıda bulunma, çevresel stresörlerin etkisine karşı tampon görevi olma gibi öğelerle bireylere yardım ettiğini ifade etmektedir (akt. Yıldırım; 1997).

Sosyal destek kuramı bireylerin nasıl aile arkadaş meslektaş gibi sosyal ağlar kurduklarını ve sonra bu ağlardan nasıl faydalandıklarını açıklamak üzere bağlanma kuramının üzerine bina olmuştur. Vaux (1998; akt. Spencer Carver)'a göre sosyal destek durağan bir kişisel özellik veya çevresel koşuldan ziyade ekolojik bir bağlamda gerçekleşen birey ve bireyin destek ağı arasındaki dinamik ilişki sürecini içerir. Ağın büyüklüğü, kişinin sahip olduğu destekleyici

kaynakların sayısı, ağın birbiriyle bağlantılılığı, ağın yeteneklerinin çeşitliliği ve ağın karşılıklılığı (çift yönlülüğü) gibi özellikler ağın etkililiğini belirlemektedir. Vaux (1998) duygusal, toplumsallaştırıcı, pratik, finansal ve rehberlik olmak üzere beş farklı sosyal destek biçimi tanımlamıştır.

Cinayet sonrası geride kalan çocuklar açısından sosyal desteğin varlığı çocuklara duygusal destek sağlama yoluyla çocukların baş etme düzeylerini artırmakta ve ruh sağlığını olumlu düzeyde etkilemektedir. Bu nedenle cinayet sonrası sosyal hizmet uzmanları tarafından “çocuğun görüşü” muhakkak sürece dâhil edilerek sosyal destek kaynaklarının doğru olarak belirlenmesi gerekmektedir; bu süreç çocuğun uyum sürecinin ilk adımını oluşturabilir.

3.12.5. Aile Stres Teorisi

Aile stres kuramına göre bir ailenin stres yaratan bir olayı yönetme becerisi; ailenin olayı algılama biçimi ve oluşan değişimleri aile üyelerinin ne kadar iyi yönetebileceklerine dair inancı belirlemektedir. Boss (2002), bir ailenin ne kadar iyi yönetebileceği ve krizden nasıl kurtulabileceğini tahmin etmede en önemli faktörün algı olduğunu söylemiştir. Cinayetin mağdurları açısından duruma anlam verme iyileşmenin en zor tarafından birini oluşturmaktadır. Armaur (2002)’a göre cinayete anlam verme cinayetin mağdurları açısından uygun ve yararlı bir amaç olmayabilir. Sevilen birinin öldürülmesi, genellikle mağdurların ana anlam sistemlerini yıkmakta, dünyaya olan inanç ve güvenlerini yok etmektedir. Aile üyeleri böylesi travmatik bir olayda anlam bulamayabilirler, devam etmek istemeyebilirler ama bunun geleneksel olarak yas sürecinin önemli bir parçası olduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte Parker ve diğerleri (2004), mağdurların geçmişlerine anlam vermeye ve olan şeyden bir anlam çıkarmaya çalıştıklarını ve bunun baş etmelerine yardımcı olduğunu bulmuşlardır. Örneğin; failin hasta olduğuna ve davranışlarından sorumlu tutulamayacağına inanma mağdurların öfke ve suçlama duygularını aşmalarına yardımcı olmuştur. Zamanla çocukların öfkeyi, affetme ile ikame etmeleri psikolojik olarak tolere edilebilir yaşamlar sürmelerine yardımcı olmuştur (Hardesty, 2008).

Algıları işaret etmenin yanı sıra aile stres kuramı ailenin stresle baş etmek üzere kaynaklara erişimi ve kaynakları kullanımının uyumları etkilediğini ifade etmektedir. Mağdurlar tipik olarak yakın partner cinayetinden sonra pratik, psiko-sosyal ve savunuculuk desteklerine ihtiyaç duymakta ve yardımın formal ve informal kaynak haline gelmektedir. Mağdurlar aynı zamanda aile desteğine de yaslanmaktadır. Savunuculuk veya başkalarına yardım gibi eylemlere katılım da mağdurlar açısından daha az olumsuz duygular ve daha iyi bir yaşam

kalitesi algısı ile ilişkilendirilmiştir. Araştırmalara göre mağdurların resmi hizmetleri kullanımı faille aile ilişkilerinden etkilenmektedir. Horne'ye göre zamanla faille ilişkiler hakkındaki ambivalan duygulara dair ve utanma suçluluk duygularına dair artan farkındalık mağdurları meseleleri aile içinde tutmaya sevk edebilir veya acı ve çelişkili duygulardan kaçınmak üzere resmi hizmetleri sınırlamaya götürebilir. Bu bulgular aile içi cinayet mağdurları için iyileşme sürecinin kendine özgü olabileceğini ve böylece hizmetlerin belirgin ihtiyaçlara yönelik olarak tasarlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bir bütün olarak ele alındığında aile stres kuramı aile üyelerinin stres yaratan olay dair algılarının ve baş etmek üzere kaynaklara erişiminin ve kaynakları kullanımının ne kadar iyi uyum sağlayacaklarını etkilediğini ortaya koymaktadır. Stres düzeyleri yükseldiğinde aileler stresi yönetmek için daha önce uyguladıkları stratejilerin artık işe yaramadığı ve istikrarı yeniden sağlamak ve zamanla iyileşmek için yeni stratejiler geliştirmek zorunda oldukları bir kriz yaşayabilirler. Yakın partner şiddetinin ve ailede zorunlu olan değişimin büyüklüğü dikkate alındığında şüphesiz çoğu aile yeni roller ve yeni baş etme yöntemleri geliştirmek zorunda oldukları bir kriz yaşarlar. Dahası yakın partner cinayetinden sonra yeniden organize olma süreci muhtemelen karmaşık olacaktır. Aile stres kuramına göre uyumlaştırıcı algılar ve yeterli kaynaklar uyumu güçleştiren tepkileri ortadan kaldırabilir ve dirence yönelik katkı sağlayabilir (Hardesty, 2008).

3.12.6. Krize Müdahale Perspektifi

Kriz teorisini temel alan müdahale, kamu hizmetlerinde ruh sağlığı uzmanlarının en çok başvurduğu kısa tedavi türlerinden bir tanesidir (Ell; 1996). Burges ve Roberts krizin sebebinin homeostazide bozulmalar olduğunu ileri sürmektedir yani bireyin denge algısı kaybolur ve birey karşılaştığı durumla etkili bir biçimde başa çıkamaz hale gelir. Bunun sonucunda birey kriz yanıtına uygun klinik belirtiler niteliğinde bazı semptomlar sergiler; bu da çoğu zaman kriz müdahalesini zorunlu kılar. Genel bağlamda kriz müdahalesi bireyi krizi öncesi işlevsellik düzeyine tekrar ulaştırmayı amaçlar (Aguilera, 1990). Rosenbaum Calhoun (1977) kriz kavramını bireyin olağan başa çıkma ve sorun çözme becerilerini olumsuz etkileyen birtakım tetikleyici olayları kapsayan bir unsur olarak ele almaktadır. Slaiku (1990) ise “temel olarak bireyin alışlagelmiş sorun çözme yöntemlerini kullanarak, karşılaştığı belli koşullarla başa çıkmadaki yetersizliği ve köklü şekilde olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli ile karakterize,geçici bir üzgün olma ve disorganizasyon hali olarak tanımlamaktadır (akt. Dattilio ve Freeman; 2017). Bahsedilen krizlerin çözülmesinin ya da çözülmemesinin doğurduğu davranışları anlayarak terapist, bireyin başa çıkma yöntemlerini

ve stratejilerini öğrenebilir. Bu bağlamda krize müdahale psiko-eğitimsel bağlamıyla başa çıkma becerilerinin öğretilmesi yoluyla bilişsel davranışçı kriz yönetimi yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kriz müdahalesinde kullanılan tedavi yazarlara göre (Dattilio ve Freeman; 2017) beş aşamalıdır. Bunlar

- İlişki geliştirilmesi ve uyumun sağlanması
- Kriz olgusunun ciddiyetini belirlemek için ilk değerlendirme (sorun listesi oluşturmak)
- Sorunun kabul edilmesinden sonra kişinin sahip olduğu becerileri ve kaynakları belirleme ve harekete geçirme(kriz durumunda bireyin görmezden gelebileceği içsel beceriler ve kaynakları tespit etme)
- İşbirliği ve sorunun çözümü
- Yeni başa çıkma tekniklerinin ne kadar işe yaradığının değerlendirilmesidir.

Krize müdahale yaklaşımının temel ilkeleri ego psikolojisi ve ekolojik sistem yaklaşımından gelmektedir. Temel fikirlerini ego psikolojisinin yaşamın gelişimsel dönemleri, psiko-sosyal krizler, baş etme becerileri ve savunma mekanizmalarından almıştır. Sistem/ekolojik sistem perspektifinden denge, dengesizlik ve bağımsızlık gibi kavramlar krize müdahalenin temel prensiplerini oluşturmuştur. Krize müdahale yaklaşımı; bilişsel davranışçı yaklaşım, gerçeklik terapisi, akılcı, duygusal ve davranışçı terapi, çözüm odaklı yaklaşım gibi yaklaşımlardan faydalanmıştır. Tüm bu yaklaşımlar zamanla sınırlı ve burada ve şimdiye odaklanan modellerdir (O'Hagan , 2002; Knox ve Roberts, t.y. Clark, 2007; akt. Yıldırım; 2016).

Krize müdahale sürecinde faaliyetler ve durumun acilliği sosyal hizmet uzmanının yüksek düzeyde aktifliğini ve becerisini gerektirir. Zaman sınırlılığı düşünülerek değerlendirme oldukça kısa sürede yapılmalı ve harekete geçilmelidir. Öncelikle müracaatçının varsa acil sağlık sorunları çözülür ve hemen ardından ihtiyaç varsa güvenliği sağlanır. Krize müdahalede zaman çerçevesi, kurumun hizmetleri ve işlevi, müracaatçı ihtiyaçları ve kaynakları, krizin ve travmanın tipi gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. Kriz müdahalesi en kısa olarak 24 saat içinde, intihara teşebbüs ya da telefonla krize müdahale durumlarında yapılabilir. Bazı durumlarda müdahale için birkaç gün yeterli iken, bazı durumlarda bu süre 10-12 haftaya kadar çıkabilir (Akt. Yıldırım; 2016).

BDT temelli krize müdahale perspektifi ile çalışma bölüm 2.6.3.1.'de ayrıntılı ele alınmıştır. Tekrara yol açmamak bakımından burada bu bilgilere yer verilmemektedir.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu çalışmanın bulguları üç ana çerçevede sunulmaktadır: Birinci bölümde erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların evlilik öyküleri, evlilikte şiddet görme deneyimleri, yardım alma durumları, evli kadınların boşanamama nedenleri; boşanan kadınların karşılaştığı güçlükler ve kadın cinayetleri ciddi risk faktörleri ele alınmaktadır. Bu bölümde kadın cinayetleri risk faktörleri, erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren on kadın cinayeti olgusu üzerinden etraflıca ele alınmış ve kadınların neden korunamadığına ilişkin hem bireysel hem sosyal hem de kurumsal risk unsurları tartışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, cinayet sonrası yaşamını yitiren kadınların 18 yaş altı çocukları ve bakımveren kardeşlerinin (ölen kadının yetişkin çocukları) cinayet sonrası durumları, yaşadıkları sorunlar ve karşılaştıkları potansiyel riskler ele alınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, cinayet sonrası geride kalan çocuğa bakımvermeye başlamış olan akraba yetişkinlerin (anneanne, dayı, yenge, amca, teyze gibi) bakım vermelerini etkileyen unsurlar; çocuklarla ve kendileriyle ilgili yaşadıkları güçlükler ve çocuğa sağladıkları destekler ve bakımverenlerin gereksinimleri ele alınmıştır.

4.1. ERKEK ŞİDDETİ SEBEBİYLE YAŞAMINI YİTİREN KADINLARIN EVLİLİK ÖYKÜLERİ

Çalışmada öncelikle kadınların evlilik öyküleri ele alınmıştır.

4.1.1. Zoraki Evlilikler: Kadın ve Erkeğin Rızasının Olmadığı Evlilikler

Görüşme yapılan kişilerin bir bölümü şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların evlilik öyküleri ile ilgili önemli bilgiler aktarmaktadır. Kişilerin ilkokuldan sonra eğitimlerine devam etmesine izin verilmemesi, çocuk yaşta evliliğe zorlanma, kadının ve erkeğin istemediği biriyle evliliğe ya da akrabasıyla evliliğe zorlanma gibi unsurlar söz konusudur.

Eğitim yaşamına aile baskısıyla devam edemeyen birey, kendini gerçekleştirme olanağı bulamamaktadır. Aile içinde baskı altında yaşayan birey; zorla evlilik yoluyla bir başka baskı altına girmektedir. Bu süreç bireyin kendini yeterince tanımasına olanak vermemektedir. Bu baskılar, erkekle kurulan ilişkide güçsüz statüde olan kadınlar tarafından en çok deneyimlenmektedir. Kadının baskı altında evlenmesi, yalnızca bir sonuca işaret etmemektedir; bu aynı zamanda kendi ailesi içinde düşüncelerinin sorulmadığı bir düzlemde ikincilleştirilme ve değersizlik duygularının deneyimlenmesine ve bu deneyimlerin

içselleştirilmesine neden olmaktadır. Kadınların henüz çocukken aile içinde gördüğü baskılar evlilik yaşamında kendilerini ifade etmede güçlüğü ve “baskıya sessiz kalmaya” sebep olmaktadır. Bu durum, çalışmanın “Şiddete Sessiz Kalma” başlığı altında daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, çocuk yaşta evlendirilmenin, şiddete maruz kalma nedenlerinden biri olduğu ifade edilmektedir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014) tarafından yapılan araştırmaya göre evlilik yaşı ile görülen şiddetin düzeyi arasında belirgin bir ilişki vardır. Buna göre fiziksel şiddet, erken evlenen kadınlar arasında %48, 18 yaşından sonra evlenen kadınlar arasında %31 düzeyindedir. Cinsel şiddete ile kadınların evlilik yaşı arasındaki ilişki daha belirgindir. 18 yaş öncesi evlenen kadınların yüzde 19’u, 18 yaş sonrası evlenen kadınların ise yüzde 10’u cinsel şiddete maruz kalmıştır. İki şiddet türü bir arada değerlendirildiğinde, erken evlenen kadınların yarısı fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalırken, 18 yaşından sonra evlenen kadınların ise üçte birinin şiddete maruz kaldığı görülmektedir. On sekiz yaşından sonra evlenmiş kadınların yüzde 42’si, yaşamın herhangi bir döneminde duygusal şiddet/istismara maruz kalırken, bu oran 18 yaşından önce evlenmiş kadınlar için % 51’dir.

Bireylerin birbirlerini tanımadığı ve birbirlerini tanımalarına fırsat verilmediği bir ortamda evlenmeye zorlanmaları, görüşmelerden elde edilen bilgilere göre **en başından yanlış olan bir evlilik sürecinin** başlamasına neden olmaktadır. Özetlemek gerekirse, evliliğin başlangıcında yer alan ve hem evlilik sürecine hem de yaşanan şiddete etki eden eğitim yaşamının erken sonlanması, çocuk yaşta evliliğe zorlanma, baskıyla evliliğe zorlanma (burada akraba evlilikleri de söz konusudur), ergen gebeliği ve anneliği gibi çeşitli faktörlerden söz edilebilir:

“Hiçbir zaman gerçekten birbirlerine saygı duyduklarını, birbirlerini sevdiklerini hiç görmedim ve zaten isteyerek evlenmemişler; dedem ve babaannemin zoruyla evlenmişler! Annem de babam da Mardinli; babam da Mardin’in farklı bir köyündeymiş. Bunlar akraba zaten, dayı hala çocukları. Babaannemle dedemin zoruyla evleniyorlar; ikisi de birbiriyle evlenmek istemiyor. Annem doğru düzgün kendi ailesiyle vakit geçirememiş. Annem 12 yaşında regl bile olmadan evlendirilmiş ve eğitim alamamış. 18-19 yaşında ablam doğmuş. Babam da liseyi bitirmiş, evlilikten dolayı sanırım, üniversiteye gidememiş. İngilizce okumak için hazırlık yapıyormuş, onu da zorlamışlar evlen diye” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“...zaten aile karı koca birbirini severek evlenmemiş, görücü usulü, aile zoruyla evlenmişler” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Kırsal bölgede, feodal yapı ve değerlerden kaynaklı olarak, birey genellikle topluma feda edilmektedir. Erkeğin “erk” olarak görüldüğü bu feodal yapıda, kadınların evlenme yaşları ve

evleneceği kişi, toplum tarafından belirlenebilmektedir. Kadınların toplum tarafından evlenmek zorunda görülmesi, bu baskıları kabul etmesine sebep olabilmektedir:

“En baştan zaten yanlış. Bunlar yanlış bir evliliğe girdi. Çünkü şöyle, köyde büyüdükleri için... Köyden haber göndermişler, demişler ki tarlaları var, şöyle bir nevi rahat eder. Orda da zaten halam, 27 yaşında falanmış, çok erken sayılmıyor köy için, hatta geç kalmış sayılıyor. Zorlamışlar kendi anne babasını. O şekilde iyi olduğunu düşünüyorlar; çünkü o şekilde görmüşler. İki zorla evlendiriyorlar; hatta halam ilk gördüğü andan itibaren ısınamıyor, sürekli söylüyor ama işte cehalet. “Bu saatten sonra seni kim alır?!” falan diyorlar. Ki çok güzel bir kadın, herkes karakaş, karagöz, o renkli gözlü sarışın. Öylelikle ama işte o şekilde zorlayarak istememesine, birkaç kere tekrar zorlamasına karşın. Zorla olmuş; hatta düğün günü bile duvağını atmış “istemiyorum!” demiş. “Artık buraya kadar geldin bu saatten sonra olmaz!” diye zorlamışlar”(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Aile baskısıyla evlenme, yalnızca ilk evliliği içermemekte, ilk eşini yitiren kadınların ikinci evliliğinde de yaşanmaktadır. Kadınların “dul kalmaması” için bu baskılar söz konusu olmaktadır. İlk eşini yitirmiş kadının kendisinden büyük bir erkekle ya da boşanmış ya da eşi ölmüş bir erkekle evlendirilmesi geleneksel bir eğilimdir. Ayrıca, “dini nikâh” adı altında gerçekleşen evliliklerin, kadını istismara daha açık hale getirdiği görülmektedir:

“Annemin de ikinci evliliği; babamın da ikinci evliliği. Annemin ilk kocası şehitti. Aile zoruyla, istemeyerek ve kendinden oldukça büyük biriyle evlendirilmiş babamla, imam nikâhiyla. Annem, babamın evli olduğunu ve çocuklarının olduğunu bilmiyormuş; öğrendikten sonra gitmek istemiş. Babam, onu sürekli eve tıkiyormuş, sürekli şiddet uyguluyormuş anneme, annem artık beraberliği kabullenmek durumunda kalmış” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Aşağıda araştırma kapsamındaki kadınların bir bölümünü evlenmeye mecbur bırakan diğer unsurlar ele alınmaktadır.

4.1.2. Kadınların Ekonomik, Sosyal Güçsüzlüğü ve Evliliğe Yaslanması

Kadının daha önce boşanma deneyiminin olması, ilk evliliğinden çocuk sahibi olması, sosyal destek eksikliği (kök aile ve diğer çevresel destek) sebebiyle çocuğuna bakacak kimsenin olmaması ve kadının yaşamını devam ettirebilmek için para kazanmak zorunda oluşu; kadının çocuğunun yanında olabilmek ve ona bakım verebilmek için mecburi bir evlilik yapabilmesine neden olmuştur. Bu nedenle kadının çalışma yaşamına dâhil olmasını engelleyen tüm unsurların çözülebilmesi için bakım sistemlerinin ya da çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu durum araştırma kapsamında kök ailesinden uzakta yaşamakta olan ve gece mesaisine kalan, çocuk sahibi bir kadının güçsüzlüğünü ortaya koymaktadır:

“Annem çalışıyordu ama gece evde yalnız kalıyordum vesaire korkuyordum. Benim yanımda olabilmek için evlendi. Yani zaten onunla çok bir şey paylaşmamışlardı; fabrikada tanışmışlardı 11 yaşındaydım. Bir yıl içinde gerçekleşti zaten çok kısa bir sürede. Annemler zaten iki ay tanışmışlardı dediğim gibi evde yalnız kalkıyordum. Zaten tanışıp birbirini sevip falan bir şey değildi. Çok da tanı mıyorlardı zaten birbirlerini. Başlarda bize çok iyi davranıyordu bana çok iyi davranıyordu; bizi bir şeylere inandırmıştı ama sonradan gerçek yüzünü gördük” (Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

Aşağıda araştırma kapsamında şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların eğitim yaşamına devam ettirilmeksizin evlenme kararı almaları durumu ele alınmaktadır

4.1.3. Yarım Kalanlar: Kadınların Eğitime Devam Edememesi ve Evlilik Seçeneği

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların kök ailelerinin çoğunlukla yoksul olması kadınların henüz çocukken bir bölümünün eğitim yaşamına devam edememesine neden olmuştur. Buna ek olarak eğitime devam etmede yoksul aileler tarafından erkek çocukların öncelenebildiği, kız çocuklarının ise eğitim fırsatlarının kaçırıldığı ya da eğitim amaçlı başka bir yerde kalmasına izin verilmediği görülmektedir (Burada özellikle toplumsal cinsiyet rollerinin varlığının etkisi görülmektedir). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütlerinin yaptığı araştırmada (2014) Türkiye genelinde kadınların yüzde 32’sinin okula devam etmesinin engellendiğini; kırsal yerleşim yerinde yaşayan kadınlar açısından bu oranın %39’a kadar yükseldiği; kadınların eğitimini engelleyen kişilerin sırasıyla babalar (%71), anneler (%29) ve erkek akrabalar (%9) olduğu belirtilmektedir. Eğitime devam ettirilmemeye ek olarak kadınların ataerkil ve geleneksel değerlerin baskın olduğu toplumsal yapıda ve dar sosyal çevrede yetişmesi evleneceği erkekle ilgili tercih seçeneğinin sınırlı olduğu koşullar yaratmıştır:

“Kızım ortaokulu bitirdi; liseye gidecekti. Çalışkandı yavrum, gönderemedik abisi gidiyordu okula. Durumumuz yok, yolda arabalarla gidip geliyorlardı. Araba parası vericez, yemek parası, okul masrafı. Birini gönderdik; birini gönderemedik. Sonra buraya hemşire okullarına gideyim başvuruya dedi, ona da zamanını geçirmişiz. Bilmiyorduk tarla işinden. Sonra ablası “buraya yazdıralım” dedi, olmaz dedik eniştesinin evinde. Çok istedi okumak, elvermedi yavrum... Yoktu ya. Durumumuz yoktu kızımı okutamadım, oğlum okuyordu aynı anda ikisini okutmazdım. Benim eski damadım erkek kıyafeti satıyordu pazarcıydı. Pazarlara gidiyordu. Onun pazar kurduğu yerin karşısında bizim bakkal dükkânımız vardı işte oraya babasının yanına gidip geliyordu. Orda tanışmışlar birbirlerinin telefonlarını alıp, numaralarını vermişler. Bunlar telefonda konuşmuşlar sürekli. Görücü usulü yok zaten, severek evlendi” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Ailelerin kız çocuklarının evlendirilmesine ilişkin verdiği kararlarda özellikle erkekler tarafından verilen vaatlerin oldukça etkili olduğu görülmektedir. Aileler kendi çocuklarına yoksulluk sebebiyle sunamadığı yaşam niteliğini başkalarının verebileceğini duyduğunda

“çocuğu için en doğru” seçeneğın evlilik olduğuna ilişkin bir düşünme biçimi geliştirebilmektedir. Erkeklerin evlilik öncesinde evlenmek istediği kadına eğitim desteği vereceği ve evlilik sonrası kentte yaşamaya başlanacağı gibi vaatlerle aileyi ve kadını ikna çabası içerisinde olmuş; fakat evlilikten sonra kadının beklentileri karşılanmamıştır:

“Valla yani nasıl görücü usulüyle yalan söylemeyelim; benim kızım okuyordu bu da biraz parası vardı gelip istedi. Yok dedik biz, bilmem işte ne oldu. Kafasına girdi, kızım beğendi. Söyledi ben okutacaam her şeyini yapıcaam, kızım da kabul etti. İşte bir yıl nişanlı kaldılar; iyiydi iyiydi yani” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Askerlik yaparken gördü, hastanede tanışmışlar. Hiç istemedim evlenmesini farklılıklar vardı, benim çocuğum kentte büyüdü çok hassas büyüdüler. Özene bezene büyüttüm onları ben. Ben istemedim hiç istemedim evlenmelerini. Onların evleri köydeydi, gittim gördüm yerlerini yurtlarını. Önceleri evlenmek istemiyordu “okuycam ben!” diyordu, sonra bu adamı görüp sevince okumayı istemedi. Dedim çocuğum bak bu çocukla evlenme benim razılığım yoktur. Ben gördüm yerlerini yurtlarını beğenmedim. “Adam biz köyde değil şehirde oturucuz” dedi ama dediğini yapmadı; kızım evlendikten sonra köyde yaşamaya başladı”(Bakımveren Anneanne Hacer ile Görüşme, 65 yaşında)

Aşağıda erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların cinayet öncesinde tanık oldukları ciddi risk faktörleri ele alınmaktadır.

4.2. ERKEK ŞİDDETİ SEBEBİYLE YAŞAMINI YİTİREN KADINLAR: CİNAYET İÇİN CİDDİ RİSK FAKTÖRLERİ

Araştırma kapsamındaki olguların tamamında evliliğın başlangıcından hemen sonra kadına yönelik erkek şiddetinin en ağır biçimlerinin başladığı görülmektedir.

Birçok araştırmacı gibi Nadir (2016) de şiddet gören ve eşinden boşanan kadınlarla çalıştığı doktora tezinde, kadınların şiddet deneyimlerine yer verdiği temalardan bahsederken, şiddet sınıflandırmasını fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet olarak üçe ayırmıştır. Kadın cinayetleri ile ilgili yurt dışı alanyazına bakıldığında ise erkek şiddetinin boyutlarını yordayabilmek için farklı sınıflandırmaların da kullanıldığı görülmektedir. Şiddet sebebiyle gerçekleşen kadın cinayetiyle ilgili yurt dışı alanyazın, şiddet kategorizasyonu “daha az ciddi şiddet” (less severe violence) ve “ciddi şiddet” (severe violence) olarak iki başlık altında sınıflandırmaktadır (Echeburúa ve diğerleri, 2008):

Bu araştırma kapsamında kadınların şiddet deneyimleri; cinayete neden olan ve ciddi şiddet düzeyini belirleyen değişkenler odağında ele alınmıştır. Çalışmada, erkek şiddeti sebebiyle gerçekleşen kadın cinayetlerine yol açan “ciddi risk faktörleri” ve diğer duygusal, sosyal ve ekonomik şiddet deneyimlerine yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında erkekler tarafından öldürülen 10 kadın cinayeti olgusunda “kadın cinayetlerinde ciddi risk faktörleri” olarak sınıflandırılabilir (severe violence) faktörler; kadınların cinayet olgusu öncesinde bir ya da daha fazla ağır yaralanmalara maruz kalması (kaburga kırıkları, kol kırıkları, kafa travması gibi), erkekler tarafından öldürülme girişimi (eşarpla boğulmaya çalışma, bıçakla saldırma), gebelikte şiddet deneyimleri, failin aile içi sorunlarla eş zamanlı olarak silah edinmesi ve buna ek olarak erkeklerin kadınları daha önce öldürmekle tehdit etmesi ve saldırgan partnerin ısrarlı takibi olarak bulunmuştur. Bu nedenle bu risk faktörlerinin bir ya da birden fazlasının mevcut olduğu durumlarda, kadının ciddi yaşamsal tehlikesinin olduğu ve güvenlik planlamasının yapılmasının zorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle çalışmada öncelikle cinayet için ciddi risk faktörlerinden olan kadınların erkekler tarafından ağır yaralanmaları boyutu ele alınmıştır.

4.2.1. Kadınların Cinayet Öncesi Erkek Şiddeti Sebebiyle Ağır Yaralanmalara Maruz Kalması

Campbell ve diğerleri (2007) yaptıkları taramalar sonucunda, kadın cinayetlerinin belli başlı unsurlarıyla ilgili bilgi edinmişlerdir:

- Kadınların bir yabancı tarafından değil ama bir yakın partner tarafından öldürülme riski dokuz kat daha fazladır.
- Yakın partner cinayetinin diğer cinayetlere göre farklı dinamikleri vardır.
- Yakın partner cinayetinde birinci risk faktörü daha önce gerçekleşen aile içi şiddettir.
- Aile içi şiddetten sonra gelen önemli risk faktörleri; silaha erişim, failden uzaklaşma, ölüm tehdidi ve silahla tehdit, ölümcül olmayan yaralanmalar, kadının failden olmayan çocuğudur.
- İntihar ve cinayette risk faktörleri, ruh sağlığı problemlerini de içermektedir.

Araştırma kapsamında, yaşamını yitiren kadınların büyük bir bölümünün, şiddet sebebiyle yaşamını yitirmeden birkaç ay önce, ciddi ağır yaralanmalara maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Cinayet için en önemli risk faktörlerinden olan ağır yaralanmalarda kadınların bazıları şiddet gördüğü ortamdan uzaklaşıp kök ailelerine dönerken; bazı kadınlar ise çaresizlik ve ekonomik destek eksikliği sebebiyle olayı gizleme eğiliminde olmuştur. Araştırma kapsamında kadınların erkeğin boşanma talebini reddettiği durumlarda da ağır yaralanmalara maruz kaldığı dikkati çekmektedir. Bu çerçevede, erkek şiddeti sebebiyle kaburgalarda ezilme, kol vb. kırıklar, ip kesikleri gibi ciddi şiddet göstergeleri bulunmaktadır:

“...annem boşanmıyor diye iple boğmaya çalışmışsş (duruyor)tu..yani bir keresinde eşarpla boğmaya çalışmıştı...” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Bir defasında şiddetli bir dayak yemişti, kaburgalarında ezilme olmuştu. Ben kendim hastaneye götürdüm, hastane güvenliğini çağırdım şikâyetle bulun dedim kabul etmedi; yani güvenliğe “ben merdivenlerden düştüm” dedi. Yani yalan söyledi orda hastane güvenliğine, güvenlik de hatta onu işinden alıkoyduğu için beni firçaladı. Kadın olarak kaygılandım koruma talep etmesini istedim bu süreçten biraz uzak kalmasını... Hani uzaklaştırma yapılıyordu o zaman belli bir süre eş eve yaklaşamıyordu. Kabul etmedi bu olaydan bir ay öncesi falan eşi sinirle parmağını kırmıştı, sert bir şekilde sıkıştı”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Çocuğumu bir defa İzmir’den bir defa başka ilçelerden aldım getirdim eve. Hep bizden kaçırıyordu, bir defasında kolu kırıkta getirdiğimde kendisini. Hep bitkin hep solgun getirdim ben onu buraya” (Bakımveren Anneanne Hacer ile Görüşme, 65 yaşında)

“Mesela bir kere demir boruyla dövmüştü her tarafı mosmordu onu hatırlıyorum işte morluklarını falan” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Partnerin şiddetiyle yaşanan ağır yaralanmalar, cinayet öncesi en temel risk faktörlerinden birini oluşturmaktadır. Ağır yaralanmalar, kadınların hastaneye gitmesini gerektirmektedir; buna karşılık kadınların şiddeti gizlediği durumlar olabilmektedir. Yaralanmanın öyküsü ile fiziksel göstergelerin açık seçik ilişkilendirilemediği durumlarda, muhakkak kadının sosyal serviste değerlendirilerek acilen Şönim’e yönlendirilmesi ve kadınla ilgili güvenlik planının oluşturulması gerekmektedir. Şiddet,kadınlar açısından yalnızca ağır yaralanmalara sebep olmamakta, süreç içerisinde kadınların ruh sağlığının bozulmasına ve kadın intiharlarına da sebep olmaktadır. Bu nedenle kadınların şiddete maruz kaldığı durumlarda, şiddetin yol açtığı sorunlarla ilgili bilgilendirilerek kadınlara içgörü sağlanması gerekmektedir.

4.2.1.1. Erkeklerin Uyguladığı Ağır Şiddet Sebebiyle Bozulan Ruh Sağlığı ve Kadın İntiharları

Kadınların bir bölümü şiddet uygulayan partnerleri tarafından intihara zorlanabilmektedir (Bahadır, 2014). İntihara yönlendirme TCK’da tanımlanmakta olup, intihara sevk eden kişinin iki yıldan beş yıla kadar; intiharın gerçekleşmesi durumunda ise dört yıldan on yıla kadar hapis cezası alacağı vurgulanmaktadır. Araştırma kapsamında şiddet gören kadınların intihar ve ağır erkek şiddeti kısıncasında kaldığı görülmektedir. Ciddi fiziksel şiddetin, kadınların ruh sağlığında da ciddi sorunlara neden olduğu dikkati çekmektedir. Araştırma kapsamındaki olgularda şiddet uygulayan erkeklerin kadınları intihara doğrudan yönlendirmese de buna zemin hazırladıkları dikkati çekmektedir.

Şiddetin sürekliliği, kadınların yalnızlığı ve bulundukları koşullar içerisinde yardım alacakları toplumsal kaynakları ve haklarını çoğunlukla bilememesi (araştırma kapsamında hayattayken

köyde ikamet etmiş kadınlarda), ekonomik açıdan güçsüzlüğü ve kadınların evlerine dönme konusunda çevreleri tarafından baskı görmesi kadınların ruh sağlığını olumsuz şekilde etkileyerek yaşamlarına son verme girişimlerinde bulunmasına neden olmuştur:

“Annem bir keresinde kendini attı, annem yoğun bakıma girdi. Sırtı kırıldı annemin kayalığa çarptı. Gene evi terk etmişti, teyzemin eşi demiş ki “çocukların küçükler, evde yalnızlar, sana ihtiyaçları var”. Öyle söyleyince annem de kendini atmış eve gelmemek için ondan sonra sırtı kırılmış...” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Annem bu olaydan önce üç kez intihara kalkışmıştı; artık şiddete dayanamıyordu” (Çocuk Serap ile Görüşme, 15 yaşında)

İntihar girişimlerine ek olarak kadınların bir kısmı maruz kaldığı erkek şiddetine dayanamayarak kendine zarar verme girişimlerinde bulunabilmektedir:

“Zaten o zaman (kavga ettikleri bir zamanı anlatıyor) çok kızgındı. Cam vardı mutfak camı yumruk atmıştı; damarı çizilmişti alçıya alınmıştı annemin kolu”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

İntihar istatistikleri (1998)’e göre nedene göre intihar istatistikleri incelendiğinde aile geçimsizliğinin %26,5’lik oran teşkil ettiği görülmektedir. Şevik ve diğerlerinin (2012; akt. Gürbüz, t.y.) Kastamonu Devlet Hastanesi bünyesinde kurulan krize müdahale birimine Haziran 2008-Ocak 2010 tarihleri arasında başvuran ve psikiyatri polikliniğine intihar girişimi nedeniyle yönlendirilmiş hastalar arasında yaptıkları araştırmada evli birey sayısındaki fazlalığın aile içi sorunların intihar girişiminde önemli olabileceğini düşündürmekte olduğunu belirtmişlerdir.

Devrimci ve arkadaşlarının yaptıkları bir çalışmada (akt. Harmancı; 2015), kadınların erkeklerden yaklaşık iki buçuk kat daha fazla intihar girişiminde bulundukları belirtilmektedir. Bu durum, kadınların toplum içerisindeki konumları ile ilişkilendirilmektedir.

Durkheim (1987) intiharı, nedenleri yadsınamayacak kadar toplumsal olan bir olgu olarak görür.İntiharın nedenlerini belirleyen güçler, belirli toplumlarda oluşur ve intihar dürtüsü yaratırlar. İntiharların asıl nedenlerini oluşturan bu toplumsal güçler toplumdan topluma ve ya farklı dini inanışlarda farklılık gösterebilirler fakat önemli olan bireyden ziyade içinde bulunulan grup ya da toplumdan kaynaklanıyor olmasıdır. İlk bakışta bireyin kendisinden kaynaklanan bir olgu görünmesine karşın aslında toplumsal faktörlerin bir sonucudur.

4.2.2. Şiddet Uygulayan Erkek Tarafından Gebelikte Şiddete Maruz Kalma

Gebelikte görülen şiddet hem kadın hem de bebek sağlığı için oldukça risk teşkil etmekte ve erken doğuma ve bebeğin yitirilmesi gibi kadını ve bebek sağlığını etkileyecek sonuçlara sebep olabilmektedir. Gebe kadınlara yönelik şiddet TCK kapsamında tanımlanmaktadır; buna göre gebe bir kadının çocuğunun vaktinden önce doğması ya da şiddet sebebiyle çocuğun düşmesine sebep olma durumu cezayı iki kat artırmaktadır. Araştırma kapsamında kadınların gebelikte yaşamış olduğu şiddet hiçbir biçimde hukuki mercilere yansımamış ve failler ceza almamıştır. Araştırma kapsamında erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bir bölümü gebelikte şiddet görerek erken doğum yapmak zorunda kalmıştır; bir kadın kardeşimiz ise eş tarafı akrabalarının şiddetine maruz kalmış; bu şiddet sebebiyle gebelik sürecinde karnındaki bebeğin gelişimi hasar görmüş ve doğum sonrası bebeğini yitirerek ruh sağlığı sorunları ilerlemiştir:

“Ben kavga ettiklerinde genelde babamı suçlardım; bi de şunu söylemem gerekiyordu annem şizofren hastasıydı ve destek alması gerekiyordu; hastalığı çok ilerlemişti. Annem tedavi olmayı kabul etmiyordu; babam sürekli onu dövüyordu ve babam annemi dövdüğü için hastalığı daha çok ilerlemişti. Hastalığına ilişkin hiçbir önlem alınamıyordu ve zaten annem de hasta olduğunu kabul etmiyordu. Biz annem hasta olduğunda teşhis konulduğunda üç kardeştik, ondan sonra bir tane kardeşim doğdu.. o vefat etti. Sonra annem iyice hastalandı. Benim amcam ve annemler altı üstü oturuyordu; annem avluya bez çırpıtı için amcam annemi hamileyken dövmüştü. O dönemde erkek kardeşimin kalbi zarar görmüş; 9 ay boyunca sürekli hastaneye gidip geldiler hiçbir şey olmadı erkek kardeşim doğduktan sonra 9 ay sonra vefat etti; annem o dönemde çok yıprandı” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Hep tartışma şiddet. Hamileydi dövdü dövdü dövdü doğurana kadar. Daha günleri bitmemişti! Küçükte doğduğunda kazan gibiydi Erken doğdu 9 aya girmeden 8 ayı bitirmişti” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Kızım çocuğuna hamileyken bile şiddet görmüştü”(Bakımveren Anneanne Hacer ile Görüşme, 65 yaşında)

Mcfarlane ve diğerlerinin (2002) polis ve sağlık kayıtlarından edindiği bilgilerle, 437 olguyla ve 385 şiddet mağduru kadınla yaptığı çalışmanın bulgularına göre kadın cinayeti mağdurlarının %5'i hamileyken öldürülmüştür. Cinayet teşebbüsü olmaksızın istismara uğramış kadınların %8'i hamilelikte şiddet görmüşken; cinayet girişimine maruz kalmış kadınların %26'sında ve şiddet sebebiyle yaşamını yitirmiş kadınlarınsa %23'ünde hamilelikte şiddete maruz kalmıştır. Öyleyse bu durumda hamilelikte şiddet kadın cinayetleri bakımından en önemli risk faktörlerinden biridir. Kadın cinayeti önemli fakat genellikle bildirilmeyen bir anne ölümü sebebidir ve tüm hamile kadınlar için bir evrensel istismar

değerlendirmesi ihtiyacı açıkça görülmektedir. Aşağıda kadınların cinayetin öncesinde aldıkları ölüm tehditleri ele alınmaktadır.

4.2.3. Şiddet Uygulayan Erkek Tarafından Ölüm Tehdidi Alma: Çocukların Cinayet Öncesi Korkuları

Araştırma kapsamında erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların önemli bir bölümü cinayet öncesi uyarı sinyali olarak yorumlanabilecek ölüm tehditleri almıştır. Erkek tarafından yapılan ölüm tehditleri, yalnızca kadınlara yönelik değil aynı zamanda çocuklara yönelik ve kadının ailesine yönelik de olmaktadır. Ölüm tehditleri ile eş zamanlı olarak av tüfeği edinme, bıçakla tehdit etme gibi kimi riskli durumlar söz konusu olmakta; bu tehditlere maruz kalan çocuklar ise cinayet sonrası yoğun bir biçimde kaygı ve korku yaşamaktadır:

“O hayatımıza girince her şey daha da mahvoldu; kıskançlık tripleri başladı. Hani sokağa çıkmasına dahi izin vermiyordu. Sürekli kavgalar vardı. Ben 11 yaşındaydım o sırada. Sürekli tehdit vesaire vardı. Seni öldürürüm kızına bir şey yaparım vesaire. Zaten annem en çok ondan korkuyordu bana bir şey yapıcak diye. Sürekli arıyordu vesaire ya onu yapmadığı günün akşamına. Kapı çalmıştı biz açmadık bıçakla gelmiş; komşular falan görmüş. Zaten planlanmış bir şeymiş, sürekli tehdit ediyordu” (Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

“Nasıl işte, çok şiddet görüyordu çok çok işte. Getiriyorduk biz iyi bir dille onunla konuşuyorduk; “bak enişte sen bizim kızımın iyi geçinmiyorsan yani nasıl boşanın ayıp değil ilk boşanacak kişi siz değilsiniz!”. “Yok boşanmayacam; sonra diyor evet boşanmak lazım evinize alın yoksa dövecem, öldüreceğim” diyor. Öldüreceğim diyor! Telefon açmış torunum “Lütfen anneanne bizim evimize gel, annem öldü!”. Şimdi ağlıyor ağlıyor kendisi işte annelerini bayılmış görmüş. Gittik oraya, kapıyı kilitlemiş! Kapıya vur açmaz. Bağırıyoruz açmıyor... O da ne yapmış yer yatağı açmış eşi; oturmuş... Kendisi ortada bir bıçak koymuş yanında. “Eğer biriniz kapıyı açarsa şimdi kesecem hepinizi! Biri burdan kalkarsa hepinizi öldürücüm” demiş. Kapıyı bize açmıyorlardı. Sonra ertesi gün sabah getirdik kapıyı açtıktan sonra. Saat üçe kadar orda kaldık babasını annesini çağırdık. Kızım ayılmış kendine gelmiş ama hareket edemiyor çünkü söylüyor eğer hareket ederseniz kapıyı açarsanız ne sen ne çocuklar ben sizi kesicem. Açmadılar kapıyı saat 3’e kadar biz orda kaldık. Bekledik, işte bekledik işte hiç kapıyı bırakmadık. Dedik kötü bir laf söylemeyelim vurdu, belki vurdu...” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“İkide bir de jobla domuz tabancası falan getirmişti; o zaman da herkesi öldürecekmiş. Yani bunları görmeden şey yapsaydım daha iyi olabilirdi” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Öldürmekle tehdit etme TCK’da hürriyete karşı işlenen suçlar arasında yer almakta; bir başkasını, kendisinin veya yakınının yaşamına, vücut ve cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğine bahisle tehdit eden kişi hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verileceği belirtilmektedir. Ölüm tehdidinin silahla, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle, imzasız mektupla yapılması halinde fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilmesi durumu söz konusu olmaktadır. Araştırma kapsamında erkekler

tarafından ölüm tehdidi alan kadınların tamamı silahla ölüm tehdidi almasına karşın hukuki açıdan faillere yönelik cinayet öncesinde bir yaptırım söz konusu olamamıştır.

4.2.4. Ölüm Tehdidine Eşlik Eden Israrlı Takip ve Failin Silah Edinmesi

Ölüm tehdidine eşlik eden ısrarlı takip de boşanma ya da ayrılık sürecinde kadınların ve dolayısıyla çocukların tanık olduğu durumlardan biridir. Bu süreçte şiddet uygulayan erkek çocukları öldürmekle tehdit ederek ilişkinin devamını sağlamaya çalışabilmektedir. Son dönemde boşanma aşamasında erkek şiddeti nedeniyle ölen çocuklardan olan medyaya yansıyan 4 yaşındaki Elif Mina ve 2 yaşındaki Miray Hira gibi olgular toplumda oldukça tepki uyandırmıştır. Elif Mina ve Miray Hira annelerine yönelen şiddet sebebiyle ölen ilk çocuklar maalesef değildir; Karataş ve Erükü Akbaş tarafından yapılan çalışmada 2015 ve 2016 yılında anneye yönelen baba şiddeti sebebiyle cinayet esnasında evde bulunan 28 çocuk baba şiddeti sebebiyle yaşamını yitirmiştir:

“Tehdit işte. Kadınla gelmiş çok küfür etmiş, tüfeği de çıkarmış o gün. Tehdit etmiş tehdit çoktu zaten. Bana “önce seni öldüreceğim” dedi, “siz arkasındasınız ondan bu bırakıyor bu” dedi. Adam bize düşman oldu zaten. Herkesin yanında demiş ailesi arkasında önce onları öldürücüydü, sonra çocukları. Çocuğuna “Manisa’ya giderseniz ordan 50 bin de olsa ordan mezar yerini alıcam annenle ikinizi oraya gömücem” demiş. Çocuğumu devamlı tehdit ediyordu” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Hukuk sistemimizde, cinsel taciz (TCK, md.105) tehdit (TCK, md.106), şantaj (TCK, md.107), cebir (TCK, md.108), özel yaşamın gizliliğini ihlal (TCK, md.134) gibi suçların maddi unsurlarını bünyesinde barındırabilen, “ısrarlı takip” kavramı, birbirinden bağımsız adeta biri diğeri üzerine inşa edilen ve birbirini izleyen eylemler zincirini ifade etmektedir. 6284 kapsamında tanımlanan ısrarlı takip; fail hakkında uzaklaştırma (restraining order) mağdur hakkında ise koruma tedbiri (protection order) alınmasını gerektiren bir olgu olarak düzenlenmiştir (Doğan; 2014). Yazara göre 6284 sayılı Kanunun, ısrarlı takip halleriyle mücadelede uygulanabilecek koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması için gerekli hukuki alt yapıyı sağladığı, ancak yargı makamlarının genel olarak kadına yönelik şiddet konusunda gereken hassasiyeti gösteremedikleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında uygulamanın arzu edilen seviyeye henüz ulaşmadığı görülmektedir.

Ölüm tehdidine eş zamanlı olarak failin silah edinmesi ve eylemi gerçekleştirmesi ise TCK kapsamında “kasten insan öldürme” (burada adam terminolojisini kullanmayı reddediyorum) suçuna girmektedir. 6284 kapsamında ısrarlı takipte bulunan kişilerin uzaklaştırma kararlarına uymadığı durumlarda şiddet uygulayan erkeklere zorlama hapsi verilebilmektedir. Fakat zorlama hapsinin uygulanabilmesinde bile öncelikle bu kararın şiddet uygulayan erkeğe tebliğ

edilmesi ve erkeğin bu karara ilişkin itiraz süresinin geçmesi gerekmektedir. Özellikle yaşamsal tehlikesi olan kadınlar açısından tebliğ ve itiraz süreçleri prosedürleri, 6284’ün kadınları değil neredeyse şiddet uygulayan erkekleri koruduğunu göstermektedir. Örneğin 6284’ün tedbir türünden biri olan şiddet uygulayan erkeğin silahını kolluğa teslim etmesi gerektiğine ilişkin maddesi araştırma kapsamında tek bir olguda bile uygulanmamıştır. Bu durum koruyucu ve önleyici yasaların yeterince uygulanmadığını açıkça göstermektedir:

“Annem boşanmak istediğinde boşanmamıştı. Öldürcem diye tehdit ediyordu. Hani ikide bir geceleri geliyordu zile basıp kaçıyor. Neden böyle yaptın diye soruyordu. Rahatsız ediyor, vuruyordu. İkide bir elinde joblarla, silahlarla geliyordu hepinizi öldürcem diyordu” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

“Adam pavyonda bodyguarddı; adamın zaten yaşamı böyleydi eve her geldiğinde gömleğinde kan izleri olurdu. Bodyguard olduğu için sürekli kavgaya karışırdı çünkü. Ruhsatsız bir tabancası vardı. Ama bu olay olmadan iki ay önce internetten pompalı tüfek aldı pompalı tüfek aldıktan sonra hali tavrı değişti...” (Bakımveren Anneanne Hacer ile Görüşme, 65 yaşında)

Aşağıdaki çizelgede ısrarlı takip olgusunun ayrı bir suç olarak kabul edildiği ülkelerde genel durum ve cezai yaptırımın ne olduğu ele alınmaktadır.

Çizelge 8. İsrarlı Takip Olgusunun Ayrı Bir Suç Olarak Kabul Edildiği Ülkelerde Genel Durum

Ülke	Mevzuatın yürürlüğe giriş tarihi	Hapis cezası	Ayrıca Para cezasının uygulanıp uygulanmadığı	Koruma / Uzaklaştırma tedbiri
Almanya	2007	Azami 10 yıl	Uygulanıyor	Uygulanıyor
Avusturya	2006	Azami 1 yıl	Uygulanmıyor	Uygulanıyor
Belçika	1998	Azami 2 yıl	Uygulanmıyor	Uygulanıyor
Danimarka	1933	Azami 2 yıl	Uygulanıyor	Uygulanıyor
Hollanda	2000	Azami 3 yıl	Uygulanıyor	Uygulanıyor
İrlanda	1997	Azami 7 yıl	Uygulanıyor	Uygulanıyor
İngiltere	2012 tarihli düzenlemeye göre	Azami 6 ay	5000 Sterlin	Uygulanıyor
Ciddi korkuya yol açmayan hallerde		Azami 5 yıl	üst sınırı hâkim tarafından	Uygulanıyor
Ciddi korkuya				

yol açan hallerde			belirlenecek para cezası	
-------------------	--	--	--------------------------	--

Kaynak: Modena Group on Stalking, s. 12 (akt. Doğan; 2014)

4.2.5. Kadın Cinayetlerinde Bir Risk Faktörü Olarak Kadının Başka Bir Partnerle İlişki İddiası: Töre Cinayetleri

Namus cinayetleri kavramı yerine töre cinayetleri kavramını kullanmak mesleki açıdan daha doğrudur çünkü namus cinayetleri kavramının istemeyerek de olsa bu cinayetlere meşruiyet kazandırma riski olduğu düşünülmektedir.

Evlilikte eşlerden birinin aldatması eski TCK’da suç olarak tanımlanmaktaydı. Yeni TCK’da aldatma suç olarak tanımlanmamakta; Medeni Kanun’da aldatmanın varlığının evliliğin iptal edilmesine ya da boşanmaya gerekçe oluşturabileceği vurgulanmaktadır. Aldatılma hukuki olarak kişiye yalnızca boşanma hakkını vermektedir. Kadınların partnerlerini aldatması asla bir cinayet sebebi, bahanesi olarak kabul edilemez. Türkiye’de ise namus kavramı halen kadın üzerinden tanımlanmakta ve kadının bakir olması, cinsel davranışlarını kontrol etmesi ve namuslu davranmasına ilişkin toplumsal cinsiyet rolleri yüceltilmektedir.

Bazı araştırmacılar namusun önemli olduğu toplumlarda namus cinayetlerinin sorun olarak algılanmamasının ve kadının vücudunun/yaşamının erkek kontrolünde bir mal olarak algılanmasının (Sever ve Yurdakul, 2001; akt. Uğurlu ve Akbaş; 2013) nedeni olarak erkeklere tanınan sınırsız özgürlük ve namus cinayetlerinin bir şekilde meşrulaştırılmasını sunmaktadırlar (Kardam, 2007 akt. Uğurlu ve Akbaş; 2013).

Araştırma kapsamında kadınların şiddet uygulayan erkekten kaçması ve yaşamına yeni bir erkeği alması, kadının bu aşamada şiddet uygulayan erkekten ayrılma kararı şiddet uygulayan erkeğin cinayeti ile sonuçlanmıştır:

“Babam çok baskı uyguluyordu anneme; boşanmasına izin vermiyordu. Annem hayatına birini aldı; bir başkası ile görüşmeye başladı. Çünkü istemiyordu onu ailesinin zoruyla bir evlilik yapmış. Babam bunu öğrendiğinde. Bu hayatına aldığı kişiyi ben biliyordum çünkü hep beni yanında götürüyordu. Ben de birebir görgü tanışıydım; babam annemi yakaladığında annemi çok kötü dövdü. Ve ben o zaman yine polisi aradım annem de kadın sığınmaya gitti. 1 aya yakın kadın sığınmada kaldı annem; biz de biri evliyken bir başkasıyla görüşmek namussuzluktur; hiçbir şey yaşamasan da namussuzluktur. Babamın tarafında öyleydi” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Araştırma kapsamındaki bir olguda hakim kadının başka bir erkekle “sosyal içerikli mesajlaşmasını” aldatma olarak yorumlamış ve faile yönelik ağır tahrik indirimi verilmiştir; bu durum açıkça töre cinayetlerini meşrulaştırmaktadır:

“Üvey anne ile eşi tuzak kurdular kızıma. Bir adamı ayarladılar ve o adam sürekli olarak mesaj atmaya başladı kızıma, sonra bu mesajları kocasına gösterdi bak böyle böyle mesaj atıyorlar bana dedi ama tabi kendi ayarladığı adam olduğu için. Küçük kızını bir akrabalarına evlatlık olarak vermek istiyordu eşi. Bu telefon mesajları atan adamla girmiş bir yerde oturup çay kahve içmiş katil. Sen şerefli bir adam olduğunu söylüyorsun nasıl gidip böyle bir adamla çay kahve içersin?? Demek ki senin bir oyunundu bu” (Bakımveren Dede İlhan ile görüşme; 63 yaşında)

Aşağıda kadın cinayetlerinde bir risk faktörü olarak failerin özellikleri ele alınmaktadır.

4.2.6. Kadın Cinayetlerinde Bir Risk Faktörü Olarak Failerin Özellikleri

Şiddet uygulayan ve uyguladığı şiddet sebebiyle bir ya da daha fazla insanın yaşamını yitirmesine sebep olan bir failin ne gibi özelliklere sahip olduğunu öğrenmek ve bir kadını katletmenin öncesindeki failin tanık olduğu ve gerçekleştirdiği davranışları belirlemek oldukça önemlidir. Araştırmada bu kapsamda; failin alkol bağımlılığı, ölüme varan ciddi şiddete tanıklığı, şiddet kullandığı riskli çalışma ortamında bulunması, saldırgan olması ve ruh sağlığı sorunları, işsizliği ve yetersizlik duyguları gibi bazı unsurlar bulunmuştur.

Erkeklik çalışmaları alanında en önemli isimlerden biri olan Connell (1995) hegemonik erkeklik kavramından bahsetmektedir ve erkeğin toplumsal yaşamda bedensel olarak güçlü, yapılı ve kas gücünü kullanmaktan çekinmeyen, duygularını kontrol edip mantığıyla hareket eden bir heteroseksüel erkek olarak temsil edildiğini ifade etmektedir. Sancar (2009) ise erkek şiddetini, yaş, cinsiyet, sınıf ve etnisiteye dayalı hiyerarşilerde yapılandırıldığı ve en şiddetin güçlünün kazanacağı biçimde örgütlenmiş bir davranışlar bütünü olarak tanımlamaktadır. Kas gücü ile özdeşleşen erkek bedeninin, “gücü ve kahramanlığı” işaret ettiğini belirten Sancar (2009), bunu fiziksel sermaye olarak tanımladığı erkekliğin beden gücüne atfettiği önemi öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda erkek şiddetinin yalnızca kadına yönelik değil; erkeklerin kendisinden daha güçsüz gördüğü erkeklere yönelik de gerçekleştiği vurgulanmaktadır.

Öztürk’ün (2014) eşine şiddet uygulayan erkeklerin, temel olarak eril iktidar teması etrafında şekillenen evliliğe ve kadına bakış açılarının şiddetle bağlantısını ortaya koymaya yönelik bu araştırmanın sonuçlarında, eşine şiddet uygulayan erkekler için evliliğin, kadın üzerinde iktidar kurma ve şiddet uygulama hakkına sahip olduğu çatışma alanı olduğu vurgulanmakta; erkeklerin erkeğe verilen toplumsal yetkiyle evlilikte kadının emeği ve sosyal yaşamı üzerinde iktidar kurmak istediği aktarılmaktadır. Kadının ücretli emeği ve ücretsiz ev içi

emeği üzerinde kurulan iktidarla kadının güçlenmesi ve ekonomik olarak bağımsızlaşması engellenmekte, şiddete karşı savunmasız hale getirilmektedir.

Kadınların haklarını kazanabilmesi ile birlikte çalışma, eğitim ve boşanma gibi konularda söz sahibi olması erkek hegemonyasını sarsmakta ve erkek; şiddet uygulama yoluyla kadının davranışlarını kontrol etmeye çalışmaktadır.

Çalışmanın kuramsal bölümünde de vurgulandığı gibi; Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan araştırma (Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, 2014) şiddet uygulayan erkeklere dair önemli bilgiler vermektedir. Örneğin; fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin %40'ı, cinsel şiddet uygulayan erkeklerin %46'sı kendi annelerinin babasının fiziksel şiddetine maruz kaldığı ortaya konulmuş; bunun yanı sıra fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin %35'i, cinsel şiddet uygulayanların %42'si ailesinde kendisi de fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Eğitimle erkeklerin fiziksel şiddete yönelme arasındaki ilişkiye bakıldığında ise eğitimi olmayan ve ilkokulu bitirmemiş erkeklerin %45'i fiziksel şiddet, %19'u cinsel şiddet uygulamışken; bu oran lisans ve lisansüstü eğitimi olan erkekler arasında fiziksel şiddet için %20'ye; cinsel şiddet içinse %4'e düşmektedir.

Silaha erişim, silahla tehdit etme, daha önce mağduru ciddi yaralama, aşırı kıskançlık, intiharla tehdit etme, madde ve alkol kullanımı gibi erkek faillerin davranışları partner cinayetleri ile ilgilidir (Bailey ve diğerleri; 1997; Block ve Cristakos; 1995; Campbell; 1995; Moracco ve diğerleri; 1998; Smith ve Diğerleri; 1998; akt. mCfarlane ve diğerleri; 1999)

Aşağıda uyguladığı şiddet sebebiyle bir kadının ölmesine neden olan faillerin özellikleri ele alınmaktadır.

4.2.6.1. Erkeğin Şiddete Tanıklığı: Erkeğin Annesinin Baba Tarafından Öldürülme Girişimi ve Ailenin Suç Öyküsü

Şiddet sebebiyle başka bir kadının öldürülmesine neden olan erkeğin geçmiş yaşam deneyimlerine bakıldığında ciddi düzeyde şiddetin var olduğu ve erkeğin buna tanık olduğu görülmektedir. Şüphesiz ki bu erkeğin henüz küçük bir çocukken deneyimlediği ölüm riski içeren bir şiddet erkek açısından oldukça travmatik sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Çocuk o dönemde şiddeti onaylamamış olsa bile babaya öykünme ve kriz durumlarında kişilere ciddi zarar vermenin normal olduğu üzerine bir düşünce biçimi geliştirmiş olabilir. Babayla kurulan özdeşimde babadaki saldırganlığın öğrenilmesi ve babanın şiddet örüntülerinin model alınması durumu söz konusu ise erkeğin başka bir kişiye zarar verme girişiminde bulunması daha muhtemel görünmektedir:

“Babası da şöyle bir şey; annesini benim büyükannemi evin içine mezar yapıp onu kıskançlığından öyle bi şey; kıskançlığından babaannemi gömmeye kalkmış. Evet evet öyle bir şey vardı; evin içini kazmış. Onu sorardık biz hep. Kötü bir şey ne kadar örnek alınabilir ki bir babadan bilmiyorum?!. Biri gelip kurtarmış. Birisi gelmiş kurtarmış; birisiyle konuştu diye seni öldürcem, gömcem demiş!” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Buna ek olarak failin ailesindeki suç öyküsü de söz konusu olabilmekte suçun öğrenilmesi ve aile tarafından onaylanması ve ailede bir suç kültürü yaratabilmektedir:

“Bence ailesinden kaynaklı; sadece bu değil bunun abisi de aynı şekilde birini öldürmüştü. Yani bu öğrenilmiş bir şey ve aileden kaynaklı olduğunu düşünüyorum ben” (Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

Çelik (2015) tarafından cezaevinde olan ve eşine şiddet uygulayan erkeklerle yapılan çalışmada da çocukluk çağı travması ve şiddet davranışının öğrenilen bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmada erkekler çocukluk dönemlerinde genellikle babalarını (%38,5) ya da daha güçlü, iktidar sahibi birini kendilerine örnek aldıklarını ifade etmiş; rol model alınan babanın ise çocukluk dönemlerinde en çok şiddet gördükleri kişi (%23,39) olduğu ortaya konulmuştur.

4.2.6.2. Çoklu Risk Faktörleri: Alkol Kullanımı ve Kabul Edilmeyen Ruh Sağlığı Sorunları

Madde kullanımı beyin kimyasına etki yoluyla algı bozulmalarına neden olarak; bağımlılık sürecinde kişilerin ikili tanı almasına neden olabilmektedir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan araştırmaya göre (Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, 2014) hemen her gün alkol alan erkekler diğer bireylere göre daha fazla fiziksel ve cinsel şiddete yönelmektedir.

Şiddet sebebiyle bir kadının yaşamına son veren erkeklerin şiddet davranışını açıklamakta tek bir risk faktöründen bahsetmek mümkün değildir. Araştırma kapsamında failerin bir bölümünün ruh sağlığına sorunları ile birlikte ciddi madde kullanımının olduğu; bu durumun erkeğin şiddete yönelmesini artırdığı söylenebilmektedir.

“Bir gün iyi, bir gün kötü bir gün iyi on gün kötü. Alkolik başka alkol alkol, çok rakı içerdi bira çok çok... Her gün içer; her gün, her gün, her gün! Bir gün geçmezdi. Tedavi görmeye çalıştı; bi kere gitmişti biraz düzeltmişti; kızım çocuk gibi anlatıyordu “gidelim yaşantımız daha iyi olur” derdi kızım. Kızım ikna etmeye çalıştı. Biraz güzel oldu; düzeldi ama sonra yine alkolsüz kalmadı diye yine devam etti. Hastaneye gitti. Herhalde akademiye gitmişti orda psikiyatri doktoruna gitmişti ama başarılı olamadı; ilaçlarını bıraktı. Nasıl kabullenmiyordum ben deli miyim diyordu? Ama psikolojisi bozuktur. Parası çok çok vardı. Parayla oynuyordu” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Psikolojik haplar kullanıyordu gitmiş birkaç sefer. Alkol ilk etapta yoktu sonra sonra içmeye başlamıştı” (Dayı Ahmet ile Görüşme, 45 yaşında)

“Alkol alıyordu çok bira çok içiyordu” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Aşağıda faillerin özellikleri kapsamında erkeğin işsizliği ve yetersizlik duyguları ele alınmıştır.

4.2.6.3. Erkeğin İşsizliği ve Yetersizlik Duyguları

Öztürk çalışmasında (2014) erkeklerin şiddete yönelmesini erkeklik krizi ile açıklamakta; erkeklik krizinin kadınların çeşitli toplumsal gelişmelerle birlikte toplumsal yaşamda güçlenmeye başlamaları sonucunda özellikle evlilik yoluyla üzerlerinde kurulan iktidara karşı direnme olanaklarının gelişmesi sonucu yaşandığını ifade etmektedir. Araştırma kapsamında herhangi bir işte çalışmayan, üretmeyen ve kendini gerçekleştirmeyi başaramamış olan erkeklerin eşlerinin “başarılı ve güçlü” kadınlar olmasının erkeklerin kadınlara yönelik hem fiziksel hem de ekonomik şiddeti artırdığına ulaşılmıştır. Kadının çalışmasına izin vermayerek güç ilişkisinin hakimi olmaya devam etmek isteyen erkekler olduğu gibi, çalışan ve güçlü kadına ekonomik olarak bağımlı olmak erkeğin egemenliğini sarsmakta ve erkeklik krizine neden olmaktadır:

“Babam annemi çok seviyordu; babam annemi taparcasına seviyordu. Nasıl diyim böyle dışarıda bile annemin ayakkabısını giydirirdi; annemin ayaklarını öperdi; ellerini öperdi. Anneme olan sevgisi çok ayırdı ama benim annem onu o şekilde sevmiyordu (sesini kısarak söylüyor). Çünkü annem mecburiyetten ve çaresizlikten evlenmişti onunla; bilmiyorum babam annemin hem parasını yiyordu hem onu kullanıyordu hem de onu çok eziyordu. Annemin ilk eşinden kalan malları vardı bir de annem çok çalışkan bir kadındı. Kendi yeri vardı, tekstil işyeri vardı; birkaç yer daha açmıştı öyle hırslıydı çok. Çok para harcar hem de biriktirirdi; güçlü bir kadındı. Şehit parası alıyordu. Ben kendimi bildim bileli şiddet vardı evde. Babam sigara kullanırdı; çalışmayan bir insandı. Ben bile şuan çalışmayayım beynim beynimi yiyor diyorum ki keşke işe girsem. Boş kalmak çok zor; çok kötü bir şey aslında. Kendimi çaresiz hissediyorum şuan diyorum ki param bitse kimden isterim?! Babam da büyük ihtimalle öyle ufacık sorunları büyüte büyüte bu duruma getirdi...Babam annemin kardeşlerimin parasını yiyordu. Çalışmıyordu; o zaman çok aşırı derecede sigara kullanıyordu. Para bulamayınca saldırıyordu etrafa” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

“İyi evlendikten sonra fazla geçmeden şiddete başladı. İşte söylüyorduk yani nasıl bak gez dolaş insanlar nasıl yaşıyor. Niye dövüyorsun?! Biraz kızım benim kızım başarılıydı; her istediğini elde ediyordu. Güçlü bir karakteri vardı. Kendisi tahammül edemiyordu. Sonra kızım okudu; evlendikten sonra okudu işte bırakmadı çalışmaya” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan araştırmada (2014) erkeklerin işsizliği şiddete gerekçe olarak sıkça gösterilse de çalışma durumlarına göre şiddet

davranışlarına bakıldığında, ücretli bir işte çalışan ve çalışmayan erkekler arasında fiziksel ve cinsel şiddet uygulama yüzdeleri açısından önemli bir farklılık görülmemiştir.

Aşağıda faillerin özellikleri kapsamında failin öfke sorunları ve çevre ile sınırlı ilişki biçimleri boyutu ele alınmaktadır.

4.2.6.4. Failin Öfke Sorunları ve Çevre İle Sınırlı İlişki Biçimleri

Eşine ya da ayrıldığı eşine uyguladığı şiddet sebebiyle bir kadının ölümüne sebep olan faillerin özelliklerine bakıldığında faillerin öfke sorunlarına ek olarak yalnızca aile içinde değil yakın çevreyle de problemler ve sınırlı ilişki biçimleri yaşadıklarına ulaşılmaktadır. Failler yakın çevre tarafından olumlu özelliklerle anılmamaktadır:

“Babam çevresiyle de; köyde üç kişiyle konuşsa on kişiyle konuşmazdı. Çevresine karşı da problemliydi...” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

“İşyeri vardı biraz agresifti çok yanii. İnsanlar onun yanına gidiyordu, nasıl herkes diyordu bu kötü bir adam! Benim damadım olduğu için mutlaka kapatmak zorundaydım! Nasıl diyim zaten kızımдан vazgeçemiyordu ya bir türlü. Vazgeçtiyse dövüyor, geçmediyse dövüyordu. Ben iyi bir adam diye söylüyordum insanlara, “insanlar yokk iyi bir adam değil değmez!” derdi; bir kişi değil, herkes söylüyor. Bütün köye sorsan nasıl biri olduğunu anlatır; kötü bir kişiydi bilmem” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Babam sinirliydi, siniri kendisineydi. Sinirlenir parlar hiçbir şey olmamış gibi sinirlendiğinde iki sigara içer kendine gelirdi böyleydi yani benim kaldığım dönemde de böyleydi sonra da böyleydi. Allah kimseyi şaşırtmasın” (Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

“Hiçbi şey yoktu baştan ama çok huysuzdu adam çok huysuzdu çocuğum devamlı bak sokakta olsun, nerede olsun küfürü, basardı küfürü! Hiç utanma yoktu ki sıkılmak yoktu” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Biraz normal biri değildi... Kendi ailesiyle bile sohbet muhabbeti yoktu; yani çekilmezdi...” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Aşağıda kadınların duygusal ve ekonomik şiddet deneyimlerine yer verilmektedir.

4.3. KADINLARIN DİĞER ŞİDDET DENEYİMLERİ: ALDATILMA, DUYGUSAL VE EKONOMİK ŞİDDET

4.3.2.1. Kadınların Aldatılma Deneyimleri

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan araştırmaya göre (2014) aldatan erkeklerin uyguladığı fiziksel şiddet (%76) ve cinsel şiddetin (%40) diğer erkeklere göre daha fazla olduğu bulunmuştur.

Araştırma kapsamında aldatılma; kadınların en önemli duygusal şiddet türlerinden birini oluşturmaktadır. Evlilik sürecinde eşlerini aldatan erkekler, kadınlar boşanmak istese bile

ısrarlı takip yoluyla kadınları aynı evde yaşamaya ya da çok eşliliğe ikna etmeye çalışmaktadır. Kadınların bir bölümü aldatılma deneyiminin ardından boşanma kararı alsa da bazıları eşinin birlikte olduğu diğer kadınla istemese de aynı evde yaşamaya başlamaktadır:

“Evin içine bir kuma getirdi, iki sene benim kızım ile aynı evin içinde beraber yaşamışlar, sonra kızım para verdi kumaya... kumayı evden göndermiş”
(Bakımveren Dede İlhan ile görüşme; 63 yaşında)

“Bıraktı gitti adam, 15-20 gün, bir aya yakın eve gelmedi; eşyalarını falan topladı. Sonradan barışmak istemiş, birleşmek istemiş. Eski eşinden umduğunu bulamadı, kardeşime dönmeye karar verdi. Kardeşim istemedi onu, takip etmeye başladı”
(Bakımveren Dayı Ahmet ile Görüşme, 45 yaşında)

“Bu adam, küçük kız doğduğu zamandan bu yana başka kadın vardı. Bütün mesajları, her şeyleri vardı, ama hiçbir şey diyen olmadı ona. Boşanma şeylerini bile kendisi kabul etti zaten, mesajları hepsini. Başka bir kadın vardı işte. 2005’ten bu zamana kadar görüşüyordu bu kadınla. Çocuğum üç kere geldi eve, üçünde de geliyordu, yalvarıyordu. Ayrı evde yaşıyorlardı kadınla; onlar beraber İzmir’e gidiyor. Yiyor, içiyor. Hep kadın telefon ediyor “kocanla gezdik, İzmir’e gittik, ünlü bi markadan pantolon aldık. Bak bak ikimizin takım, pantolonlar aynı”. Bunu kabul eder mi hiçbir kadın?! Kadının oğlanlarıyla sarılmış, fotoğraf çekilmiş onlarla. Hepsini çocuğum gördü, ondan sonra da gitti mahkemeye, boşandılar”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“İnsanların böyle çok kötü olduklarını gördüm. Benim annem zaten her gün ölüyordu, her gün acı yaşıyordu. Yani ben doğduğumdan beri bi kadınla aldatıyordu babam onu. Ondan ayrılmak isteyince onunla da ayrılamadı, “ikinizi idare edicem” falan dedi” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Aşağıda kadınların partnerlerinden gördüğü duygusal şiddet deneyimlerine yer verilmiştir.

4.3.2.2. Kadınların Duygusal Şiddet Deneyimleri

Ciddi şiddet türlerine maruz kalan, ölüm tehdidi alan, silahla tehdit edilen, ağır yaralanmalara maruz kalan kadınların yaşadığını anlatmak için “duygusal şiddet” nitelemesi eksik kalmaktadır. Kadınların maruz kaldıkları ağır fiziksel şiddetin yanı sıra duygusal şiddet bağlamında, erkeklerin kullandığı, kadının, “yetersiz ve beceriksiz” olduğu yönündeki ifadeler çarpıcıdır. Kadınlar sürekli şiddet gördükleri evliliklerinde bir müddet sonra özgüvenini yitirmekte; şiddeti ifşa edemeyeceği ve şiddete karşı koyamayacağı kadar güçsüzleşmektedir. Şiddet uygulayan erkekler, kadınların sosyal desteğini yok etmeye, kadınları yalnızlaştırmaya çalışmakta ve böylece kadınlar karşısındaki iktidarını pekiştirmektedir. Şiddet uygulayan erkeklerin duygusal şiddet davranışları arasında kadınlara bağırarak, başkalarının yanında küçük düşürmek ve küfür etmek davranışı ön plana çıkmaktadır:

“Bağırarak çok sen komşulara sor. Halam var benim pazarda görmüş kadın. Çantalarımı çıkar demiş, telefonu da evde unutmuş kızım. Öbürki çarşamba günü

akşamdan gelmiş; çaldırılmış çaldırılmış telefon evde. “Anne bir indim aşağı dedi, küfürler mi, mahallede elalem bakıyor, önüme eğildim hem ağladım hem geldim; kimseye göstermedim ağladığımı, etmediği küfür koymadı, şofben bozulmuş ne küfürler ne küfürler yıktı ortalığı” dedi. Hep ediyordu küfür diyor ben hep susuyordum komşular duymasın. Anne son zaman ben de bağırdım o bağıınca çok bağıyordu mahalle ayağa kalkıyordu dedi. Küfürler çok ediyordu” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

İşte ben onlara böyle söylerim iyi bir dille anlatıyordum. Habibe canım baban ne yapıyordu? Siz akşamlıyorsunuz baban ne yapardı? İşte çok kötü sözler söylerler ya; işte dükkândan sinirli gelir gelir gelmez anneme “O.sun o. çocuğusun şerefsizsin adisin senle ailen!” hiçbir şey yokken. E niye böyle söylüyordu? Nene bilmiyoruz. Eve girer girmez böyle. Utanırlar söyledikleri zaman... Çocuklar her şeye tanıktı her şeyi biliyorlar (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Kadına yönelik duygusal şiddetin varlığı çocuklar ve diğer büyük evlatlar tarafından oldukça yoğun olarak duyumsanmaktadır. Duygusal şiddetin varlığı kişiler tarafından “huzurun olmadığı ev” olarak tanımlanmakta; çocuklar duygusal şiddetin fiziksel şiddete dönüşme korkusunu duyumsamaktadır:

“...çenesiyle yapardı yani. Yani böyle hep çenesiyle şey yapardı. Öyle laflarıyla döverdi.. Annem bir odada biz bir odada kalırdık. Tabi oluyordu ses, annem içtiği için kızıyordu ona. Ama laflarıyla üzerdi annemi. İşte oğlanlar da vardı ya, vurdurmazlardı elini tutarlardı şey yaparlardı. Dövme böyle bi şey yapma derlerdi. Laflarıyla üzerdi ama” (Bakımveren Kardeş Cemre Hanım ile Görüşme, 31 yaşında)

“Annemle babam her daim geçimsizlerdi; 32 yıllık evlilik hayatları vardı. 32 yıldır bir şiddet bir şey bir olumsuzluk bi kavga gürültü vardı evde. Babam varsa evde huzur yoktu; babam tarlaya giderdi başka bir yere giderdi o evde bir huzur olurdu annemlerle bizler arasında. Yani söyleyeceğim tek şey huzursuzluklardı. Babam olur olmadık şeylere kızardı bizim yüzümüzden ya da bizim yaptığımız. Bir hata yüzünden anneme vurmaya kalkardı; bazen şiddet uygulardı. Dışarda kendisi bir şey desin ya da birisiyle tartışsın onun hıncını annemden çıkarırdı”(Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Kadınların duygusal şiddet deneyimleri sosyal şiddet deneyimleri ile iç içe geçmiş durumdadır. Erkekler tarafından kadınların dışarı çıkmasına izin verilmemesi, telefonla uğraşmasına izin verilmemesi gibi hem duygusal hem de sosyal boyutları olan şiddet durumları söz konusu olmaktadır. Türkiye’de Türk Medeni Kanunu, TCK, TC Anayasasına bakıldığında “sosyal şiddet” tanımına yer verilmediği görülmektedir. Sosyal şiddete ilişkin ilk hukuki karar ise 2009 yılında Ankara’da 8. Aile Mahkemesindeki karardır ve eşini dışarı çıkarmayan, eve hapseden kişiye para cezası verilmiştir (Erükçü, 2012). Duygusal ve sosyal şiddetin fiziksel şiddet kadar görünür olmaması onun olmadığı anlamına gelmemektedir. Duygusal ve sosyal şiddet kadının var olan potansiyeli ve güçlerinin açığa çıkmasını ketleyen ve kadını yalnızca erkeğe karşı değil çevreye karşı da edilgen kılan bir şiddet türüdür:

“Üvey anne eşini kaybettikten sonra çocuğuma rahat vermedi, çocuğum ne yapsa etse beğenilmez eksik bulunurdu” (Bakımveren Anneanne Hacer ile Görüşme, 65 yaşında)

“Annem telefonla oynardı hepimizin telefonu var onu bile sıkıntı yaparlardı işte konuşurlardı falan. Ne yapabilir ki evde bütün gün o da sıkılıyor. Rezildik ama akşamları mutluyduk annemle... köy yerinde oturuyorduk annem çok fazla çıkamazdı dışarıya” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Aşağıda kadınların erkekler tarafından gördüğü ekonomik şiddet deneyimlerine yer verilmektedir.

4.3.2.3. Kadınların Ekonomik Şiddet Deneyimleri

Araştırma kapsamında kadınların maruz kaldıkları ekonomik şiddet türlerini ikiye ayırmak mümkündür. Bunun ilkinin kadınların sahip oldukları ekonomik kaynakların erkekler tarafından kadının rızası olmaksızın zorla ya da habersiz olarak alınması oluştururken; ikincisini evin geçimiyle ilgili erkeğin sorumluluk almaması ve kadına para vermemesi oluşturmaktadır. Kadınlar hayatta olduğu dönemde ekonomik şiddetle baş edebilmek ve evin geçimini sağlamak için “ev eksenli” ya da “mevsimlik iş” kollarında çalışmıştır:

“Anne bayramda çocuklarla bayramlık alcam, bize yüz lira vermedi (ağlıyor) gitmiş kadına bir pantolonu yüz liraya almış” dedi. Ha ondan sonra tamamen kafası bozuldu kızımın. Çok iyiydi çocuğum çok. Her şeyler gelirdi elinde, yelekler örer satardı her şeyler yapardı. Evde de hiç boş durmazdı devamlı iş yapardı. Orda komşularla zeytin toplamaya gitmiş, zeytin dalı ayıklamaya gitmiş. Hep 2-3 kuruş para. Evine hep desek yapmaya çalışırdı” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Kafasının estiğine göre dururdu hemen görümcemi döverdi ederdi hemen altını mı parası mı alırdı, hemen cebine katardı; “bunlar ne yiyecek ne içecek?” demezdi bir kuruşunu bile bırakmazdı kenara hemen alır giderdi. Derdi imanı paraydı bunun!” (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Araştırmada eşi tarafından parası alınan ve para verilmeyen kadınlar çocukları ile birlikte mevsimlik işlerde çalışmıştır. Araştırmada erkeklerin kadına yönelik ekonomik şiddet uygulamasının çocukların mevsimlik işlerde çalışarak çocuk işçilik deneyimlere neden olduğu görülmektedir:

“Adam kızıma para vermezdi kızım tarlada bahçede çalışır hem kendine hem çocuklarına bakardı. Çocuklar da anneleri ile çalışırdı”(Bakımveren Anneanne Hacer ile Görüşme, 65 yaşında)

“Ben annemle çalışarak para kazandım; yazları çalışırdım; çocukluğumda bana koyun baktırırlardı”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Kadına yönelik aile içi şiddet araştırmasına göre (2014) erkeklere göre şiddetin nedenlerinden biri ekonomik güçlükler olarak tanımlanmakta olup; kadınların 1/4'ü ise şiddetin nedeni olarak ekonomik sorunları ifade etmiştir.

4.4. ŞİDDET GÖREN EVLİ KADINLARIN BOŞANAMAMA NEDENLERİ

Araştırma kapsamındaki erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren on kadın cinayeti olgusunun ikisinde evliliği bitirme girişimi söz konusu değildi. Bu iki olguda ağır şiddet biçimleri vardı fakat kadınların boşanma talebi söz konusu olmamıştı. Beş kadın cinayetinde kadınların şiddet uygulayan eşlerinden başarısız boşanma girişimleri söz konusuydu. Kadınların üçü ise resmi olarak boşanmasına karşın ısrarlı takip ve boşanma sonrası erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitirmişti.

Araştırma kapsamında kadınların şiddete verdiği ilk tepkinin şiddete sessiz kalma olduğu fark edilmiştir. Araştırma kapsamında şiddete sessiz kalma kadınların incinebilirliğini artıran ve boşanmayı geciktiren bir risk faktörü olarak bulunmuştur.

4.4.1. Boşanmayı Geciktiren Bir Faktör Olarak Şiddete Sessiz Kalma ve Sessizliğe Etki Eden Unsurlar

“...çok iyi hatırlıyorum böyle bir akrabamız vardı. Bir şiddet olayı olmuştu eşiyle; üç gün gelip bizde kalmıştı dedi ki sakın susma bir kere sessiz kalırsan her zaman sessiz kalmak zorunda kalıyorsun demişti” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bir bölümü şiddet karşısında bir müddet sessiz kalarak şiddeti yakınlarından gizleme eğiliminde olmuştur. Araştırma kapsamında kadınların şiddet gördüklerinde yardım almayışının ve sessiz kalmasının sebebi olarak, şiddet uygulayan, partnere karşı affedici olma, şiddete sabretmeye çalışma, şiddet karşısında bir savunma mekanizması olarak içe atma, aile desteği almayacağını düşünme, kök aileyi üzmemek istememe, kendi ifadeleri ile dul kalmaktan korkma, çocukların babasız kalmasını istememe gibi unsurlar bulunmuştur. Kadınların çoğu şiddet döngüsünün bitmeyeceğinin ve şiddete bir kere izin vermenin şiddetin devamına neden olduğunun farkındadır fakat yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı kadınların bir bölümü şiddete bir müddet dayanmaya çalışmışlardır:

“Yavrum diyorum ya kız diyemiyordu bir şeycik, bi sefer vurmuş herhalde konuşmazdı, diyivermezdi hiç. Hep içine atardı. Çocuğum sır doluydu böyle sırlarla gitti. Şiddet yapsa bile kız demezdi. Kızım benimle paylaşmazdı. Paylaşmadı yavrum” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Ben iki defa kızımı çocuklarıyla beraber aldım; Hatay’a getirdim şiddet gördüğü için çok yufka yürekliydi; affediciydi, bir kere boşanacaklardı yine affetti. Çok sabırlıydı bize hiç hissettirmede ama sürekli şiddet gördü” (Bakımveren Dede İlhan ile Görüşme, 63 yaşında)

“İlk başta çok şeyleri yoktu; iki sene çocukları olmamış... Sonra çocukları olmuş bu sorunlar kendi içlerinde olmuş ama bize yansımıyordu. Sonra beş yıl falan oldu o zaman ikinci çocuğu olmuştu. Ne oldu sana diyorlar işte ben düştüm diyor. Hayvan yetiştiriciliği yapıyordu “yok işte hayvan tekmeledi” falan gibi geçiştiriyordu. Bir dönem gizlemiş bizden destek görmediği için. Aile dese “kızım bak şiddet görüyorsan geri dön biz sana geliriz bakarız” dese geri dönebilir belki ama o durumda da tam tersi. Sakın geri dönme evlendin gittin artık, dul kalma gibi denildiği için. Onlarda da öyle bir bakış açısı vardı” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

“Annem hep susuyordu hep bizim iyiliğimizi düşünüyordu. Biz babasız kalmayalım diye böyle fazla olay çıkartmıyordu. Anneme vuracağı sıralarda falan yine akrabalar falan tutuyorlardı... Annem çok zor durumlar geçirdi benden de zor durumlar geçirdi” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Nadir’in çalışmasında (2016) şiddet gören kadınların şiddet uygulayan eşlerinden neden bir müddet ayrılamadıkları incelenmiş bunun sonucunda kadınların çocukların varlığı nedeniyle ayrılamama, şiddeti kabullenme ve susarak bekleme, sosyal destek arama, kutsal aile algısının varlığı, eşinin yardım alması için ikna etmeye çalışma gibi durumlar yaşadığına ulaşılmıştır. Kadınların erkek şiddeti karşısında sessizliğinin yanı sıra çocukların da çoğunlukla babalarına karşı sessiz kaldığı; babanın “idare edilen”, “kendisine bir şey söylenemeyen” kişi olarak kavramsallaştırıldığı dikkati çekmektedir:

“...Annem babamı alttan alırdı yani ona vur kır elimden al diyorlar ya öyle bir kadındı hiçbir zaman annemin karşı geldiğini duymadım yani ki ben duymadım ki kardeşlerim de aynı şekilde hiçbir zaman hiçbirinin babama karşı geldiği yoktu, ne derse oydu yani sonuçta bir büyüktü bir atamdı diyorduk; sesimizi çıkartmıyorduk kızsız da dövse de vursa da...” (Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen çalışmaya göre (2014) Türkiye’de eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel veya cinsel şiddetine maruz kalmış kadınların yüzde 44’ü yaşadıkları şiddeti kimseye anlatmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya göre şiddete maruz kalmış kadınların yaklaşık yarısının maruz kaldıkları şiddeti ilk kez araştırmada yapılan görüşmeler sırasında görüşmecilere anlattıkları, şiddetin yakın çevreye anlatılmasının 2008 ve 2014 yılları arasında yüzde 51’den yüzde 56’ya değiştiği, her iki araştırmada da şiddeti anlatma düzeyindeki farklılığın özellikle eğitimi olmayan ile lise ve üzeri eğitimi olan kadınlar arasında daha belirgin olduğu ortaya konulmuştur. Buna göre eğitimi olmayan ya da ilkokulu bitirmemiş her on kadından yaklaşık altısı şiddeti hiç kimseye anlatmamıştır.

4.4.2. Boşanmayı Güçleştiren Bir Faktör Olarak Sosyal Destek Eksikliği

Erkek şiddetine maruz kalan kadınların ilk aşamada şiddete sessiz kaldığı fakat şiddete sessiz kalmanın şiddeti artırması sebebiyle kadınların bir bölümünün maruz kaldığı şiddetten aile desteği talep ederek kurtulmaya çalıştıkları görülmektedir. Araştırma kapsamında yalnız ve sosyal desteği olmayan kadınların şiddete maruz bırakan erkekler tarafından istismara daha açık hale geldiği ve sosyal destek eksikliğinin kadınların incinebilirliğini artırdığı bulunmuştur:

“Bazen kendi kendime kızıyorum keşke gitseydim, ona daha çok yardımcı olsaydım diye (ağlıyor). Kocasıyla anlaşamıyorlardı; sürekli kavga ediyorlardı bir şey için. Bir boşluktaydı; o boşluk dolmuyordu, buraya gelmek istiyordu. Gelemiyor, bırakamıyor, orda mutsuz!. Gel dedi gidemedim; maddi durumum o zaman hiç müsait değildi; çok borcum vardı. Gidip orda kalmam her şey tepetaklak olacaktı. Gidemedim orda kalsaydım, gidemedim; gitmediğim için kendime çok kızdım. Yalnız kaldı orda o da yalnız olduğunu bildiği için bunu yaptı; onun yalnızlığından cesaret aldı bu cinayeti işledi işte” (ağlıyor) (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

“Uzak olduğu zaman da zor oluyor korumak. Ben onun buraya gelmesini istedim gel dedim. “Ben orda ne yapacağım?! Orda işim mi var” dedi. Çalışıyordu kardeşim” (Bakımveren Dayı Ahmet ile Görüşme, 45 yaşında)

Baba şiddeti sonrası annesini yitirmiş olan çocuklar annesinin akrabalarına öfke duyabilmektedir. İlgin annesinin ve kendisinin şiddet gördüğü zamanlarda yaşadığı sosyal destek eksikliğini şöyle ifade etmektedir:

“Kimsenin desteği yokmuş gibiydi; bilmiyorum herkes her şeyi sonradan fark etmiş gibiydi. Kimse bizim yanımızda değildi o zaman, yalnızdık. Ben korkuyordum zaten ama sürekli bir şey olmayacak diye avutmaya çalışıyordum kendimi. Sadece anneannem gelmişti, onun dışında dayımlar vesaire gelmemişti. Annem bu sorunları burdaki aileyle paylaşmıştı, biliyorlardı hepsi. Kavga etmişlerdi o zaman işte. Çok fazla kavga ediyorlardı zaten. Gece yarısında kaç kere polise gittik. O zaman da bir şey değişmedi. O zaman buraya gelebilirdik yanımızda olduklarını düşünmüyorum yeteri kadar” (Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

Kadınlara kök aile tarafından destek verilmeyişinin sebepleri arasında ailenin faili karşısına almak istememesi (bunda failden korkmada etkilidir), şiddetin ailenin mahrem meselesi addedilmesi ve çevre tepkilerinden çekinme gibi unsurlar yer almaktadır:

“Bir keresinde okuldan geldiğimde annem ağlıyordu. Annem yine şiddet görmüş, büyük dayımı aramış “Gel bana destek ol, ben burada çok yalnızım” demiş. Bunu duyan anneannem annemi aramış “benim çocuklarımın başını belaya sokma, kendin hallet!” demiş. Annem buna çok içerlemiş çok ağlamıştı. Şimdi herkes vicdan azabı çekiyor yapamadıkları şeyler için” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Son güne kadar ilişkilerimiz gayet iyiydi telefonla sürekli görüşürdük. Ama şiddet vardı bizim kültürümüzü biliyorsunuz evin içinde olan evin içinde kalır dedik” (Dede Bakımveren Dede İlhan ile görüşme; 63 yaşında)

Erkek şiddetinin en ağır biçimlerine maruz kalan kadınlar şiddet gördükleri ilk etapta sessiz kalmayı seçmiş; şiddetin dayanılmaz hale geldiği noktada ise aile desteği talep ederek şiddetten kurtulmaya çalışmışlardır. Kadınların bu aşamada aile desteği görmemesi ise ailelerine yönelik öfke duymasına sebep olmuştur:

“Dedemin dayılarımın teyzelerimin diğer çevredeki insanların babamı onaylamaları, annemi bu durumdan kurtarmak yerine “elalem ne der?” diye düşünmeleri ve yardım etmemeleri... Annem destek almaya çalıştı; annem daha çok babasından ve kardeşlerinden yardım almaya çalıştı; onlar da pek bi kulak asmadı umursamadılar; teyzemler de aynı şekilde. O dönemde ne dedem ne dayılarım hiçbir kimse bizim elimizden tutmadı, hiçbir biçimde destek olmadı. İnsanların yaptığı bir şey var ya “hani elalem ne der?” diye. Yani kendi kızı ölme tehlikesinde ondan sonra çevresinde nerde olduğu, ne yaptığı belli değil ama elalem ne der diye kendi çocuğuna sahip çıkmıyor. Böyle bir anne baba da var ki kendilerine anne baba diyorlar!. Annesini yirmi yıl hiç görmemiş anne özlemi çok çektiği için annesine çok öfkeliydi; “niye kimse ilgilenmiyor benimle bu kadar şey yaşıyorum hiç birinizin umrunda değilim!” derdi annem” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Araştırma kapsamında şiddet uygulayan erkeklerin kadınların yalnızlığından ve güçsüzlüğünden faydalanmak istediği ve kadınların var olan sosyal desteğini de yok etmeye çalışarak kadınların kendilerine bağımlı olmasını istediği bulunmuştur:

“Biz o adamı aradığımızda bizi terslerdi, kahvedeyim ben şuan gidince arattırırım diye. Bir daha arama cesareti bulamıyorduk” (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

“...Biz mesaj atarsak o görürse bir sorun çıkarsa diye şey yapıyoduk. Hatta halam babamın adını bir kadın ismi falan olarak kaydediyordu. Gördüğü zaman kırmış bir kere telefonunu. Tamamen ilişkisini koparmasını istiyordu bizimle. Çünkü istediği zaman bırakıp gidebilsin artık tamamen ona bağımlı olsun diye” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen çalışmaya göre (2014) Türkiye’de şiddet mağduru kadınların yüzde 39’u şiddete tanık olan ya da şiddetten haberdar olan kişilerden hiçbirinin kendilerine yardım etmediklerini açıklamış; kadınların yüzde 37’si şiddeti kendi ailesine anlattığını, ancak sadece yüzde 19’u ailesinin kendisine bu konuda yardım etmek istediğini belirtmiştir. Bu nedenle aile yardımı önemli olmakla birlikte, aile desteği olmayan ve şiddeti ifşa edemeyen kadınların sesi olunması, kadınların yararlanabilecekleri toplumsal kaynakları kullanma ve haklarına yönelik bilgilendirme ile güçlendirilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Yurt dışı alanyazında yapılan çalışmalarda şiddetle mücadelede sosyal desteğin önemi oldukça vurgulanmaktadır. Yakın partner şiddeti gören 492 kadınla yapılan araştırmada (Sonis

ve Langer; 2008) kadınlar acil durumlarda sosyal desteğe erişimin herhangi bir yakın partner şiddetini düşürdüğünü ifade etmektedir. Landau ve Rolef'e göre (1998) büyük ekonomik kriz ve stres dönemlerinde şiddet ve cinayet eğilimi artarken; özellikle kadına yönelik şiddet ve cinayet olasılığı artan sosyal destek ve dayanışma ilişkileriyle birlikte azalma eğiliminde olmaktadır.

Aşağıda kadınların şiddet uygulayan partnerlerinden ayrılmasını engelleyen faktörlerden olan evden kimin gideceğine ilişkin çatışmalar ve partner baskısı gibi unsurlar ele alınmıştır.

4.4.3. Şiddet Uygulayan Erkek Baskısı Sebebiyle Boşanmayı Erteleme

Kadınların bir bölümü şiddet uygulayan erkek baskısı sebebiyle korku geliştirerek boşanmayı erteleyebilmekte ve çocukların büyümesini beklemek gibi koşullar sağlanınca boşanma planları yapmaktadır. Fakat araştırma kapsamında çocukların büyüme sürecinde yaşanan ağır şiddet hem çocukları hem de kadınları oldukça olumsuz etkilemektedir. Ağır şiddetin olduğu bir evde yaşamaya devam etmek ise cinayet riskini oldukça artırmaktadır:

“Annem hep ilk eşinden olan oğlunun yaşının 18 olmasını bekliyordu ki oğlunu alıp gitmek istiyordu. Oğlunun yaşı 18 olmasına yakın annem babamdan ayrılmak istiyordu. Annem ayrılmak istiyordu; babam izin vermedi sonra son zamanlarda babam ona çok aşırı derecede şiddet uyguluyordu annem boşanmak isteyince babam şiddeti artırmıştı”(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Boşanan kadınlarla yapılan çalışmaya göre söz konusu kadınların %78'inin evlilikte şiddet gördüğü ortaya konulmuştur ve boşanmanın şiddetten kurtulma için etkili bir çözüm yolu olarak görüldüğü belirtilmektedir (Altınay ve Arat, 2007).

Aşağıda boşanmayı güçleştiren bir faktör olarak kadınların şiddet uygulayan erkekler tarafından ısrarlı takibe maruz kalma durumu ele alınmaktadır.

4.4.4. Şiddet Uygulayan Erkeğin Israrlı Takibine Maruz Kalma

Şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bir bölümü boşanma aşamasında partnerin ısrarlı takibine maruz kalmakta ve bu ısrarlı takipte yeniden barışma ve birleşmeye zorlanmaktadır. Israrlı takip sürecinde kadının yaşadığı bireysel, ailesel ve ekonomik zorluklar kadının ısrarlı takibe dayanamayarak partneriyle birleşmesine neden olabilmektedir. Şiddet uygulayan erkekler bu süreçte çocuklar yoluyla ısrarlı takip stratejileri de geliştirmekte; çocukları alıkoymak, çocukları sık görmek, çocuklarla uyumak istemek gibi yöntemlerle kadının eve dönmesini ya da kadının evine girmeyi sağlamaya çalışmaktadır:

“Annem vefat etmeden önce babam annemin kadın sığınmadan çıktığının haberini almış. Annemin süresi bitti, annemin süresi bitince; çıktı haliyle. Babam da biliyordu

annem hasta, tek başına nereye gider, ne yapar eğitimsiz yani. Onu da geçtim hasta bir insan yani, şizofren hastası. Babam bizi zorla aldı cingar çıkardı kuruluştaki babam zorla kuruluştan aldı bizi, ondan sonra anneme ulaşmış “çocukları aldım eve gelmek zorundasın. Çocuklarla ilgilenmen gerekiyor, çocuklar yalnız kalacaklar!”. Maksat annemin ayağını bağlamak, ayak bağı yapmak bizi. Annem bu sayede bir yere gidemesin, ortalıktan kaybolmasın. Annem izini kaybettirecekti yoksa...”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Çok hızlı oldu... Birkaç gün önce bu gece eve gelmiş, gecenin bir yarısı işte kapılarına dayanmış işte demiş ki “ben çocuklarımla uyuycam!”. Kaldıkları evde bir oda bir salon bir evdi. İşte halamın annesiyle çocuklar bir odada kalıyorlar. Çok korkuyormuş halam anlatıyordu; yatağın altına bıçak falan koruyormuş hani uyurken gelirse bi şey yaparsa diye. Sonra zaten birkaç gün gidip gelmiş evine, birleşicez diyince de temelli oraya yerleşti, zaten çok hızlı oldu. Davayı sonra önemsemediler bile. Kapatmadılar hale e-devlet de görünüyordu en son boşanma davaları” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Kadınların şiddet gördükleri eşlerinden boşanma aşamasında şiddet uygulayan erkekler kadınları şiddet uygulamayacakları konusunda ikna etmeye çalışmakta ve kadının şiddet gördüğü eve geri dönmesi de cinayet için bir risk faktörü oluşturmaktadır:

“Boşanma davası için gittiğinde bir daha gelmedi benim kızım. Gitti; kandırıp götürmüş” (Bakımveren Anneanne Hacer ile Görüşme, 65 yaşında)

“Üç tane çocuğu vardı kadın böyle ayrılmak boşanmak falan istemedi ama çok dövdü. Çok dövdü dayak işte çok oldu. İki üç kere orda bi köyde bayağı bi odunlarla öyle çok dövmüş. Ne bileyim orda çocukları dışarı atmış görümcemi demiş ki gidin. Burdan da dağdan gitceksiniz. Ben de o zaman köydeydim işte. Köyümüz de yakındı. Bi on dakika böyle işte. Görümcem demiş ki “nasıl gitcem dağdan köye; çocuklarla dağdan!” Demiş ki “çalıların içinden gideceksiniz!”. Zaten dövmüş odunlarla kömür gibi her tarafı. Ondan sonra köyün muhtarına gitmiş, demiş böyle böyle yaptı eşim. Gelin demiş çocuklarla birlikte. Görümcemi aldı geldi bize görümcemle beraber. Geldi 20 gün falan kaldı bizde gitmiycem dedi. Köyün yaşlılarından falan sonra köyün ileri gelenleri falan..Pişman olmuş işte gelsin bi daha yapmıcam falan. Gine işte kaynanam, kayınbabam geçinin dediler: Üç tane onun üç tane de benim çocuk var hepsi ufak. Geldi tabi o da, baktı altı tane çocuk bi evde arada köyde işlerimiz çok. Sonradan işte köyden yaşlılar geldi şeyin kocasının köyünden. Geldi dediler ki “bi daha yapmıcam bi daha dövmücem” diye götürdüler kadını oraya. Gitti aldı çocukları gitti”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Mcfarlane ve diğerlerinin çalışmasına göre (1998) Amerika’da cinayete maruz kalan kadınların %76’sı; cinayet girişimine maruz kalan kadınların %85’i olaydan önceki 12 ay içerisinde en az 1 ısrarlı takip bildiriminde bulunmuştur. En çok rastlanan kadının arkasından yürümek veya gözetlemek ikinci en sık rastlanan ise evinin veya işinin yakında araba içinde gözlemek ve telefon yoluyla taciz etmektir. Türkiye’de ise ısrarlı takip boşanma sürecini zorlaştıran ve bu nedenle saldırgan partnere duyulan korku sebebiyle birlikteliğe devam etmeye neden olabilen bir risk faktörüdür. Karataş ve Erükçü Akbaş tarafından gerçekleştirilen çalışmaya göre (2017) Türkiye’de öldürülen 484 kadın cinayeti olgusu

üzerinden yapılan değerlendirmeye göre öldürülen kadınların %5,8'inin "ayrıldığı eş ile birleşmek istememe" gerekçesi ile ısrarlı takipçi erkek tarafından öldürüldüğü ortaya konulmuştur.

4.4.5. Şiddet Uygulayan Erkeklerle Başarısız Boşanma Girişimleri

Kadınlar bazen partnerlerinden ayrılamaz veya ayrılmazlar. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Örneğin; eşiyle ilgili hala kaygılanıyor olmak; çocuklarını düşünmek ve mali unsurlar gibi diğer gerekçeler sebebiyle (Logan ve diğerleri, 2004; Logan ve diğerleri, 2006 akt. Logan ve diğerleri, 2008). Buna ek olarak başka bir çalışmada kadının ekonomik açıdan şiddet uygulayan erkeğe bağımlı olması, kadının kök aile şiddet tanıklığı öyküsü, kadının ruh sağlığı ve polis şiddete yönelik tavrı sebebiyle kadınların istismarcı ilişkiyi sürdürebildiği belirtilmektedir (Kim ve Gray; 2009).

Araştırma kapsamında şiddet gören kadınların bir bölümü şiddet uygulayan eşinden bir ya da daha fazla ayrılma girişiminde bulunmuş; fakat boşanma resmi olarak gerçekleştirilememiştir. Araştırma kapsamında kadınların şiddet uygulayan eşinden ayrılamama nedenleri; çocukların küçük olması, çok çocuk sahibi olma, eğitime devam eden çocukların eğitimle ilişkisinin kesilmek istenmemesi, çocukların babasız kalmasının istenmemesi, küçük çocukların ve bazen büyük çocukların babayı sevmesi ve babayla birliktelik talepleri, güçsüzlük sebebiyle kadının erkeğin boşanma talebini reddetmesi, kadınların ekonomik açıdan güçsüz ve eşe bağımlı olması, sosyal destek eksikliği ve boşanma sürecinde çocukların velayetine ilişkin yanlış bilgilendirilme olarak bulunmuştur.

4.4.6.Boşanmama Sebebi Olarak Çocuklarla İlgili Faktörler

Şiddet ve istismar olsun olmasın, özellikle çocuklar söz konusu olduğunda ayrılık çiftler için stresli bir süreçtir (Logan ve diğerleri, 2004). Çeşitli faktörlere bağlı olarak bazı çiftler için sonunda fiziksel olarak ayrılmak ve boşanmak bazen aylar hatta yıllar alabilir. Şiddet ve istismar bağlamında ayrılıksa çok daha karmaşıktır. Kadınlar sadece ayrılığın önündeki engelleri değil (mali, velayet ilişkili, barınma ile ilgili vb) aynı zamanda ayrılık süreci üzerinde çok güçlü etkileri bulunan korku, güvenlik ve diğer tehdit biçimleri gibi engelleri de aşmak zorundadır (Logan ve diğerleri, 2004). Ayrılık özellikle şiddet uygulayan bir partner söz konusu ise zordur. Çiftleri zamanla izleyen çeşitli çalışmalar istismarcı ilişkilerde çoğu kadının en sonunda istismarcı partneri terk ettiğini ve bunu şiddet görmeksizin ayrılan çiftlere göre görece daha kısa zamanda yaptığını ortaya koymuştur (Amato ve Rogers 1997; Arendell 1995; Campbell ve diğerleri. 1994; Jacobson ve diğerleri. 1996; Kurz 1995; Rogge ve

Bradbury1999; Sanchez ve Gager 2000; Testa ve Leonard 2001; akt. Logan ve diğerleri, 2004). Örneğin Bradbury ve Lawrence (1999; akt. Logan ve diğerleri, 2004) araştırmasına göre şiddet sebebiyle ayrılan çiftlerin %82'sinde evliliğin hemen başında gerçekleşen saldırganlığın, 18-24 ay içerisinde ayrılma ihtimalini ikiye katlayan bir işlev gördüğü ortaya konulmuştur.

Araştırmacı tarafından kadınların evliliğinin hemen ardından çocuk sahibi olmasının, kadınlar tarafından “çocuğun büyümesini bekleme”ye neden olduğuna ve kadınların çocukları babasız kalmasını istememe gerekçesi ile istismarın olduğu ortamda yaşamaya devam etmeye neden olduğuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle evliliğin ilk yıllarında çocuk sahibi olma kadınlar açısından boşanmayı oldukça güçleştirmektedir.

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bir bölümü çocukların büyümesini ve güçlenmesini beklemek nedeniyle boşanmayı ertelemektedir:

“En son işte eşi boşanmak istedi o, işte vefat eden elim çocuklarından dolayı ayrılmak istemedi. Hani “biraz daha çocuklar büyüsün, biraz toparlansın” dedi. Ben “bu evliliğin yürümüyor; huzursuzluklar çocuklar huzursuz! Psikolojikmen çocukları da mahvettiniz ayrılın” dedim. Ben o zaman elimle konuştum, ayrılmasını istedim, boşanmasını istedim...” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bir bölümü çocuklarını şiddetin olduğu bir ortamda büyütme istememiş; çok çocuk sahibi olmayı bir güçlük olarak açıklamıştır:

“Şimdiki aklım olsa ilk çocuğumdan sonra alır çocuğumu giderim diyordu. Üç tane yapmam en azından diyordu çocuklarını seviyordu ama bunu diyordu. İlk çocuğumdan sonra alır giderim, kesinlikle böyle bir ortamda büyümelerini istemem diyordu. Ama işte kendince de elinden başka bir şey gelmiyor gibi görüyordu herhalde. Onların çevresinde de, olmaması gerekiyor ama bir kadın şiddet gördüğü zaman ıı çocukları için katlanmak zorunda olarak addedilirdi” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Buna ek olarak kadınların bir bölümü şiddet görseler bile çocuklarının babasız kalmamasını istememekte boşanmaya karar verse bile boşanmadan vazgeçebilmektedirler:

“Annemle babamın arası da kavga ederlerdi sık sık tartışırlardı. Çok çok iyi mutlu bir aile değildik kavga ederlerdi; tartışırlardı. Zaten öncesinde bir ayrılık yaşadılar dört yıl kadar bir ayrılık oldu; ben yedi yaşındaydım sanırım. O süreci ben çok hatırlamıyorum. Sanırım şiddetten ötürü bir ayrılıkmış; annemin anlattığı kadarıyla şiddetten ötürü bir ayrılıkmış. Kaçmış annem kendisinden falan, sonra buraya gelmiş dört yıl burda yaşamışız, kalmışız. Sonrasında annem boşanmaya gittiğinde ben babasız kalmayayım diye annem tekrardan barışıyor”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Sıkıntılı bir evlilik süreci geçirdiler daha öncesi bir ayrılma oldu ama bu mahkemeye yansımada; kendi aralarında bir yıl ayrı kaldılar. O ayrı kaldıkları

süreçte kız çocukları vardı, 6 aylıktı; kız çocuğuna ben baktım. Annesi bıraktı gitti; ben baktım bir buçuk yaşında falandı işte. Anne geldi tekrardan konuştular; anlaştılar ama yine yürümedi sürekli huzursuz” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Bir de çocuklarında da şöyle bir şey vardı; onu da söylemem lazım. Çocuklar ne kadar kötü muamele de görse anneleri, babalarıydı sonuçta; ve iki tanesi çok düşküncü babasına. Çocuklar da çok ısrar ettiği için halam ses çıkaramıyordu. Çünkü şiddet görüyor ama söylese ne olacak şikâyet etmiş gibi olacak işte bu sefer çocuklarda var, hani olmaz diye hep sessiz kaldı” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Kadınların bir bölümü çocuklarının okula devam etmesi ve küçük çocukların babayı sevmesi sebebiyle boşanma kararını ertelemek durumunda ve sonrasında ise ağır şiddet düzeyinin olduğu ortamda kalmaya devam etmesi sebebiyle cinayete maruz kalmıştır. Buna ek olarak bölüm 2.4.’te ele alındığı gibi; Dünya Sağlık Örgütü (2012) kadının istismarcı partnerinden ayrılmayı planladığı durumlarda kararını partnerinin önünde açıkça söylememesinin oldukça kritik olduğunu belirtmektedir. İstismarcı partnerin olmadığı zamanda evi terk etme, not bırakma veya sonrasında telefonla arayarak ayrılacağını söyleme şiddet uygulayan erkeklerin geliştirdiği “ayrılık öfkesi”nin en yoğun olduğu zaman olan ayrılık kararının iletilmesinde kadınları şiddetten ve cinayetten koruyabilen bir unsurdur:

“Benim kardeşim bunları hak etmiyordu. Arardı beni bazen “Abla böyle yapıyor şöyle yapıyor bana bunu yapıyor bana!”. “Bırak gel” diyordum hani “ben de boşanmışım; beraber yaşarız” diyordum o işte diyordu “Yade’nin sınavı var; Murat’ın okulu var; Yankı babasını çok seviyor”. Çok babacı bir kız Yankı. “Yankı’yı bırakamam” diyordu gelemiyordu “ama yazın bırakıp gelicem!” diyordu. Biz de bekliyorduk, yazı bekliyorduk. Mart’ta oldu bu olay. Haziran’da buraya gelecekti bir daha gitmemek üzere boşanacaktı. Zaten o gün de boşanmak yani kavga etmişler, ben demiş ayrılmak istiyorum demiş; toplamış eşyalarını gelmek istemiş”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Erkek tarafından ağır şiddete maruz kalan kadınların başarısız boşanma girişimlerini tek bir unsurla açıklamak mümkün görünmemektedir. Sosyal desteği olmayan kadınların yalnızlığı, çocuklarının küçük olması sebebiyle hareket ve mobilite sınırlılığı, çocuk sayısının fazla olması sebebiyle kök ailenin yanına gidememe, evliliğin ekonomik açıdan tek seçenek olması ve nadiren de olsa çocuklardan birinin evliliğin devamını talep etmesi gibi çeşitli risk faktörleri kadınların boşanma süreci başlatılmış olsa da boşanma sürecinden vazgeçerek evlilik sürecine devam etmelerine neden olmuştur:

“En büyük ablam barıştırdı; “barışın, barışın” dedi. Annem de zaten ayrılacaktı “çocukları üzerimden alırlar” diye ayrılmadı. Alınsın istemedi ondan barıştılar. Barışmasalardı daha iyiydi aslında. Çocuklarım için dedi. Aslında boşanmak istedi” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

Buna ek olarak çocukların velayet sorunu da boşanma aşamasında sorun yaratmaktadır. Erkeğin boşanmayı zorlaştırmak için çocukların velayetini talep etmesi ve her iki tarafın velayeti almak istemesi boşanma sürecini zorlaştırmakta, ekonomik açıdan güçsüz olan kadın velayetin kendisine verilmeyeceği korkusuyla evliliğe devam edebilmektedir:

“Annem yurt dışına gitmek istiyordu. Ama çok kördüğümdü; dedem bizi istiyordu annemle beraber. Babam kalmamızı istiyor, bizi anneme vermemizi istemiyordu. Ama dedem anneme “çocuklarımı, torunlarımı getirmezsene seni almayacağım” diyordu!. Annemi tehdit ediyordu, annem de iki arada kalıyordu nasıl yapacağını bilmiyordu. Bir nevi bizi götürmek istemiyordu ama babası zorladığı için götürmek istiyordu. Babam da bizi vermek istemiyordu, annem iki arada kalmıştı”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Kadınların boşanma sürecinde çocukların velayeti ile ilgili olarak yetkili kişiler tarafından yanlış bilgilendirilmesi boşanma sürecinin başarıyla tamamlanamamasına ve kadınların şiddet gördüğü eşlerine dönmesine sebep olmuştur:

“Dediklerine göre resmi bir belge duyuru bir şey yok. Ama işte gelip muhtarın söylemesi. İşte demiş ki muhtar “Üç çocuğun var, maddi durumun da yetersiz gözüküyor; bu yüzden çocuklarını devlet alır”. Bu boşanma aşamasında oldu. Yani bunu muhtar gelip demiş, resmi hiçbir şey yok biz işte resmi bir belge bile görmedik ama halam çocukların alınma ihtimalinden bile korktuğu için. En son bizi aradı falan. Çocuklarımı almak istiyor falan. Babam da bir olurunun buluruz dedi bizim de tanıdıklarımız var bi şekilde maddiyatını daha fazla göstermenin bi yolunu buluruz vesaire dedi ama halam boşanmaktan vazgeçti...” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

4.4.7.Boşanamama Sebebi Olarak Ekonomik Faktörler

Yakın partner şiddetinin varlığı düşük gelir düzeyine sahip kadınlarda diğer gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır. Düşük gelir düzeyi koruyucu kaynaklara erişimin azlığına sebep olabilmekte ya da alkol ve madde kullanımı, failin işsizliği gibi ciddi risklere yol açabilmektedir. Jewkes’e göre (akt. Sonis ve Langer; 2008) yoksulluk kadının erkeğe bağımlı olması nedeniyle istismarcı partnerden ayrılma zorluğunu veya mağdur olduğunda yardım almama riskini artırmaktadır.

Şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bir bölümü şiddetin en ağır biçimlerine maruz kalmıştır fakat çocuk sahibi olmak ve gelir getirecek bir işte çalışmamak, kadınların eşine ekonomik olarak bağımlı olması gibi koşullar sebebiyle boşanmak güçleşmiştir:

“Hatırlıyorum, sanırım ben 6 yaşındayken babam annemden boşanmak istedi; o zaman annem istememişti yani şeyden dolayı sanırım farklı bir kadın vardı ya da başka bir sebepten dolayıydı hatırlamıyorum; tam olarak öyle bir şeye yeltenmişti. O zaman annem istememişti hani bu çocukla ben ne yapcam diye?! Aslında annem boşanmak istiyordu ama ne yapacağını bilmediği için çaresizlikten dolayı” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Misal veriyorum boşanmak istiyor kardeşim, niye boşanmıyor eşi “ne yapıcım diyor ben?!”. Ekonomik olarak bağımlı e ekonomik olarak bağımlı veya diyor ben çocuğuma çocuğuma dışarda nasıl bakıcım?!” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Aliye Mavili’nin çalışmasında (2006) şiddet mağduru kadınların; toplumsal değerler sistemi, kadının güçsüzlüğü, çocukluğunda şiddete tanık olması, toplumsal kaynaklardaki yetersizlikler, kadının psikolojik durumu, refah kurumlarını yeterince bilememesi gibi unsurların kadınların şiddetin olduğu yerde yaşamaya devam etmesine neden olabileceği vurgulanmaktadır.

4.4.7.1. Evden Kimin Gideceğine İlişkin Çatışmalar

Eş tarafından şiddete maruz kalan kadınların bir bölümü ekonomik güvencesizlik sebebiyle evi terk etmek istememiştir. Kişilerin evden kimin gideceğine ilişkin çatışmaları boşanma sürecini zorlaştırmakta ve var olan öfke ve çatışmaların artarak kadınların daha fazla fiziksel şiddete maruz kalmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle şiddete maruz kalan kadınların bağımsız yaşama geçmelerini kolaylaştıracak düzenlemelerin olması bir sosyal politika uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma kapsamında boşanmak isteyen kadınlara yönelik şiddetin arttığı kadar güçsüzlük sebebiyle boşanmak istemeyen kadınların da şiddete maruz kaldığı şaşırtıcı bir biçimde ortaya konulmuştur:

“Ben neden boşanayım; ben neden gideyim gitmek istiyorsa o gitsin” dedi; evden, çocuklardan gitmek istemedi eltim. Gidecek yeri kardeşleri vardı,İstanbul’da ilaç fabrikasında çalışmıştı uzun süre.. kendi ayaklarının üstünde durabilirdi. Ev kirasından benim eşim teklif etti;“senin yanına vercem anneni al yanına, kardeşlerinin yanında; çocukları da sana vercem; kardeşim on üç saat çalışıyor sana nafakasını da ödesin, çocukların geri kalan ihtiyaçlarını ben karşılıycam sen evde otur çocuklara ve annene bak” dedi. Ama eltim onu da kabul etmedi ben gitmeyecem o gitsin dedi; en son aşama bu duruma geldik” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Buna ek olarak şiddet uygulayan erkeklerin boşanmayı zorlaştırmak ve kadını güçsüzleştirmek sebebiyle oldukça ağır şartlarla boşanmayı kabul ettiği dikkati çekmektedir:

“Babam dedi ki senden bir şartla ayrılırım dedi ki evi, arabayı benim üstüme yapacaksın. Beni yüzüstü bırakmayacaksın; evi eşyaları bana bırakacaksın sen gideceksin evden. Annem bunu kabul etmedi dedi ki “benim burada oğlumun hakkı var; benim ölen kocamın hakkı var. Ben bunu nasıl sana bırakayım?!” dedi”(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Aşağıda araştırma kapsamındaki kadınların bir bölümünün boşanma süreci ve sonrası yaşadığı sorunlar ele alınmıştır.

4.5.KADINLARIN BOŞANMA SÜRECİ VE SONRASI YAŞADIĞI SORUNLAR: ISRARLI TAKİP VE ERKEK ZORBALIĞI

Araştırma kapsamında şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların boşanmaya karar vermesinde erkek tarafından maruz kalınan şiddetin oldukça artarak dayanılmaz boyutlara gelmesi ve kadınların hem kendilerini hem de çocuklarını ağır şiddetten korumak istemesi, aldatılma gibi durumların öne çıktığı görülmektedir. Araştırma kapsamında bir kadın cinayeti olgusunda erkek tarafından aldatılmanın ve çok eşliliğe ikna edilmeye çalışılmanın ardından, iki olguda çocukları da öldürmekle tehdit ederek erkek tarafından gerçekleştirilen bıçakla yaralama girişiminin ardından kadınlar kesin olarak boşanmaya ve hem kendilerini hem de çocuklarını korumaya karar vermiştir. Nadir'in (2016) çalışmasında boşanan kadınların boşanmaya karar verme süreçleri incelendiğinde kadının kendisine yönelen şiddetin dozunun artmasının, çocukların da kadın gibi şiddet görmeye başlamasının, çocukların büyümesinin ve şiddet uygulayan eşin evi terk etmesinin kadınların boşanma kararı almasına neden olduğu belirtilmektedir.

Çalışmanın bulguları, kadın cinayetleri olgusunun önemli bir kısmında “boşanamama” sorunu olduğunu göstermektedir. Kadınların boşanma sürecinde sosyal ve ekonomik desteklerle bağımsızlaşmalarına yardımcı olunması önemli bir politika uygulaması olarak ortaya çıkmaktadır. Boşanma süreci ve sonrası yaşanan sorunların çözümünde ise boşanma danışmanlığını hizmetinin uygulamaya konması oldukça önemlidir; çünkü erkekler boşanma sonrası sadece ısrarlı takip değil aynı zamanda kadının boşanma sonrası yaşamını güçleştirecek kimi yıldırıcı tutumlar (iş yerlerinden çıkarmak, sigortasını sildirmek gibi) gösterebilmektedir:

“Boşanamıyordum annem boşanma davası açılınca böyle oldu”(Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

“Çok mücadele verdik çocuğum, biz onu aldık getirdik. Eşyaları durdu, evi de durdu, getirdik onları çocuklarla beraber. Okul açıldı; açıldıktan sonra götürdük gittik, ondan bir ay sonra boşandılar. Biz yanımızdaydı, biz destek olduk. Çünkü benim çocuğumun işi yok geliri yok. Tamam boşanmaya kadar kocam bunların evinin kirasını verdi, elektrik suyunu verdi. Haftalık elli, altmış lira yüz lira. Boşandıktan sonra biz kızımın yanına gittik; köyde işimiz olunca gidiyorduk. Biz destek olduk; bu işe giriyordu arada. Eski eşi işten çıkartmaya kadar çalışıyordu. 3-4 yerde çalıştı; manifatura dükkânında çalıştı beş ay, bir de iç çamaşırı satılan yere girmiş. Fabrika açılmış üç dört gün orda çalıştı. Karşısında bir kadın ameliyat olmuş, üç dört gün orda çalıştı. İşte böyle böyle... Biz idare ettik”(Bakımveren Anneanne İclal ile görüşme, 65 yaşında)

“Çok mücadele etti bu yuvayı bozmamak için ama elinden bir şey gelmedi artık kaldıramıyordu. Zayıf bakacaktın çok çok zayıfladı; bu kadar oldu ya (eliyle

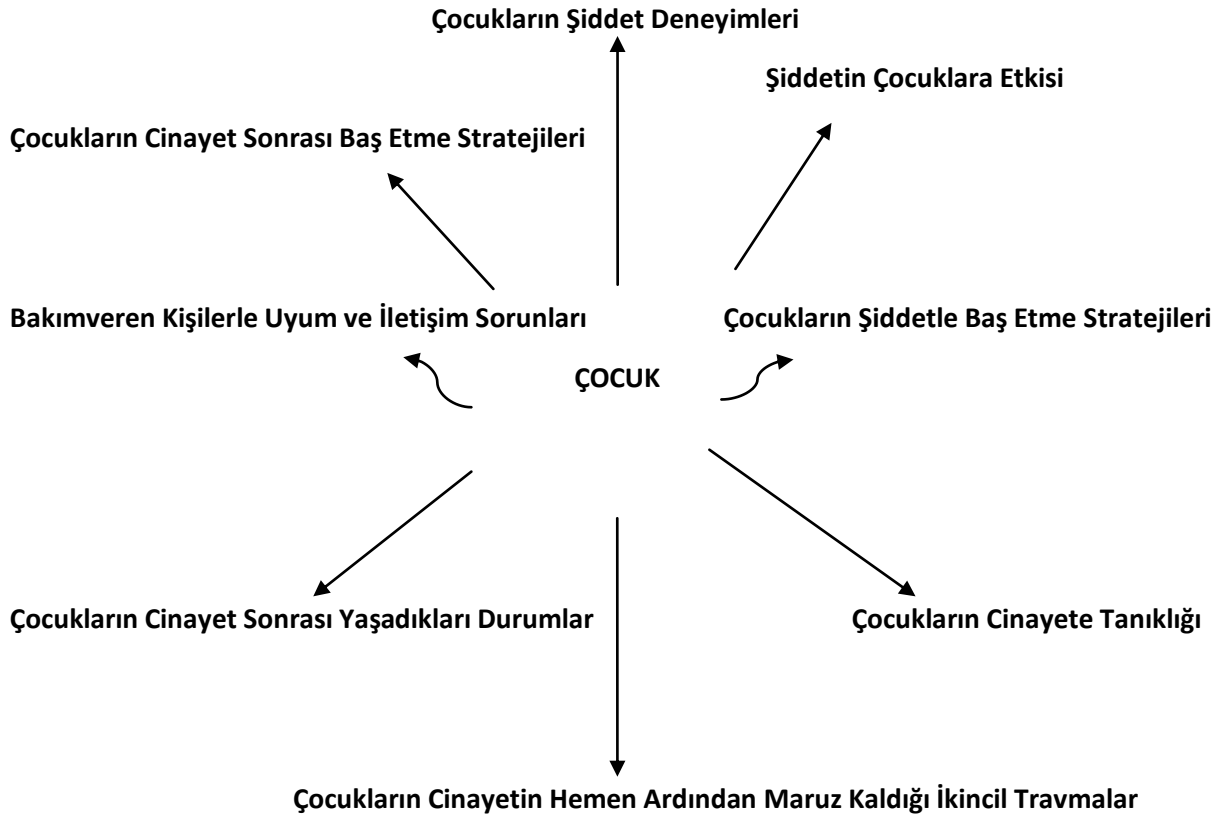
gösteriyor)!. Üzüntüden bozmak istemedi çok uğraştı ama “artık yetti anne yaa; yani kendime bi zarar vericem artık yaaa” dedi. Çocukları için devam etmek istedi “babasız kalmasın işte okutur bi meslek sahibi olur, olsunlar anne ne yapalım artık idare edelim” diyordu ama artık yapamıyordu. En son dedi “artık anne buraya kadar geldi (boğazını gösteriyor)”. Buraya kadar geldi mi tam deli olacak (kızından bahsediyor.İşte getirdik yine kurtaramadık. Öyle çocukları için dedi anne dedi bu yuvaya bozmayalım. Kendisi belediyede çalışıyordu. İş yerinden çıkardı kendisini. Kendisi işe koydu diye çıkardı, sigortasını sildirdi. İşini bıraktırdı. Yıldırmaya çalıştı.” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Bi yerden sonra artık daha kötüye gitmesini istemedi evliliğinin ayrılalım dedi Boşanma sürecine girmişlerdi. Nisanın 20’sinde mahkeme süreçleri vardı. İşte bu süreç içinde bıçaklayarak öldürdü” (Dayı Ahmet ile Görüşme, 45 yaşında)

Aşağıda şiddete tanık olan ve maruz kalan çocukların baş etme stratejileri ve deneyimleri ele alınmaktadır.

Aşağıda çalışmanın önemli odağını oluşturan çocuklara ilişkin kod haritasına yer verilmiştir.

Çizelge 9: Cinayet Sonrası Geride Kalan Çocuklara İlişkin Kod Haritası

4.5. ŞİDDET ÇEPERİNDE ÇOCUK OLMAK: ŞİDDETE TANIK OLAN VE MARUZ KALAN ÇOCUKLARIN BAŞ ETME STRATEJİLERİ VE DENEYİMLERİ

4.5.1. Cinayet Öncesi Babayla İlişki

Çocukların babayla kurduğu ilişki hem kendilerinin şiddete tanık olması hem de baba tarafından şiddete maruz kalınması gibi unsurlar sebebiyle sınırlı olmuştur. Çocuklar tarafından baba çoğunlukla çocukla ilgilenmeyen, seviyeli, şiddet uygulayan, sevgi göstermeyen kişi olarak tanımlanmaktadır:

“Babam hiçbir zaman anlaşılmadık; hep geliyordu vuruyordu. İşte onunla hiç anlaşılmadım” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

“Zaten babamla bir şey göremiyordum ki, eve geldiğimizde baba diye koşuyorduk sarılalım diye o zaman “defolun gidin başımdan!” diyordu. Odamıza yolluyordu; annemle ikisi oturuyorlardı, istediği bir şeyi açıyordu;TV izliyordu. Anneme hizmet ettiriyordu, kölesi gibi davranıyordu. Babamla iletişim kuramıyordum; ayrılacakları süre içinde bile mahkemelerde “benim tarafımda olsun çocuklar” diye hiç ilgilenmiyordu. Ben bi kez bile ona sarılamadım, hiç yanına yaklaşmadım. Hiç istemiyordu hepimizi ittiriyordu “yürüyün gidin diyordu odanıza, yorgunum!” diyordu. Onunla geçirdiğim zamanların hiçbirisi mutlu geçmiyordu” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

“Babamla biraz şey resmiydi o daha çok böyle kendine bir tavır belirlerdi babayım büyüğüm yani saygı sevgi çerçevesini koruyarak...” (Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

“Babamı sevmiyordum ben; babamı hiçbir zaman sevmедim. Babam dediğim gibi huzursuz bir insandı o evde. Annemi çok seviyorum; ben annem tarafında olduğum için bir şeylere karşı geldiğim için benimle konuşmama kararı almıştı. Konuşmama kararı aldığımız olay şöyleydi: Bir sabah kalktım yani; o gün akşam böyle bir tartışma oldu. Bir sopa vardı sopayı aldı vuracaktı; ben elinden aldım, bir şey söyledim herhalde. Vuracakken müdahale etmişim; her zaman yapardım onu yaptığım bir şeydi zaten. Elinden sopayı almıştım. Bir sabah ben “baba baba” sesleniyorum bana cevap vermiyor. Ben zaten sevmiyorum halen de sevmiyorum yani. Baba yok yani baba profili bende yok. böyle arkadaşlarım söyler, babamla onu yaptık şunu yaptık.Gözümün önüne gelmez baba profili. Evlenince değişir mi bilmiyorum bu durumu. Bu baba profili yoktur bende.Babamı sevmiyorduk; babamı seven evde bir kişi yoktur yani. Gidin tek tek sorun; sevmiyorduk yani” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Şiddet ortamında büyüyen, annesinin baba tarafından şiddetine tanık olan çocukların bir bölümü anne tarafından da şiddet gören çocuklardı. Bu bağlamda annenin şiddet sebebiyle yitirilmesi sonrası anneye olan ilişki biçimleri ve “anneye bağlanma” oldukça önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukluktaki yaşam deneyimlerinde babayla olan ilişkisini anneye olan ilişkisinden daha üstün gören çocuklar şaşırtıcı bir şekilde annenin baba tarafından öldürülmesi sonrası her ne kadar babanın eylemi onaylanmasa da annenin ölümünü daha kolay kabul edebilmekte; cezaevinde babayla olan iletişimi devam ettirebilmekte ve bazı

durumlarda annenin ölümü ile ilgili anneyi suçlayabilmekte ve bu sebeple annenin mezarlığını ziyaret çekinceli hale gelebilmektedir. Bu nedenle “anneye bağlanma” meselesini araştırmacı şiddetin çocuklara etkisinde ayrı bir başlık olarak ele almıştır:

“Babam bana karşı çok iyiydi; babam bana karşı aşırı bir zaafı vardı. Neden bilmiyorum da hani ilk çocuk olduğum için mi bilemiyorum. Kendisine de benzetiyor babam biraz huy olarak. O yüzden mi bilemiyorum artık, beni döverdi ama annem gibi rast gele de vurmazdı. Mesela evde yaramazlık yapar gider babama söylerdi annem. Çoğu zaman annem evde olmazdı. Biz evde yalnız kalırdık. Annem evden gittiğinde biz duvarları boyardık, evde bi tane havuz vardı havuzu doldururduk, annem evde olunca delirirdi. Her şeye kızardı her şeye, ama babam hiçbir şeye kızmadı rahat. Hiç karışmazdı bize. Odamızı yapıcız ona bile karışırdı annem, babamla sohbet ediyoruz ona bile karışırdı! Babam bizimle oyun oynardı, çizgi film izlerdi” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Aşağıda çocukların şiddet deneyimlerine yer verilmiştir.

4.5.2. Çocukların Şiddet Deneyimleri

4.5.2.1. Çocukların Ciddi Fiziksel Şiddete Tanıklığı

Araştırmacı saha çalışmasına başlamadan önce çocukların babaları tarafından annelerine yönelen ağır şiddetin anne kadar merkezinde olmadığını, çocukların şiddete ilişkin ciddi tanıklıklarının olmadığını düşünmekteydi. Oysa çocukların çoğunun başta annenin öldürüldüğü cinayet anı olmak üzere, annelerinin ağır yaralanmalarına tanıklık ettiği öğrenilmiştir:

“O büyüğü çok çok o her şeyin farkındaydı anneleri dayak yediğinde bayıldığında. Hep bayılıyordu dövdüğü zaman kızım bayılıyordu; telefon açıyordu o küçük. “anneanne annem öldü gelin alın” artık görüyor yerde bayılmış. Bizde saat birde ikide, üçte arabaya binip gidiyorduk ben kardeşleri, babası” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Çocuk annesine yapıldı tanık oldu çocuk; bu sefer kötüye gidiyor. Mesela o adam kendini bıçaklamış öncesinde. Daha sonra kız kardeşime yaptı demiş; kapıları kırmış bunlar hep çocuklar için kötü oluyor. O konuda belki Ilgın’a bir şey dememiş ama korkutmuş çocuğu. Ama bu olaya tanık olmadı” (Dayı Ahmet ile Görüşme, 45 yaşında)

“Gece kavga ediyorlardı ilk kavgalarında şöyle bir şey yaptı. Gerçekten aşırı psikopat bir insandı. Ben bilgisayarda film izliyordum; ondan sonra çığlık sesi geldi. Yatak odasındaydı onlar; annemin boğazını sıkmış. Ondan sonra annem de onu ittirtmiş; sonra benim odama geldi vesaire balkona çıktık. Ben balkonun kapısını tutuyorum; annem polisi arıyor. O havluyu aldı, bıçağı aldı eline. Sonra bunu mu istiyorsun diye tehdit etmeye başladı. Yatak odasına gitti kendine ufak bir çizik atmış, iki tane dikiş atılmıştı ona. İşte eşim yaptı vesaire demişti o zaman da. Annemin üstüne atmıştı, o şekilde biz falan ifade vermiştik. O derece psikopat bir insandı” (Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

Araştırma kapsamında anneye yönelen ağır fiziksel şiddetin çocuklar üzerindeki etkisine bakıldığında korkma, bağırma, anneyi korumak için yardım arama gibi davranışların ön plana çıktığı görülmektedir. Buna ek olarak bölüm 4.5.4’te ele alınacağı gibi araştırma kapsamında şiddetin çocuklara etkisi içe kapanma, şiddete sessiz kalma ve güvende hissetmeme, çocukların şiddete yönelmesi, intihar girişimleri, okul yaşamından uzaklaşma, cinayeti sezme gibi unsurlardır. Nadir’in (2016) şiddetin çocuklar üzerindeki etkilerini ele aldığı çalışmasında küçük çocuklarda korku ağlama ve saklanma davranışının ön plana çıktığı, büyük çocuklarda ise anneyi korumak için araya girme davranışının ön plana çıktığı; buna ek olarak şiddet esnasında enüresis ve şiddeti görmezden gelme gibi psikopatolojik tepkilerin söz konusu olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında (Nadir, 2016) aile içi şiddet ortamında yaşamının çocuklara etkisi öfke ve saldırganlık, içe kapanma, korkular ve uyku sorunları, okul sorunları gibi unsurlarla ön plana çıkmaktadır.

4.5.2.2. Çocukların Baba Tarafından Maruz Kaldıkları Fiziksel Şiddet Deneyimleri

Araştırma kapsamında şiddet uygulayan erkeğin çocuğuna şiddet uygulama bahanelerine bakıldığında şiddetin çocukları bir eğitime biçimi olduğuna inanma, çocukların şiddet esnasında annenin yanında olması, anneye hak vermesi ve annenin çocukları koruması (çocuk-anne dayanışmasının şiddet uygulayan erkekler tarafından istenmemesi) gibi unsurlar öne çıkmaktadır:

“Hiç anlaşımadım babamla hep üstüme geliyordu dövüyordu. Anlaşıyordum annem alıyordu elinden hep “elleme çocuklarım!” diyordu. “Sen karışma! Bunlar böyle adam olur” diyordu” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

“O küçüğü çıkardı vururdu duvara, babası çocuklara vururdu. Diyelim kızım dayak yiyor eşinden; Erdal dayanmıyordu, konuşuyordu bağıırıyordu babasına. Böyle vuruyordu (elleri ile gösteriyor). Nasıl, babasının ayaklarına “yapma neden dövüyorsun vuruyorsun!” Kendisi çocuğu çıkarıp duvara atıyordu; böyle çok zor şeyler yaşadılar” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Ben genelde okulda olurdum; geldiğimde görürdüm anlatırdı annem. Ben zaten dayanmam, hemen ağlayarak ayırmaya çalışırdım. Bir kaç defada ben araya giriyordum. Bir kere onun yüzünden ben dayak yemiştım; kendim ayırayım derken” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Ben annem tarafındaydım; ben zaten hani onunla (demiıyor baba) 2007’den beridir konuşmuyordum; anneme vurmaya kalktığıında falan önüne geçerdım; bana da vurmuşluğu vardı. Ben annem tarafındaydım; kızarsa bir şey söylerse onun lafının cevabını veriyordum. Sonra bize kızıyordu olmadı şey yapıyordu (şiddetten bahsediyor)” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

4.5.2.3. Çocukların Duygusal Şiddet ve İhmal Deneyimleri

Çocukların baba tarafından yaşadığı duygusal şiddet türlerine bakıldığında kız çocuklarının sevilmemesi, itilmesi ve ilgi eksikliği öne çıkmaktadır. Bu nedenle çocukların yaşadığı duygusal şiddet ihmalle birleşmektedir; çocuklar babalarını ihmal eden, sevmeyen ve iten biri olarak tanımlamaktadır:

“Şiddet falan yoktu ama duygusal açıdan ‘hep oğlum olsun; oğlum olsun!’ diyordu. ‘Benim oğlum olursa onu sevicem!’ diyordu. Hatta o kadının da (aldattığı) iki tane oğlu vardı; hep onlarla ilgileniyordu. Onun tarafından hiç sevgi görmedim; her seferinde odanıza çekilin diyordu. Ben kendime bir şey demiyordum ‘acaba suç bende mi ben mi babamı kızdırıyorum?!’ diyordum...Benim en mutlu günlerimde bira içip geliyordu. Okulda mezuniyet gecem vardı, 4. sınıfı bitirdiğimde. O zaman da aldattığı kadınla birlikte gelmişti” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

“Babamla aramız iyi değildi ama annemi çok severdim. Babam çok bizimle ilgilenen bir insan değildi; ilgili bir insan değildi. Geceleri çalışırdı; zaten gündüzleri gelir uyurdu. Bizimle ilgilenen bir insan değil; ben 12 yıl okul okudum ve bir kere bile veli toplantıma gelen bir insan değildi” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Çocukların bir bölümü baba tarafından okula gönderilmediğini, evden çıkmasına izin bile verilmediğini baskı ve zorlama yoluyla duygusal şiddete maruz kaldıklarını ifade etmektedir:

“Ben her zaman kendimi farklı görüyordum; benim babam çalışmayan bir insandı Abim okumadı, hiçbir abim okumadı ablam okumadı. Okutmadılar; çünkü çalışmak zorunda kaldığı için. Ben de öyleydim ben de hem okuyup hem çalışmak istiyordum. Ben bir insanın baktığı yeri daha farklı görüyordum; çevreme bakıyordum arkadaşlarım okula gidiyordu ben gidemiyordum. Onlar şanslıydı okula gittikleri için ama okumuyorlardı ve ben yalvarıyordum Allah’a ‘Allahım ben de okumak istiyorum’ diye. Annem sağken, babam da varken hep dua ediyordum ‘Allahım benim bu hayatımı değiştir. Ben böyle bir hayat yaşamak istemiyorum’. Hep ettiğim dua buydu benim. Sürekli hep yani diyordum ki ben yapamıyorum çünkü ben bir şeyler yapmak istiyorum izin vermiyorlar, gizli eve iş alıyordum yapıyordum ona bile izin vermiyorlardı. Paramı alıyorlardı; hep bir baskı vardı ‘kız kısmı dışarı çıkmaz, makyaj yapmaz, saçını kapatır. Oturur evinde hep bu kafada gittikleri için” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Aşağıda şiddetin çocuklara etkisi ele alınmıştır.

4.5.3. Şiddetin Çocuklara Etkisi

Cinayete varan şiddetin çocukları nasıl etkilediğine bakıldığında çocukların bir bölümünün anne ve babasıyla yaşadıkları dönemde hem anneye hem de babaya ciddi bağlanma sorunları yaşadıkları; bu güvensizlik nedeniyle büyük ablaların kendinden küçük kardeşlerini anne ve babadan korumaya çalıştıkları görülmektedir. Aşağıda araştırma kapsamında şiddetin çocuklara etkisi olan anne babaya güvensizlik ve öfke, içe kapanma, davranış problemleri, intihar girişimleri, okul yaşamından uzaklaşma ve annenin ölümünden korkma gibi unsurlara yer verilmiştir.

4.5.3.1. Babaya ve Anneye Karşı Güvensizlik ve Öfke Duyma

Araştırma kapsamında ele alınan erkek şiddeti sebebiyle gerçekleşen kadın cinayeti olgularının bir kısmında erkek şiddeti sebebiyle bozulan ciddi ruh sağlığı sorunları bulunmaktaydı. Kadınların bir bölümünün ciddi ruh sağlığı sorunları ve intihar girişimleri söz konusuydu ve kadınların bazılarının yaşamış olduğu bu güçlükler çocuklarıyla olan ilişkilerinin daha mesafeli hale gelmesine neden olmuştu. Bu ilişki örüntüsü ise araştırma kapsamındaki bazı çocuklarda “anneye sağlıklı bağlanamamaya” hem anneye hem de babaya güvensizlik duymaya sebep olmuştur. Anneye yönelik şiddet, annenin ebeveynlik becerilerinin azalmasına neden olabilmekte ve çocuklar baba gibi anneye de öfke duyabilmektedir. Bu nedenle bağlanma meselesi cinayet sonrası geride kalan çocukların yaşadığı süreci anlamlandırmasında ve kabullenmesinde ayrı öneme sahiptir:

“Yani benim için pek iyi bir dönem değildi; yani hani şöyle (gözleri doluyor)... Benim bu konuşmayı yapabilmem için biraz geçmişe gitmem gerekiyor, biraz anımsamam gerekiyor. O zamanki yaşadıklarımızı annemle babamın ilişkisini, beni en çok yıpratın şey. İu çünkü insan doğduğunda ilk annesini, babasını görür. İstisnalar olmazsa tabi, en çok güvenmesi gereken insanları görür. Ben o insanlara karşı güvensiz büyüdüm. Onlara güvenemedim çünkü hiçbir zaman o güveni vermediler. Yanımda olmak istedikleri zaman güvenemiyorsun yani bir nevi güven eksikliği, güvensiz büyüdüm. Çünkü hep evi terk eden bir annem vardı, hep şiddet gören; hep birbiriyle kavga eden bir annem babam vardı. Bu beni çok etkiledi. Annem kardeşimi kaybetmeden önce daha ilgiliydi, daha şefkatliydi, beni sevdiğini gösteriyordu. Ama annem gebeyken şiddet sebebiyle kardeşimi kaybettikten sonra tamamen yabancı bir kadın oldu. Bize karşı sevgisi kalmamıştı, bana karşı düşman gözüyle bakıyordu. Ben çok yaramazdım hiç durmazdım, annemi çok üzderim. Annem sevdirmiyordu kadın kendini, şiddet desen var; hakaret desen var. İnsan sana kötü davranmıyorsa, seni sürekli itiyorsa sevdirmiyorsa kendini sende sevmezsin anne bile olsa!. Sana en yakın olan kişi sana bu kadar kötü davranıyorsa acaba ne var falan diyorsun! Seni sevmiyorum diyordu. Belki benim bu kadar babacı olmamın sebebi bu, çünkü ben babamla daha çok vakit geçirdim. Babamla daha çok bir şeyler yaptık, daha anlayışlıydı. En ufak bir şeyde annem çok sinirlenirdi, çokk yani ikisinde de şiddet vardı. Annemle sohbet edecek yaşa geldiğim zaman annem tamamen yabancıydı bize bir şey anlatmıyordu. Babam bize daha çok vakit ayırdığı için ona daha çok güveniyordum, daha çok seviyordum” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Yani anne baba zaten sürekli huzursuz olduğu için çocuklar anne babadan soğumuşlardı yani anne baba bağı yoktu; çocuklar da bağlanmamışlardı ondan dolayı...” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Bazen geçmişe gittiğim zaman onlara çok kızıyorum ki; o kadar kötü bir hayat sunmuşlar ki bize... Sürekli şiddet, sürekli huzursuzluk. Hiç huzurlu bir ortam olmadı kişisel gelişimize yönelik hiçbir şey olmadı hiç doğru düzgün bir şey olmadan büyüdük biz kardeşlerimle birlikte. Yani böyle insanların anne baba olmaması gerektiğini düşünüyorum kendilerine yetemiyorlarken bir de beş tane çocuk yapıp da ortada bırakmaları çok saçma” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Aşağıda cinayet sonrası geride kalan çocuklarda görülen içe kapanma davranışı, şiddete sessiz kalma ve güven eksikliği boyutu ele alınmıştır.

4.5.3.2. İçe Kapanma, Şiddete Sessiz Kalma ve Güven Eksikliği

Şiddetin uzun dönemde çocuklara olan en önemli etkilerinden birini çocukların içe kapanma davranışı oluşturmaktadır. Bazı çocuklar önemli ölçüde duyarlılık kazanarak şiddete tepki verirken bazı çocuklar ise “bu kadarı çok fazla” diyerek şiddetten kaçmaya çalışabilmektedir. Bazı çocuklarda ise dramatik bir biçimde içe kapanma davranışı gelişebilmektedir:

“Hiç ağzımı açamıyorum ki onlara karşı (üzülüyör). Mesela karşı komşu bir ara kavga etmişti bakmadım da. Ama içimden kızıyorum” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

“Bu dört yılda daha içine kapanık biri oldum” (Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

“Ben küçükken çok hırslı çok inatçı çok huysuz bir çocuktum ve bir şeyi kafama koyduysam onu yapmam gerekiyordu hiçbir şey beni caydıramazdı. Babam da kanalları değiştirmişti; Türkçe kanal izlememizi istemiyordu. Babam Türkçe kanalları tamirci çağırıp tamamen kapattırdı; ben de tamirci gittikten sonra -nasıl yaptım bilmiyorum- bütün kanalları geri getirdim. Bunu yaptığımda 7-8 yaşındaydım ama çok kötü bir dayak yemiştım. Yani gerçekten bayağı bir hafta falan. Bazen diyorum bana o gün bunu yapmasaydı belki bugün daha hırslı olup istediğimi kafama koyup da yapardım herhalde. Şuan çok çabuk cayıyorum. Erkek kardeşim tamamen içine kapanık sessiz 19 yaşında o biraz daha böyle içine kapanık sessiz asla ses çıkartmayan insanları umursamayan. O da mesela iş yerinde çalışıyor adam ona bir şey söylüyor; duymuyor umursamıyor bile. O da mesela çok zorlandı; aslında ben en çok ona üzülüyörüm en çok içine kapanan en çok dertleşmeyen konuşmayan o” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

4.5.3.3. Çocukların Davranış Problemleri ve Şiddete Yönelmesi

Cinayet sonrası geride kalan çocuklarda görülen durumlardan birini çocukların davranış problemleri ve şiddete yönelmesi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında şiddete yönelmenin yalnızca kardeşler arası ilişkilerde değil çevreye karşı da olabildiği görülmektedir. Çocuklar şiddet davranışını iletişim olarak sadece şiddetin ve evde yaşanan çatışmaların görülmesi ile açıklamaktadır:

“Kötü anılar keşke olmasaydı; ben hiç onlarla ilgili güzel bir şey hatırlamıyorum. Anılar olmasaymış daha güzel olurmuş herhalde şuan. Ben kendi kardeşlerimle de hiçbir şekilde birbirimizle iletişim kuramıyoruz; hatta ablam geldiğinde onunla birlikte aile terapisi alacağız bu sorunu halletmemiz için. Sadece iletişim olarak şiddeti gördük; sorunlarımızı konuşarak çözemiyoruz ama sadece kardeşlerimle böyle diğer türlü değil de. Kardeşler arasında çok ciddi problemler. Mesela küçük kardeşim biraz yaramaz şuan 13 yaşında beni delirtiyor; diyorum “komşular gelecek ses yapma”; gece 12’de yatmak istiyor ve ben de maalesef ki vuruyörüm” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Kardeşlerimin bir tanesi çok asabi, sinirli 18 yaşında. Sinirlendim mi benden küçük olmasına karşın ben bile zapt edemiyorım; benden daha kalıplı. Sinirlendim mi zapt

edemiyor iki üç kişi. O kendisine zarar verecek diye mecbur güçlü olmak zorundaydım yani. Sinir var onda yatıştırması da zor onu, ilçede okulda kavga falan etmişti çok aşırıdır kendisinde bıçak falan her türlü alet falan var! Filmlerde gördüğü her şeyi uygulamaya çalışıyor; biliyorum şuanki nesili. Bizzat da onun için daha çok dedim ya dik durmak lazım güçlü durmak lazım...” (Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

“Bizi çok etkilemiş ben ve Dilek’i özellikle. Dilek’le hiçbir zaman normal konuşamıyoruz, çünkü evde en çok benle o şahit oldu kavgalara, çatışmalara. Sürekli birbirimizi suçlayıcı. Mesela ben onu uyarıyorum ona hiç kastım yok; ben ona çok düşünüm. Ama o beni yanlış anlıyor, bir şey söylediğimde onu uyardığımda “yine beni suçlamaya başladın” diyor. Giriyor kavga patlıyor orda, sonra o bana hakaret ediyor, ben ona hakaret ediyorum. Bir saç saça girmedığımız kalıyor. Mesela bu iletişim bozukluğunun önüne geçemedik...” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Aşağıda çocukların cinayet öncesi intihar girişimleri ele alınmıştır.

4.5.3.4. Çocukların İntihar Girişimleri

Çocukların cinayet öncesi yaşadığı travmalardan birini çocuk intiharları oluşturabilmektedir. Araştırma kapsamında bir olguda cinayet öncesi çocuk intiharı söz konusu olmuştur. Çocukların cinayet öncesi yaşadığı intihar gibi ciddi travmaların söz konusu olması cinayet sonrası uyum ve iyileşme sürecini zorlaştıran etmenler arasındadır:

“En son kavga ettiklerinde ben intihar etmek istedim; babam kapıyı kapattı üstümüze. Benle erkek kardeşim içerde kaldık, zaten en çok unutamadığım oydu. Bu benim erkek kardeşimi de çok etkiledi, öbür üç kardeşim dışarıda oldukları için şahit olamadılar. Ben daha çok etkilendim, kardeşimin de çok etkilendiğini düşünüyorum. Babam resmen annemi öldürmek istedi, öfkesini kontrol edemiyordu. O anda annemin öldüğünü sandım, o kadar kötü oldum ki ve şöyle dedim kendi kendime. Yani bu anı daha sonra gerçekten yaşadım; annem öldüğünde bu anı gerçekten yaşadım! O hissi tekrar yaşadım, o gün annem ölmedi ama daha sonra öldüğünde o hissi yaşadım. Dedim ki annem öldü, babam da cezaevine gidecek; kendimi çok yalnız, savunmasız ve çok sorumluluk altında hissettim. Çok canım yanıyormuş gibi hissettim sonra terasın ucuna geldim, bir sürü insan aşağıda toplanmıştı hani tartışma gürültülü olduğu için. İnsanlar duydukları için toplanmıştı aşağıda, polis çağırdılar. Kapıda polis duruyor polisi açmazsa kapıyı kıracak falan. Ben de balkonla teras arasında bi metre kadar duvar vardı. Ben de duvara atladım ordan atıcam kendimi, o kadar bunaldım, o kadar kötü bir psikoloji içindeyim. En küçük kardeşim 3 yaşındaydı o zaman, onun bir büyüğü de dört buçuktu. Oraya gittim aşağıda bekliyorlar ağlıyorlar, yapamadım. Onların hepsinin önünde kendimi atamam, dedim ki annemle babam bizim gözümüzün önünde bir travmaya sebep oluyorlar; ben de onların gözü önünde bir travmaya sebep olamam!. Yapamadım yani ama yapmayı çok istemiştım; babam bir yandan yapmama engel olmaya çalışıyor, bir yandan annemin dışarı çıkmasını istemiyor. Keşke olmasaydı keşke bizim yanımızda böyle şeyler yapmasalardı” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Cinayet öncesi kardeşlerinin bakımı ile ilgili ciddi sorumluluk alan büyük ablalarda gelişen kardeşleri koruma içgüdüsü, “annelik rollerini alma” ile bakım yükü sebebiyle gelişen ruhsal sorunlara neden olabilmektedir. Fakat yukarıda ifade edilen çocuk intihar girişimi kardeşleri

koruma içgüdüğü ile engellenebilmiştir. Bu nedenle çocukların kardeşler ile kurduğu bağların ve diğer olumlu sosyal desteğin koruyucu faktörler olduğu söylenebilmektedir.

4.5.3.5. Okul Yaşamından Uzaklaşma

Araştırma kapsamında okul yaşamından uzaklaşma çocuklar açısından okula gönderilmeme gibi eğitsel ihmal yoluyla ya da şiddet sebebiyle okul yaşamının kesintiye uğraması gibi durumlar yoluyla yaşanmıştır. Çocukların kesintili eğitim yaşantısı bir üst sınıfa geçerken uyum zorlukları yaşamalarına neden olmaktadır. Okul yaşamından uzaklaşma çocukların cinayet sonrası güçlenmelerini ve bağımsızlaşmalarını zorlaştırmaktadır:

“Babam beni ilkokul 5’e gittiğimde aldı okuldan. Daha da okutmadı şuan 8’e gidiyorum; açıktan okuyorum. Okumayı bile çok geç öğrendim ben; çünkü okuldan geldikten sonra ders çalışmama izin vermiyorlardı. 5’e geçtim çıktım bitirmeden aldılar, okumasın dediler” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

“Annem evde yokken sürekli annemle babamla tartıştıklarında annem devamlı evi terk ederdi... En son bir keresinde annem evi terk ettiğinde Dilek’i de götürdü kendisiyle. Yani benim bir küçüğüm annemle gitti, öbürleri de gitti. Benim bir küçüğüm okula başlamıştı, ben üçüncü sınıftım o birdi. Sonra kardeşim okula gitmediği için bir yıl daha birinci sınıfı okumaya başladı. Ben gitmeseydim, ben de sınıfı geçemeyecektim. Bize hep zararı oldu. İşte okullar açılıyor; benim okula gitmem gerekiyor. Ben liseye geçicem.. sınava girecektim, sınavı kaçırdım. Sonradan bir düz liseye gittim, o kadar çok eksikim vardı ki. Hep kavgalı hep tartışmalı bir ortamdaydım, sorumluluk olduğu için ders çalışmıyordum; o yüzden notlarım kötüydü. Liseye giriş sınavına bile giremedim çünkü kayıt yaptıramamıştım, çünkü memlekette değildim. Ertesi gün gazeteden sınavı kaçırdığımı öğrendim, Ankara’ya geldiğimde beni liseye almayacaklardı. Ben dedim ki bir yıl daha kaybetmek istemiyorum bir yıl dersaneye git hazırlan dediler. Ben üzülüm, Milli Eğitime gidip onay aldılar beni öyle okula almak zorunda kaldılar. Hatta okulun müdürü benim okulu bitiremeyeceğimi sandı, iki yıl birinci sınıfı okursam atılacakmışım okuldan. Ben de üzülümüşüm, yani tabi birinci dönem sekizinci sınıfta okula gitmediğim için bayağı eksikim vardı, birinci dönem zorlandım” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

4.5.3.6. Çocukların Cinayetin Hemen Öncesi Ölümü Sezmesi

Çocukların annelerine yönelen ağır şiddete tanık olması çocukların anneyi kaybetmeye ilişkin kaygılarını ve korkularını oldukça artırmakta; çocuklar annelerini baba şiddeti tarafından kaybedebileceğine ilişkin sezgiler geliştirebilmektedir. Çocukların bu deneyimlerine ve sezgilerine kulak verilmemesi yakın çevre tarafından açık bir ihmalin göstergesidir. Çocukların yakın çevreye bilgi verme yoluyla anneyi korumaya ilişkin geliştirdiği stratejiler; yakın çevrenin çocuğun söylediklerini dikkate almaması sonucu başarısız olmuştur. Yakın çevre tarafından çocukların seslerine kulak verilmemesi cinayet öncesi açık bir uyarı sinyalini görmemek anlamına gelmektedir:

“Annem kadın sığınmadan geldiğinde babam onu dövmüyordu ama tartışıyorlardı. Sonra ben dedim ki; ilginç babam annemi dövmediği halde ben bunu dedeme

söyledim. Dedim ki “bakın bu kadını alın götürün, bakın öldürecek, elinde kalacak babamın, alın götürün şu kadını yaa!!” sezmiştim zaten Gamze Hanım, biliyordum olacağını ama u biliyor musunuz nasıl derler, nasıl tanımlanır bilemiyorum ama. Annem babamı öldürmeden bir önceki gün ben dayımla dedemle konuştum. Konu neydi bilmiyorum. Konuştuk işte, tartışıyorlardı sürekli” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Bölüm 4.5.4.1.1.’de ele alınacağı gibi annesinin öldürüleceğini sezen çocuklarda anneyi evden uzaklaştırma çabaları söz konusu olmaktadır. Çocuklar anne ya da annenin yakın akrabaları ile bağlantı kurarak annenin evden gitmesini talep etmektedir. Çocukların annenin şiddet gördüğü evde yaşamaya devam etmesi, annenin ölümü ile ilgili travmatik şüpheler geliştirmeye neden olabilmektedir. Bu noktada ağır şiddet deneyiminin yalnızca kadınları değil çocukları da oldukça derinden etkilediği görülmekte ve sosyal hizmet uzmanları tarafından kadının korunma ihtiyacı değerlendirilirken; çocuğun korunma ihtiyacının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Şiddet gören kadınların şiddet uygulayan partnerlerini affederek sığınma evinden ya da yakın aile üyelerinin evinden şiddet gördüğü eve yeniden gelmesi yalnızca kadınları değil; çocukları da oldukça olumsuz etkilemektedir. Çocuklarda evden kaçma, intihar girişimleri gibi ciddi sorunlar gelişebilmektedir. Çocukluk deneyimleri yetişkin davranışlarının temelini oluşturmaktadır; bu nedenle çocuğun korunma ihtiyacının kesinlikle fark edilmesi ve yetişkinlerin olumsuz inisiyatiflerine bırakılmaması gerekmektedir:

“Biliyo musunuz bizim yazın damda yatılır; hava çok sıcak bizim oralarda. Öyle tahtalar yapılır, damda yatılır. Dedemin bir sürü eşyası vardı, dükkânı vardı dedemin. Onlar eşyalarını evimizde bırakmışlardı. Yorgan, şilte bir sürü bi şeyler, halılar. Annem onu da o yatağın üzerine koymuştu. Bir gün yani ben gerçekten buna inandım ve düşününce tüylerim diken diken oluyor. Ben bavullar oluyor ya, çuvallar vardı yatağın altında. Ne çuvalıydı hatırlamıyorum, ama biliyor musunuz annemi göremeyince ben babamın annemi öldürüp o çuvallara koyduğunu sandım. Ve çuvallarda annemi arıyordum (ağlıyor). Ya ben inanmıyorum bu kadar... Annem geldiğinde geldi, o gördü beni. Annem geldi ben çuvallara bakıyorum, yerden bayağı yüksek o yataklar. Ondan sonra anneme dedim ki ben babam seni öldürüp çuvallara koydu sandım. Ya düşünebiliyor musunuz?!” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Aşağıda çocukların cinayet öncesi şiddetle baş etme biçimleri ele alınmaktadır.

4.5.4. Çocukların Şiddetle Başa Çıkma Stratejileri

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların çocuklarının cinayet öncesi gördüğü ve tanık olduğu şiddetle baş etme biçimlerine bakıldığında; çocukların şiddet esnasında bağırarak, ağlayarak ve araya girerek anneyi korumaya çalıştığı ya da şiddetten tümüyle kaçmaya çalıştığı dikkati çekmektedir. Çocukların annelerini korumak isterken şiddete maruz kalması, olanları önleyememesi annelerini şiddet sebebiyle kaybettikten sonra ciddi suçluluk duyguları yaşamalarına neden olmaktadır.

Nadir'in çalışmasında (2016) şiddete tanık olan ve maruz kalan çocukların baş etme stratejileri ev dışında sosyal destek arama, okuldan destek arama ve anneye dayanışma gibi unsurlar olarak bulunmuştur. Nadir'in çalışmasına benzer yanlar bulunmakla birlikte çalışma kapsamında ağır şiddete maruz kalan ve tanık olan çocukların yurda gitmeyi isteme, evden kaçma ve evden uzaklaşma gibi daha radikal kararlar vermek istediği dikkati çekmektedir. Bunun nedeni ise çocukların bir bölümünün cinayet öncesi anneleri gibi ölüm tehdidi alması ve hem anne hem de babadan uzaklaşmak istemesidir.

4.5.4.1. Şiddetle Mücadele Etme

4.5.4.1.1. Polisi arama; Anneyi ve Kardeşleri Korumaya Çalışma

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların çocuklarının cinayet öncesi polisi arama, anneyi korumak için şiddet esnasında araya girme gibi baş etme stratejileri bulunmaktadır.

“Babam her anneme şiddet uyguladığında ben polisi arıyordum sürekli”(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

“Yankı birazcık küçük olduğu için o prenses gibi büyür; ona bi şey demezdi kimse. Murat şımarık olduğu için o da dayak verdi arada. Onlar da annemi korumaya çalışırdı. Ağlamaya başlardı hepsi birlikte. Murat bağıırırdı falan. Çünkü biz hepimiz anneciydik; annemizi severdik babamızı çok şey yapmazdık o yüzden annemizi korumaya çalışırdık. O olsa da olur olmasa da olur gibiydi. O yüzden annemizi korumaya çalışırdık” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Kardeşlerim de benim gibi babama karşı annemi korumaya çalışırlardı” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Çocukların aile içi şiddet sebebiyle yaşamış olduğu kaygılar; çocukların anneyi koruma içgüdüsünü artırmaktadır. Çocuklar olası ses yüksekliğinde panikleyerek olaya hemen müdahil olma davranışı geliştirmiştir:

“Ben annemle babamın sesleri yükselince hemen araya girerdim olası bir kavgaya karşı, çünkü babam sinirlerini kontrol edemiyor. Öfkesini kontrol edemediği için, babam zaten sporcuydu bir de, karateciydi, karate öğretmenliği yapmıştı. Annem de zaten zayıf, minyon tipli bir kadındı. Bir vursa bu kadını öldürür yani elinde kalır. Hep bu korkuyla çocukluğum geçti ve inanın bu çok ağır bir şey. En ufak bir ses yükseldim mi diyordum ki “tamam kavgaya koptu”. Bir keresinde bunu aksi oldu, babam annemi kucağına almış; bu çok güzel bir şey. Ama ben çok korktum; annem de çığlık attı. Ben de sandım ki yine tartışıyorlar... Çocuk odasındaydık bi fırladım; şok oldum şaşırdım yani. Kapıyı açtım; beklemedim sevineyim mi üzüleyim mi bilemedim. Sevinemedim bile; çünkü çok az zaman böyle güzel geçindiklerini hatırlıyorum” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

4.5.4.1.2. Anneyi Evden Uzaklaştırmaya Çalışma

Çocukların cinayetin hemen öncesi verdiği tepkilerden birini anneyi evden uzaklaştırmaya çalışma girişimi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında kadının şiddet gördüğü partnerine

geri dönmesinin cinayet riskini oldukça artırdığı bulunmuştur. Erkeklerin kadınlardan ayrı kaldıkları dönemde ayrılık öfkesi geliştirmesine ek olarak aldatma iddiasının olduğu çoklu risk durumlarında bu olasılık artmaktadır:

“Annem kadın sığınmadan gelmesini istemedim. Çünkü öldürecek babam onu öldürecek, annemin kendine ait silahı vardı şehit kadını olduğu için koruma amaçlı. Annemin durumu çok iyiydi. Annem kadın sığınmaya gittiğinde babam o telefonla görüştüğü insanlarla konuştu dedi ki “sen karımı nerden tanıyorsun?”. Adam bir tane Elmas diye bi kız vardı sen ona sor diyince bütün olay bana patladı. Babam dedi ki “sen nasıl yaparsın bana bunu, sen benim kızsın. Sen bana nasıl yanlış yaparsın!” O adam benim adımlı vermeyene kadar ben hiçbir şey söylemedim; konuşmak durumunda kaldım. Konuştum babam dövdü beni (kafasını gösteriyor) şuramı babam yardı. Vurdu sopayla vurdu. Ve “sen o.yu nasıl korursun? sen babanı nasıl namussuzluk yaparsın!” dedi. Ben hiçbir zaman babamı korumazdım; hep annemi korurdum çünkü o bir bayan. Vurmaya dövmeye hakkı yoktu. Babam üstüme çok geldi birçok şeyi anlatmak durumunda kaldım; sonra babam çok doldu. İnanılmaz şekilde dedi ki babam bunu ancak namus temizler! Vurcam dedi o kadını. Sonra annem geldi anneme dedim ki “anne ben her şeyi anlattım babama. Adamlar hep benim adımlı verdi, seni vuracak; Topla eşyalarını git!” dedim anneme; sabahın 6’sındaydı. Ezan okunmaya yakındı, dedi ki “kızım o bana hiçbir şey yapamaz; o benim paramı pulumu seviyor” dedi” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Aşağıda çocukların şiddete tanıklık ve maruz kalma durumlarında bir baş etme biçimi olarak “şiddetten kaçmaya çalışma” durumu ele alınmıştır.

4.5.4.2. Şiddetten Kaçmaya Çalışma

Çocukların annesini baba şiddeti sebebiyle kaybetmeden önce şiddete tanık olduğu zaman neler yaptığına bakıldığında bir diğer baş etme biçiminin aileden uzaklaşma ve yakın aile üyelerine sığınma olduğu görülmektedir. Daha ciddi durumlarda ise çocukların evden kaçma riski söz konusu olabilmektedir.

4.5.4.2.1. Diğer Aile Üyelerine Sığınma

Çocukların annesini baba şiddeti sebebiyle kaybetmeden önce yaşadıkları şiddet deneyimleri kendi kök ailelerinden uzaklaşmaya ve bağlanma sorunlarına neden olabilmektedir. Çocuklar şiddetten kaçma sürecinde yakın aile üyelerine sığınabilmektedir. Araştırma kapsamında çocukların annelerini yitirmeden önceki destek aldığı kişilerin ve bakım desteğinin varlığının çocukların annelerini yitirdikten sonra bu kişilere daha güvenli bağlanabilmesini sağladığı görülmektedir. Özellikle bakımverenlerin çocuklara anneleri hayattayken bakım verme deneyiminin bulunması çocukların cinayet sonrası bakımverenlerle uyum ve iletişim sorunlarını azaltarak koruyucu bir faktör olabilmektedir:

“Çocuklar okula gidecek bana uğrardı; saçlarını ben tarar toplardım. Yani zamanlarını bende geçirirlerdi; anne varken de bütün gün bendeydiler. İşte gece uyuma saati geldikleri zaman sadece evi uyumak için kullanıyorlardı; çünkü aile

huzursuz olduğu için babayla sürekli kavga olduğu için çocuklar artık sürekli ondan kaçmaya çalışıyordu” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Hani o kavgalara şahit olmamak için sıkılıyordu; herhalde bu şeker hastalığına ondan yakalandı. Her şeyin farkındaydı annesi nasıl bir işkenceye maruz kaldığını görüyordu. Bunun için bırakıp geliyordu bize; geliyordu nasıl herhalde tahammül edemiyordu. Kaçmak istiyordu evet ama o da annesini bırakmıyordu; annesine çok acıyordu bırakmıyordu bu da bırakmıyordu; bu çok korkuyordu (diğer çocuktan bahsediyor) nasıl annelerini dövdüğü zaman babası eğer konuşarlarsa tutuyor elbiselerinden duvara vuruyordu” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Aşağıda çocukların şiddetten kaçma yolu olarak evden kaçma boyutu ele alınmıştır.

4.5.4.2.2.Evden Kaçma

Araştırma kapsamındaki bir olguda bir çocukta evden kaçma durumunun varlığı öğrenilmiştir. Özellikle babadan görülen baskı ve şiddetin arttığı durumlarda çocukların evden kaçarak riskli kişilerle temas etmesi oldukça muhtemeldir. Bu nedenle aile içi istismar ve ihmalin aile dışında istismar edilme riskini oldukça artırdığı söylenebilmektedir.

“Sevdiği biri de yoktu da internetten bulmuş! Sevdiği mevdiği değil işte! 18’i doldurmamıştı 17’yi doldurmasına 5-6 ay falan vardı. Kaçmış İstanbul’a da kaçmış oğlan “İstanbul’da duruyom” demiş. Oğlan hatta ilçede yaşıyormuş ama “ben İstanbul’da yaşıyorum orda yemek yapıyorum aşçıyım” demiş kandırmış tabi. O da işte binmiş; babası gene bunu işte bunu dövüyormuş ediyormuş iyi durmuyor falan diye. Az kız da şey yaptı okulu falan bıraktı; babası da zaten öyle dört dörtlük bakan bir baba değildi” (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında) (olgunun 18 yaşına geldiğinde tanıştığı kişiyle evlendiği bilgisi alınmıştır)

4.5.4.2.3. Polise Başvurma ve Yurda Gitmek İsteme

Araştırma kapsamındaki bir olguda çocuğun kendisine yönelen ağır şiddet sebebiyle polise gitme ve yurda gitmek istemesi durumu görülmüştür. Fakat çocuk sonrasında kurumsal ihmal nedeniyle şiddet ortamından alınamayarak annesinin cinayetine tanık olmak gibi çeşitli travmalara tanık olmuştur:

“Ben bi kere babam beni çok dövüyordu; ben polise gittim gece yarısı taksiye bindim gittim dedim ki “babam beni çok dövüyor. Yurda gitmek istiyorum dedim”. Babam geldi, beni gece yarısı almaya çalıştı gitmedim; ama annem gelince gitmek zorunda kaldım. Bilmiyorum annemi bırakamadım; annem gelmeseydi ben gidecektim. Televizyonda görmüştüm yurdu; bir de şey okuduğum okulda yurttan arkadaşlarımız vardı onları görüyordum bakıyordum hayatları çok güzel. İsteddiği şeyleri yapabiliyorlar, çok güzel giyiniyorlardı renkli renkli çoraplar. Ben küçüklüğümden beri hep yurda gidicem derdim; babamdan kaçmak için ve ben okumak istiyordum babam okumama izin vermiyordu” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

4.6. KADINLARIN 6284 SAYILI YASADAN YARARLANMA DURUMLARI

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bir bölümü hiçbir koruyucu önleyici yasadan yararlanamazken; bir kısmı ise şiddetten kurtulmaya çalışarak koruyucu ve önleyici yasalardan yararlanmaya çalışmıştır. Araştırma kapsamında kadınların daha çok polis merkezine gittiği; polis merkezi tarafından erkeğe uzaklaştırma kararı verildiği ve bu kararın şiddet uygulayan erkekler tarafından **sıklıkla** ihlal edildiği görülmektedir. Nadir'in çalışmasında (2016) şiddet uygulayan partnerinden ayrılan kadınların şiddeti sonlandırmak için devletten beklentisine bakıldığında kadınların maddi yardım, danışmanlık, erkeği uzaklaştırma gibi beklentilerinin olduğu görülmüştür. Bu beklentiler 6284 tarafından sağlanmakla birlikte ne yazık ki gerekli durumlarda koruyucu yasanın kullanılmamasının kadınların aleyhine sonuçlar doğduğu bilinmektedir.

Araştırma kapsamında erkek şiddetine maruz kalan kadınların ciddi yaşamsal tehlikelerinin bulunduğu bilgisi ele alınmıştır. 6284 kapsamında bu durum “yaşamsal tehlike” ve “gecikmesinde sakınca bulunan hal” kapsamında ele alınmaktadır. Araştırma kapsamında kadına yönelik şiddet uygulayan ve ısrarlı takip yoluyla kadınları yıldırmaya ya da yeniden barışmaya ikna etmeye çalışan erkeklerin var olduğu görülmektedir; bu erkekler ise kendilerine verilen “uzaklaştırma kararı”nı ihlal etmekte oldukça kararlı ve bu kararı ihlal etmede bir beis görmeyen erkeklerden oluşmaktadır. Bu nedenle ısrarlı takip ve tedbir kararına uymamaya ilişkin zorlama hapsinin şartlarına ilişkin düzenlemelerin yeniden ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Buna ek olarak kadınların 6284 kapsamında muhakkak “yaşamsal tehlike” ve “gecikmesinde sakınca bulunan hal” kapsamında ele alınarak; acil koruma altına alınması ya da yaşam yerinin değiştirilmesi ya da koruyucu tedbirler kapsamındaki diğer tedbirlerin (kimlik değiştirme, iş yerinin değiştirilmesi gibi) hangisinin kadın açısından daha yararlı olabileceği durumunun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şiddet mağduru kadın ve çocukların şiddet ortamından kaçma planlarının olması ve şiddetle kendilerinin baş etmeye çalışması araştırma kapsamındaki bulgulardan biridir; cinayet için ciddi risk faktörlerinin olduğu (bkz. Bölüm 4.2.) durumlarda kadınların yerleşim yerlerinin değiştirilmesi, kimlik bilgilerinin değiştirilmesi ya da acil koruma altına alınması gibi 6284 kapsamındaki tedbirlere başvurulabilir. Bu koruyucu tedbirlerin aynı zamanda erkeklere yönelik de önleyici olması gerekmektedir. Bu nedenle bir kez uzaklaştırma kararı tedbiri uygulanan erkeklerin öfke kontrol eğitiminden yararlandırılması ve şiddet davranışının

potansiyel sonuçları hakkında bilgilendirme ve sosyal kontrol sağlanması gerekmektedir. Araştırma kapsamındaki cinayet sonrası geride kalan kişiler uzaklaştırma kararının başarısızlığını ifade etmektedir:

“Polise gittik birkaç defa. Bir şey yapamadılar zaten sadece uzaklaştırma veriyorlar. Onun dışında yaptıkları hiçbir şey yok. Üç gün öncesinde bayağı dövmüştü kafasını duvara çarptı vesaire; onlar ama hiçbir şey yapmadı. Annem de bir şey yapamadı; çalışması gerekiyordu. O gün işe gitti, sonra böyle oldu işte. Yapabileceği hiçbir şey yoktu ki ne yapabilirdi annem?! Kaçma planımız vardı ama evliler sonuçta her şekilde bulabilirdi. Yani polislerin yanında bile tehdit eden biriydi yani. Polisler hiçbir şey yapmadılar, sadece uzaklaştırma verdiler hiçbir şey değişmedi ki” (Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

Biz de getirdik işte. Üç ay bizim evimizde kaldı. Biz karakola ihbar ettik bizim evimize gelmeyeceğine dair uzaklaştırma almıştı. Çocuğu diyabete yakalandı bu olaydan sonra diyabete yakalandı. Doktor bize söyledi psikiyatri doktoru; babası bi gidip gelsin; nasıl çocuğun psikolojisi bozulmasın diye. Eğer iyileşmesini istiyorsa babası gelip gitsin yanına dedi; biz de kabul ettik. Oturmaya değil, gidip geliyordu. İşte çocuklarını burdan alıyordu okula kadar. Koyuyordu okuldan getiriyordu yola kadar. Biz de tamam dedik. Yavaş yavaş içeriye girmeye başladı bizim eve (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Kadınların ısrarlı takibe dayanamayarak boşanma kararlarından vazgeçmesi durumu araştırma kapsamında görülmektedir:

“Bir kere polise gidip uzaklaştırma cezası çıkartmıştı. Bi kere orda polise söylemiş demiş bu deli beni rahatsız ediyor demiş. Uzaklaştırma falan yapmışlar ama hiç dinlemedi uzaklaştırmayı falan. Gene rahatsız etmeye devam etti en sonunda iş buna bağlandı. Mahkemeye gitti zaten boşanma olmadan vazgeçti. Boşanma dilekçesini verdi ama boşanmadı”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Kadınların ciddi yaşamsal tehlikelerinin bulunduğu durumlarda erkeğin evden uzaklaştırılması tek başına yeterli olmayabilmektedir; şiddet uygulayan erkeklere yönelik elektronik buton uygulamasının tüm illeri kapsamı ve yaygınlaştırılması, erkeklerle ŞÖNİM ve ASPİM'E yapılan mesleki çalışmaların (danışmanlık, 6284 kapsamında tedaviye yönlendirme ve grup çalışmaları) şiddet uygulayan erkeklere acil olarak sağlanması gerekmektedir.

Kadınların yaşamsal tehlikelerinin bulunduğu durumlarda polis koruması talebine ret yanıtının verilmesi de araştırma kapsamında görülmektedir:

“...Biz karakola ihbar ettik bizim evimize gelmeyeceğine dair uzaklaştırma almıştı. Uzaklaştırma kararı var; korumak içinse polis vs. hiçbir şey verilmedi öfkemiz olsa olsa ilk önce öfkelenim nasıl vermediler ama işte bir şeyi değiştiremiyorsunuz. Kızım gitmişti; ilgileniyordu üniversite mezunu biliyor her şeyi. Kendisi gitti; başvurdu vermediler yani ne verdiler ne ilgilendiler!Yanlış konuşmoyalım bizi hapse tıkarlar (korkuyor). Boş sadece söylüyorlar bir polis bir koruma bir şey yok hiçbir şey. Çünkü geliyor söylüyor kızım “beni öldürecek, beni tehdit ediyor ben de bir şey yapmıyorum

saygısızlık da yapmıyorum gelir gelmez eve dayak atmaya başlıyor bi ilgilenin!”.
İlgilenmediler niye yalan söyleyeyim”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Buna ek olarak yakalama kararını görmeyen bir hâkimin ihmali neticesinde ısrarlı takipçi olan bir faile müdahale edilemediği ve bu olayın hemen ardından cinayeti gerçekleştirdiği görülmektedir:

“Zaten herkesin yanındaydı, herkes biliyordu hepimizi öldüreceğini. Benim yüzüme dedi, karakollara gittik, ifade verdik. Evden uzaklaştırması vardı. Her gün geliyordu. Uzaklaştırma vardı ama devlet de buna yönelik bir şey yapmadı. E geliyor adam sürekli geliyor, aldattığı kadınla da geldi. Sonra biz oraya gittik oradayık 15 gün evvel geldi, bana en ağır küfürleri ediyor biz balkona çıkalım diye. Biz çıkıcaz üçümüzü bir öldürecek, orda tüfekte gelmiş. Biz çıkmadık orda yapamadı o gün yapamadı. Yakalama kararı vardı ama yakalayamadı devlet işte. Çocuğum ondan gitti işte gidince iki ay sonra mahkeme vardı. Mahkemeden çıkınca koymuş arabaya, tüfeği de bagajına onlardan evvel gelmiş. Almış planlamış, oralarında on metre ancak varmış aralarında. “Çok inat ettin demiş, önce babasını vurmuş, sonra kızımı vurmuş!”. Orda duyanlar “babammm” diye bağırmış. Elini kolunu sallaya sallaya gitmiş arabaya doğru bırakmış zaten. Hakimin ihmali olmuş kızım!! Sözlü demişler ki o gün başka hakim gelmiş de yakalama kararını mahkemeye koyacak olan hakim gelmemiş. Orda yazıyormuş zaten yakalama kararı var diye. O gün yazılmış bu, çıkıp bu olayı ettikten sonra o karar silinmiş. Dedik biz orda hakimin ihmali var diye. Onun avukatı da sürekli aynı şeyi dedi. “Benim müvekkilimin tutuklama kararı varmış, hâkim tutuklamamış. Tutuklasaydı bu olay olmayacaktı” diye onun müvekkili bile böyle söyledi iki sefer mahkemede. Başka bir şey savunmadı zaten. Niye bu hâkime bir şey olmadı bilmiyorum hâkimden hiçbir şey çıkmadı. Öyle Ali Bey dedi; Avukat “abla yapacağımız bir şey yok, nöbetçi hâkim varmış da o bilmiyormuş yakalama kararını” dedi. Bi ihmal var tabi ki. Tutuklasaydı belki o gün yapamadı. Yapcak diye daha tedbir alırdık ama hakimin suçu var. O gün tutuklasaydı bu işi yapamayacaktı (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Aşağıda kadınların erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitirdikleri “o an”a ilişkin bölüm ele alınmaktadır.

4.7.KADINLARIN ERKEK ŞİDDETİ SEBEBİYLE YAŞAMINI YİTİRDİKLERİ “O AN”

Şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadınların yaşamını yitirmeden önce partnerleri tarafından maruz bırakıldıkları ağır şiddet deneyimleri bulunmaktaydı. Bu risk faktörlerine (bkz. bölüm 4.2.) ek olarak cinayetin hemen öncesinde kadınların şiddet uygulayan partnerle neler yaşadığını belirlemek araştırma kapsamında oldukça önemli bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında iki kadın cinayeti olgusunda (olgu 1 ve 10) cinayetin hemen öncesinde kadınların şiddet uygulayan partnerle aynı evde iken şiddet uygulayan partnere ayrılık kararını iletmediği ve şiddet uygulayan partnerini terk ederek evden uzaklaşmaya çalıştığı bulunmuştur. Kadınların biri ayrılık kararını iletmesinin hemen ardından cinayete maruz kalırken; diğeri bu kararı partnere sözlü olarak iletikten sonra çocuklarla birlikte kök ailesine gitmek isterken

partner tarafından eve getirilerek öldürülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü çalışmasında (2012) kadının istismarcı partnerinden ayrılmayı planladığını durumlarda kararını partnerinin önünde açıkça söylememesinin oldukça kritik olduğunu belirtmektedir. Bunun yerine istismarcı partnerin olmadığı zamanda evi terk etme, not bırakma veya sonrasında telefonla arayarak ayrılacağını söyleme kadının saldırgan partner tarafından cinayete varan şiddete maruz kalmaması açısından oldukça kritiktir. Saldırgan erkekler tarafından ayrılma öfkesinin en yoğun yaşandığı zaman olan “ayrılık kararının öğrenilme” şekli son derece önemlidir:

“Bunlar dışarıda tartışmışlar; babam eve geldi ramazan ayının üçüncü günüydü annem oruçluydu. Babam annemin ısrarla oruç tutmasını istedi, babam oruç tutmaz; babam dinine düşkün değildi. Ve babam o gün ilk defa oruç tuttu; annem de oruçluydu; dışarıdan geldiler birden babam odaya gitti. Annem dedi ki “ben seninle yapamıyorum; kadın sığınma evine gidicem”; kadın sığınmadan geldikten bir hafta sonraydı. Annem eşyalarının toplamaya başladı; babam direk arkadan bir kurşunla beyninden vurdu onu. Ben birebir tanık oldum; karşı odadalardı görüyordum. İlk başta ben inanmadım dedim ki vuramaz; silah sesini duydum ama. Arka camdan gittim baktım; baktım annem yatıyor. O zaman bir krize girdim; kendimi tutamadım. Kendimi banyoya kitledim; yarım saat banyoda kaldım. Ben banyodan çıkmadım; sonra babam kapıya vurdu. Çık kızım çık çık diye. Sonra beni diğer abimin evine götürdü. Abim polise teslim oldu; 1-2 saat orda kaldım. Babam bana o güne kadar göstermediği şefkati o gün gösterdi. Sevdı öptü, kızım yapma bak söyleme benim vurduğumu. Vurduğumu söylersen ben cezaevine girerim size kimse bakmaz, siz insanlara muhtaç olursunuz. Benim orda tek düşündüğüm şey benim babam katil. Başka hiçbir şey düşünmüyordum”(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Araştırma kapsamında diğer iki kadın cinayeti olgusunda ise cinayetin hemen öncesinde kadının şiddet uygulayan partnerle ekonomik konularla ilgili sorun ve tartışma yaşadıkları görülmektedir.

Karataş ve Erükçü Akbaş tarafından yapılan araştırmada (2017) 2015-2016 yılları arasında şiddet sebebiyle yaşamını yitiren 484 kadının failler tarafından öldürülme gerekçelerine bakıldığında ekonomik sebeplerin %7,6’lık bir oran teşkil ettiği görülmektedir. Çalışmada kadınların erkek tarafından öldürülme bahaneleri “kadının sahip olduğu parayı vermek istememesi, evi sattırmak istememesi, erkeğe borç vermeme, aile içi kredi borçları, kumarla ilişkili sorunlar, kadının sürekli para istediği ve borcunu ödemediği iddiası” gibi unsurlar bulunmuştur. Bu tez çalışmasında ekonomik konularla ilgili kadınların evin geçimini sağlayabilmek, çocuğu okula gönderebilmek için para vermemesi sebebiyle eşleriyle cinayet öncesi tartışma yaşadığı görülmektedir. Buna ek olarak cinayet öncesi erkeğin kadının ödemekte olduğu ve krediyle aldığı evi sattırmak istememesi gibi konularda tartışma yaşanmıştır:

“Valla annem engelli kardeşimin aylığını almış, “Serap’ın okulunun açılmasına az var, kıyafet alıcam” demiş. Bi de oğlan kardeşim vardı askerde o gelecekti. Onunla biraz alışveriş yapayım eve, çocuğun okul kıyafetlerini alayım demiş. O paranın başına olmuş herhalde. Vermiyor diye. O da “bu sefer vermeyeceğim; çocuğun kıyafetlerini alıcam” demiş. Bi de işte kardeşim gelicek izinli; ev alışverişi yapayım bir şeyler alayım demiş. Hatta yapmışlar alışverişi; onun market fişleri falan vardı bende. Bu iş olmadan gündüz markete falan gitmiş. Ama nasip olmadı yemek...” (Bakımveren Kardeş Cemre Hanım ile Görüşme, 31 yaşında)

Ekonomik sorunlara eşlik eden aile içi krizler de kadına yönelik erkek şiddetini artıran unsurlar arasında yer almaktadır. Örneğin; şiddet sebebiyle evden kaçan kız çocuğunun varlığı var olan aile sorunlarını ve kadına yönelik şiddeti artırmış ve ailede ciddi bir krizin yaşanmasına neden olmuştur:

“Kaç yıldır bilemeyeceğim ama kız giden kız 17 yaşında. Bu kız kaçtı zaten daha önce; olaydan iki üç gün önce...Kaçtıktan sonra bu olay oldu. Kız işte kaçmış biz duyduk kaçmış. Erkek kardeş (Haluk) fırında çalışıyormuş; çocuk sabah 6’da gitmiş. Fırında dövmüş çocuğu babası. Hiçbi şeysiz beni geldi; pata küte dövdü beni diyor. Fırıncıya da gidiyor evi satmak için adam... Satıp kendi parasını kurtaracak o. Kendi verdiği parayı kurterecek kadın ne yaparsa yapsın çocuklarla! Onlara acımıyor; sadece kendini kurtarıyor o kendini kurtardım mı işi bitti onun!. Ondan sonra onun başına görümcemle tartışıyor sattırmycam evi diye. Bunların evde parası varmış bi on yedi bin. Akşamdan gelen dünörlere kızım “17 milyar paramı kaçırmış götürmüş” demiş.Görümcem de hayır demiş. 17 bin para falan götürmemiş; 1.300 lira para götürmüş... Meğerse adamlardan 17 bin koparacakmış o. 17 bin mazeret uydurup alacakmış...Bunun başına tartışma olmuş; paranın başına tartışma olmuş. Görümcem yalancı çıkardığı için aralarında çok büyük tartışma olmuş; çocuk da bu şekilde anlatıyo. Sonra ertesi gün silah alıp öldürmüş”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Kadının erkekle aynı fikirde olmadığı durumlarda bile erkeğin kadına yönelik şiddeti artabilmekte ve kadına yönelik erkek şiddeti cinayetle sonuçlanabilmektedir. Burada erkeğin kadının davranışlarını kontrol etme ve kadına yönelik her zaman muktedir olmaya çalışma da etkilidir:

“O dönemde muhtarlık oyu falan seçimleri vardı; bilirsiniz köyde yaşıyorsanız köyde o tür şeyler çok meşhurdur. Muhtarlık oyu çok önemli bir şeydir; oradan yola çıkarak diye tahmin ediyorum yani tam net bir bilgim yok “annem başka birine oy verdi” diye kendisi başka birini destekliyor diye oradan esinlenmiştir diye düşünüyoruz. Biz tabi ki de olayı bilmiyoruz; olayın olduğu gün zaten kardeşim yanındaydı tartışma falan olmadığını söylüyor kız kardeşim. Herhangi bir dövüşme de yok; hani içerisinde ufak tefek tartışma olur ya öyle bir şey yok. Babam gecenin bir yarısı kalktı işte anneme vurmaya başladı. Ama sebep ama delil hiçbir şey bulamadık sebebi yok. Sadece vurduğu bir tane demir var; demir parçasıyla kafasına vurmuş...”(Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

4.7.1. Ağlamayı Ertelemek: Travmanın Etkisini Artıran Bir Unsur Olarak Çocukların Cinayete Tanıklığı

Cinayete tanık olan çocuklardan olan Yade; bir başka kadın cinayeti sonrası geride kalan fakat cinayete tanık olmayan çocuklarla ilgili araştırmacı ile yaptığı sohbette “Keşke olaya tanık olmasaydık; çok zor bir durum. Sürekli “O AN” aklıma geliyor. En azından tanık olmayanların böyle güçlükleri yoktur” demiştir. Yade annenin yitirildiği olaya tanık olmamanın çocuklar açısından çok büyük bir şans olduğunu aktarmaktadır. Özellikle annenin baba tarafından katledildiği ana tanık olmak çocuklar açısından alanyazında ele alındığı gibi zihinsel geri dönüşlerin (flashback) sık sık tekrarlandığı ve travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin daha çok ve yoğun yaşandığı güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır. Yade olay esnasında yaşadığı anı böyle anlatmaktadır. Araştırma kapsamında *cinayet anına ilişkin sorular sorulmamasına karşın* çocuklar araştırmacı ile kurulan içten ilişki sebebiyle cinayet anını anlatmışlardır:

“Annemin vurulma olayı öncesinde hepimize bana özellikle bağırdı “hakkım haram olsun sana Allah belanı versin senin!” diye saydı. Annemle ikimize de saydı. Babam hayvanları dolaştırmaya çıkmıştı ordan geldi. Sonra annem kendisiyle konuştu. Ben içeri girdiğimde bağıırıyordu; anneme, bana da bağıırmaya başladı; sonra annemi biraz tartakladı. Annem kardeşlerim dışardaydı “git topla gel gidiyoruz hiçbir şey almayın gidiyoruz artık” dedi”. Biz çıktık evden; biz köyde oturuyoruz şehre yetişmek üzereyken arkamızdan takip etti. Geldi bizi aldı annem “gidicem bırak beni” dedi. “Bir yere gidemezsin” falan dedi babam bindirdi bizi. Arabaya zorla aldı eve getirdi ağılıyoruz tabi, küçük kardeşim de ağılıyor. Ondan sonra kendisi gitti bira falan aldı biz de oturuyoruz evde biz kaçıcız gece; kendisi uyurken biz kaçıcız öyle plan yapıyoruz; bekliyoruz gece olmasını. Kendisi bir tane falan içti (bira) ama asla sarhoş değildi. Annem lavaboya çıktı annem lavaboya çıkmadan önce “gel seninle bir test yapıcız” dedi gülererek sırtarak. Annem “ne testi?” dedi; “sen git gel dedi yapıcız”dedi babam. Annem’e dedi ki “al beni vur”;dedi ki annem “sana vuramam ben vurmam; sana kıyamam” dedi. O da dedi ki ben seni vururum, hem de hiçbirinizi bırakmadan (bizleri kast ederek) vururum falan dedi. Ondan sonra tek el ateş etti zaten sonra diyor ki “ben dolu olduğunu bilmiyordum”.Bir insan silahının dolu olduğunu bilmez mi?! Öyle sonra panikledi falan ben bağıırdım kardeşim bağıırdı aldı götürdü annemi arabamız vardı arabaya koydu falan. Ben de geleyim dedim. Hiç öyle bir şey yapacağını düşünmedim ama bekletmiş sonra işte götürmüş iki saat sonra hastaneye yetiştirmiş. Hastaneyle mesafemiz on dk en fazla. Ambulansı aramıştım ben ambulans kendisini görmesine karşın durmamış; belki erken müdahale olsaydı kurtarılabilirdi; o ambulansı görmesine karşın durmadığı için ölmüş kan kaybindan... (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Biz zaten yatıyorduk evdeydik mesela burası benim evim bir karşıtı kayıinvalidemin evi. İşte benim küçük görümcem (15) camdan atlamış, koşarak geldi “annem yanıyor diye!”. Biz gittik bir baktık sürekli her tarafı etleri falan, çok kötü feci. Eşi falan yoktu, kaynata falan yoktu. Biz onu aradık nerdesin falan, “yaptı yapacağını” dedi. Biz zaten çok etkilendik. Allah’ından buldu dedi zaten başka bir şey değil, bi de zaten biz onu içkili sanıyorduk içkili değilmiş. İlaç kullanmış onu yakmış, kendini de intihar edecek gibi ilaç içmiş. Biz jandarmayı falan aradık ambulansı aradık götürdüler”(Bakımveren Yenge Esra ile Görüşme, 25 yaşında)

Annesinin baba tarafından öldürüldüğü ana tanık olan çocuklar olay sonrası, baygınlık ya da sinir krizi geçirebilmektedir. Olayın hemen ardından görülen en belirgin davranışsal tepki ise içe kapanma ve olay hakkında konuşmada güçlükler, travma etkisiyle yaşanan nefes alma güçlükleri olmaktadır. Çocukların olaya tanık olduktan sonra ilk yaptığı şey 112’yi aramak ya da çevrede yakınları varsa yakınlarından yardım istemek olmuştur. Annesinin babası tarafından cinayetine tanık olan çocuklardan biri Serap’tı. Serap uykusundan uyandığında evin yandığını sandığı; camdan kendini attığını ifade etmiş; annesinin evden yanarak çıkarıldığı ana tanıklık etmiştir:

“Ben tanık oldum. Ben uyuyordum böyle bi ışık gördüm alevler vardı evin içinde ordan camdan atladım; abimlere falan haber verdim. Sonra abimler annemi falan çıkardılar. Sonra annemi acile götürdüler, ordan ilçe hastanesine götürdüler. Ordan İstanbul’a götüreceklermiş yolda hayatını kaybetmiş. Bana bir şey olmadı, sinir krizi geçirmişim sadece. Acile gittim ben de; orda iğne yaptılar. O kadar...” (Çocuk Serap ile Görüşme, 15 yaşında)

“Kardeşim 112’yi aramış zaten daha sonra jandarmayı aramış daha sonra sağdıç vardı benim; ona gitmiş evinden çağırmış onu. Babam olay sonrasında kaçmış köye yakın yerde zaten jandarma gelirken yakalamış. Olaydan sonra baygınlık geçirmiş sonrasında hiçbir şekilde konuşmuyordu; konuşamıyordu içine kapanmıştı şuan çok iyi” (Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

Cinayete tanık olan büyük kız çocukları “annelik rolleri”ni cinayetin hemen ardından almaya başlamaktadır;annenin baba şiddeti sebebiyle yitirildiği o anda büyük ablanın baş etme şekli **ağlamayı erteleyerek** kendinden küçük olan kardeşlerin korunması, sakinleştirilmesi ve ortamdan daha güvenli bir yere yerleştirilmesi olmuştur:

“İlk başta şoktaydık zaten ben ilk başta ağlayamadım bile yani onları susturmaktan. Bi tanesini kucağıma, diğerini kolumun altına aldım ve direk ambulans, jandarma falan aradım. Sonra evde üçümüzüz zaten ve o (babasını kastediyor) arabaya bindirdi götürdü annemi. Ben yalınayak dışarı çıktım; kendisiyle gitmek istedim ama beni götürmedi çocuklar var diye beni götürmedi. Kimse çıkmadı dışarı kendisiyle gitmek istedim. Çocukları aldım yanıma her taraf kan tabi; onlar ağlıyor onları sakinleştirmeye çalışıyorum “Dua edin bir şey olmasın” diye. Ölecek bir yerinden vurulmadığını düşünüyordum. Kendisi geri gene eve geldi; bağırdı kardeşim “sen naptın sen!” diye “bilmiyorum ne yaptığımı falan filan” dedi gidin evden dedi. Olay sonrasında kardeşlerimi aldım yanıma onları sakinleştirmeye çalıştım bir şey olmaz diye. Sonra o eve gittik (baba tarafından akrabaların evi) o evde ağladık”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Alanyazında ele alındığı gibi ölüm kavrayışı gelişmeyen çocuklar ölen kişinin geri geleceğini sanmaktadır. Olaya tanık olan küçük çocukların ise regresyon yaşadığı; konuşmayı bilen bir çocuğun olay sonrası uzun süre konuşmadığı dikkati çekmektedir:

“Torunum kızımın ölümüne iki yaşında tanık oldu. Soruyorsun nasıl vuruldu “tak tak” diyor (büyüyünce etkisi kalır mı diye soruyor). İlk konuşuyordu ölmeden önce teyzesi

öldükten sonra 1 yıla kadar konuşamadı; hiç konuşamadı hiç hiç hiçç sanki dilsiz oldu. Teyze diyor, her şey diyebiliyordu. Bu olay olduktan sonra çocuk dilsiz oldu bir yıla kadar. Sonra dili açıldıktan sonra sırayla her şeyi konuşuyor bu olayı annesine anlattı “anne teyze böyle böyle böyle vurdu”. Nasıl vurdu nasıl yattı hep anlatıyor aklından gitmez!. “anne teyze ne zaman mezardan kalkacak?” diyor. Her şey aklında çünkü gördü; birebir yanındaydı teyzesi böyleydi kendisi tam yanındaydı. Herkes zannetti bu öldü; bu da vurulmuş çünkü kandı; hep kandı üzerine sıçramıştı”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Cinayete tanık olan büyük çocukların cinayet esnasında annesini baba şiddetinden koruyamaması çocuklarda ciddi suçluluk duygularına neden olmaktadır. Suçluluk duygularına ek olarak; çocukların olay esnasında baba tarafından öldürülme korkuları söz konusu olmakta ve bu korkular baba cezaevinde olsa bile babanın cezaevinden kaçıp kendilerine zarar vereceği gibi çocuğu rahatsız eden düşüncelere neden olabilmektedir:

“Ama koruyamadık. Belki bir şeyler yapabilirdik; yapabilirdim yani. Bilmiyorum ben inanmadığım için öyle bir şey olacağına yapamaz diye düşündüğüm için. O yüzden zaten birazcık böyle bir şey oldu sanırım. Çünkü yapmaz ne olursa olsun yapmaz diye düşünüyorduk. Ama yapabiliyormuş. Paniklemese o an bizi de öldürebilirdi. Çünkü en başında öyle demişti yani. Hepimiz olaya tanık olduk” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Şimdi çocuklar mesela tedirgin gece falan gelir mi kaçır mı hapishaneden diye. Çocuklar tedirgin ama. “kızım nasıl kaçacak diyorum?” “Yenge diyo biri merdiven koyup kaçmış” diyo. “Kızım nasıl kaçıcak kaçamaz onu sen bi kafandan sil” diyorum. Şimdi beni de etkiledi acaba gelir mi bi bakayım evin önüne gelir mi böyle yapar mı? Gene de korkuyoruz hapishaneden kaçır mı diye. Allah büyüktür...” (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

“Geceleri çok huzursuz karanlıktan korkuyor (4 yaş kız); “babam bizi öldürecek” diyor; ağlıyor. “Önce beni öldürcek; sonra abimi öldürcek diyo; sonra ablamı öldürcek diyo”. Çünkü onları da tehdit etmiş sizi öldürceğim diye olaydan birkaç gün önce, bir hafta önce falan...” (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Buna ek olarak erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların bazı çocukları olay esnasında evde olmasına karşın farklı odada olduğu için olay anına birebir tanıklık etmemiştir. Olayı görmese de sesleri duyan çocuklar olay anı kendilerinin de zarar göreceği konusunda ciddi korkular yaşamaktadır.Araştırma kapsamında olaya tanık olmayan çocukların okulda, tarlada (çalışırken) iken olayın yaşandığı bilgisi alınmıştır:

Zaten olay işlenirken hiçbir şekilde ses olmamış; arkadan ağzını yastığa bastırarak yani hiçbir şekilde sesi çıkmamış; çocuklar duymamış. Baba, anneyi öldürdükten sonra gidiyor yorgani kapatıyor teslim alıyor zaten saat 5-5 buçuk gibi (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Ablam ben ve erkek kardeşim okuldayken; iki küçük kız kardeşim evdeyken yaşanan bir şey oldu. Ama onlar hani görmediler duymuşlar sesleri ama görmediler”(Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

4.7.2. Annesiz Kalan Çocuklar: Erkek Şiddeti Sebebiyle Annesini Yitiren Çocuklar için “Anne”nin Yeri

Araştırma kapsamından erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların tamamı anneydi. Görüşme yapılan çocukların ve bakımveren olan evlatların tamamı cinayet öncesi annesinin şiddetine tanık olan ve baba şiddetine maruz kalan evlatlardı. Çocuklar annesini yitirmeden önce; annesini yitirme korkuları yaşamış, annesini babasına karşı savunmuş, bazen annelerini korumak isterlerken baba şiddetine maruz kalmışlardır. Çocuklar için annenin yeri, kimsenin dolduramayacağı bir boşluk olarak; annenin yitirilmesi ise tüm ailenin yitirilmesi olarak ifade edilmektedir:

“Orda baya mutluydum, bir de her istediğimiz gibi oluyor gibi bir şeydi zaten. Sonra birden düşüş yaşadık. Yani aslında hiçbir şey önemli değil benim için, paradır, okuldur... Ama böyle annemin yanımda olması çok önemliydi. Birden ayrılınca artık (ağlıyor). Yani bayağı şey yaşadım... Annesiyle birlikte gezen çocuklar falan vardı. Ben onları görünce dayanamadım. Yani ne olursa olsun, annemle olmak isterdim mutlu olmak isterdim. Herkes gibi bir aile... Şey isterdim. Arkadaşlarımın anne babası geldiğinde, anne baba diye onlara koşarken ben de koşmak istiyordum. Annem babamlayken birazcık mutluydum; şimdi hiç değilim. O zaman da sanki annem var da babam yokmuş gibiydi; annem bana her şey oldu babam oldu. Şimdi gidince tüm ailemi kaybetmiş gibi bir şey oldum. Sadece annemin olmasını isterdim dışarda yatsak da fakir olsak da hiç kapısını açacak evimiz olmasa da annemin olmasını isterdim, ailemin olması güzel bir şey olurdu. En azından onların yanında kendimi güvende hissederdim. Şuan anneannemle ablam olduğu için kendimi güvende hissediyorum ama kimse annemin yerine geçemez!” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Çocuklar için annenin yeri değişilmez, doldurulmaz ve sevgisine muhtaç olunan olarak tasvir edilmekte; annelerinin hayattayken duyduğu yalnızlık çocuklar tarafından duyumsanmaktadır:

“İhtiyacı olur insanın bazen bir şeylere, benim de o sevgiye ihtiyacım var. Bazen düşünüyorum hiç kimseye anne diyemiycem napıcam falan diye (ağlıyor peçete veriyorum). Ağlayarak atıyorum ben de içimdekileri. Çok severdim, çok çok severdim gerçekten insan annesini sevmez mi?! Düşünürdüm ölse ne yaparım acaba diye sonra kendime derdim düşünme bunları falan; düşünme ölmez, inşallah ölmez derdim sonra. Küçük yaşta öldü işte annem 38 yaşındaydı öldüğünde. Gençti daha... Annem benim arkadaşım gibiydi böyle hem annem hem arkadaşım yeri geldiğinde çünkü onun da ailesi uzaktaydı benim de zaten onlardan başka kimsem yoktu çok hani. Sırf annem için annemden ayrı kalmayayım diye öğretmen lisesini bırakıp düz liseye gittim annemin yanında olmak istediğim için; sırf ayrı kalmayalım diye... Birbirimizden başka kimsemiz yoktu açıkçası” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Annemin yanından hiç ayrılmazdım, babam zaten eve giderdi kahveye giderdi. Onun yanında fazla durmuyordum hep annemin yanımdaydım... Annemle çok iyi anlaşıyorduk biz. O benim istediğimi ben de onun istediğini yapardım; gitme diyordu gitmiyordum. Çok iyiydik ama. Bayağı etkiledi babamı özlemiyorum ama annemi çok özliyorum sadece” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

Okuyup meslek sahibi olduktan sonra annesini şiddet ortamından alıp gitmek isteyen bir bakımveren kardeş duygularını şöyle ifade etmiştir:

“Annem zaten hiçbir zaman ben annemsiz bir dünya düşünmedim o şekilde. Hatta benim okumam bir şeyleri yapmam bir şeyleri etmem annem üzerine kuruluydu”(Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

4.8.ERKEK FAİLLER CİNAYETİN ARDINDAN NE YAPTI?

Faillerin olay sonrası mahkemede verdikleri ifadelere bakıldığında faillerin manipülatif davranarak “ağır tahrik indirimi”nden yararlanmak için kadınlara yönelik birtakım söylemler geliştirdiği görülmektedir. Erkekler gerçekleştirdiği kadın cinayet eylemini meşru gösterebilmek için “namus bahaneleri” üretmekte ve çevreleri tarafından bir kabul yaratmaya çalışmaktadır. Türkiye’deki mahkemelerin bu konu ile ilgili tutumlarına bakıldığında bazı mahkemelerin “aldatma ancak boşanmada kusur olabilir; kadın cinayetleri için asla bir gerekçe olamaz” tutumuyla kadınların destekçisi kararlar verdiği ve erkeklere yönelik ağır tahrik indirimi uygulamadığı görülürken; araştırma kapsamında bir mahkemenin ise kadın ve erkek arasındaki sosyal içerikli mesajlaşmayı aldatma olarak yorumlayıp erkeğe yönelik ağır tahrik indirimi uyguladığı görülmektedir. Mahkemelerdeki başta “ağır tahrik indirimi” olmak üzere, “iyi hal” ve “etkin pişmanlık” yasası indirimleri şüphesiz ki kadın cinayetlerini meşru ve politik hale getirmektedir. Türkiye’de mahkemelerde erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınlara yönelik savunuculuk çalışmalarını Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği üye ve gönüllüleri gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar faillerin özellikle cinayet sonrası ağır tahrik indirimi ve diğer indirimlerden yararlanmaması için gerçekleştirilmekte ve erkek şiddetine yönelik kadın dayanışması desteği oluşturmaktadır. Faillerin kadın cinayetinin hemen ardından mahkemelerde söylemler geliştirmesi kadının ailesi tarafından oldukça öfke uyandırmaktadır:

“Bir kere gittik ondan sonra avukat tuttuk biz. Gittik ama çok sinirlendim. Yalan söylüyor, çok yalan söylüyor!. Karımın dostu vardı diyor. Bu diyor bizi kastederek bunlar her hafta gelip beni dövüyorlardı diyor. Paramızı elimizden alıyorlardı diyor. Hep kazançlarımızı bunlar alıyorlardı diyor oysa biz kaç senedir o adamla görüşmüyoruz. Sema, Haluk bir de eşim mahkemede geçiyor. Hâkim bunlar nasıldır doğru mu diye sordu. Eşim dedi ki bunların hiçbiri doğru değildir. Hiçbiri dedi. Ben gelmeden dostunu çıkarıyordu dedi o da. Yalan olduğunu anlıyorlar” (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

“Geçmişler onlar bir sürü yalan atmışlar kocasını aldatıyordu diye. O da aynı şekilde konuşmuş; sonra en son biz geçtik “Hayır öyle bir şey yok, aldatma falan; size soruyorum; kadın sabah kalkıp işe gidiyor; mesela orda tütün ekerlerdi üzümüne giderlerdi, kiraza giderlerdi. Soğuk hava depolarında donarlardı. sabah 4’te işe gider, gelir eve yemeğini yapar, koyunlarını güder, saçar, yemeğiymi, temizliğiymi, çocuğuydu!. Bu kadın hangi ara aldatıyordu? Bu yalanı kimin akli alır acaba; öyle bir şey yok. Biz bunu kabul etmiyoruz” dedim” (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

“Hepsini anlatmadılar bana ama çok saçma sapan şeyler söylemiş yok o gün başka biriyleymiş annem. Bir sürü iftiraa hani. Onun 5-10 dakika öncesi zaten ben annemin yanındaydım. Hani kendini kurtarmak için söylenen şeyler ama ben ifade verdim olanları anlattım”(Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

“İfadesini hiç okumadım da şunu söylediğini duydum yalnızca eşimin beni aldattığını düşünerek yola çıktım demiş ifadesinde başka da hiçbir şey yok. Ama ben görmedim de; başka da hiçbir şey yok”(Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

Buna ek olarak bazı mahkemelerde kadına yönelik iftira atma söz konusu olduğunda iftira sebebiyle failin cezasında artırma gidebilmektedir. Bu cezaların özellikle faillerin doğru ifade vermelerini destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir:

“Namussuzlukla öldürdüm diye bir ifadede bulunmuştu; ki tabi bunun da şeyi çıkmadı kanıtlanmadı telefon olsun. İnternet görüşmeleri olsun hiçbir şey ispat edilemedi edemediği için yalanlandı zaten onun için de ayrıyetten ekstra bir ceza aldı iftiradan dolayı”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Kadınların yakınları şiddet uygulayan erkeklere yönelik iyi hal ve ağır tahrik indirimlerinin erkekleri şiddete ve cinayete yönelmeye teşvik ettiğini düşünmekte ve ağır tahrik ve iyi hal uygulayan adli sisteme öfke duymaktadır:

“Gideyim adamın karşısına yani adam kadına yaptığı önemli bi şey değil ya! kendi karşısındaki adamın kıyafetiyle yargılıyor ya ne kadar saçma bi düşünce şekli! o zaman ben herkesi öldüreyim güzelce giyinip gideyim karşısına bu benim suçlu olmadığımı mı gösteriyor çok saçma gerçekten!”(Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Önceki hâkim iyiydi; ilki erkekti ikincisi kadındı. Sözde kadın kadını koruyacak falan. Kadın bizim söylediklerimiz, çocukların verdiği ifadeler falan hiçbir şeyi düşünmedi!. Hiç kaile almadı bizi, annem o kadar çırpındı. Bir kadın dayanışması olamadı. Ağır tahrik indirimi aldı, iyi hal indirimi aldı. 36 yıldan 20 yıla indi tam 16 yıl indirim aldı! ”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında))

Faillerin olay sonrası neler yaptığına ilişkin edinilen bilgilerde faillerin olay sonrası çoğunlukla kaçtığı, bazı faillerin olayın hemen ardından kolluk tarafından yakalandığı, bazı faillerin ise daha az ceza almak için kendiliğinden teslim olduğu dikkati çekmektedir. Olay sonrası bir fail ülke dışına kaçmış ve yargılanamamıştır. Bu nedenle ailenin faili yakalayamayan kolluğa kızgınlığı bulunmaktadır:

“Biz dedik onlara güveniyoruz ya!. Üç ay diyorlar bize burada kaldı diye; üç aya ne demek yürüyerek burdan kızımı vurdu yürüyerek gitti. Asker göndermiş olsaydı; işte askerlere söylüyorlar katil bu yoldan gitti belki yirmi dakika geçmemiş. Askerler gitmez mi gitmediler hiç kimse gitmediler; elini sallaya sallaya geçip gitti. Jandarma sorumluydu ama bir şey yapmadılar yürüyerek gitti arabayla olsa tamam burayı kapat her yerden asker polis tutulurdu”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Olay sonrası kaçan faillerin önemli bir kısmı yaşamını yitiren kadının ailesini sosyal medya üzerinden ya da çevre aracılığıyla tehdit etmeye devam etmekte ve söz konusu tehditler çocukları korkutmaktadır:

“Sana bir mesaj okutayım deli olursun ben hiç bi şey dememişim ona (telefonuna bakıyor). Kızımın face’ine girmiş kendisi bunları kendisi paylaşmış kızım öldükten sonra; kızımın şifresi kendinde var. “Bu çocuk bir gün geri dönecek Türkiye’ye!” Türkiye’ye gelmek istiyor. Şuan kendisi Suriye’de kaçak; yakalanamıyor! Çocuklar korkuyorlar babam döner diye. Söylemiş “ben çocuklarımı alacam” korkuyorlar. Bak işte “lan o kızın nerde?! Kızını toprağa gömdüm”; bak sen o. olmasaydın kızın p. çıkmazdı.” Halen bana saldırıyor işte bak bak. Durup dururken bak bak. Nen halen terbiyemi bozmadım ve de bozmam benim terbiyem müsaade etmez çünkü.. çok kötü şeyler yazıyor hayırdır sen o. kocan duysun Türkiye’ye gelicem diye halen tehdit ediyor” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

4.9.ÇOCUKLARIN CİNAYETİN HEMEN ARDINDAN YAŞADIĞI İKİNCİL TRAVMALAR

Harris Hendriks ve arkadaşları (2002) cinayetin hemen ardından acil olarak önlemler alınması gereken durumları bildirmektedir. Çocukların başka travmaları yaşamaması açısından olayın hemen ardından aşağıdaki unsurların çocuklar için göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

- Çocuklar güvenilir buldukları bir mekânda hemen bakıma ihtiyaç duyarlar. Bakımverenlerin desteğe ve yardıma ihtiyacı vardır ve acil durum bakımı gerekli olabilir. Suç olayı ve sonrası ile ilişkili olan herkes çocuklara özellikle dikkat kesilmelidir.İlişkili olan herkes şunu hatırlında tutmalı ki çocuklar düşünceleri geçmişte dikkate alınmamış veya ihmal edilmiş tanıklar olabilirler.
- Acil yasal koruma temin edilmelidir. Çocuklar için genellikle bağımsız temsil ve savunma gereklidir ve devlet çocukların yararı doğrultusunda karar vermelidir.
- Çocuklar ileri düzey travmadan korunmalıdır. Güvende ve iyi beslenmelerinin yanı sıra bakımverenler ve meslek elemanları da ifade ve soruşturma, acil koruma prosedürleri, olayın medyada ve gazetelerde haberleştirilmesi vb. biçiminde travma etkisi doğurabileceği konusunda uyanık olmalıdırlar. İlke şu olmalıdır; çocuklar bütün bu olaylardan korunmayabilir ama bu olayların etkisine dair anlayış söz konusu olmalıdır.
- Bakım hizmetleri çocuklara yardım etmek üzere hazır bulunmalıdır; zira çocuklar ölüm olayını görsünler veya görmesinler psikolojik ilk yardıma ihtiyaç duyacaklardır. Ayrıca post-travmatik stres bozukluğunun gelişmesi ihtimali değerlendirilmelidir. Yas sürecindeki akrabalar da acil yardıma ihtiyaç duyabilir.

- Çocuklar için planlama hemen başlamalıdır failin adli sürecin neticesini beklerken ertelenmemelidir.Acil durum düzenlemelerinin planlama olmaksızın uzun vadeye sarkmasına izin verilmemelidir.
- Çocuklara bakımverenlere sağaltıcı yardım mevcut bulunmalıdır. Çocuklar ve ailelerinin rızasını almak kaydıyla okuldaki öğretmenler bilgilendirilmeli ve onlara rehberlik verilmelidir.

Araştırma kapsamında çocukların yaşadığı travmalar çok çeşitlidir. Çocuğun cenazesi dağılmış olan anneyi teşhis etmesi, babanın suçu erkek çocuğunun üstüne atması ve biri 18 yaşın altında olan çocuğun gözaltına alınması (2 olgu), bir çocuğun babanın ailesinin yanında ifadesinin alınması ve çocuğun korku sebebiyle olayın kazara yapıldığını söylemesi(1 olgu), çocukların anne ve babasının bakımını aynı anda kaybetmesi sebebiyle çocuğun failin akrabaları tarafından kaçırılma ya da alıkonulma girişimleri (2 olgu) gibi durumlar çocukların annesini kayıptan hemen sonra yaşadığı ciddi travmalar arasındadır.

4.9.1. Suçun Fail Tarafından Erkek Çocuğun Üzerine Atılması

Annelelerini babalarının öldürmesine maruz kalan 28 çocukla yapılan bir çalışmada (Black ve Kaplan; 1988) çocuklar “annenin korkunç bir şekilde öldürülmesine tanık ve aynı zamanda failin çocuğu olma” biçiminde tanımlanmaktadır. Bu iki uçlu kördüğüm; kayıp sarmalında iyileşmeye çalışan çocukların olay sonrası yüzleştiği güç durumların merkezinde yer almaktadır. Bu güç durumlara eklenen başka travmalar ise olayın daha karmaşıklaşmasına ve çocukların güvensiz ortamda bulunmalarına neden olmaktadır. Çocukların cinayetin hemen ardından yaşadığı ikincil travmalar çocukların süreç içerisinde daha çok güçsüzleşmesine ve travmatize olmasına neden olmaktadır.

“Yan odada abim vardı ama hiçbir şey görmedi. Kapısı kapalıydı; sonra babam silahı alıp abimin eline verdi. Dedi ki ben vurdum de. Abimin sicili temiz, o dönemde abim 30 yaşına bile girmemişti. Sicilin temiz fazla ceza almazsın; “ben cezaevine gidersem tüm kardeşlerim farklı yollara girer. Herkes onları kullanır kötü yola düşerler” dedi. Abim de kabul etti, silahı eline aldı.. İki ben banyodayım ama ben onları duyuyorum.Çok kızdım babama; tamam dedim söylemiycem olanları. Polisler geldi babamı aldı; babam daha evvel annemi darp ettiği için sanık olmuştu. Polislerin karşısında daha şüpheli konumda oluyor. Babamı götürdüler sonra yengem odaya kitledi beni. Arkadaşıyla mutfakta konuşuyordu ben gizlice kiliti açıp evden kaçtım. Herkes abimin vurduğunu söylüyor; polise gittim direk. Şey dedim annemi babam vurdu dedim; sonra ifademi verdim. Babamı ifade verirken gördüm; “sus konuşma!” dedi. Sonra babam cezaevine girdi; 25 yıl ceza aldı. Şuan babam cezaevinde; bana babam çok kızgındı beş yıl benimle hiç konuşmadı. Hep şunu diyordu ben 18 yaşında evlendim; ben evlendiğimden beri sürekli bana beddua ediyormuş. Sürekli yatıp kalkıp bana beddua ediyormuş; o babası haklı olduğu halde babasını cezaevine yıktı. Babam normalde daha az ceza alacaktı benim ifademle daha fazla ceza aldı. Görgü tanığı olduğum ve her şeyi ispatlayarak söylediğim için çok ceza aldı. Hep şunu da

diyormuş, keşke Elmas'ı da öldürseydim o anda!"(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

"Paranın başına tartışma olmuş sabah evi satmaya gidiyor. Haluk fırından gelmiş gitmiş odasına yatmış. Yanlarına girmemiş; gece uykusuz ya çocuk uyumuş. işte oğlan içerdeki birinci silah sesini duymamış.Eşim "oğlum ne yaptı sen nasıl yaptı durmadın mı vururken" diyor?!". Duymadım ben geldim uyudum hemen" diyor.Haluk ikinci silahın sesini duymuş. Birini boşluktan atmış; ikisini kalçadan. Bir de tabanca falan değil ya av tüfeği. Saçması içine dağılınca ağzındaki tupa bile içine girmiş; yakından atmış. İkincide çocuk kalkıyor "annem annem annemmm" demiş; "ağzından annemin köpük geldi" diyor. Babası"Anneni sen öldürdün demiş oraya gidesiye kadar hem dövmüş çocuğu hem de anneni sen öldürdün demiş" çocuğa. Babayla ikisi birlikte karakola gidiyor; karakola varıyor diyor ki "annesini öldürdü oğlan". Çocuk küçük ya daha yaşı tutmuyor yolda ben size bakarım demiş babası... Oraya gidiyor polislerle diyor ki "bu diyor annesini öldürdü". Onlar diyor ki "Nerde, hastaneye götürdünüz mü? Hayır diyor öldü annesi evin içinde" diyor. "Peki niye hastaneye götürmediniz?" diyorlar. "Sen niye karını kaldırmadın hastaneye götürmedin?!" diyorlar. "Hayır öldü annesi; o annesini vurdu" diyor. Öyle diyince bunu bir yere, oğlanı bir yere alıyorlar. Parmak izinden adamın olduğunu anlıyorlar ve çocuğu serbest bırakıyorlar (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Haluk'un yaşadığı travma; hem annesini babasından koruyamama güçlüğüne içermekte hem de olay sonrası baba tarafından şiddet görme ve annesini öldürme suçunun üstlenilmesini isteme ve bu sebepten gözaltına alınma gibi oldukça travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları olarak Haluk'un yaşadığı bu güçlükler krize müdahale perspektifinin cinayet sonrası geride kalan çocuklara yardım sunmada önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Faillerin olay sonrası suçu çocuğun üzerine atma bahaneleri ise; geride kalan çocukların kendi tabirleri ile kötü yollara düşmelerini engelleme ve üzerine suç atılan çocuğun yaşının küçük olması sebebiyle cezaevinden daha çabuk çıkarılacağıdır.

4.9.2. Fail ve Akrabaları Tarafından Çocukların Yanlış İfade Vermeye Zorlanması

Yukarıdaki durumlara ek olarak kolluk sisteminde çocuğun ifadesi alınırken yaşanan ciddi sorunlar söz konusu olmaktadır. Araştırma kapsamındaki çocuklardan Yade; babasının akrabalarının baskısı ve onlardan korkması sebebiyle cinayet anıyla ilgili yanlış ifade verdiğini; babasının annesini kazara vurduğunu söylemek zorunda kaldığını ifade etmiştir:

"İlk olayın gecesinde aldılar ifademizi ama o evdeydi onu çok dikkate almadılar. Ertesi gün jandarmaya ve savcıyla gittik görüşme esnasında yanımda kimse yoktu (SHU ve Psikolog olarak). Kapının karşısında onun ailesi. Bana soru soruyorlar ve hepsi de gözümün içine bakıyor. Karşısında da onlar oturuyordu (baba tarafı akrabalar) ben de tabi akşamki söylediklerimi söylemek zorunda kaldım. Sonuçta insan korkuyor yani elinden bir şey de gelmez orda savunmasızdım. Aynı söylediklerimi söylemek zorunda kaldım. Ordaki jandarma kendilerinin tanıdığı sık sık gidip geldiği komutanın falan odasına girdiler bir şeyler konuştular falan sonra benim ifademi aldılar. Ben ifademi verdim orda savcı da çok araştırmacı bir tipi yoktu "ne oldu" falan diye sordu. Ben de söyledim kimse yoktu zaten olayın üstüne ikinci gün daha neyin ne olduğunu insan düşünemiyor o anda. Söylediklerinin seni nereye

götüreceğini bilemiyorsun ne olduğunu düşünemiyorsun o onda. O yüzden yine aynı şeyleri orda da söyledim (kazayla yaptı babam demiş). Sonradan çok pişman oldum. Keşke doğru şeyler anlatsaydım...” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

4.9.3. Bakım Krizi: Çocukların Baba Tarafı Akrabalar Tarafından Alıkonulması

Bir ebeveyn diğerini öldürdüğünde çocuklar bağlanma figürleri ve doğrudan yaşam sürdükleri çevreyi içeren çoklu kayıpla yüzleşir. Bu karmaşık durumda potansiyel olarak yeni yaşam düzenlemeleri ve failin ailesiyle bağlantı kurmak gibi kararlar alınmaktadır. Kültürel arka plan, cinayet anına tanık olup olmama, fail ve mağdur aileleri arasındaki çatışmanın olma durumu gibi unsurlar koruyucu ya da risk faktörleri olabilir (Alisic ve arkadaşları; 2015). Cinayetin hemen ardından gerçekleşen aileler arası çatışmalar çocuğu oldukça etkilemektedir.

Cinayet annenin kaybı ile yas sürecini getirirken cinayet sonrası krize neden olabilecek unsurlarla çalışmada cinayetin hemen ardından çocukla temas kurma ve çocuğu güvendiği kimselerle buluşturma oldukça önemlidir. Yapılan çalışmalar cinayet sonrası vakit kaybetmeksizin çocuğu güvendiği kimselerle buluşturmanın çocukların iyileşme sürecini oldukça hızlandırdığını ifade etse de; araştırma kapsamındaki çocukların hepsinin cinayet sonrası “karmaşa”nın içinde olduğu söylenebilmektedir. Cinayetin hemen ardından annesiz ve babasız kalan çocuklar anne ve baba tarafı akrabaların çekişmeleri arasında kaybolmakta ve çocuğun görüşleri ve gerçekte kimle kalmak istediği akrabalar tarafından göz ardı edilmektedir. Bu süreçte çoğunlukla profesyonel destek almayan aileler ciddi krizler yaşamaktadır. Çocuklar cinayetin hemen ardından baba tarafı akrabalar tarafından kaçırılma girişimleri, alıkonulma gibi travmalar da yaşayabilmektedir. Bu süreçte büyük kız çocukları annelik rolleri alarak kardeşlerinin baba tarafı akrabalar tarafından alıkonulmasını engellemeye çalışmıştır:

“Ben onları beklerken üvey annesi babamın gitmeyeceksin anneannenin kentine dedi. Ben de gidicem dedim sen mi bakıcan bana dedim. Zaten o hasta. Amcasının çocukları var. Tanıdığım kadarıyla hiçbirisi de bize bakacak boyutta değil biz orda tek başımıza kalıcaz öyle istiyorlar. Çünkü buraya gelirken diyorlar ki çıkıp gelince bizi alamayacak biz istemeyeceğiz (babasını kastediyor). Orda olsaydı istedikleri gibi yönetebileceklerdi bizi; “burada kalacaksın” dedi onun ailesi ben de kalmayacağım dedim. Biz hani istiyorlar ki babamıza düşman olmayalım; gözümüzün önünde bu kadar olay oldu. Beni yönetemeyeceklerini biliyorlar ve kardeşimi yönetemeyeceklerini de biliyorlar! Küçük kardeşimi istedikleri gibi anlatabilirler ona. Zaten özellikle onu istiyorlardı “siz gidin onu bırakın” diyorlardı bırakmadım “neden bırakayım. O benim emanetim!” dedim aldım; elinden çektim. O benim çocuğum yani; üvey babaannem Yankı’yı da kucağına almıştı. Ben koştura koştura eve gittim hepsinin elinden kurtuldum. Ailemin (anne tarafı akrabalar) geldiğini gördüm sarıldım ağlamaya başladım. Bacağının arasına almış Yankı’yı; tutmuş sarmış iyice vermiyorlar. Üvey babaannesi ve amcasının çocukları falan bütün köy evin içinde onlarla tartışmaya girmişler. Onlar üç kişi sadece. Erkek kardeşimi arabaya

bindirdim sonra ben onu da çektim elinden vermedi ilk başta dedim biraaakk... Kardeşim de ağlamaya başladı zaten. Çektim aldım kucağıma onu da vermedim. Kendim koştura koştura arabaya bindik falan. Ayağımda terlik, üzerimde eşofmanlarla geldim. Hiçbir şeyimiz yoktu soğukta. Koştur koştur geldik. Bi baktık lastikleri patlatmışlar gitmiyor araba; önümüzü kestiler. Jandarma yoktu. Savcıcı arıyorlarmış savcı diyormuş ki “ikametgâhlarından ayırlamaz çocuklar” diyormuş. Bizim hiçbir şeyde de fikrimiz sorulmuyor zaten. Ondan sonrasında jandarmayı aradık jandarma komutanı geldi dedi ki “gönderin” dedi. Sonra 10-15 günlüğüne çıktık aradılar gelicez çocukları alıcaz diye. Bizi kaçırdılar kaç defa orda. Götürdüler nenemler geldiklerinde bizi bulamasınlar diye. Biz o sürede hep korkuyla yaşadık yani rüyalarım artık rüyalarım bile öyleydi; oraya gitmekten o kadar çok korkuyordum ki. Sonra lastikleri yaptırdık bir gün gecikmeli olarak gittik annemin cenazesine” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“... Amcaları emniyete gelmiş çocuklar biz amcalarımızla gitmiycez diyince 4-5 kere çocuk teslim belgeleri yırtılmış. Sonra ben geldim cenaze evine sonra o da ayrı bir olay. Bir olay var evde bir şey olduğu belli. Gittik böyle kalabalığı açarak arabayla girdik; meğer amcaları götürmek istiyor. Çocuklar evde kalan eşyalarını almak için eve uğruyorlar ama amcaları zorla almaya çalışıyor çocukları. Sonra ben gittim “siz onları alamazsınız ne yapacaklar sizin yanınızda?”. Bir de öldüren kendi kardeşleri değilmiş gibi. Bi de durum çok garipti; iletişim problemleri var zaten neyi nasıl söyleceklerini bilmiyorlar. Adam da ameliyat olmuş; üç gün önce kalçasından çok önemli bir ameliyat ona rağmen böyle çocukları almaya geliyor. İnsan ister istemez şey diye düşünüyor “acaba çocuklara beyinlerine farklı bir şey mi empoze edecekler?” Bizden almalarını istemiyorlar altı üstü yarın cenaze olacak. Sonra ben bayağı bir olaylı oldu; orda çocukları arabaya bindirmiş! İndirdim çocukları; belge varmış işte çocukları aldığımızı dair. Tehdit ediyor gibi oldum “bakın çocukları vermezseniz cidden daha fazla şeyle uğraşmak zorunda kalıcaz; zaten başımıza birçok şey geldi. Polisi ararım hiçbir yere gidemezsiniz!” dedim. Bizim de akrabalarımız vardı arabaların etrafını kapatmışlar; kendi arabalarını çıkamasınlar diye ama ısrarla kitli kapı açmıyorlar çocuklar çıkamasın diye. Sonra işte ben öyle biraz şey yapınca çıkamayacağını anlayınca ben dedim işte “ne yapmaya çalışıyorsunuz bana bir anlatın?! Çocukların sizle gelmesinin hiçbir mantığı yok acıyı da yaşamalılar Şimdi oraya gidecekler çocukların yapacakları hiçbir şey yok” dedim(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Çocukların cinayet sonrası failin akrabaları tarafından bakım verileceği durumlar olabilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanların tarafından yasın ve ölümle yüzleşmenin önemli bir boyutu olan çocukların annenin cenazesine katılmasının önemini buna izin vermeyecek olan kişilere açıklaması gerekmektedir. Cenaze törenine katılmak çocuklar açısından koruyucu bir faktör olarak ele alınmaktadır (Alisic ve diğerleri; 2015)

4.9.4. Cinayet Krizi Sebebiyle Diğer Çocukların Cesetle Karşılaşması

Çocukların ve geride kalan aile üyelerinin cinayetin hemen ardından sosyal hizmet uzmanı ile buluşturulması; çocuğun kararları doğrultusunda çocuğun güven duyduğu aile üyelerinin yanına yerleştirilebilmesi çocuk açısından oldukça önemlidir. Cinayetin hemen ardından sürecin hem kolluk hem de sosyal hizmet uzmanları tarafından oldukça planlı ve dikkatli olarak birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Aksi durumlarda cinayet sonrası geride kalan

çocukların başka travmalar yaşamasına engel olunamamaktır. Aşağıda ele alınan olguda jandarmanın evdeki tek ebeveyni tanık olarak götürmeye çalışması çocukların karmaşa esnasında ölen kadının bedeni ile karşılaşmasına neden olmuştur:

“Şimdi ilk başta jandarmanın ilk günkü olayda izin vermemesi! Tamam ben ordayım olaya tanık olmadığının iknası içindeyim evde tek ben varım hani o süreçte hani ben nereye kaçabilirim?! Bayan olarak izin verebilirdi mesela çocukları ordan toplayıp da evden uzaklaştırmaya çocukların o cesedi görmesi; halen ben çoğu zaman kızarım kendime zaman zaman işte gelen jandarmalara çok sinirlenirim. Çünkü o olaydan dolayı çocuklar cesedi gördüğü için çok zorlu bir süreçten geçtik. Jandarmanın biraz olaya soğuk bakması; hani çocuklar açısından hani çocukları gördü hepsi yaşıyor orda. Çocukları toparlayıp komşuya bile bırakmama izin vermediler; jandarma tanıdık çıkınca müsaade ettiler. Mesela komşuya değil de kendi daireme indirmeme de izin verebilirlerdi. Alelacele aldılar ve çocuklar sabah evde kimse olmadığı için savunmasız olarak o olayları yaşadı, gördü. Gerçekten o konuda çok sıkıntılı süreçten geçtik. Oğlum bir hafta hafıza kaybı yaşadı o süreçte beni tanımadı; sabah kalktım okula göndercem boş boş bakıyor hani benden korkuyor, kenara kenara çekiliyor yataкта. Zaten “sen kimsin?” deyince orda elim ayağım tutuldu ömrümden bir on yıl gitti yani hani diyor ya bir günde on yılı nasıl geçirirsin gerçekten öyle bir on yılım daha gitti. Yani aklım başımdan gitti; eşimi aradım geldi; hastaneye götürdük. Doktorun dediği yaşadığı travmalardan kaynaklı ağır bir depresyon geçirmiş bu da beyne etki etmiş, geçici dedi; bir ilaç verdi psikolojik tedavi gördü böyle bir süreçten sonra yavaş yavaş ama işte çok zor oldu. İşte hani u sayıları görmüyor; dersleri hatırlamıyor, hiçbir şey hatırlamıyor. Beyin bomboş hani yeni doğan bebek gibi. Öğretmenleri ile bağlantıya geçtim; öğretmenlerin desteğiyle.. çoğu zaman okulda onunla beraber; “bu senin arkadaşın, bu senin öğretmenin”, resimlerle, albümlerle falan derken yani zar zor işte. Bir hafta çabaladık ama o bi haftada gerçekten çok psikolojik olarak çöküntüye uğradım hayatımda yaşadığım en ağır günlerdi yani o bir hafta benim için” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

4.9.5. Çocuklardan Anneyi Teşhis Etmesinin Beklenmesi

Çocukların ikincil travmalarından bir diğerini de hastane tarafından annenin teşhis edilmesinin beklenmesi oluşturmaktadır. Alisic ve diğerleri (2015) çocuğun annesinin bedenini cinayet sonrası görmesinin ölümü kabullenmeyi kolaylaştıracağı ve vedalaşmaya olanak tanıyacağını belirtmektedir. Çocuk annesinin bedeniyle son defa vedalaşmak isteyebilir fakat kadınların ölümünün “kendiliğinden” olmayışı; özellikle vurulma, yakılma ciddi darp gibi erkek şiddeti sonrası olması çocukların annesinin cesetleri ile karşılaşmalarında istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Bu risklerin hastane personelleri tarafından göz önüne alınması ve annenin cesedi ile karşılaştırılmadan önce çocukların ve çocuktan sorumlu büyüğün risklerle ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir:

“Büyük olan kaçtı öteki kız da (15) tarla işine gitmiş çalışmaktaymış olay esnasında. Tarla işine gitmiş. Sonradan onları tarlayı, başlarındaki kişileri aramışlar. Hastaneden annesini teşhis etmesini istemişler; ölüsünü göstermişler işte. Küçük kız (15) öyle görüyor” (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Aşağıda 17 makalenin derinlemesine incelenerek elde edilen bilgilere göre (Alisic ve diğerleri; 2015) çocuklar için aile içi cinayet sonrası çeşitli potansiyel riskler ve koruyucu faktörler aşağıdaki çizelgede ele alınmaktadır.

Çizelge 10: Cinayet Sonrası Geride Kalan Çocuklar Açısından Sistemantik Derleme Makalelerinden Elde Edilen Koruyucu Faktörler ve Risk Faktörleri (Alisic, 2015)

Travma Öncesi	Risk Faktörü ve Koruyucu Faktörler?
Çocuğun Özellikleri	
Çocuğun yaşı/gelişimsel basamağı	Yaş gruplarına göre farklı incinebilirlik
Çocuğun cinsiyeti	Kız çocukları post –travmatik stres konusunda daha riskli
Çocuğun etnik kökeni	Azınlık çocuklar açısından risk faktörü
Aile Özellikleri	
Etnik köken ve ailenin kültürü	Belirli kültürel normlarla ilişkili riskler
Olay öncesi aile içi şiddet/istismar/çocuğun istismarı	Risk faktörü
Ebeveynin madde kullanımı	Risk faktörü
Stabil olmayan yaşam çevreleri	Risk faktörü
Finansal güçlükler	Risk faktörü
Cinayete ilişkin Özellikler	
Failin ve mağdurun cinsiyet ve ebeveyn rolü	Belirsiz
Fail tarafından gerçekleşen intihar?	Risk faktörü
Çocuğun olaya yakınlık durumu	Risk faktörü
Çocuğun cinayeti önlemeye çalışma durumu	Belirsiz (suçluluk duyguları risk faktörüdür)
Çocuğa saldırılma durumu	Risk faktörü
Krize Müdahale özellikleri	
Çocuğa ne zaman ve ne söylendiği	Yanlış bilgilendirme risk faktörüdür
Çocuğun ilk psikolojik değerlendirme ve müdahalesi	Koruyucu faktör
Çocuğun fotoğraflar gibi ölen kişiye ait nesnelere sahip olması	Koruyucu faktör
Geniş hizmetler/yardım varlığı; finansal ve uygulamalı	Koruyucu faktör
Vedaya ilişkin özellikler	
Çocuğa annenin bedeninin gösterilmesine izin verilmesi	Koruyucu faktör
Çocuğun cenazeye katılması	Koruyucu faktör
Travma Sonrası	

Yerleştirme Özellikleri	
Mağdurun ya da failin ailesine yerleştirme	Belirsiz
Bakımverenlerin ruh sağlığı/bağlanma/tepkileri	Bakımverenlerin stresi risk faktörü olarak görülmektedir
Cinayetle, mağdur ve fail hakkında özgürce konuşabilme	Koruyucu faktör
Yerleştirmede başarısızlık/bakımverenin değişimi	Risk faktörü
Kardeşlerin ayrı olması	Risk faktörü
Çocukların baş etme stratejileri	
Destekleyici kişilerle bağlantı kurma	Koruyucu faktör
Meşgul olma	Belirsiz
Ritüelleri kullanma	Koruyucu faktör
Dini inançlar geliştirme	Belirsiz
İnkâr/önyargı	Risk faktörü
Ruh Sağlığı Bakımı Özellikleri	
Çocukların semptomlarının bakımverenler tarafından kabul edilmesi ve ruh sağlığı hizmetleri tarafından çocuğun takip edilmesi	Koruyucu faktör
Çocuğun ve ailenin ruh sağlığı bakımı alma durumu	Koruyucu faktör
Bakım süresi ve türü	Belirsiz
Destek yapısı	
Mağdur ve failin aileleri arasındaki çatışmalar	Risk faktörü
Yerleştirme dışındaki sosyal çevre	Koruyucu faktör
Finansal güçlükler/diğer yaşam olayları (destek kişilerinin hastalığı)	Risk faktörü

4.10. ÇOCUKLARIN OLAY SONRASI YAŞADIKLARI DURUMLAR

Birleşmiş Milletlere göre her yıl yarım milyon insan öldürme suçunun mağduru olmaktadır. Lewandowski ve diğerleri (2004) dünya genelinde her yıl 55.000 çocuğun yakın partner cinayeti sonrasın yas sürecinde olduğunu ifade etmektedir. Yazar yalnızca ABD’de her yıl 3300 çocuğun cinayetten etkilendiğini tahmin etmektedir. Ferrara ve diğerlerinin (2015) İtalya’da yaptığı çalışmaya göre; 319 kadın cinayetinin 209’unun kadının evinde gerçekleştiği, son üç yılda şiddete maruz kalarak yaşamını yitiren kadınların çocuklarının toplam sayısı 417 olduğu; bunlardan 180’inin küçük çocuklardan oluştuğu bilgisi alınmıştır. Çocukların 52’siyse olay anına birebir tanık olmuştur.

Türkiye’de ise 2015-2016 yılları arasında yalnızca 475 çocuğun cinayet sebebiyle annesini yitirdiği bulunmuştur; son 15 yılda gerçekleşen kadın cinayetleri göz önüne alındığında son 15 yılda yaklaşık 3.000 çocuğun cinayetten etkilendiğini söylemek mümkündür (Karataş ve Erükçü Akbaş, 2017).

Çizelge 11: Çocuklar Açısından Travma Öncesi, Esnası ve Sonrası Risk Faktörleri

Travma Öncesi Risk Faktörleri		Travma esnasındaki risk faktörleri		Travma sonrası risk faktörleri	
Aile içi şiddet		Cinayet anına doğrudan maruz kalma		Bakımverenlerin stresi	
Aile stresörleri		Yanlış bilgilendirilme		Akrabalar arasındaki çatışmalar	
		Kaos ve güvensizlik		Baba ile problematik iletişim	
				Ruh sağlığı bakımı eksikliği	
↑ ↓		↑ ↓		↑ ↓	
Psikolojik (PTSB, Travmatik yas)	Sosyal (bağlanma sorunları)	Fiziksel (kilo değişimler, astım)		Akademik (okul performansında düşme)	

Kavramsal Model: Çocuklar Açısından Ebeveyn Yakın Partner Cinayeti Sonrası Anahtar Risk Faktörleri (Alisic, 2015)

Bu bölümde çocukların deneyimlerine (14-18 yaş arasındaki çocuklar), cinayet olayı olduğunda henüz çocuk olan bakımveren kardeşlerin deneyimlerine ve cinayet sonrası en az bir çocuğun (4-18) bakımını üstlenen bakımveren yetişkin akrabalarından edinilen çocuklara dair edinilen bilgilere dayanarak analizler gerçekleştirilmiştir. Bunun amacı cinayetin çocuklara (4-18) olan etkisini daha ayrıntılı olarak ayrı bir çerçevede ele almaktır. Aşağıda yer alan başlıkta bakımveren akrabalarla yapılan görüşmelerde edinilen 4-18 yaş arasındaki 25 çocukla ilgili, 14-18 yaş arasında 6 çocukla ilgili ve olay olduğunda çocuk olan 3 bakımveren kardeşle ilgili olmak üzere toplamda 34 çocukla ilgili edinilen bilgiler ışığında analizler gerçekleştirilmiştir.

Cinayet yaşandığında 18 yaşından büyük olan bakımveren kardeşlerin deneyimleri ise ayrı başlıkta ele alınmıştır. Anne kaybının her yaşta nasıl etkileyebileceğine ilişkin bir çerçeve oluşturmak araştırma kapsamında önemli bulunmaktadır. Bu nedenle çocukluk deneyimi ile gençlik deneyimleri birbirinden ayrılmıştır.

4.10.1. Çocukların Annelerinin Ölümünü Öğrenme Biçimi

Baba şiddeti sebebiyle annesini yitiren çocukların bir kısmı cinayet anına tanık olsalar da annelerinin yaşama ihtimaline inanmak istemektedir. Cinayet anına tanık olan ve tanık olmayan çocuklara genellikle yakın çevre tarafından annenin ölümü ile ilgili bilgi verilmektedir. Ölüm haberinin verildiği ilk an, çocukların ölümü anlamlandırması, duygusal tepki geliştirmesi ve yas sürecinin başlaması açısından oldukça kritiktir. Bu nedenle ölüm haberinin verilisinin profesyoneller ya da bilinçli bakımverenler eşliğinde verilmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında çocuklara annenin öldüğü bilgisini aktaran kişilerin ilk etapta çocuğa annenin ölümü ile ilgili doğru bilgi vermediği olayın iş ya da trafik kazası olduğunu söylediği görülmektedir:

“Küçük kardeşlerime (5 ve 7 yaş kız) olayı belediye çocuk korumada çalışan müdür söyledi; sahte rapor çıkartıp “annen trafik kazasında öldü” dediler küçük kardeşlerime. Küçük kardeşlerim olayın aslını 2-3 yıl sonra öğrendi ve bize çok kızdılar doğruyu söylemediğimiz için. Onlar için kötü bir süreç oldu; bize çok öfkeleniler ve bir müddet konuşmadılar bizimle” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Başta şey demişlerdi iş kazası gibi bir şey demişlerdi. O zaman zaten hani bir an ne yapacağımı bilememiştim arabanın önüne atlıyorum...Kabullenememişken... onu bir anda söylemediler yoğun bakımdayken sosyal hizmetler söylediler ama ondan öncesinde benim arkadaşım vardı zaten o söylemişti annemin bıçaklandığını. Kendime bir şeylere hazırlamıştım ama beklemiyordum; hani hep geri gelmesini bekliyordum. Orda kız yurdu vesaire vardı oraya gitmiştik; orda söylemişlerdi. Bilmiyorum çok hatırlayamıyorum ama o yaptı diye söylemişlerdi. Ben bildiğim için zaten çok büyük bir tepki göstermedim. O süre zarfında da bir tanıdığımız var demiştim ya onda kalıyorduk; yalnız kalmıyorduk hiçbir şekilde. O öğrenmişti falan gece ağlıyordu ondan sonra beni uyandırdılar söylediler. Ben kaldım hani hiçbir şey yapamadım bağıramadım çağıramadım sadece kaldım şoktaydım böyle bir şey beklemiyordum. İki damla göz yaşı aktı sadece gözümünden...”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

Gerek küçük gerekse büyük çocuklara ölüm haberini verme konusunda çocuğun arkadaşlarından, çocuğa ikincil derecede uzaklıkta olan akrabalarından, ilgisiz kişilerden daha hızlı davranmak gerekmektedir. Çocuğa ölüm haberini güvendiği bir kişinin veya bir profesyonelin iletmesi oldukça kritiktir. Çocukların ölüm haberini almada yasın kültürel boyutunu oluşturan ağıt, yakarış, bağrıış ve zılgıtın olduğu ortamda almaması; haberin sessiz bir ortamda çocuğa şefkat gösterebilecek bir yakını ya da profesyonel tarafından verilmesi; çocuğun duygularının ifadesinin desteklenmesi; çocuğa katılacağı cenaze süreçleri ile ilgili bilgi verilmesi gereklidir. Baba şiddeti sonrası yaşamını yitiren kadınların çocukları hem babasını hem de annesini farklı biçimlerde yitirdiği için haberi öğrenmesinin hemen ardından nerde kalacağı, eğitimine devam edip etmeyeceği gibi kendi yaşamları için oldukça elzem

olan birtakım sorular yöneltebilmektedir; bu nedenle çocuğa muhtemel bakımla ilgili bilgi verilmeli ve günlük yaşam rutinlerinin destekleneceğini ifade edilmelidir.

Çocuklara ölümün ne olduğuna ilişkin bilgi verme aşamasında; çocuğun yaş aralığının dikkate alınması gerekmektedir. 5 yaş üstü çocuklarda ölüm kavrayışı gelişmiştir; ölümün doğasına ilişkin bilgi küçük çocuklara da verilmelidir. Bu süreçte ölümlerin nefes almadığı, yemek yemediği, konuşmadığı, hayatta olan insanlardan farklılaştığı ifade edilebilir. Kültürel olarak yapılan hatalardan birini çocuğa ölen kişinin “uyuduğunu söylemek” oluşturmaktadır. Çocuklara ölen kişilerin uyuduğunun söylenmesi ölüm kavrayışı gelişmeyen çocukların uyuyan kişinin uyanacağına ve her şeyin eskisi gibi olacağına dair bir algılayış geliştirmesine sebep olabilir. Buna ek olarak küçük çocuklara ölen kişinin cennete gittiği gibi çocuğun algılamasını zorlaştıracak soyut birtakım söylemlerden kaçınılmalı; çocukta ölen yakınının geri geleceğine ilişkin beklentiler oluşturulmamalıdır. Araştırma kapsamında olan ve annesinin cenazesine katılan küçük çocuklardan bazıları (3-5 yaş) annesinin mezardan kalkıp geleceğine ilişkin fikir geliştirebilmektedir; bu nedenle çocuklara ölümün geri dönüşü olmayan bir süreç olduğu bilgisi verilmelidir.

Baba şiddeti sonrası yaşamını yitiren kadınların çocuklarına yönelik ölüm haberinin verilme şekli genellikle olumsuz ve ne yazık ki genellikle ilk etapta çocuğun kandırılması şeklinde gerçekleşmektedir; çocukların bu süreçte aldığı profesyonel destek oldukça sınırlıdır ve çocukları yakınları tarafından oldukça rahatsız edici söylemlerle annelerinin öldüğünü öğrenmektedir:

“İnanmadım zaten; dayımı aradım dedim ki, böyle bir mucize bekliyorum, ne bileyim, görmedim ya ben, kendi gözümlle görmediğim için inanamıyordum! O kadar ya diyorum “bunlar manyaklar, kesin annemi canlı canlı gömmüşlerdir”. Bunu bile düşündüm, dayımı aradım dedim ki “dayı siz annemin öldüğünden emin misiniz?” Dedi ki dayım, otopsi yapıyorlar ya! Annenin bedenini yardılar, otopsi yaptılar diyor. Senin annenin o otopside sonradan canlıysa bile canlı olma ihtimali yok diyor! Bu da bunu bu şekilde söylüyor dayım!”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Büyük kız başka birine kaçtığı için (18) ona söylememiştik; anneni öldürdü dememiştik “annen hastanede...” dedik ona biz. “Annemi babam vurmuş ama hastanede yoğun bakımda” dedik; öyle geçirdik biz söyletmedik. Burdaki kişilere de tembihledik. Okuldan kavgalı olduğu bir arkadaşı demiş telefonda “annenin başını yedin!” Mesaj atmış ona bizim burdan biri, kız arkadaşının biri. Öyle diyince “annem öldü mü dayı?” dedi. O da “hayır kızım” dedi; Sema’yı da konuşturduk “annem ölmedi yoğun bakımda ama babanı hapse aldılar” dedi”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Bazı olgularda ölüm haberinin verilme şekli ile ilgili çevredeki kişilerin doğru bilgi vermemesi durumu söz konusu olabilmektedir. Her ne kadar çevredeki kişiler; annesini

kaybeden çocukların üzülmelerinin ya da şoka girmesinin ertelenmesi için ölüm haberini doğrudan iletmese ve çarptırma da (hastalık ya da doğum günü gibi) bireyler bu bilginin gerçek olmadığını hemen kavrayabilmekte ve gerçeğin ne olduğu ile ilgili ciddi kaygı duymaktadır:

“Annemi kaybettikten sonra bana hiçbir şey söylemediler. Ben okuldaydım; halk oyunları kursum vardı benim. Okuldan çıktık oraya gidecektik, öğle yemeği için çiğ köfteciye girmiştik arkadaşla. Orda iki tane hizmetli geldi, adımı söyleyip “burda mı onu müdür çağırıyor” dediler. Ben dışarı çıktım arkadaşımın babası gelmiş, müdür falan da bekliyorlardı herkes. Hadi eve gidiyoruz dedi arkadaşımın babası, ben “şeyy neden bizim kursumuz vardı” dedim. Arkadaşımın da küçük bir kardeşi vardı yeni doğdu o da “Hadi onun doğum günü bugün!” dediler. O da çok küçük, ben de yalan söylüyorsunuz kesin bir şey oldu dedim. Okulda da sırtıma bir ağrı gibi bir şey girmişti onların tam vefat ettiği saatlerde. Ondan sonra eve getirdiler ablam geldi “gel köye gidiyoruz” dedi. Sonra arabaya bindik “annem nerde dedem nerde??” falan dedim. “Onlar arkadan gelecek dediler” Köye giderken “İlkay sana bir şey söyleyicem ama sakın üzülme” dedi ablam. Ben de “ne var abla?” dedim, herkes ağlıyor. Ondan sonra “annemiz melek oldu” dedi. Ben nasıl oldu dedim (ağlıyor). “O öldürdü...” dedi (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

4.10.2.Yas Süreci: Annenin Ölümünün Kabulünün Zorluğu

D. Black ve Kaplan (1988) çocukların anne kaybının hemen ardından failin intiharı, hapsi gibi sebeplerle acilen yer değiştirdiğini bildirmektedir. Aktif yas çocukların yaşamlarındaki bu karışıklık sebebiyle ertelenebilmektedir veya çocukların yaşamlarındaki doğal destek unsurları olayın korkutuculuğu karşısında şaşkına dönmüş olabilmektedir. Çocuklar doğal destek unsurlarının şaşkınlığı ve yas süreci sebebiyle kendi yaşadıklarını paylaşma konusunda hassas olabilir.Çünkü çocuğun öyküsü, yaşadıkları dinleyen kişide çocuğa kendisinin sessiz kalmasına mecbur bırakacak korku, öfke, üzüntü ve utanç gibi öğeleri içereceği için acı vericidir. Yazara göre çocuğun olayı anlatmayarak yaptığı bu bastırma süreci patolojik yas tepkilerinin oluşumunu artırmaktadır.

Yas sürecinin başarıyla tamamlanabilmesinin ilk adımını ölen kişinin öldüğüne dair kabul oluşturmaktadır; kişi yaşamının geri kalan sürecinde yitirilen kişinin artık olmadığını ve geri kalan yaşama onsuz devam edeceğinin bilincinde olmalıdır. Ölen kişinin öldüğüne inanmayan kişilerin ölen kişinin mezarına sık ziyaretler yapmasının ölümü kabullenme sürecinde kolaylaştırıcı olduğu bilinmektedir.

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların geride kalan çocukları yas sürecindeyken annelerinin ölümü ile ilgili ciddi kabullenme sorunları yaşamaktadır:

“Annemin öldüğünü kabullenmek çok zordu. Mesela sürekli halüsinasyon görüyordum, mesela yurttan bir hocam vardı; aynı anneme benziyordu. Onu görünce hep annem derdim. Ben onu tanıyıordum ama annemdi o benim, bana göre öyleydi.

Aşırı benziyordu; hocalardan en çok onu severdim. Beni o yurttan başka bir yurda vereceklerdi ben oturup intihar ettim “beni başka yurda vermeyin” diye. Kabullenemiyordum “benim annem ölmedi ki” derdim; onu sürekli anne olarak görüyordum. Onu sevgi saygım çok farklıydı; o da beni kızı gibi gördü. Hiçbir zaman beni terslemedi bana destek çıktı. Biraz da onun sayesinde oldu. Başka sorunlarla uğraşmaya başlayınca annemin öldüğünü kabullendim. Ve artık annem için intihar etmiyordum; oramı buramı kesmiyordum. Çünkü onu kabullenmiştim. Biraz da eşim kabullenmeme yardım etti ama sonra sorunlarımı öğrenince başıma kaktı(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

“Zaten afalladım hiç gitmemiş hiç öyle bir şey olmamış gibiydi. İnandıramadım kendimi halen de inanmıyor gibiyim. Bazen yüzünü hatırlamaya çalışıyorum bazen yüz ifadesini hatırlamıyorum çok zorrr. Bilmiyorum gerçekten o zamanki gülüşlerim dışındaki gülüşlerim, gülümsemem hiçbir şey aynı değil! Hiçbir zaman ordaki gibi mutlu olamıyorum. Gülüyorum ama boş boş hepsi. Sonrasında anneannemin yanına geldim. Zaten bayıldım falan farkında değildim hiçbir şeyin farkında değildim cidden. Evet vefat etti bunu biliyorsun ama kabullemiyor insan, istemediğimden belki de bunun böyle olmasını istemediğimden!! Asla kabullenemedim sürekli hatırlamaya çalışıyorum biraz da bu olaylar aklıma geliyor...” (Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

Yas tepkilerini ve sürecini belirleyen etmenlere bakıldığında kaybedilen kişinin kim olduğu, kişinin yitirdiği kişiyle ilişkisinin niteliği, kişinin nasıl yaşamını yitirdiği (normal ölüm, kaza, cinayet)buna ek olarak bireysel özellikleri (cinsiyet, duyguları ifade edebilme biçimi, kişinin baş etme biçimleri) gibi unsurların oldukça önemli olduğu söylenebilmektedir. Özellikle bu araştırma kapsamında da fark edildiği gibi kadınlar yas süreci sonrası duygularını daha çok ifade edebilme ve çevreyle paylaşabilme becerisine sahipken; annesini şiddet sebebiyle yitiren erkek evlatlar duygularını daha az göstermekte, olayı daha örtülü olarak anlatmaktadır. Bu nedenle yas süreci yaşayan erkeklerle çalışan ruh sağlığı profesyonellerinin erkeklerin duyguların dışı vurumunu desteklemesi gerekmektedir:

“Olay sonrası kız ve erkek çocukların tepkileri farklılaştı. Sema (15) mesela bu konuyu daha çok konuşmaya yatkın oldu. Haluk (15) olayın tamamına da tanık olduğu için olabilir çok fazla konuşmadı bu konuda. Hani bir şey anlatılacağı zaman. Mahkemede çok iyi konuştu ama onun dışında çok bu tür muhabbetlere girmedi ama onun dışında Haluk daha bir şey olmamış gibi davrandığı için onunla daha hızlı kaynaştık. Haluk ile çok daha hızlı kaynaştık”(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Cinayet sonrası geride kalan çocuklar annelerinin ölümünün hemen ardından cenaze sürecine dahil olmaktadır. Cenazenin morgdan alınması, defnedilmesi ve toplu yas tutma gibi süreçlere çocuklar dahil olmaktadır. Kültürel olarak yas tutan kişinin yalnız bırakılmaması gerektiğine dair inanç sebebiyle çocuklar çoğunlukla kalabalık ortamlara girmekte; fiziksel ve duygusal yas tepkileri geliştirmektedir:

“Yolda sakinleştirici iğne vurmuşlar emniyette çocuklar ağlayamıyorlardı ilk başta. Sadece konuşabiliyorlar ağlayamadılar ama her şeyi anlattılar biz taksiiyle bir saatlik

yolda gelirken. Halam da vardı işte o da soruyor halam onlara nasihatlerde bulunuyor sakın üzülmeyin, her şeyi doğrusuyla anlatın. Çünkü ifade vermeye gideceklerdi. Biraz biraz rahatladılar; direk anlattılar olayı sonra Haluk anlattı “ben evdeydim şu şekilde yaşandı sonra emniyete gittik böyle oldu” diye her şeyi anlattı. Sonra bize iğne vurdulara kadar çocuk her şeyi biliyordu. Eve geldiğimizde zaten ev tam bir kaos ortamı daha babaannem gelmemişti. Babaanneme şey demişler “ı bacağı kırılmış” demişler o şekilde getiriyorlardı söylememek için. Ama daha sonra geldikleri zaman söylemişler. Sadece bi saatlik zamanda biliyordu; buraya geldi zaten çocuklara sarılıp sabaha kadar ağlama. Bu üç katlı ev fulldü ve oturulacak hiçbir yer yoktu. Hiçbir oda kalmamıştı. Bu işte balkonlara her yere halılar serdik herkes o şekilde oturdu. Çok kalabalıktı kimse gitmedi sabaha kadar herkes yas ettiler üzüntülerini...”(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Buna ek olarak çocukların bir bölümü cenaze sürecinde taciz edici sorularla karşılaşabilmekte bu nedenle kalabalık ortamlara girmekten korkabilmektedir. Olayın nasıl olduğu; çocukların anneyi neden koruyamadığı gibi taciz edici ve suçluluk uyandırıcı soruların varlığı çocukların yas sürecinde yeniden yapılandırılması gereken çevre ile ilişkilerini sınırlandırmasına neden olmaktadır:

“Kadın geliyor çocuğu ondan korumak istiyorsun nasıl oldu anlatsanıza. Sanki annesi ölmemiş gibi, bir de normal bir ölüm de değil. Zaten o yüzden korku oluştu çocuklarda bir iki ay boyunca hani eve gelen. Cenazeye baş sağolsuna gelenlerin de girmiyorlardı yanlarına sadece kapıyı açıp “hoş geldiniz” diyip gidiyorlardı. Çünkü soru sormalarından korkuyorlardı. O o günün travması bence. Ama sonra alıştılar...”(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Araştırma kapsamındaki bazı çocuklar can güvenliği sebebiyle mahkemeye ve cenazeye katılamadıklarını ifade etmektedir. Bu nedenle çocukların hem katılım hakkı engellenmiş olmak da hem de anneleri ile vedalaşmalarına olanak tanınmamış olmaktadır. Harris Hendriks ve arkadaşları (2002) ölüyü görmek ve yas seremonilerinin cinayet sonrası çocuklar için önemli olduğunu ve çocukların ihtiyaç ve arzularına göre planlanması gerektiğini ifade etmektedir.

“Annemin cenazesine can güvenliği sebebiyle katılamadım; babam cezaevinde abim beni vurabilir ondan dolayı yurttaydım; yurt izin vermedi. Yalvardım ama devlet izin vermedi çok kötü olur senin için abim bana zarar verir babanı cezaevine tıktın der diye” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Uzayan ve travmatik yas kayıptan altı ay sonra ölümün olduğuna inanmama, ayrılık stresi ve yaşamın anlamsızlığına olan inanç gibi durumları içermektedir. Bu bağlamda ölüm sonrası yerine getirilmesi gereken sekiz farklı görevden bahsedilmektedir (Goodman, 2004). Bu görevler; ölümü ve ölümün kalıcılığını kabullenme, ölümle ilgili duygusal tepkiler ve acı verici deneyimlerle baş etme, ölümle ilişkili değişen kişilik ve yaşama uyum sağlama, ölümle baş edebilmek için yeni ilişkiler kurma ve var olan ilişkileri derinleştirme, ileriye gitmenin aracı olarak aktivitelere katılma ve yeni ilişkilere yatırım, ölen kişiyle uygun bir bağlanma

yoluyla hatırlama, anma biçimleri oluşturma, ölümü anlamlandırma ve çocukluk ve ergenlikteki normal gelişimsel görevleri sürdürmedir.

Ruh sağlığı alanında çalışan meslek elemanları çocukların yas döneminde desteklenmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Çocuklar bu dönemde kayıp ve kayıpla ilişkili deneyimleri hakkında tekrar ve tekrar konuşmaya ihtiyaç duymaktadır. Çocuklara yönelik destekleyici kişi ve programlar yas sürecinde olan çocuklara sunulmalıdır (Spencer-Carver; 2008).

Yas sürecini zorlaştıran etmenler arasında kişilerin annelerini ya da yakınlarını normal ölüm ile yitirmemesi de yer almaktadır. Aşağıda bu konu ele alınmaktadır.

4.10.2.1. Ölümün Şeklini Kabullenememe

Annenin ölümünü kabullenme cinayet sonrası yalnızca çocukluk yaşta değil gençlik yaşamında da geride kalan tüm evlatları etkilemektedir. Yas sürecini zorlaştıran etmenlerden birini annenin ölümünün normal yolla olmaması ve bu nedenle ölümün şekline olan öfke oluşturmaktadır. Şiddet ve intihar; din, kültür ve sosyal beklentiler tarafından yargı atfedilmesi sebebiyle kaybı daha karmaşık hale getirebilmektedir (Bluestone, 1999; Cain, 2002; Wolfelt, 1996; akt. Spencer-Carver; 2008).

Annenin kronik bir rahatsızlık, yaşlılık vs. gibi unsurlar sebebiyle yaşamını yitirmemesi; ölümün baba tarafından gerçekleşen darp, boğma, yakma, silahla ateş etme gibi yaptığı eylem sonucu gerçekleşmesi çocukların yasın bir parçası olan “öfke ve kızgınlık” duygularını daha uzun ve sürekli yaşamasına neden olmaktadır. Harris Hendriks ve arkadaşlarının çalışmasında da (2002) ele alındığı gibi aile içi şiddetin doğal bir afetten daha yıkıcı etkileri bulunmaktadır ve her iki ebeveynini de aile içi şiddet sebebiyle kaybeden çocuklar savaş sebebiyle yaşamı darmadağın olmuş çocuklara benzer tepkiler göstermektedir:

“Allah kimseye de vermesin! Şöyle olsaydı daha iyi olurdu, ha kimse böyle bir şeyi tamam istemezdi bu söyleyeceğimi de kimse istemez ama kendi vadesiyle kendi eceliyle olmuş olsaydı şu durumdan daha çok iyiydi”(Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

“Teyzem yatağından yatarken kalp krizinden öldü, keşke diyoruz bizim annemiz de öyle ölseydi”(Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Çalışmada çocuklara ek olarak yakınına erkek şiddeti sebebiyle yitiren bakımverenlerin sıradan bir ölümü bile tercih edilebilir veya özenilir buldukları görülmektedir:

“Hasta olsa kaza yapsa yine hani bir şey olsa yine böyle bir şey olmaz ama bu aniden. Annesi halen içimde aynı acısı daha var diyordu. Hani hasta olsaydı kaza yapsaydı ama yine böyle olmazdı diyor ama”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

4.10.3. Çocukların Olay Sonrası Etkilenme Durumu

Çocukların ve Bakımveren kardeşlerin olay sonrası yaşadığı durumlara bakıldığında olayın hemen ardından yalnızca ruh sağlığının değil fiziksel sağlığın da kötüleşmeye başladığı dikkati çekmektedir. Geride kalan kişilerde nefes alma güçlükleri, titreme, psiko-somatik belirtilerden sayılabilecek mide ağrılarının yaşandığı bilgisi alınmıştır. Geride kalan çocukların cinayetin hemen ardından sık hastalandıkları alanyazında da vurgulanmaktadır (Harris-Hendriks ve diğerleri, 2002). Bu nedenle bakımverenler tarafından çocuklara yardımın bir boyutunu da çocukların fiziksel sağlığı ile ilgilenmek oluşturmaktadır:

“Hastaneye gittim; bu 12 ayda çok fazla hasta oldum. Hiç böyle olmazdım neden böyle oldum falan diye; onun sonrasında (annesini kaybettikten sonra) hastalıklarım ortaya çıktı midem ağrımaya başladı. Ne bileyim titriyorum falan bazen nefes alamıyorum belki şoka mı giriyorum kriz mi geçiriyorum. Doktora da gitmedim hiçbir kere” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Şekeri çıkmıştı 800’e kadar çıkmıştı. Annesi öldüğünde şekeri 800dü” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Cinayetin ardından çocukların bakımverenler tarafından ifade edilen davranışsal sorunları; hırçınlık, şiddete yönelme, kavga etme, sebepsiz ağlama gibi göstergelerdir:

“İşte nasıl diycem psikolojileri bozulmuştu; nasıll kavga ediyorlardı; rahat oturmuyorlardı. Ne anlatayım herkesle çatışıyorlardı, işte nasıl böyle anlarsın çocuğu. Ağlıyordu işte “anneanne bizi mezara all”. Çok çok üzüldü, çok üzüliyorlar. Bazen oturup ağlarlar, hiçbir şey olmamışken... işte elbiselerini kızımın elbiselerini ben koymuşum dolapta işte bir yeri ayarlamışım. Annem bunu giymişti, annem bununla düğüne gittik bunlarla parka gittik öyle. Derler bana “anneanne bu elbiseyi anne giydiği zaman biz alışveriş merkezine gittik”; işte şuraya gittik anıları var. Davranışları değişti olay sonrası hırçın, hırçın. Bir kelime ben konuştum mu hemen vurmaya kalkıyor; bu normal değil benim gözümde normal değil çünkü benim çocuklardan böyle görmedim...Oğlum “çok üşüdüm şu ısıtıcıyı yaklaştırm”. Gündüz kısıyorum çünkü okula gidiyorlar 40’a koyuyordum; bilmem ne söyledim uzanmışım burda geldi vurdu; niye vurduğunu bilmiyorum ben normal bilmiyorum. Saldırgan nasıl kötü değil ama baya birkaç hareket görüyorum normal değil”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

4.10.3.1. Post-Travmatik Stres Bozukluğu: Patoloji mi? Hayatta Kalma Tepkileri mi?

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde vurgulandığı gibi (Bkz: Bölüm 2.3.1) post travmatik stres bozukluğu özellikle cinayete tanık olan çocuklar için tekrar eden düşünceler, görüntüler, cinayet anının sesi, gece uykusuzlukları, uyku rahatsızlıkları, duygusal açıdan bağlanamama, kaygılı bağlanma, inkâr, olayın tekrarlamasına ilişkin korku, zayıf konsantrasyon ve zayıf akademik performansla ilişkilendirilmektedir. İlişkinin yakınlık derecesi ve şiddete olan mesafe çocuğun post-travmatik stres bozukluğunu riskini artıracabileceği çalışmalarda vurgulanmakta; post travmatik stres belirtileri ölüm hakkında stres yaratan sürekli düşünceler, tekrarlayan kâbuslar ve uyku bozuklukları, faaliyetlere azalan ilgi, insanlardan, mekânlardan

veya olan biteni hatırlatan şeylerden kaçınma, ayrılık duygusu, gelecek beklentisizliği, intikam arzuları, suçluluk, öfke patlamaları ve nabız kontrolünde düzensizliği içerebilmektedir.

Cinayetin çocukların ruh sağlığı üzerindeki en temel etkisini post-travmatik stres bozukluğu oluşturmaktadır. Travmatize olmuş çocukların %16'sında post-travmatik stres bozukluğu gelişmektedir. Bu oranlar travmanın türüne göre farklılaşmaktadır. Örneğin bıçakla yaralanma sonucu ölme ya da kaza sonucu ölme gibi. Cinayet sonrası geride kalan çocuklar açısından bu oranın %16'ların üstünde olduğu söylenebilmektedir. Buna ek olarak post-travmatik stres travmanın tek potansiyel sonucu olmayabilmektedir. Çocuklarda ayrılık anksiyetesi ve alan korkusu gelişebilmektedir. Çocukların travma olayı öncesi öyküsü ve mevcut çevre desteğinin olup olmadığı gibi risk ya da koruyucu faktörler yakın partner cinayeti sonrası geride kalan çocukların iyilik ve işlevsellik durumuna etki etmektedir (Alisic, ve arkadaşları; 2015)

Araştırma kapsamında görüşülen ya da bakımverenler tarafından hakkında bilgi alınan çocukların tamamının geçmişte post-travmatik stres bozukluğu belirtileri gösterdiği bilgisi alınmıştır. Özellikle olayın hemen ardından uyku sorunları ve kâbuslar; korku, akademik başarıda ciddi düşüş gibi unsurlar çocuklarda daha yaygın yaşanmaktaydı. Buna ek olarak araştırma kapsamında olaya tanık olan çocuklar olaya tanık olmayan çocuklara göre daha fazla post-travmatik stres bozukluğu belirtileri göstermektedir. Buna ek olarak yaşanan durumları bastırma sebebiyle hafızada güçlükler yaşandığı çocuklar tarafından bildirilmektedir:

“O olayların içinde kendimi kaybettim yani hatırlamıyorum çoğu şeyi zaten şuanda. Bu yaşadıklarımı hatırlıyorum ama düşüncelerimi hatırlamıyorum. Bazı yaşadığım şeyleri de hatırlamıyorum onun öncesinde. Beynimin bir bölümü silinmiş gibi neden olduğunu bilmiyorum. Bilmiyorum güzel şeyleri de hatırlamıyorum. Bazen söylüyorlar mesela bir şey söyleniyor ama ben ertesi gün söylenen şeylerin hepsini unutuyorum. Tekrar söylediğinde diyorum “sen bunu bana ne zaman söyledin duymadım”. Yani çözmiyorum hiç böyle olmazdım ben!. Hiç böyle olmazdım neden böyle oldum falan diye...” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaş)

Çocuklar için tehlike çanlarının çaldığı durumlardan bir tanesini olay sonrası halüsinasyon görme oluşturmaktadır. Bu nedenle olay sonrası psikoz tablosu gösteren çocukların muhakkak psikiyatri desteği alması gerekmektedir. Olaya tanık olan çocuklar açısından geçmişe dönme olarak ifade edilebilecek flashbacklerin yaşanması araştırma kapsamında da olaya tanık olan iki olguda görülmektedir:

“Halüsinasyonlar görüyordum. Sürekli babamın annemi öldürüşünü görüyordum anneme benzer bir kadın gördüğümde “bu kadın da annem gibi mi ölecek??” derdim” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

“İkide bir ruhları gelip duruyorlar korkmaya başlıyorum. Mesela yatarken bi kez görmüştüm annemin ruhunu böyle köyde yatıyordum sabah ezanı okunmaya başladı ben de uyandım her yer karanlıktı. Birden bi yerden ışık geldi bu ışık nerden diye baktım orda annem belirdi bembeyaz elinde bi tane kuran kitap bir de annem eşarp takmıyordu ama eşarbtı vardı. Gözlükleri vardı. Sonra anneme benzeyen bir kadın var burada dedim ablama, ablam da “İrem saçmalama annemiz öldü” dedi. O kadına bakıyorum, bana bakıyorum bu tarafa çeviriyorum o tarafa çeviriyor gidiyor. Ondan sonra sabah ezanı bitti birdenbire o ışık gitti bu sefer duvara baktım duvarda a’dan z’ye kadar alfabe vardı”(Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Aşağıda çocukların cinayet sonrası intihar girişimleri ele alınmıştır.

4.10.3.2. Çocukların Cinayet Sonrası İntihar Girişimleri

Çocukların başta bakımverenler ve çocukları takip eden ruh sağlığı profesyonelleri tarafından dikkatle izlenmesi gereken durumlardan birini de çocukların olay sonrası intihar girişimleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında çocukların önemli bir bölümü olay sonrası intihar girişimlerinde bulunmuştur. Çocuklar olay öncesi bazen aile içi şiddet sebebiyle de intihar girişimlerinde bulunabilmektedir (bkz: 4.5.4.4). Çocuklar tarafından intihar girişimleri araştırma kapsamında olayın ardından ölümün kabulü sürecinde gerçekleşebildiği gibi (bkz: bölüm 5.2.2); olayı takip eden ilk bir yıl içinde de söz konusu olabilmektedir. Özellikle intihara ilişkin soruların varlığı, kendine zarar verme davranışı ve hırçınlık gibi davranışsal problemlerin çocuklara yeni bakımveren kişiler tarafından gözlenmesi, değerlendirilmesi ve acilen psiko-sosyal desteğe başvurulması gerekmektedir:

“Ondan sonra ablam intihar etti böyle olaylar olduğu için 4-5 defa. Bu olayın hemen ardından da, bu olaylar geçtikten sonra da. İkide bir, bir sürü hap içiyordu; bileklerini kesiyordu kendisi. Ondan sonra ablamla konuştum seni kaybetmek istemiyorum dedim. Zaten her seferinde “senin için burdayım yoksa ben şuan hani ölmüştüm” diyip duruyor”(Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında; sh bildirimi yapılmıştır)

“Çocuk dalında uzman olan bir psikiyatri doktoruna götürdüm onu; çocuk alanında uzman olan doktor vardı. Araştırma hastanesinde onu götürdüm onu; şöyle çok hırçın davranıyordu kendi kardeşine bile hırçın davranıyordu; söz dinlemiyordu kendine zarar vermeye çalışıyordu. “Kendimi üçüncü kattan atıcam, balkondan atarsam ne olur teyze?” gibisinden sorular soruyordu bu olaydan 4-5 ay sonra yani olayın tamamen farkına varıp analiz ettikten sonra başladı. Baktım gittikçe kötüye gidiyor. Hadi gidelim dedim “ama ben deli değilim teyze ben niye gideyim” dedi. “Sadece hasta olan insanlar almıyor bu desteği artık günümüzde hasta olmayan insan da kendine destek alabiliyor” dedim” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

İlişkinin yakınlık derecesi psiko-sosyal destek alma ihtiyacını belirginleştirmektedir. Annenin ölümünü kabullenme sürecinde çocukların intihar girişimleri söz konusu olabilmektedir.

“Benim hayata bir bakışım yoktu; kendimi hep karamsar görüyordum. Ölmek istiyorum; “annem yok şimdi ben ne yapabilirim, kim bana bakabilir??” gibisinden. Psikiyatri tedavisi çok gördüm hastanede çok yattım. Çünkü çok kötüydim çünkü sürekli intihar ediyordum; babam benim hep kâbusum olmuştu. Gündüz uyuduğumda kâbusumdu; gece uyuduğumda kâbusumdu. Uyuyamıyordum ben psikiyatri tedavisi gördüm; ilaçlar artık bana mısın demiyordu. En sonunda hastaneye yatırdılar beni. Hastanede yattıktan sonra tedavi gördüm; Bakırköy’de yattım o zaman intihar etmişim. Yurtta herkes sevgilisine kaçardı; kimse ailesine gitmezdi ben her kaçtığımda annemin mezarlığına gidip intihar ediyordum. Mesela beni hocalarım arayıp ulaşamadığında mezara gelirlerdi, sürekli orda intihar ederdim. Gece yaralarına kadar mezarlıkta kalırdım, yataardım. Hiç korkum yoktu; şuan korkuyorum mezarlıklardan. Şuan korkuyorum gidemiyorum. O zaman nasıl bir düşünce bilmiyorum ben saatlerce mezarlığın üstünde yatıyordum ki annemi hissedeyim!” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Yukarıda ele alındığı gibi çocukların psiko-sosyal destek alması genellikle kendine zarar verme davranışı ve intihar girişimleri gibi ciddi psikolojik sorunların ardından almakta alınan psiko-sosyal destek ise terapötik değil daha çok psikofarmakolojik olmaktadır.

4.10.3.2.1. İntihardan Koruyucu Faktörler: Kardeşlerin Varlığı ve İntiharın Maliyeti

Araştırma kapsamında intihar girişimlerinin olduğu öğrenilen bir çocukla ilgili sosyal hizmet bildirimi yapılmıştır. Araştırma kapsamında çocukların intihar girişimlerinden vazgeçme nedenleri kardeşi kimsesiz bırakmak istememe ve bozulan ruh sağlığının maliyetlerinin fazla olması olarak bulunmuştur:

“İntihar girişimlerimi taa ki Bakırköy’e kadar. Aslında orda gerçek dünyayı öğrendim. Nasıl öğrendim biliyo musunuz? Orda kaldım; yan taraf erkekler diğer taraf kızlardı. Öksürüyorum kendi kendime o zaman sigara kullanmıyorum ordaki kızlar içiyordu. Ben orda otururken bakıyordum hareketleri çok farklı; sana saldırmaya çalışıyor senden bir şey istiyor. Ben orda yemek yiyemiyordum; kızın gözleri akıyordu böyle, ben ne kadar değişik bir insanım ben niye intihar ediyorum da buraya geliyorum?! Orda zihinsel engelli olan insanlar da vardı, kendinde olmayan insanlar. Beyin olarak hareket olarak çok farklı insanlar vardı. Ben onları görünce dedim “Allahım ben ne yapıyorum ben niye intihar ediyorum ki?! Zor durumda olan insanlar var düzelmek için can atıyorlar ve ben kendime neden zarar veriyorum.” Ben hastaneye gittiğimde bazen midemi yıkayamıyorlardı. Artık kendim yapıyordum hemşireden alıp mideme sokuyordum hortumu. O kadar öğrenmişim. Dedim ki artık yapmıycam beni buradan çıkarın dedim. Baktım orda herkes deli gözüyle baktıkları için bana da deli gözüyle bakıyorlar. Bakırköy benim için çok iyi oldu ondan sonra bıraktım intihar girişimini. Anneme özlem duyduğum için, onu kabullenemediğim için babamın yaptıklarını annemin hak ettmediğini düşündüğüm ve kabul edemediğim için intihar ediyordum” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

4.10.3.3. Çocukların Cinayet Sonrası Korkuları

Çalışmada daha önce vurgulandığı gibi çocuklar annesini şiddet sebebiyle yitirdikten hemen sonra babalarına ilişkin ciddi bir korku duymaktadır. Bunun en temel nedeni çocukların önemli bir kısmının annelerinin hayatta olduğu süre içerisinde tıpkı anneleri gibi kendilerinin de baba tarafından ölüm tehdidi almasıdır. Çocukların bir kısmı babalarının hapisshaneden

kaçma ihtimalinden korkmakta; yakalanamayan failer (1 olguda fail ülke dışına kaçmıştır ve yakalanamamıştır) başta çocuklar olmak üzere geride kalan bakımverenlerin kişisel güvenliğini tehdit etmekte ve korkularını artırmaktadır. Buna ek olarak çocuklar baba tarafı akrabalarına ilişkin olarak da korku duymaktadır:

“Anneannemler korkuyorlar karşı tarafın çocuklar falan da var bana bir şey yapar diye. Bazen onu da düşünüyorum bomboş duruyor olmaz cezasının bitmesini bekliyor olamaz; sürekli bir şey düşünüyordur. “Anneme bunları yaptı ya başka sevdiklerime de bunları yaparsa?!”. Zaten akrabalarımı da daha önce mahkemede falan tehdit etmişler. Zaten psikopat insanlar, abisi de birini öldürmüş sanırım, küfürler ediyorlar. Müebbet cezası yedi, bu yaptıklarınızı ödeticez size diyorlar. Mahkemeden sonra oldu zaten bunlar sonra tehdit etmeye başladılar. Mahkeme çıkışında bunları yaptılar”(Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

“Çocuklar korkarlar söylerler “ya bizi kaçırırsa bizi öldürecek annem gibi”; işte babaanneleri çağırıyor. Yazın servisle gidip geliyordu yazın istediler. Yürüyecekmiş “doktor ona söylemiş spor yap diyabet için”. Yürüyor babaannesi çağırıyor, dedim gittin mi habibe dedi yok gitmem. Dedim niye dedi “ya bizi oraya aldıysa; iyi davranır sonra babayı çağırarak bizi öldürecek” korkuyorlar çok korkuyorlar. Tedirginler babalarının gelmesine ilişkin; biz gelmez diyoruz. “Zaten geçer geçmez devlet onu tutuklar cezasını verir habibem öldürmez. Demem yani ölünceye kadar hapiste kalır demem! Devlet alır onu cezasını verir cezasını çekecek habibe siz korkmayın” derim”(Bakımveren Anneanne Merve ile görüşme, 51 yaşında)

“Hep yanımda yattı (14) odası var yatıramıyoruz çocuğum. Akşamları ben bu divanda yatıyorum. O, o divanda yatıyor. “Akşam bizi bekle” diyor, korkuları çok. Büyük kız (16) korkmuyor ama”(Bakımveren Anneanne İclal ile görüşme, 65 yaşında)

4.10.4. Bakımveren Kişilerle İlişkiler ve Uyum Güçlükleri

Harris Hendriks ve arkadaşları (2002) çocuklarla bağlanmaktan kaçınan akrabaların yanına yerleştirmenin çocukları olumsuz etkileyeceğini bildirmekte; bu akrabaların çocukları gönülsüz almış olabileceği veya kendilerini kısa süreli bakımverenler olarak görmüş olabilme ihtimalinin gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bakımverenlerin acil barınma ihtiyacının beklediklerinden daha uzun süreceğini bilmeli ve bakımın nasıl bir süreç olduğu sosyal hizmet uzmanları tarafından bakımverenlerle paylaşmalıdır.

Buna ek olarak Harris Hendriks ve arkadaşları (2002) cinayet sonrası çocukların durumu ile ilgili aşağıdaki uyarılarda bulunmaktadır:

- Bakımverenler ve çocuklar arasındaki iletişim sorunları ve terapötik desteğin yokluğu veya reddi durumu kötüleştirir.
- Bakımverenlerin sürekli değişimi, belirsiz ve kestirilemez yaşam tarzı işleri daha kötü yapabilmektedir.

- Travmatize olan ve yerinden olmuş çocuklar kendilerine bakımverenlere güvenmede ve bağlanmada sıkıntı yaşar ve yukarıda sözü edilen sorunları artırabilir
- Zamanla kendi yaşlarıyla başa çıkamayacak durumda olan ve böylece çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılamada güçlük yaşayan akrabaların yanına yerleştirme yapılmamalıdır.

Cinayet sonrası geride kalan çocuklara kimin bakımvermeye başlayacağı; uygun olan bakımveren kişilerle ilişkilerinin yeniden yapılandırılması sosyal hizmet uzmanlarının görevleri arasındadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanının yas sürecinde olan çocuğu destekleyebilecek bakımvereni belirlemesi gerekmektedir. Her ne kadar bakım sürecine karar vermede ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü etkin rol alsın ve sorumlu olsa da bazı durumlarda çocuklar için uygun bakımveren belirlenmiş olamamaktadır. Çocukların cinayet sonrası **sık yer değiştirmesi** bakımverenlerle olan ciddi uyum sorunlarına ya da uyumsuzluğa neden olan istismara işaret etmektedir:

“Biz şimdi nasıl konuştuk. Biz sabit kalsın istedik (15 yaş kız), bunun sorumluluğunu bir kişi üstlensin, burda kalsın dedik. İlk başlarda ay ay hafta hafta, ilk Esra’nın yanında durdu bu. Esra’nın yanında durunca anlaşılamadı yengesiyle, sonra yengesi “ben bakamıycam!” dedi. Ne bileyim ufak tefek şeyleri sorun yaptı gelin, ikisinde de vardı. Bizimkinin yaşı küçük akli ermiyor. İlk şeyde bakmak istemedi, sonra yengesine karşı çıkmaya laf söyleyince de “yenge bakamam yeter!” dedi. Büyük abisi aldı, azıcık onun yanında durdu. Orda da yapamadı yengesinin çocuklarıyla anlaşılamadı. Ondan sonra öbür yengelerinin yanlarına gitmeye başladı. Olmuyor sabit bir yerde olması gerekiyor. Buraya getirsem burda da ikisini bir ben zorlanıyorum. Bir de eniştesi var diye olmaz dedi erkek kardeşim, “biz alalım” dedi. En büyük abim onun yanında durdu, şimdi Esra’nın yanında duruyor bir ay falan oluyor. Şimdilik ufak tefek problemler oluyor ama onlar artık alıştılar birbirine. Şimdilik iyi 1 aydır Esra’nın yanında duruyorlar. İyi yani geçimleri iyi şimdilik...”(Bakımveren Kardeş Cemre Hanım ile Görüşme, 31 yaşında)

“Şöyle oldu ben gene aile iznine gelmişim o zaman yengemin evinde kalıyordum o zaman. Yengemin abisi vardı, bana tacize teşebbüs etti ve ben buna karşı çıktım. Abime o gün söz vermişim; o gün ben yurttan çıkacaktım; bitecekti tamamen yurtla işim. Abime söz verdim eve geldim; sonra yengemin abisi bana o hafta taciz uygulayınca zorla bir şeyleri isteyince ben abimi bırakıp gittim. Yengeme söyledim yengem inanmadı. “Sen yapmışsındır, iftira atıyorsun yuvamı bozmaya çalışıyorsun; abim öyle bir şey yapmaz” dedi. Kaldığım yurdun müdürünü aradım “abla tacize uğradım ben ne yapabilirim?” dedim. “Bavulunu topla gel, ben burada taksi parayı vericem” dedi. Abim benimle 3 ay konuşmadı, abime tacize uğradığımı söylemedim. Aradım abimi açmadı telefonumu abim...Bu yaşadıklarım evlilik kararlarımı çok etkiledi; çünkü yengemde kalamazdım süreç hızlandı gidecek yerim olmadığı için” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Çocuklar için uygun bakımverenin bulunamadığı durumlarda 18 yaşını dolduran ve ilkokuldan sonra okula gönderilmediği için yurttan kaldığı süreçte üniversite eğitime gidemeyen kız çocukları gidecek bir yeri olmadığı ve kadın sığınma evine de gitmek

istemediği için evlenme sürecini hızlandırdığını iletmektedir. Son dönemde ASPB tarafından yapılan 9 Şubat 2018 tarihli duyuruya göre devlet koruması altındaki çocukların iş buluncaya kadar yetiştirme yurtlarında kalabileceği, uzun süreli sigortaya tabi olana kadar çocukların yetiştirme yurtlarında kalmaya devam edebileceği bilgisi aktarılmaktadır. Araştırma kapsamında evlenmek durumunda kalan bir olgudaki gibi olumsuz yaşam deneyimlerinin yaşanmaması açısından bu karar oldukça olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ele alınacağı gibi çocuklar için olayın gerçekleştiği ve olayın bilindiği yerde yaşamaya devam etmenin ciddi zorlukları bulunsa da olay sonrası başka bir kente çok ani bir biçimde göç etmenin cinayet sonrası çocukların uyum sürecini zorlaştırdığı söylenebilmektedir. Yeni yaşama uyum sağlayabilmenin en temel öğelerinden birini kişinin geçmiş yaşamıyla ve geride bıraktığı kişilerle gerçek manada vedalaşabilmesi oluşturmaktadır. Bu nedenle çocukların olay sonrası terk edeceği yerde yaşayan arkadaşları, öğretmenleri, yakın sosyal çevre ile vedalaşmasına olanak tanınması gerekmektedir:

“Anneannem, dayım vesaire sordu nerde kalmak istediğimi. Ondan sonra zaten apar topar taşındık. Ordan buraya geldik her şey kaldı bir anda okulum, arkadaşlarım. Hayatımdaki düzen bir anda yok oldu bambaşka bir şeye geçiş yaptım. Alışamadım hala çok özliyorum o zamanları. Hala görüştüğüm arkadaşlarım var, eskiden yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi, şimdi çok uzak...”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

Araştırma kapsamında cinayet sonrası geride kalan çocukların uyum sürecini kolaylaştıran unsurlar arasında bakımvereninin daha önce çocuğa bakım verme deneyiminin oldukça önemli olduğu keşfedilmiştir. Bakım verme ve güven ilişkisinin anne hayatta iken kurulması anne yitirdikten sonra çocukların yeni yaşama uyumlarını ve iyileşme sürecini kolaylaştırmaktadır. Annesini yitirmeden önce bakımveren kişiyi yeteri kadar tanımayan çocuklar ciddi iletişimsel sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedir:

“İlk zamanlar tatile gelir gibi geldik, sonrasında sorunlarımız ortaya çıkmaya başladı sonra kavgalar ettik tartışmalar yaşadık çünkü hiçbirimiz birbirimize alışkın değildik. Biz uzaktaydık tatile gelirdik arada. Kimse birbirini tanımıyor insanlar birbirini tanımayınca huylarını bilmiyorsunuz, tartışmalarımız oldu. Bakımla ilgili sıkıntımız yok, ihtiyaçlarımız karşılanıyo ne kadar şey olsa da maddi durumu çok iyi değil ama sıkıntılar manevi yönden sıkıntılar maddi değil. Bazen istenmiyormuşuz gibi hissedebiliyorum ben ya da sıkılıyorlar bizden hani. Artık bizi istemiyorlarmış gibi hissedebiliyorum ben belki benim hissim bu ama öyle hissediyorum. Öyle fazla çabuk atlatıldığını düşünse de aslında ben onu içimde atlatamadım ama çok düşünmemeye çalışıyorum; bazen çok umursamamaya çalışıyorum”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Bazı bakımverenler erkek çocuklarının babayı rol model aldığını fark edebilmektedir. Bu noktada çocuklarda davranış değişikliği yaratmaya çalışmaktadır:

“Mesela Murat geldiğinde hiçbir şey yapmıyordu orda öyle ataerkil yetişmiş hiçbir şeye dokunmaz, kalkmaz, oturur sadece hizmet bekler. Onu alıştırdım “Hadi Murat sofrayı aç; hadi Murat sofrayı topla. Yanki sen şunları götür”. Sorumluluk verdim onlara”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Buna ek olarak çocuklar uyum sürecinde değişen yaşamlarını karşılaştırma imkânı bulmaktadır. Cinayet sonrası geride kalan çocuklar annelerini kadın olan bakımveren ile; babalarını ise erkek olan bakımverenle karşılaştırmaktadır. Özellikle erkek çocukların bu dönemde babalarından farklı olumlu erkeklik ve babalık modelleri görmesi çocuğun ilerleyen dönemde daha olumlu davranma biçimlerini destekler niteliktedir:

“Olaydan sonra yaşamım çok değişti. Onlara ağladığım kadar kimselere, hiç kimselere ağlamıyorum. Ama yengem annemin yerini tutamıyor. Dayım babamın yerini bin kat daha fazla tutuyor; yengem o kadar fazla değil ama çok iyiler hepsi de...”(Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

Çocukların uyum sürecinde yaşadığı en temel problemlerden birini de çocuğun yaşadığı yere ait hissedememesi oluşturmaktadır. Bu duygu uyum sürecinin bir parçası olmasına karşın çocukların hissettiği bu duygular bakımverenler tarafından oldukça yoğun şekilde duyumsanmaktadır:

“Ama yaşanan olay ilişkilerimize yansıyor nasıl yansımaz sonuçta; o çocuklar misal veriyorum hep kendini ikinci planda tutar der ki “ben burda sığınmacıyım” gibi görürler; her zaman böyle görürler!. Sen ona ne kadar ne yaparsan boş. O orda bir sığınmacı gibi hisseder kendini yani ne olursa olsun hisseder bunu, şey edemezsin”(Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

“Yani nasıl deyim bizde de oluyor ya?! Bazen kendi evinden başka bir yerde uyandığın zaman bakıyosun; yabancı her şey yabancı!. Böyle bi içine bir sıkıntı geliyor; öyle oluyor onları hissediyorum. Hatta birkaç defa konuştum kendileri ile; “burası dedim sizin eviniz benim evim sizin eviniz! Öyle benimseyin” dedim. “Bundan sonra yaşamınız bu üç-dört evin içinde geçebilir; kendinizi rahat hissedin” dedim. Bazı bi şey yaptığımız zaman öyle yaparlar mı şöyle yaparlar mı? Ama emanet gibi hissettirmemeye çalışıyoruz elimizden geldiğince öyle yapıyoruz”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Bakımverenlerin yaşlı bireyler olması ve çocuklara bakım verme konusunda güçsüzlük yaşaması buna ek olarak çocuklarla kuşak farkının olması çocukların uyum sürecinde karşılaştığı güçlükler arasında yer almaktadır. Özellikle 4-5 yaş gibi küçük çocukların varlığı yaşamının son döneminde olan ve sessizliği tercih eden yaşlı bireyler için zorluklar içermektedir:

“Çocuklar küçük şımarıklar anneannem ve dedem de yaşlı oldukları için zıtllaşıyorlar (sesini kısarak, anneanne ve dedenin sesini duymasını istemiyor). Onlar sıkıntı yani arada kavgaya edebiliyorlar, fazla oluyor. Yani birazcık ben ezilmemelerini istiyorum zaten o yüzden buraya getirdim ama burada da birazcık eziliyorlar. Olması gereken şeyler var şımarıklar ama fazla yükleniyorlar (ailesini kastederek). İyiler bizi

seviyorlar falan ama birazcık yaşlı oldukları için katlanamıyorlar bir süre sonra diyelim. Çok hareketliler kardeşlerim katlanamıyorlar. Sürekli otursunlar gibi şeyler istiyorlar ama o da olmuyor çocuk yani sonuçta” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Çocuklar yeni yaşamlarına uyum sürecinde karşılaştıkları potansiyel sorunlarda anneleri ile olan yaşamlarına özlem duyabilmektedir:

“İlk başlarda sanki hiçbir şey yokmuş gezmeye gelmiş gibiydik ama sonradan işte böyle sıkıntılarımız olmaya başlayınca annemizin yerini aramaya başladık yavaş yavaş...” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Yukarıda ele alınan durumlara ek olarak bakımverenler kendi evlatlarının olduğu durumlarda kimi güçlükler yaşadıklarını aktarmaktadır. Cinayet sonrası uyum sürecini kolaylaştırmak için çocukların sadece bakımverenlerle değil evdeki diğer çocuklarla da ilişkilerinin yapılandırılması oldukça gereklidir. Bakımverenlere bu desteğin sağlanabilmesi için sosyal hizmet uzmanları tarafından danışmanlık verilmesi oldukça önemlidir:

“Çocuklarım arasında biraz sıkıntı oluyor. Büyük kızla oğlum arasında 15 ay var benim oğlum şuan 14 yaşında kızım 12 yaşında 13’e girecek. Birbirlerine yaş grupları yakın olduğu için birbirlerini kıskanmalar ıı çok. Nasıl diyeyim size ben mesela kızım geliyor sarılıyor “anneee” diye öptüğü zaman geliyor; diğeri arkadan sarılıyor “anneciğim” diye hani sürekli bakıyorum tetikte bekliyorlar. Benim çocuklar bana yakınlaştığı zaman onlar da hemen geliyor. Sevgiye açç ne kadar sevgini verisen ver onlar sevgiye sürekli aç şekilde büyüyorlar. Zorlu bir süreçti yani çok zorlu bir süreçten geçtik psikolojik olarak çok yıprandık onları birbirlerine alıştırmak, anne babayı beraber paylaşıyorla, anne babayı onlarla beraber paylaşıp alıştırmak hani başlarda benim çocuklarım da çok hırçın oldu. İşte ama alıştılar; artık onlar da kabullendi yani hayatın zorluklarını mesela. Her seferinde kendi çocuklarım sıkıntı yarattıkları zaman diyorum “kendinizi onların yerine koyarak bir düşünün taşının sonra gelip benimle konuşun”. kendilerini odaya kapatıyorlar mesela sonra geliyorlar “annecim haklısın özür dileriz; biz yanlış düşündük yanlış yaptık”. Bir biçimde idare ediyoruz...”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Çocukların yaşadıkları travmanın etkisiyle içe kapanması, kimseyle konuşmak istememesi uyum sürecini zorlaştırıcı etkide bulunabilmektedir. Bakımverenlerin çocuğu yalnız bırakmama konusundaki desteği uyum süreci açısından oldukça değerlidir:

“Abim hep beni götürürdü dışarı. Ben evden çıkamıyordum ilk başta, hep utandığımdan bu odaya gidip oturuyordum. Yengemler öteki odadaydı; ablalar falan vardı. Onlar gel dedi. Bir iki hafta evden çıkamadım, alıştırmaya başladılar böyle. İlk etapta kimseyle çok görüşmek istemedim. Sonra abim (kuzen) işe gidiyordu; ben oturuyordum evde. Abim dışarı götürüyordu beni. Sonra işe başladım”(Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

Harris Hendriks ve arkadaşlarının da belirttiği gibi (2000) cinayet sonrası geride kalan çocukların günlük yaşam rutinlerinin neler olduğunu öğrenmek ve bu rutinleri yerine getirmek çocukların yeni yaşama uyumunu oldukça kolaylaştırmaktadır:

“Mesela anneleriyle makarna günleri varmış onları devam ettiriyoruz, sinema günlerimiz var” (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

4.10.4.1. Çocukların Olay Hakkında Konuşmasının Güçlüğü

Bakımverenlerin cinayet sonrası yalnızca fiziksel bakım değil aynı zamanda duygusal bakım sağlamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Duygusal destek çocuklar için mevcut olduğunda çocuklar anlatmaya tekrar ve tekrar ihtiyaç duydukları cinayete ilişkin deneyimleri ve hikâyelerini konuşabilmektedir. Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışan ruh sağlığı alanında çalışan altı meslek elemanı ile niteliksel yapılan görüşmelerde en önemli sorunun cinayet sonrası çocukların bu yaşam olayına ilişkin hiç konuşulmamış oluşu gösterilmiştir. Bu çocuklar ebeveynin ölümü hakkında duygularını keşfetmemiş veya kaybın onun açısından ne anlama geldiğini diğerleriyle paylaşmamıştır (Spencer-Carver; 2008).

Araştırma kapsamında görüşme yapılan ve hakkında bilgi alınan çocukların tamamı; annesini baba şiddeti sebebiyle yitirdiği cinayet ve bu cinayetle ilgili kimi duygulanımları ile ilgili konuşma konusunda oldukça güçlük yaşadığını ifade etmektedir. Çocukların yaşadığı olay hakkında konuşmak istememesinin temel nedenleri araştırma kapsamında yakın çevre tarafından anlaşılamayacağını düşünme, çevre tarafından etiketlenmekten korkma ya da olay sebebiyle şefkat görmeyi reddetme, içe kapanma ve konuşmayı istememe, babanın yaptığı eylemle ilgili mahcup hissetme, bakımvereni ya da kardeşleri üzmemek gibi unsurlar olarak bulunmuştur:

“Yani konuşmak istemiyorum mesela annemi özledim falan da diyemiyorum ona. Yoksa o da benim özlediğime ağladığıma dayanamıyor. Ondan sonra yine kendine bir şey yapıcak diye konuşamıyorum fazla. Kimseye anlatmıyor, psikologlara da gitmiyor” (Çocuk İlkey ile Görüşme, 13 yaşında)

Çocukların yaşamış olduğu cinayet sebebiyle kayıp travması beraberinde yas sürecini getirmektedir; yas sürecinin en temel aşamalarından birini duyguların anlamlı şekilde dışavurumu oluşturmaktadır. Bu nedenle çocukların duygularını ifade etmesini destekleyecek bireylerle duygulanımları, düşünceleri ile ilgili paylaşımlarda bulunması yas sürecinin en önemli aşamalarından biri olan “sevilen kişinin kaybının kabulü” aşamasını kolaylaştıracaktır. Görüşme yapılan bakımverenler geride kalan çocukları üzmemek, olayı hatırlatmak istememek ve çocuğun küçük olduğu için olayı tamamen unutacağını varsaymak gibi bazı düşünceler sebebiyle çocukla olayı konuşmayı reddetmekte ve bu şekilde çocuğun daha az travmatize olacağını düşünmektedir. Alanyazın da vurgulandığı gibi cinayet sonrası çocuklar bakımverenler tarafından bir “sessizlik anlaşması” yapmaya zorlanmaktadır. Oysa cinayet sonrası geride kalan çocuklar yeteri kadar anlaşıldıkları ve empatik tepki aldıkları taktirde

öfkelerini, hüznlerini, kaygılarını ve düşüncelerini rahatlatılıkla ifade etmeye meyilli olmaktadır. Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışacak ruh sağlığı profesyonellerinin çocukların kendileriyle ilk etapta bu konuyu konuşmaları ile çekincelerinin olacağını bilmesi gerekmektedir; çünkü çocuklar daha önce bakımverenler tarafından konu ile ilgili konuşma konusunda desteklenmemiş; üstelik konu ile ilgili konuşmama konusunda tembihlenmiş olabilir. Bu nedenle mesleki ilişkide güvene dayalı ilişki kurmak cinayet sonrası geride kalan çocuklar için ayrı bir önem taşımaktadır:

“Duygularımı normalde paylaşmam, çok alışık değilimdir. Bu konu hakkında konuşmak beni kısmen geriyor. Onlar bu konuyla ilgili konuştuklarında ben açılmasını istemem bu konunun, o gece yaşadıklarımızın anlatılmasını istemem yanımda mesela denk gelirim yani öyle. Sonrasında ben gelince konuyu kapatırlar zaten” (Serap ile görüşme, 15 yaşında)

“Almadılar destek, geldiler destek verelim mi diye. Kabul etmiyorlar çocuğum konuşmuyorlar. Normal biz konuşuyoruz onlar ama başkasına anlatmazlar. Paylaşmıyorlar büyük hiç konuşmaz zaten. Eve gelen de olsa misafir gelsin kapıdan hoş geldin desin kaçır sonra. Öyle herkesle konuşmuyorlar. E burda akraba var oraya da gidip gelmiyorlardı. İçlerine kapandılar, önceden de çok konuşmuyorlardı ama iyiydi gene. Şimdi büyük temelli çekti kendini. Öyle anneanne kimisi iyi karşılıyor kimisi de benden çekiliyorlar, uzaklaşıyorlar, konuşmuyorlar diyor. Arkadaşlarıyla paylaşıyor mu bilmiyorum ki hiçbir şey anlatmaz ki!... Hiç bir şey paylaşmaz o. Burda da öyle ben birileriyle konuşayım anlatma diyorlar bilmesin. Büyük anneanne kimisi iyi karşılıyor diyor, kimisi uzaklaşıyor diyor benle konuşmuyorlar diyor...” (Bakımveren Anneanne İclal ile görüşme, 65 yaşında)

“İnsanların sırf benim yaşadığım olaylardan dolayı bana yaklaşımlarını istemiyorum eğer yaklaşacaklarsa ben olduğum için yaklaşsın yaşadığım olaylardan dolayı bana yaklaşmasın. Ki ben yeni tanıştığım bir insana anlatmam yani mesela 3-4 aydır dersaneye gidiyorum ve sadece iki arkadaşım biliyor benim bu durumumu; başka kimse bilmez. Bir samimiyetimiz olan artık bir bağ oluşmuş insanlara anlattım onlar da ellerinden geldiğince bana yardımcı oluyorlar. İfade ettiğimde şöyle sanki ben ona anlattıktan sonra insanlar bana daha çok yaklaşıyorlmuş; benimle daha çok ilgileniyormuş gibi hissediyorum. Bana ben olduğum için yaklaşsınlar bu olaydan dolayı yaklaşsınlar. O yüzden ifade etmekten kaçınıyorum. Bana şey gözüyle bakmasınlar diye. Birazcık gururdan gururluyum birazcık (gülüyor)” (Çocuk Yade ile görüşme, 18 yaşında)

Çocuklar yaşadıkları travmatik olayla ilgili utanma hissedebilmekte ve çevre ile kurulan ilişkilerde olayı saklama ya da anne ve babaya ne olduğu sorusuna anne babanın trafik kazasında öldüğü gibi bilgiler verebilmektedir. Şüphesiz ki çocuğun yaşadığı bu olayı kiminle paylaşacağı onun kontrolünde olmalı; çocuk olayı ve duygulanımlarını paylaşma konusunda kendi karar verebilmeli ve çocuklara yaşadığı olayı aktarması ile ilgili hiçbir şekilde baskı yapılmamalıdır. Koruyucu ve destekleyici sosyal çevre içerisinde olmayan çocuklar çeşitli biçimlerde etiketlenmeye ve taciz edici sorulara maruz kalabilmektedir. Çocuğun arkadaşları

tarafından maruz kaldığı taciz edici sorularla nasıl baş edeceği ve nasıl tepki vereceği okul sosyal hizmetinin alanına girmektedir:

“Burdaki öğretmenlerim ve arkadaşlarımdan bazıları biliyor, bazıları bilmiyor. Zaten öyle şeyler konuşmadılar, burdaki arkadaşlarım destek çıkıyor. Okulda rehberlikten bazen çağırıyorlar ama ben fazla bir şey anlatamıyorum. Öteki öğretmenlerle konuşuyor. Yani paylaşmamalıyım değil de, paylaşınca benim arkamdan konuşuyorlar. Ayy buna çok acıyorum diye, ben kendime acınmasını istemiyorum. Bana bu konu hakkında soru sordukları zaman yanıt vermiyorum, konuyu değiştiriyorum”(Çocuk İlkey ile Görüşme, 13 yaşında)

Buna ek olarak yukarıda da ele alındığı gibi çocuklar yalnızca çevreye karşı değil özellikle bakımverenin annenin akrabası olduğu durumlarda bakımveren kişiye karşı da mahcup hissedebilmektedir (çocuğun kendi babasının cinayeti gerçekleştirmesi sebebiyle). Buna ek olarak bakımverenleri ve insanları üzme istememe, anlaşılmayacağının düşünülmesi gibi gerekçelerle çocuklar duygularını gizlemekte ve olay hakkında konuşmak istememektedir:

“Onlar mahcup hissediyorlar; babaları yaptı diye. Utanırlar; konuşmazlar bu konuyu” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Kimseye anlatamıyorum. Bilmiyorum insanların üzülmelerini istemiyorum; bana acımasını da istemiyorum. Korkuyorum bazen ne bileyim çok zor. Ya başımıza gelenler zor yaa. Kimseye kendimi ifade edemiyorum anlatamıyorum kimsenin beni de anlayacağını düşünmüyorum. Konuşamadım ki kimseyle konuşamadım bu 4 yıldır. Hem anlaşılmacayağı düşünüyorum hem de onların da üzülmelerini istemiyorum. Anlayacaklarını zaten düşünmedim. Onlar bazen soruyorlar “hiç üzülmüyor musun vesaire diye” ben diyorum “tabi ki üzüliyorum” ama onların yanında belli etmemeye çalışıyorum. Ama illaki belli oluyor; hatta ilk sene falan uykumda ağlıyormuşum farkında değilim. Mutlu gözükmeye çalışıyorum biraz da. Kimseyle konuşmak istemedim bilmiyorum onlar açtığında da kapatmaya çalıştım”(Çocuk İlgin ile görüşme, 15 yaşında)

4.10.4.2.Çocukların Yeni Bakımvereni Kaybetme Korkusu

Çocukların annesini baba şiddeti sebebiyle yitirmesi sonrası geride bakımveren olarak tek bir kişinin kaldığı durumlar da olabilmektedir. Çocuklar geride kalan tek bakımverenin hasta olduğu durumda bakımvereni kaybetme korkusu yaşayabilmektedir. Bazı durumlarda ise bu korku bakımverenlerin sağlıklı olduğu durumlarda da olabilmektedir.

“Bağrıma taş bastımm onları yavrum tabi ki zaman geliyor zorlanıyorum zaman geliyor iyi oluyorum. Hem onlar canım ciğerim, babaları öldürdü benim yavrumu, kocamı demedim! O da benim canım, onlara sarıldım dört elle. Onlar da bana sarıldılar yavrum. Geçen sene hastalandım ölüyorum böyle, hırıltı düşmüş uyandırmaya çalışıyor beni “anneanne anneanne”. Kalkayım diyorum kalkamıyorum divandan aşağı attım kendimi. Çocuk benim suyla elimi yüzümü yıkıyor, sarıldı ağladı. “Sen ölürsen biz ne yapıcız anneanne” diye ağladı. Yavrum dedim ben ölürsem sosyal hizmetlere gidersiniz. Küçük gitmiş sabah komşulara anneannem akşam ölüyordu demiş. Ablamla ağlaştılar bana bir şey olursa yuvaya gidersiniz demiş küçük kız (ağlıyor). Her şey oluyor yavrum hayatta, yarına çıkmaya senedimiz yok. Ama ben gözümü yumasıya kadar onların arkasındayım, onlara bakıcam. Devletimiz destekledi

mi ben onlara gocunmuyorum her şeyini yapıyorum yapıcım da...Hem okuyacaklar hem evlenecekler hep arkalarında olucam çocuğum. Onları kırmayaya çalışıyorum (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Anne ve babayı kaybetmek değil de; yenge ve amcayı kaybetmek gibi onu kabullenmişler artık anne babanın olmadığını kabullenmişler işte bizden bizi kaybetmekten korkuyorlar”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

4.10.4.3. Büyük Kardeş Olmak ve Kardeşe Bakım Vermek: Fırsatlar ve Zorluklar...

Araştırma kapsamında annenin ölümünün bakımveren kardeşleri (ölen kadının yetişkin çocukları) nasıl etkilediğini belirlemek açısından farklı bir başlıklandırmaya ihtiyaç duyulmuştur; bu nedenle bu bölümde annesini şiddet sebebiyle kaybeden yetişkin evlatların deneyimlerine yer verilerek istenmiştir.

Bakımveren kardeşler açısından annenin ölümü geride kalan kendinden küçük olan kardeşlerin bakım sorumluluğunu almak ile sonuçlanabilmektedir. Bu durum “evlat” olma sebebiyle yasın bakımveren kardeşler tarafından doğrudan yaşanması anlamına gelmektedir. Bakımveren kardeşler çocuklara benzer şekilde gibi babaya öfke duyma, mahkemede babayla karşılaşma ve hayal kırıklıkları yaşama ve olayı konuşmak istememe gibi çeşitli durumlar ve güçlükler yaşadıklarını aktarmaktadır. Yaşanan bu güçlüklerin cinayet sonrası kardeşlere bakım verme pratiklerini etkilemesi mümkündür. Cinayetten etkilenme ve bakım verme sürecinin başlaması bakım yükünü oldukça artırarak ruh sağlığı sorunlarına neden olabilmektedir.

“Yediklerimi çıkarıyordum; bayağı bir zayıflamıştım. Bir şey yiyemiyordum, bir de hırçınlaşmıştım kendime zarar vermeye başladım. doktor dâhiliyeye çıkınca işte, ben ağlıyordum doktorun yanında ama bütün kemiklerim sızlıyordu; ağrıdan duramıyordum. Şey “kendine ne garezin var kendine dedi sen neden ölmek istiyorsun, sen kendine zarar veriyosun?!” dedi. Ben de zarar vermek istemiyordum kendime...”(Bakımveren Kardeş Cemre Hanım ile Görüşme, 31 yaşında)

Bakımveren kardeşlerin annelerini şiddet sebebiyle yitirmesinin uzun dönem sonuçları da söz konusu olabilmektedir. Kişiler annelerinin acı çekerek öldüğü bir dünyada kendileriyle ilgili mutluluklarının sınırlı olması gerektiğine ilişkin düşünceler geliştirebilmektedir. Bu nedenle bölüm 2.9.1.’de ele alındığı gibi cinayet sonrası travma odaklı bilişsel davranışçı yaklaşımın kullanılarak kişilerin cinayet sonrası travma ile başa çıkmasını engelleyen olumsuz ve işlevsiz düşünce ve davranışların belirlenmesi gerekmektedir:

“Başka bir düşüncem yok; yoksa hiç olmamış gibi yaşayıp yok öyle yapamam!. Annem bu dünyada yok ve acı çekti. Onun beş on dakika, yarım saat belki bir saat çok acı çektiği bir dünyada ben yaşamak istemiyordum; mutlu olamam. Annem bu dünyada acı çekti (ağlıyor. Kardeşlerimin varlığıyla mutluyum ama şahsım adına mutsuzum. Uzun süre güldüğüm zaman bir şey olduğu zaman direk aklıma geliyor ya?! ben neden bu kadar uzun süre gülebildim! Kendimi suçluyorum yapmamam gerekir bunu

diyorum sonrası bu acı bir his bu kendimi suçlamak mı bilmiyorum ama düşünüyorum yani (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Olay sonrası taciz edici soruların varlığı hem kişilerden hem de kişilerin annelerini yitirdiği yerleşim yerinden uzaklaşmalarına neden olabilmektedir. Etiketlenme ile baş etme yöntemi olarak kişinin olayın bilindiği yerleşim yerleri ile ilişkilerini oldukça sınırlandırdığı dikkati çekmektedir:

“Herkes başına toplanmış acaba neydi sebep ne olmuş ne sorundu köy yerini bilirsin dedikodusu çok köy yerinde onun için gidip de çok uzun süreli hiç kalmadım köyde olay sonrası” (Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

Çocukların cinayet sonrası yaşadığı en önemli stres kaynaklarından birini olay sonrası etiketlenmeye maruz kalma oluşturmaktadır. Etiketlenmeye sebep olan kişinin yakınlık derecesi var olan ilişkinin doğasını olumsuz yönde etkileyerek duygulanımlara neden olabilmektedir:

“Herkes yeri geldiği zaman şunu söylüyor “ya işte falanın oğlu!” diyor bu beni çok rahatsız ediyor. Hayatımda hiç kimseyi kırmadım incitmedim hala da öyleyim öyle dedikleri zaman çok zoruma gidiyor çünkü benim ailem de kötü bir insan değildi ben de aynı şekilde bunu bana söyleyen de benim eşimdir bizzat da kendisi şimdi çağırayım gene aynısını da söyler. Öyle bir şey dediğinde çok zoruma gitti ağrıma geldi size böyle bir şey olmasa da normal yollarla olmuş olsaydı inan bugünkü kadar yorucu üzücü olmayacaktı, ufak tefek tartışmalar oldu muydu işte diyor ki babanın oğlusun diyor öyle dediği zaman çok ağrıma gidiyor ki yani düşünün siz eşinize aynı şeyi söyleseniz? Karşı tarafın vereceği tepki çok önemli bir şey.. insanların böyle demesi çok hoşuma gitmiyo... Yeri geliyor insanlar yüze vuruyor bu durumu. Eşim ve köyden insanlar yapıyor bunu” (Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

Cinayet sonrası büyük kız çocuklarının kardeşlerine yönelik aldığı sorumluluk duygusu ve annelik rolleri çocukların diğer çocuklardan daha farklı olarak eğitim yaşamında başarısız olma lüksünü ortadan kaldırmaktadır. Olay yaşandığı sırada eğitime devam eden bakımveren kardeşler bir an önce eğitim yaşamını tamamlayarak iş yaşamına başlamak ve kardeşlerin sorumluluğunu alabilmek için oldukça çaba sarf etmektedir:

“Son senem; okulum bitecek sınava girmezsem üzerine final gelecek finali halleder miyim bir sorumluluk duygusuyla girdim sınavlara. Bir noktada ben çok ağladım; ağlayarak gittim mi gittim ben o okula. Sınav zamanı hiçbir şey aklımda yoktu; sadece o soruyu çözmeliyim, o sınavdan geçmeliyim!.. Ben onu yapmak zorundayım. Sorumluluk duygusu beni güçlendiren bir şey oldu. Yapmalıyım dedim bir şekilde yapmalıyım dedim” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Bölüm 4.5.4.3’te ele alındığı gibi cinayet sonrası intihar girişimi olan çocukların intihardan vazgeçme nedeni kendisinden küçük kardeşe sahip olma ve kardeşi kimsesiz bırakmak istememe olabilmektedir. Kardeş dayanışması çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacağı gibi çocukların cinayet sonrası baş etmelerini kolaylaştıran bir faktördür. Kardeşe bakım

vermek bakımveren kardeşler açısından “annenin emanetini korumak” açısından güçlendirici bir faktör olabilirken; kişilerin yas sürecinde olması ve gelişimsel dönemdeki zorluklar ve görevler (yetişkinliğe geçiş gibi) nedeniyle bakımveren kardeşlerin baş etmelerini güçleştiren birer değişken olarak karşımıza çıkabilmektedir. Büyük kardeşler bakım verdikleri diğer zamanlarda kardeşlere sınır koyma konusunda sorun yaşadıklarını aktarmaktadır:

“Küçük kardeşim biraz beni zorluyor yani, bazı şeyleri yapmasını istemiyorum ısrar ediyor. Bana geldiği zaman hiçbir sınırlama olmasın, istediği saatte yatsın, istediği kadar otursun, istediği kadar dışarı çıksın.. bunları istediği için ben bunlara sınır koymak istediğim zaman zorlanıyorum; onunla ilgili kavga yaşıyoruz. Ben aslında büyüğüyle de aynı şeyi yaşıyorum; arkadaşlarıyla buluşmak istiyor. O 13 yaşında dışarı çıkmasından korkuyorum; başına bir şey gelecek diye. Sonra çok sen böylesin abla böyle olunca ben kendimi çok çaresiz hissediyorum; onun mesela ablası ve annesi çalışıyor onun ablası izin veriyor, ben izin vermiyorum “sen niye izin vermiyorsun??” diyor. Diyorum ki Zelihaçım onun annesiyle ablası başında senin başında ise yalnızca ben varım. Ben nasıl sana izin verebilirim. Bir şey olsa hem sen hem de kurumdaki anne müdür onların başı yanacak. Ama bunu oturtamıyoruz” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Genç bakımveren kardeşlerin bakımveren olduğu durumlarda küçük kardeşlerin sorumluluğunu almak fiziksel ve psikolojik açıdan zorlukları gündeme getirebilmektedir. Bazı bakımveren kardeşler ise kendi yaşamlarını feda ederek öncelikle kardeşlerini büyütme sorumluluğunun olduğunu ifade edebilmektedir. Bakımveren kardeşlerin kendi yaşamlarını yaşayabilmek için kardeşlerinin büyüdüğünü görmek istemektedir. Bu bilgiler ışığında kardeşin bakımveren olduğu durumlarda kardeşlere yönelik bakım yükünü azaltacak önlemlerin alınması bir politika uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Biriyle tanışacağım diye düşünmedim. Şimdi net düşünüyorum; kardeşlerimi yerleştireyim. Bi bakarsınız seneye evlenmişim (gülüyor) hayırlısı. Kardeşlerim en küçük kardeşim de dâhil olmak üzere kendilerini toparladıklarını istiyorum. Hepsi inşallah güzel yerlerde olacak. Hayatta kendim için düşündüğüm bir şey var mı yok. Evlenmeyi düşünmüyorum, şu durumda kapıları tamamen kapattım” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Kardeşlerin bakımveren olduğu durumlarda bakımveren kardeşin yaşı, çalışma durumu, ekonomik durumu ve ruh sağlığı oldukça belirleyici olmaktadır. Ergenlik döneminde ya da oldukça genç olan bakımverenler bakım yükünün olumsuz etkilerini deneyimlerini ifade etmektedir. Aşağıda cinayet sonrası büyük ablaların bakım yükü ele alınmıştır.

4.10.4.3.1. İkame Annelik: Değişen Roller Bağlamında Ablanın Anne Rolünü Alması ve Potansiyel Güçlükler

Sosyal destekle ilgili komplike faktör şiddetin olduğu ailelerin (violent families) yalıtımıdır. İzolasyon ise hayatta kalan çocuğun ölümden sonra desteğin doğal kaynağı olabilecek geniş

aile üyelerinden kopması ile sonuçlanabilmektedir. Bu yalıtım cinayet sonrası çocuğun acil ya da uzun dönemli bakım seçeneğini etkileyebilmekte ve önceki sosyal desteğinden oldukça uzaklaşmasına yol açabilmektedir (Spencer-Carver; 2008). Özellikle sosyal desteğin uzak olduğu ve geniş aile üyeleri tarafından sağlanamadığı durumlarda araştırma kapsamında büyük kardeşlerin (24-33yaşında) bakım ile ilgili sorumluluk üstlenebildiği görülmüştür.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan bakımverenler ve çocuklar; cinayet sonrası geride kalan büyük kız çocuklarının cinayet sonrası yaşadığı çeşitli güçlüklerden bahsetmektedir. Bu güçlükler şiddete tanıklığın küçük kardeşlerden daha fazla olması, kardeşlere dair alınan sorumluluğun artması, küçük kardeşlerin varlığı nedeniyle büyük kız çocuğunun anne rolünü alması gibi unsurlardır:

“Ablam çok fazla şeye şahit oldu çok fazla kötü şeyler gördü. Bizden daha büyük olduğu için” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Büyük kız çok zorlu bir süreçten geçti diyebilirim anne babanın huzursuzluğunda.Küçük kız çok ilgilenmiyordu çok anlamıyordu çocuk yaşı ama büyük bazı şeylerin farkındaydı; çok zor zamanlardan geçti” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Ablam benden de kötü şeyler yaşadı. Annemle ablam arkadaş gibilerdi, her dakika birlikteydi. Çocuk olduğum için daha bu yaşta böyle annesizliğin ne demek olduğunu daha bilmezken yani yaşadığım için (susuyor)...”(Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Araştırma kapsamında görüşülen büyük ablalar bakım yükünü annelerini baba şiddeti sebebiyle yitirdikten sonra değil öncesinde anneleri hayattayken de oldukça yoğun olarak hissettiklerini ifade etmektedir. Büyük ablalar küçük kardeşlerinin bakımıyla ilgili bazı sorumluluklar aldığını bu sorumluluklar sebebiyle çocukluklarını yaşayamadıklarını ifade etmektedir; buna ek olarak annenin ölümünün hemen ardından alınan sorumluluklar oldukça artmaktadır. Araştırma kapsamında daha önce ele alındığı gibi büyük abla olmak aile içinde daha çok şiddet deneyimine ve tanıklığına sebep olmakta yukarıda ele alındığı gibi yaşın büyük olması sebebiyle anneyi babadan koruyamamaya ilişkin suçluluk duyguları söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle araştırmanın kuramsal çerçevesinde vurgulandığı gibi (bölüm 2.3.1) büyük olan kız çocuklarında çeşitli sorunlar görülebilmektedir:

“Ablam yemek yapardı, temizliği yapardı, okula giderdi, küçüklere bakardı, bütün bunların hepsini yapardı, çamaşır yıkardı, ütülerdi, çocukların banyolarını yaptırırdı.Ablam annemle babam bunları yapmadığı için mecburen o yapıyordu.O biraz okul döneminde çok sıkıntı yaşadı, hiç kimse onunla ilgilenmedi ondan sonra okulda okul sıkıntısı yaşadı evde annelik yapmaya çalıştı. Evin sorumluluğu, yemek, bizim bakımımız her şeyden o sorumlu olduğu için o hiç böyle oyun oynamadı çocukluğunu hiç yaşamadı. Çok küçükken de bize bakıyordu; annem çok bizimle

ilgilenemediği için. Bayağı bayağı zorlandı. Yaşlarımız yakın olduğu için bana çok bakmasına gerek olmadı. Benim değil ama kardeşlerimin ikinci annesi diyebiliriz. Bana da çok fazla yardımcı olduğu oldu gerçekten o olmasaydı küçükler bu yaşına kadar gelebilirler miydi ondan şüpheliyim” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Ne yapmazdın diye sormanız gerekiyor (gülüyor). Aslında bunun cevabı çok basit yapmadığım şeyler daha azdı. Bazen ben bunaldığım zaman “yeter ya sizin anneniz değilim diyorum!” evde. Hala da diyorum kardeşim kızıyor bana “neden böyle bir şey söylüyorsun diye” Sonra durdum dedim ki, gerçekten cevabı da yine bende. Bilinçaltımda hep, farz edin ki kardeşim öldüğünde okula başladığım zaman ben 7 yaşındaydım. O zamandan sonra ben sürekli sorumluluk almaya başladım, almam gerekti! Aslında ben sorumluluk almayı hiç sevmem ama mecburen bakıyorsun, her şey size bakıyor, her şey bana bakıyor. Yapmak zorundayım! Sorumluluk almadım verildi, ev ve çocukların bakım işlerini yapardım”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Büyük kız çocuklarının annelik rollerini almasında kendinden küçük kardeşlerinin olması da etkin rol oynamaktadır. Küçükler yitirilen anne sevgisini büyük kız kardeşlerinde bulmaya çalışmaktadır.

“Çünkü benim bir hayatım var; yani benimde bazen dolduğum son noktaya geldiğim evreler oluyor; bazı şeylerin çok ağır geldiği dönemler oluyor. Mesela doluyorum, doluyorum, doluyorum sıkılıyorum; iki ayda falan zaten onlar sürekli şey yapıyorlar. İnsan nasıl anlatsam, sanki her şey benim üstüme binmiş gibi, her şeyi ben yapmak zorundaymışım gibi davranıldığında sıkılıyorum ben de; o zaman bırakıyorum. Kardeşlerimin bakımıyla ilgili. Maddi yönden de her şeyi ben yapmalıymışım gibi hissediyorum o zaman bırakıyorum mesela; bazen söyleyemiyoruz bazı şeyleri o zaman kendim maddi yönden bir şeyler yapmak istiyorum. Keşke kendim de olsaydı da yapsaydım diye. Kardeşlerim benim ilgimi istiyorlar, bende çok ilgilenemiyorum sanırım çünkü ben de daha 18 yaşındayım; ne kadar ilgilenebilirim ki?! Benim de ihtiyaçlarım oluyor, sıkıntılarım oluyor; sürekli onlarla ilgilenemiyorum. Kendimin de morali bozuk oluyor; sonuçta onlar unutsa bile bazı şeyleri ben unutamiyorum! Annemin yokluğu, onu çok çok arıyorum öyle işte; anneannemler falan da benim ilgilenmemi istiyorlar; bir şeyde öyle elimden geldiği kadar ilgileniyorum ama yeterli değil sanırım. Öyle (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Bir sorumluluk hissediyorum. Hep ailenin en büyüğü olunca, büyük abla olunca hep bir sorumluluk yükleniyor üzerine. Söylüyorlar işte sen kendi kendine şey yapıyorsun diyorlar; “hayır diyorum ben böyle rahatım onlar bana yük değiller” Çünkü ben onlarla eğleniyorum, gülüyorum, şakalaşıyorum. Ben onlara unutturmaya çalışıyorum (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Büyük ablalara annelerinin ölümünden sonra annelik rolleri verilmesi sadece bakım ile ilgili değil aynı zamanda ekonomik sorumlulukları da içermektedir:

“Biliyor musunuz, sürekli masa başında ders çalışıyor gibi görünürdüm, belki çalıştığım bir saatti ama kendimi sorumlu hissediyordum. Çünkü iyi bir bölüme girersem iyi bir mesleğim olur, iyi bir mesleğim olursa kardeşlerime sahip çıkabilirim. Böyle düşündüğüm için de hep ders çalıştım. Bizim bir tane bakıcımız vardı, o bunun farkındaydı. Bana hep “Ders çalışmasan bile o masada neden oturuyorsun ki” derdi.

Kendimde sorumluluk hissediyordum. Ben kendimi kurtarabilirsem onlara yararlı olabilirim düşüncesiyle...”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Annemsiz bir hayat düşünemezken gördüğünüz gibi; sorumluluklar. Bir şeylerin sorumluluğunu almak sizi kocaman bir insan yapıyor. Hayatımdan tat alıyor muyum almıyorum, seviyor muyum yaşamayı sevmiyorum aslında. Bu durum zor ama hayattan zevk almıycam yani; benim annem gelse ancak hayattan zevk almaya başlarım. Zor mu zor tabi, bir şeyleri isteyerek yapmak var bir de zorunlu olduğunuz için yapmak var. İkisi de çok farklı şeyler. Evet annelik yapıyorum ama daha yeni başlıyorum; onlar da okuyacak falan diye sorumluluk hissediyorum; annem yoksa ben varım diyorum (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Kendinden küçük kardeşine bakım vermek büyük kız çocukları için oldukça yorucu olabilmektedir. Büyük kız çocukları bu nedenle destek alabilmek için kardeşlerinin büyümesine ihtiyaç duyabilmektedir:

“Abla olmaktan yorgunum. Murat’ın desteğine ihtiyacım var. İnsanlar desinler istiyorum “anneleri öldü ama maşallah ne kadar güzel ne kadar terbiyeli ne kadar akıllı uslu her şeyi var”. Demesinler serseri oldu sokaklarda geziyor”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Yukarıda ele alınan durumlara ek olarak büyük kız çocuklarında küçük olan kardeşleri koruma duygusu gelişebilmektedir. Büyük kız çocuklarında kardeşleri koruma duygusu annenin yitirilmesi öncesi aile içi şiddetten kardeşleri korumayı içermekteyken; annenin yitirilmesinin hemen ardından ise küçük çocuklara zarar verme potansiyeli olan tüm kişiler ve durumlara yönelik olmaktadır:

“Tartışmamız kardeşimle ilgili zaten cam kırıldı oyun oynarken bir yeri kırdılar sonra bağırdılar falan. Ben de dedim ki baya çocuk da vardı. “Neden sadece ona yükleniyorsunuz, diğerleri de vardı hep birlikte oynuyorlardı!” dedim. Sonra başladılar bağırdılar falan ;ben de ağladım” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Çalışmanın çocukların cinayet sonrası baş etme biçimlerine yer verilen bölümde ele alındığı gibi çocukların en temel baş etme biçimlerinden birini kardeşlerin varlığı ve kardeş dayanışması oluşturmaktadır (tek çocuk olan bir çocukla yapılan görüşmede çocuğun duyduğu yalnızlık araştırmacı tarafından fark edilmiştir) Cinayet sonrası geride kalan kardeşler aynı güçlükleri birlikte deneyimledikleri için bir “ortak acı deneyimleri” etrafında buluşmaktadır. Buna ek olarak özellikle annesinin ölümü ile ilgili ciddi suçluluk duyan çocuklarda birtakım davranışsal sorunlar gelişebilmekte ve ölüme ilişkin suçluluk duyguları kardeşlere yansıtılabilmektedir. Araştırma kapsamında suçluluk duygusunun daha çok büyük olan ablalar tarafından duyumsandığı keşfedilmiştir. Bu nedenle yapılan mesleki çalışmalarda böyle bir suçluluk duygusunun keşfedilmesi halinde çocuklara annenin öldürülmesi ile ilgili

kimsenin suçunun olmadığı özellikle vurgulanmalı karşılıklı suçlamalar ile ilgili davranışlara sınır konulmalıdır:

“Ara sıra saçmaladığı oldu büyük ablanın. Burda babası hakkında kötü bir şey söylüyor çocuklar biz de söylememeye çalışıyoruz; ne kadar şey olsa da hani onların iyi anıları var. Mesela çocuklar kendileri kötü bir şeyler söylüyorlardı babaları hakkında; çocukları tersliyordu. “Susun böyle konuşmayın ne biçim konuşuyosunuz gibi”. İlk günden itibaren sürekli çocukları tersliyor sürekli çocuklara bağıyor. Bizim evin içinde hiç böyle bir şey yoktur mesela biz hep annem, babam, kardeşim esprili takılırız. Konuşamadığımız hiçbir konu yoktur ama o geldiğinden beri çocukları sürekli tersliyor. Çocuklar her şeyi gördüğü yaşadığı için haksızlık yani çocuklara yaptığı haksızlık. Sürekli şey diyordu “ben neler çektim biliyor musunuz?!” Siz öldürdünüz annemi falan bile dedi. Hani kendi de o şekilde savunma mekanizması yarattı. Kendi kabullenmemek için duymuyor duymak istemiyor annesinin ölümü ile ilgili meseleleri; çocuklara sürekli diyordu “siz öldürdünüz annemi!””(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Yukarıda ele alındığı gibi yas sürecindeyken kardeşler arası ilişkilerde sorunlar yaşanabilmektedir. Bakımverenler ve profesyoneller tarafından iyileşme açısından kardeş dayanışmasının yaratılması gereklidir ve kardeş dayanışmasının önemi vurgulanmalıdır. Buna ek olarak bakımveren kardeşlere ilişkin bakım destek hizmetleri, dayanışma grupları ve danışmanlık hizmetleri olmalıdır.

4.10.5. Çocuklar İçin Cinayet Sonrası Yer Değişikliği: Güçlük mü Fırsat mı?

Black ve Kaplan (1988) yerinden edilme ve yer değiştirmenin etkisinin olumsuz etkilerinden bahsetmekte ve bu durumun “içe işleyen köklerinden koparılmışlık” duygusuyla çocukların yaşamını karmaşık hale getirebildiğini ifade etmektedir. Araştırma kapsamında ise sağlıklı bağlanma kurulan kişilerle iletişimin kopmadığı taktirde çocukların cinayet sonrası yer değişikliğini önemsediği ortaya konulmuştur.

Erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların geride kalan çocukları cinayet sonrası aynı yerde yaşamaya devam etmeyi genellikle istememektedir. Araştırma kapsamında cinayet sonrası çocukların aynı yerde yaşamak istemeyişinin temel nedeni; annenin yitirildiği yer olması ve mekânın annenin ölümü ile bağdaştırılması, olayı bilen yerde yaşamamanın istenmemesi, olayı bilen çevre tarafından etiketlenme ve çocukların akranlarının olay sebebiyle kendinden uzaklaşması olarak bulunmuştur. Buna ek olarak mekân çocuklara hem kendi hem de annelerinin şiddet deneyimlerini çağrıştırmaktadır. Bu nedenle çocuklar anneleri hayattayken yaşadıkları yerden anneleri ile birlikte ayrılma hayalleri kurmuştur; olay sonrası yer değiştiren çocuklar söz konusu yer değişikliğinde annelerinin olmaması sebebiyle hayallerinin yarım kaldığını ifade etmektedir:

“Benim için kurtuluştı buraya gelebilmek çünkü orası çok... hiçbir zaman orda yaşamak istemedim en büyük hayalim üniversiteyi kazanıp gitmekti. Kardeşlerimi de orda bırakmayacaktım ne annemi ne kardeşlerimi onu kafama koymuştum. Sonra bu olaylar olunca geldim falan benim hayallerim bu olduğu için sanki mutlu olmuşum gibi oluyor ama keşke diyorum yani annemle olsaydım da gelmeseydim!” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Çocukların olayın bilindiği yerde yaşamak istememesi çocuklar için oldukça yaygın bir durumdur. Olayın bilindiği yerde yaşamak etiketlenme sebebiyle çocukların okula yeniden adaptasyonunu zorlaştırmakta; çocuklar bakımverenlere yer değiştirme konusunda isteğini iletmektedir:

“Hafta sonu oluyor gene gidiyor ‘anneanne sıkılıyorum köyde ben yapamıyorum!’”. Bi de küçük ‘orda okula gitmeyeceğim ben!’ diye tutturdu. Köyde okul var gönderiyordum. ‘Kıyafet alıcaz dedim; almıycam ben gitmiycem okula’ dedi. Mecbur kaldım yavrum. Köyün hepsi biliyor, çünkü hepsi tanıyor bizi. İstemedi çocuklar köyü istemedi herkes tanıyor, biliyor ya bu olayları. Köyün hepsi biliyor, çünkü hepsi tanıyor bizi. İstemedi çocuklar” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Olay sonrası yer değiştirmeyen çocuklar ve bakımverenler yer değişikliğinin önemini oldukça duyumsamaktadır. İş sebebiyle yer değiştiremediğini ileten bir Bakımveren kardeşlerin akran çevresiyle sorun yaşadığını gözlemlemektedir. Buna ek olarak araştırma kapsamında annesinin baba tarafından öldürüldüğü apartmanda yaşayamaya devam eden çocukların da var olduğu dikkati çekmiştir (apartmanın aile apartmanı olması sebebiyle aynı apartmanda kalan bakımverenlerin yanına taşınan çocuklar mevcuttur). Bu nedenle araştırmacı tarafından da çocuklar ve bakımverenler açısından yer değişikliğinin önemi güçlü bir şekilde fark edilmektedir:

“Arkadaşlarıyla ilişkilerde sorunlar yaşıyorlar. Normalde bunların çocuklarda normalde direk şöyle bir şey olması lazım; çocuklarda yer değişikliği olması lazım. Bu tür çocuklarda mutlaka ama mutlaka bunu ben size söyleyeyim yani. Böyle olaylar yaşayan çocukların mutlaka yeri değişmesi lazım; hemmenn başka bir ortama başka bir ortama geçmesi lazım! Ama bunun için bir şey yapamayız ne yapabiliriz ben yanii. Şimdi şöyle bir şey var ben durumum iyi olsa yaparım ama durumum müsait değil ki benim; misal veriyorum bu olaydan sonra durumum iyi olsaydı ben oturduğum bölgeden ayrılırdım onlar için başka bir bölgeye geçerdim; onlar da inanın ki daha rahat olurdular psikolojik sorun yaşamazdılar daha farklı bir ortamda misal daha yeni bir arkadaşlıklar, bunlar fazla iç şeyini bilmeyen bir ortamda düşünün ki ne kadar rahat ederlerdi” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Harris Hendriks ve diğerleri (2002) yaşamını kaybeden kişiye ait eşyalar, aile kayıtları, fotoğraflar, evcil hayvanlar ve rutinlerin mekânı değişmiş olan çocuklar için oldukça önemli olduğunu ve bu çocuklara bu bakımdan da nasıl yardımcı olunacağı üzerine bakımverenlerin düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir.

4.10.6.Çocukların Mahkeme Deneyimleri: Mahkemeye Katılma ve Katılmama Kararının Zorlukları

Araştırma kapsamında çocukların bir bölümünün cinayet anına birebir olarak tanıklık ettiği bilgisi alınmıştır; bu nedenle adli sistemde çocukların tanıklıklarına ve bu nedenle ifadelerine başvurulabilmektedir. Çocukların ifadelerine başvurulurken çocukların adli sistem içerisinde yeniden örselenemeyeceği birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Adli görüşme odalarında alınan ifadelerin çocukla babanın karşı karşıya gelmemesi açısından önemli olsa da adli görüşme odalarının sayısının Türkiye’de 30 civarında olması sebebiyle çocukların mahkemede babayla karşılaşması kaçınılmaz hale gelmektedir. Araştırma kapsamında özellikle kollukta alınan ifadelerde çocukların örselenmeye açık hale gelebildiği keşfedilmiştir; çocukların ifadeleri alınırken babalarının akrabalarının gözünün önünde ifadelerinin alınması çocukların olayın nasıl gerçekleştiği ile ilgili doğru bilgi vermesini engellemiştir. Çocukların babanın yaptığı eylemle ilgili olarak mahkemeden ifade vermesi ya da vermemesinin çocuklara olan etkisi ise oldukça görece bulunmuştur. Mahkemeye kişisel güvenlik ya da baba ile karşılaşmayı istememe gibi gerekçelerle katılmayan çocukların ifade vermemeye ilişkin suçluluk duyguları gelişebilirken; mahkemede babayla karşılaşan çocuklar ise korku duyabilmekte, bu nedenle ifade verirken zorlanmakta ve babanın verdiği çarpıtılmış ifadeler karşısında bir kere daha hayal kırıklığına uğramaktadır:

“Ben gitmek istedim ilk mahkemeye beni götürmediler zaten; sanırım ilk mahkeme ilk kendini o ifade ediyormuş vesaire. Mahkeme anında hâkim bana sorular sordu, o vardı. Sürekli hani yalan söylüyordu bir şekilde yüzüme baka baka gülümseyip veya kendini kurtarma çabaları. Sürekli annemi sevdiğini söylüyordu bir de bu nasıl sevgi?! İnanamıyorum psikopatlık cidden başka bir şey değil. O an kötüydüm o an vardı yanımda rahatlıkla da ifade vermedim o an o var yanımda korkuyorum yani”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

Çocukların baba ile karşı karşıya gelmesi çocukların babalarından korkmalarına ve yukarıda ele alındığı gibi babanın karşısında rahat ifade verememeye neden olmaktadır. Özellikle ağır ceza mahkemelerinde failler ile mağdurların mahkeme salonunda karşı karşıya kalmalarını önlemek ve mağdurun rahat ifade vermesini sağlamak açısından mahkemelerde çalışan sosyal hizmet uzmanları mağdur ifade verirken faillerin mahkeme salonundan çıkarılmasını talep edebilmektedir. Fakat bu uygulama araştırma kapsamındaki çocukların hiçbirinde uygulanmamıştır. Haluk’un da yaşadığı gibi çocuklar mahkemede babalarının kötü bakışlarına maruz kalarak ifade vermek durumunda kalmıştır:

“Mahkemede ifade verdim son 10 dakikada girdim, en son konuştum. Babam baktı ters ters. Mahkemede “lafta babandır!” dediler. Şikâyetçi misin dediler ben de “şikâyetçiyim!” dedim. Hatta “erkeksen sen vurdum de” demişti babam bana. Doğru mu dedi hakim ben de doğru dedim. Sordular işte yalan söyleme dedi babam. Aldılar

onu zaten sonra bizi de çıkardılar mahkemeden. Ben her şeyi olduğu gibi anlattım. Ben zaten yarım saat 45 dakika kadar dışarda durdum. 10dakikada aldılar beni içeri. Benim çok kalmamı istemediler. Bir de içerde babam doğru mu söyleyecek yanlış mı söyleyecek onları anlamak için girdim” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

Çocuklar mahkemeye babayla karşılaşmayı istememek sebebiyle katılmasalar da süreç içerisinde tanık oldukları şiddeti ve şiddetle ilişkili yaşam deneyimlerini aktaramadıkları için suçluluk duyguları hissedebilmektedirler:

“Ordaki mahkemelere katılmadım en son mahkemesine katılmak istedim ama onda da dersane başlamış durumdaydı ve tekrar görürsem aynı olayları tekrar yaşarsam geri toparlanamam diye düşünerek gitmedim zaten avukatımız da onaylamadı; katılmaman daha doğru olur dedi. Gittiğimde sadece gidip dinleyecektim ama müdahale etmem gereken (duruyor ve telaşlanıyor) Çünkü onların bilmediği çoğu şeyi ben biliyorum ve söyledikleri çoğu şey de yanlış şeyler yalan yanlış bir sürü şey!! (kadının aldattığı yorumu yapılmış). Herkes sanki bizim ailemizin içinde yaşananları biliyormuş gibi konuşmuşlar. Ve kimse bilmiyor neler yaşadığımızı; hâkim de ona göre karar vermiş yani öyle olmaması gerekiyordu; belki daha fazla ceza alması gerekiyordu ama yani olmadı. Gitsem toparlanamazdım; gitmedim böyle oldu bilmiyorum belki böylesi daha hayırlıymış buna ilişkin sorumlu hissettim kendimi. Fazla sorumluluğum var zaten üstüne ekliyorum. Büyük abla olmanın getirdiği sorumluluklar çok fazla sıkılıyorum bazen” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Araştırma kapsamında çocukların ifadeleri alınırken yaşanan güçlükler; çocukların ifadeleri alınırken sosyal hizmet uzmanı ya da psikolog gibi profesyonellerin yokluğunda ifade alınması, ifadenin faillerin yanında ya da akrabalarının olduğu mekânda alınması ve çocukların birden fazla ifadelerinin alınması olarak bulunmuştur:

“Çocukların ifadesini köyde jandarma alırken ayrı ayrı çocuklarla görüşmüş ifadeleri alınırken bir meslek elemanı yokmuş; çocukların ifadesi kapı açık ve kapının ardında babanın akrabaları varken alınmış. Babanın akrabası Murat’a kaza ile oldu de diye baskı yapmış; ilk ifadede Murat kaza ile olduğunu söylemiş olayın. Burdaki ağır cezada ifade alınırken Murat ifadesini değiştirdi ve olayın bir kaza değil kasıtlı yapıldığını ifade etti(Dede İlhan ile görüşme, 63 yaşında)

“İlk ifadelerini aldılar; sonrasında işte ifadeyi keyif amaçlı aynı şeyi söylemişler mi diye bir daha çağırıldık. Jandarma’da tekrardan işte halası onun hemşire bilinçliydi onun yanında halasının yanında ifade verdiler. Daha sonradan mahkemeye götürmedik bağlantı kurmadık ben de orada o sıkıntıyı babayı tekrar göreceğim, o psikolojiyi yaşamalarını istemedim. İfadeleri alınırken yanlarında bir sosyal hizmet uzmanı yoktu sadece jandarma ve savcı vardı”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocuklar yalnızca babaları ile ilgili olarak mahkeme sürecinde hayal kırıklığına uğramamakta aynı zamanda baba tarafı akrabalarının vermiş olduğu doğru olmayan ifadelerle karşılaşmaktadır. Baba tarafı akrabaların verdiği doğru olmayan ifadeler ve çocukların bu ifadelere tanıklığı çocukların yeni yaşamında baba tarafı akrabaları ile ilişkilerini sınırlandırmasına ya da tamamen kesmesine sebep olabilmektedir.

Mahkemede çocuklar baba karşısında doğruları söyleme sorumluluğuna sahip olmaktadır; babanın karşısında ve babaya karşın alınan bu sorumluluk çocuklar için olumsuz deneyimlere dönüşebilmektedir:

“Küçüğü götürmedik yavrum, ablası katıldı. O şahitlik yaptı. Büyük ifade verdi hakim sordu bazı sorular. Av tüfeğini satın almış vurmak için o ava gitmek için aldım dedi mahkemede. Hakim “İmren ava gider miydi baban? dedi. İmren de hayır gitmezdi dedi yalan söylüyor dedi. Amcası bile ava giderdi diye ifade verdi. Çocuklar onları severdi, dedesini de severdi. Dedesi, eniştesi, amcası herkes yalan konuştu mahkemede. Dedesi falan biliyordu”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“ “Çocukların beynini yıkamışlar dedi çocukların beynini yıkamışlar öyle getirmişler!” dedi fail. Hiç söylemiyoruz biz. Sema da eskideki olayları söyledi annesinin şiddet gördüğünü nasıl olduğunu söyledi. Babasının durumunu söyledi işte yalan söylediğini. Hakim bey hepsi yalan çok yalan söylüyor annem öyle bir kadın değildi dedi Semra (fail eşim beni aldatıyordu demiş)” (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

4.10.7. Çocukların Cinayet Sonrası İlişkileri

4.10.7. 1. Çocukların Annenin Mezarı ile Kurduğu İlişkiler

Annesini baba şiddeti sonrası yitiren çocukların diğer çocuklardan farklı olarak annenin ölümünü kabullenmesi ciddi zorlukları içermektedir. Bu durumda annenin normal şekilde ölmemesi de kabul sürecini oldukça güçleştiren unsurlar arasındadır. Bölüm 4.10.2’de ele alındığı gibi çocukların annenin ölümünü kabullenme sürecinde “neden ben?” sorularının sorulduğu yas sürecinde intihar girişimleri olabilmektedir. Ölümün kabulü ile ilgili sorunların baş göstermeye başladığı durumlarda annenin mezarının ziyareti çocukların gerçeği doğru bir biçimde hissetmesi ve çarptırmaması açısından oldukça önemlidir.

Annenin mezarının ziyaret etme cinayet sonrası geride kalan çocuklar için ızdıraplı olabilse de; annesi hayattayken annesi ile olumlu ilişkiler kuran çocukların annesinin mezarına gitme konusunda daha istekli olduğu görülmüştür. Annesine sağlıklı bağlanamayan ve cinayet öncesi annesi ile ilişkilerinin iyi olmadığını ifade eden çocuklar annesinin mezarına gitme konusunda çekincelere sahip olabilmektedir. Özellikle cinayetle ilgili annesini suçlayan çocukların annesinin mezarına yıllarca gitmeyebildiği durumlar söz konusu olmaktadır (Işıl Bulut ile görüşme, 2017). Araştırma kapsamında bir olguda da annenin ölümü ile annenin suçlandığı bir olguda benzer tepkiler verildiği görülmektedir:

“Annenin kaybına ilişkin ikisi de yani annemiz öldü de biz annemi hatırlayalım yani anneler gününde bile anneyi dillerine getirmiyorlar; annemizin mezarına gidelim falan hiçbir gün istemediler. Anneye şöyle bi öfke var; kızlar zaten baba sürekli işte bakım yok, çocukların temizliği yok bu konuda sürekli anneleriyle tartıştığı için. Anne de bütün gün çalışmıyordu normalde ev kadınıydı evde olduğu için ve yapmadığı için

inatla anneye bi kinleri var yani anneye bi öfke duyuyorlar yani. Yemek yedirirken mesela zorla yedirirdi döverek yedirirdi; o ev kadınlarının terlikleri olur ya terlik elinde zorla yemek yedirirdi sevmedikleri yemekleri yedirirdi duygusal bağ yok genelde babayla daha duygusal bağ vardı” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Anneyle sağlıklı bağlanan çocuklar annenin mezarını ziyaret etmeyi istemekte ve annenin mezarına çiçek ekme, annenin doğum gününde mezarlık ziyareti gerçekleştirme, küçük çocukların bayramda anneye şeker götürmesi gibi durumlar olabilmektedir:

“Annemizi görelim; ben de bir çiçek ekdim onları sulayalım diyorlar. Hafta bir alıyordu kızımı yakına defnettik haftada bir gidiyordum; bu hafta gidemedim. Cuma günü gidiyorum mezara. Küçük hastaydı onun için gidemedim mezara” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Çocuklarla mezara gidiyoruz, her cuma günü götürmeye çalışıyoruz. Hafta sonları hadi gidelim anneyi ziyaret edelim diyoruz gidiyoruz. Onlar bazen istiyorlar. Annemin mezarına bu çiçekleri ekelim. Dışarıdan çiçek toplayıp geliyorlar; bunu anneme götürücüm. Yankı şeker götürmüş ona. Herkes şeker bayramı ya; herkes şeker yiyor annem de yesin diye”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

“Geçen gün doğum gününe gidicez annemin anneanne dedi; aldım onları yanıma gittik ziyaret ettik. Ağladılar ağladılar geldiler. İlk zamanlar avuçladım toprakları kokuyor toprağı kokusunu aradım”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Annenin cenaze törenine katılmak, sonrasında mezarına gitmek geride kalan çocukları ölüm gerçeğiyle yüzleştirerek acının ertelenmeden yaşanmasına yardımcı olarak duyguları ifade edebilme ve kayıpla vedalaşabilme imkânı sağlamaktadır. Çocukların annesinin cenaze törenine katılması çocuğun zarar göreceği endişesiyle bakımverenler tarafından engellenebilmektedir. Bunun yaratacağı tek sonuç ise çocuğun ölümü kabullenme sürecinin uzaması ve çocukların duygularını yeteri kadar dışa vuramamasıdır. Araştırma kapsamındaki bazı çocuklar can güvenliğinin olmaması ve devlet korumasına dahil edilme gibi durumlar sebebiyle annesinin cenaze törenine katılamadıklarını ifade etmektedir. Çocukların can güvenliği riski olmadığı taktirde muhakkak cenaze törenine katılması ve annesi ile vedalaşabilmesine olanak tanınması gerekmektedir:

“Annemin mezarlığına üç sene sonra gittim, yani böyle. Artık baya ben dedim ki bu yaşa kadar götürmediler, bu yaşa kadar ben de şey yapmadım. Şöyle bir durumumuz vardı belediyenin çocuk koruması bizi şehir dışına çıkarsaydı, SHÇEK bize el koyacaktı. Kurum da vermek istemiyordu, hani tanışmışlardı, sevmişlerdi bizi. Bizi vermek istemiyorlardı, benimsemişlerdi. Sahiplendikleri için bizi SHÇEK’e vermek istemiyorlardı. Bizim kurum daha rahat, daha güzel bi kurumdur. Öyle de olunca kurum bizi vermek istemedi, cenazeye bu sebepten gitmedik. Götürmediler bizi, bize dediler ki biz sizi eğer şehir dışına çıkarırsak SHÇEK size el koyar. Biz de hiçbir şey yapamayız dediler. Bana bu açıklamayı yaptıkları için gitmekte diretmedik. Anlayışla karşıladık”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

4.10.7. 2. Cinayet Sonrası Babayla İlişki Kurmak: Zorluklar ve Zorunluluklar

Harris Hendriks ve arkadaşları (2002) hapishane ve hastane ziyaretleri ile ilgili olarak diğer kilit rol oynayan akrabalar ve çocuklar arasındaki irtibatın planlanması ile ilişkili olarak uzman görüşüne başvurulması gerektiğini ifade etmektedir. Spencer-Carver ise (2008) faile bağlanmanın çocukların olay sonrası ambivalan duygularını artırdığını ifade etmektedir. Araştırma kapsamında da cinayet öncesi babaya duygusal açıdan bağlı olan çocukların cinayet sonrası yaklaşma kaçınma çatışmaları yaşadığına ulaşılmaktadır. Alisic ve diğerleri ise (2015) babayla yasal süreçlerde yüzleşme ve cezaevinde babayla iletişim düzenlemeleri/problematik iletişimin çocuklar açısından risk faktörü olduğunu belirtmektedir.

Annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocukların önemli bir kısmı cinayet sonrası babayı tamamen reddetmekte ve yaşamlarının geri kalan kısmında babayı hiçbir şekilde görmek istemediklerini aktarmakta; babaya olan öfke ve nefret duygusu çocukların cinayet sonrası baba kelimesini kullanmamasına ve babayı reddetmesine sebep olabilmektedir. Araştırma kapsamında çocukların babalarıyla ilgili “o” “o adam” “katil” ya da “fail” gibi ifadeler kullandıkları görülmüştür:

“O zaman baba bile demedi ;hep adını söylüyordu zaten. Halen de baba demez geçti öyle bir konusu adını söylerler. Ben bir sefercik küçüğüne baban dedim. “Ne diyosun sen dedi ne diyosun?!” dedi istemiyorlar yavrum, istemiyorlar”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Ben baba bile demek istemiyorum öyle birini tanımıyorum”(Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Buna ek olarak çocukların bir kısmı babanın cezaevinde ölümünü umut ettiklerini, cezaevinden çıktıktan sonra ilişki kurmaktan korktuklarını ifade etmektedirler:

“Çocuklar babalarını istemiyorlar. Çıkar diye korkuyorlar gelirse çıkarsa bizim halimiz ne olur diyorlar?! Tekrar başlarına musallat olmasından korkuyorlar Nasıl o mezarda çürüyecekse o da orda çürüsün! Çocuklar böyle düşünüyor! ”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Buna ek olarak araştırma kapsamında bazı çocukların babayla görüşme konusunda çekincelere ve olumsuz duygulara sahip olduğu fakat kimi zorunluluklar sebebiyle (çocukların cinayet sonrası yalnızlığı, sosyal destek eksikliği gibi durumlar ve cinayet sonrası küçük kardeşlerin varlığı ve küçük çocukların babayı görme talepleri, küçük çocukların aynı anda hem anneyi hem de babayı yitirmesinin zorluklarının yaşanmak istenmemesi sebebiyle) babayla görüştiklerini aktarmaktadır. Çocuklar babayla görüşmenin içten gelen bir istek değil mecburiyet olduğunu aktarmaktadır. Araştırma kapsamında bir olguda küçük kardeşlerin travma yaşamaması gerekçesi ile annenin ölümü ile ilgili doğru bilgi verilmediği durum

(trafik kazası) söz konusu olmuştur. Bu nedenle babanın cezaevinde ahçılık yaptığı söylenmiş ve büyük çocuklar küçük kardeşlere anlatılan hikayenin gerçekliğine inandırmak için cezaevlerine gitmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

“Babam cezaevine ilk gittiğinde çok ağladık. Çünkü ben zaten, ben zaten bekliyordum böyle bir şeyi. Sonra ben cezaevine götürdü kurum bizi, çocuklar küçüktü zaten. Küçük olduğu için; zaten bizim akrabalarımız durumun iyi değil. Buradakilerin durumu eh iştee. Buraya getirecek ne durumları vardı, durumları yok yani. Hiç kimsemiz yok; burada biz beş çocuk burada böyleee kaldık. Hiç kimse ne geliyor ne gidiyor; hiç kimse yok etrafımızda. Kimseyi tanımıyorum herkes yabancı. Ya bizimle aynı dili bile konuşmuyorlar, tanımyosun kimseyi insan garipsiyor gerçekten. Biz görmek zorunda kaldık yani başka bir alternatifimiz yoktu. Babamla cezaevinde karşılaştık, benim için o zaten ayrı bi zor bir şeydi. Ben daha onu içimde çözemezken, sırf kardeşlerim babamın cezaevinde olduğunu anlamasın diye gitmek zorunda kaldım” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Bu duruma ek olarak küçük kardeşlerin olması sebebiyle görüşmenin yanı sıra cinayet sonrası babanın ısrarlı görüşme talepleri sebebiyle görüşmek zorunda kalan çocukların da olduğu ifade etmek gerekmektedir:

“Olay olduğunda kardeşlerim küçük yaşlardı. Bir anda hem annesiz hem babasız, kardeşlerim bir anda babasız kalmasınlar diye öyle bir şey yapıldı. Bi de babam bizimle görüşmeyi çok istiyordu ve kurumu zor durumda bırakıyordu sürekli mektup, sürekli savcılığa başvurular sürekli bir şeyler yapmalar. Kurumu zor durumda bırakıyordu ve gitmek zorunda kalıyorduk en azından ben kendim için öyle söyleyeyim erkek kardeşim falan çok gitmek istemiyordu, küçükler istiyorlardı ama onlar öğrendikten sonra falan çok gitmek istemiyorlar” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışmada çocuğun babayla iletişiminin sağlanması noktasında gerek ailenin hiçbir şekilde baskı uygulamaması gerekmektedir. Buna ek olarak çocuğun babayla ilgili olumsuz söylemlere tanık olması, çocukların utanmalarına ve babanın yaptığı eylemden dolayı mahcup hissetmelerine neden olmaktadır. Çocuğun cezaevinde babasını görmek istediği durumlar oldukça mümkün olmakla birlikte bu görüşmenin bir profesyonel eşliğinde ve babadan çocuklara yönelik cinayete ilgili hiçbir suçlama ya da sorumluluğun olmadığı şekilde ve risklerin bertaraf edildiği bir düzlemde çocuk ve babanın buluşturulması uygun olacaktır. Özellikle babanın yaptığı eylemle ilgili sorumluluk almayı reddettiği durumlarda çocukların babayla temas kurması çocukların cinayete ilgili sorumluluk hissedebilmesine ve kendilerini suçlamasına sebep olabilmektedir.

“Babama bu olayın hemen ardından çok tepkiliydim ne sarıldım ne öptüm en uzağa oturdum. Babam çok konuşmadı uı hala da konuşmaz ama pişman olmadığını söylemişti halen de pişman olmadığını ifade ediyor” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Başta küçük kardeşleri ve cinayet sonrası geride kalan kimselerinin olmadığı gerekçesiyle babaları ile görüşüğünü aktaran bir katılımcı babasıyla cinayet sonrası bu konuyla ilgili konuşmakta güçlük yaşadığını, ilişki devam etse bile cinayet sonrası iletişim sorunlarının devam ettiğini ifade etmektedir:

“Babamla hiç bu konuları konuşmadık, çünkü 1 saat! Beşimiz gidiyoruz, herkes konuşmak istiyor... konuşamadım fazla, çünkü küçükler de yanımdaydı. Babam cezaevinde olduğu günden beri hiç baş başa kalamadım, sadece bu görüşte babamla konuştuk. O zaman konuşabildik, o da yani. Babamın başının etini yesem, böyle oldu. Şöyle oldu, istemedim konuşmayı. Anlatsam da bir şey değişmeyecek ki belki, söylediklerimden. Böyle olacağını kendi bilmiyor muydu?! Biliyordu, dillendirmemin anlamı yok. Zaten isteyerek olmasa da bana çok çok sıkıntı verdiler, çok çok canımı yaktılar. Ben bunu, bu sefer söyledim. Yeter artık dedim, ben sizin anneniz babanız değilim. Ben senin annen değilim dedim, sen benim babamsın!”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Ben babama çok öfkeliydim çünkü çok anneci bir çocuktum her zamanla annemle birlikte giden her zaman annemle birlikte olan bir çocuk olduğum için ona çok öfkeliydim ama kardeşlerim yüzünden onunla görüşmek zorunda kaldım. Bazen hala görüşüyoruz pişman olmadığını söylüyor Ona hala öfkeliyim onu affedemiycem”(Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Cinayet öncesi babaları tarafından ölüm tehdidi alan çocuklara can güvenliği gerekçesiyle mahkeme kararıyla babalarının temas kurması yasaklanabilmektedir. Buna karşın baba cezaevinde çocuklar ile temas kurmak isteyerek mektup gönderebilmektedir. Babayla görüşmek istemeyen çocuklar için cezaevinden alınan mektuplar oldukça öfke uyandırmaktadır. Buna ek olarak çocuklar babalarına karşı merhamet duymaktan korktuklarını aktarmaktadır:

“Bizi velayet için mahkemeye götürdüler ifademizi aldılar; “bir daha görmek istiyor musunuz babanızı” falan diye sordu hâkim. Biz görmek istemiyoruz, görüşmek istemiyoruz dedik hâkim de “bundan sonra hiçbir şekilde görüşmeyeceksin; yanınıza gelemes artık” dedi. Biz de tamam dedik ama hala iletişimi kesmemiş bizimle halen mektuplar falan gönderiyor hala ulaştı iki tanesi bize. Okudum ama bir daha almak istemiyorum. Avukatla görüştim “o orda kesemeyiz iletişimini sizinle o orda yapacak vicdan azabı çekiyor” falan dedi ama elimden bir şey gelmiyor o konuyla ilgili ben bundan sonra okumam mektuplarını. Kendi vicdanını rahatlatmak için yazdığı şeyler zaten. Ya işte ben sizi çok seviyorum falan sakın kardeşlerini bırakma. Ben sizin için para biriktirdim onu gel al görüşelim falan gibi şeyler yazmış. Bende istemiyorum zaten kendisinin hiçbir şeyini istemiyorum artık. Alırsam mahkeme yoluyla çünkü hakkım; ben çalışarak kazandım, yazları çalışırdım. O yüzden annemin de benim de emeğim olduğu için alırsam mahkeme yoluyla alırım. Ama asla böyle bir yola girmem dediği gibi al falan. Karşılaşmak istemiyorum. Yüzünü görmek istemiyorum. Hiçbir şekilde görmek istemiyorum. En çok da karşılaşıp ona acımdan korkuyorum. Çünkü o bize acımadı ama ben acırım çok merhametliyim o yüzden acırım diye korkuyorum acırım da yardım ederim diye korkuyorum. Biraz da o yüzden görmek istemiyorum. Kardeşlerimle sık sık bu konuyu konuşuyorum. Görmek istiyor musunuz babanızı. Görmek istiyorsanız sizi götürürüm falan diye ama istemiyorlar ilerleyen zamanlarda da bunu tekrar edicem, sürekli konuşucam istedikleri zaman götürürüm ben. Ben

görüşmüyorum diye onlar da görüşmemek zorunda değil. Kimse bize baskı da uygulamıyor bu konuda istiyorsanız götürürüz gösteririz diyorlar ama istemiyoruz” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Üçüncü bir boyutu ise annelerini yitirmeden önce babalarıyla iletişimi iyi olan çocuklar oluşturmaktadır. Söz konusu çocuklar babayı cezaevinde görmeye daha rahat gidebilmekte ve hatta istisnai olarak (araştırma kapsamında 1 olguda söz konusudur) mahkemede babaları lehine ifade de verebilmektedirler. Bu durumda özellikle cinayet öncesi süreçte anne ile sağlıklı bağlanmanın yaşanmaması durumu da etkili olmaktadır. Cinayet öncesi anne ile sağlıklı ilişki içerisinde olmayıp baba ile ilişkilerinin daha iyi olduğunu ifade eden çocuklar cinayet sonrası güçlükleri içerse de babayla iletişimi devam ettirebilmektedir:

“Mesela götürüyorum babasının görüşüne gidiyorlar; babayla görüşüyorlar ayda bir defa açık görüş var o ayı sabırsızlıkla bekliyorlar babaya herhangi bir düşmanlık kin beslemediler hani ben de onların anlayacağı yaşa geldiği zaman zaten kararlarını kendileri verecekler yani. Ondan dolayı herhangi babanız şöyle yaptı falan gibi kesinlikle etki etmedim; şuan ne istiyorlarsa onu yaşıyorlar baskı uygulamıyoruz. Genelde babayla daha duygusal bağ vardı. Banyolarını baba yaptırdı alışverişe baba götürürdü bütün gün baba saçlarını baba tarardı mesela bütün gün saçlarını baba taradı mesela büyük kızla beraber hafta sonu kaldığı zaman temizlik yapardı küçük de sürekli onun peşinde dolanırdı; babayla duygusal bağları daha kuvvetli olduğu için zaten şimdi kin duymuyorlar babanın görüşüne gitmek istiyorlar” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Çocukların cinayet öncesi babayla ilişkisinin iyi olduğu durumlarda (bu durum araştırma kapsamında istisnai olarak gözlenmiştir; çünkü cinayet öncesi çocuklar annenin ciddi şiddete tanıklığını gözlemlemekte ve çoğunlukla kendileri de baba tarafından şiddet görmektedir) ve anneye ilişkilerinin sınırlı ve istismar içerdiği durumlarda cinayet sonrası çocuklar anne ve babanın ilişkisi ile ilgili anneyi suçlayıcı birtakım söylemler geliştirebilmektedir. Özellikle boşanmanın kadının yalnızlığı ve zor koşulları sebebiyle kadın tarafından istenmediği durumlarda çocuklar yitirilen anneye daha az empatik yaklaşarak “annem boşansa böyle olmazdı” cümlelerini ifade etmekte; cinayet sonrası baba ile daha rahat temas kurabilmektedir:

“Yine görüştüler... çocuk çıktı mahkemede ben babamı seviyorum ben babamı yine istiyorum çocuk mahkemede haykırdı resmen “ben babamı çok seviyorum babamı bunalttılar!”. Çünkü çocuk biliyo çocuk biliyo evin içindeki durumu biliyo. Mesela büyük kız diyordu aile arasında konuşuyoz işte hep “babam işte babam hep boşanmak istiyordu annem boşanmıyordu; annem boşansaydı bunların hiçbiri olmazdı” diyor” Annem boşansaydı bunların hiçbiri olmazdı diyor” çocuk!! Babalarıyla çok görüştüler açık ziyarete gidiyorlar ikisi birden gidiyorlar. İlişkileri çok güzel babalarını seviyorlar yani ben ne diyeyim yani götürmemek istemem. Babaların çocuklara ilgisi çoktu; baba çocuklarla çok ilgilenirdi. O yüzden çocuklar babaya çok düşküncü o çok ilgilendiği için misal veriyorum hangi çocuk olursa olsun bu koşullarda görüşmezdi babayla bak çocuklar inan ki çocukların kendisi geldi bana

söyledi görüşmek istediğini misal. Çocuk arada işte böyle oluyor(Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Aşağıda çocukların olay sonrası anne ve baba tarafı akrabalar ile ilişkisi ele alınmıştır.

4.10.7. 3. Çocukların Olay Sonrası Anne ve Baba Tarafı Akrabalar İle İlişkisi

Sosyal destek sistemi cinayet sonrası çocukların iyileşmesine olumlu katkı verme potansiyeli olan bir sistemdir. Çocuk için geçmişte ya da halen önemli olan kişi veya sistemler çocuğu desteklemeye katkı verebilmektedir. Spencer- Carver (2008)'in ifade ettiği gibi bu kişiler, arkadaşlar, akrabalar, profesyoneller ya da meslekten olmayan kişiler gibi çocuk için önemli olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal destek pozitif olduğunda bu kişiler çocuğa kabul, sıcaklık, sözlü veya sözsüz destek sağlayabilir. Spencer-Carver (2008) araştırmalarında çocukların yaşadığı cinayet deneyimini “felaket getiren travma” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal destek, çocukların olumlu iyilik hali veya olumsuz duygusal hayal kırıklıklarına olumlu katkı sağlayabilmektedir. Aynı zamanda çocuklara güçlüklerin üstesinden gelme konusunda iyileşmenin devamlılığını sağlamaktadır.

Çocukların iyileşme sürecini kolaylaştıran etmenlerin başında sosyal desteğin varlığı gelmektedir. Sosyal desteğin varlığı koruyucu ve destekleyici sosyal çevre aracılığıyla çocuklara yalnızca duygusal destek sağlamak için değil aynı zamanda güvenli çevre ve bakım gibi fizyolojik ihtiyaçlara da yanıt verebilir. Bu nedenle uygun sosyal desteğin belirlenmesi, çocukla ilişkisinin tesis edilmesi ve var olan ilişkilerin yeniden yapılandırılması oldukça önemlidir. Kadın cinayetleri sonrası geride kalan aileler genellikle kayıp yaşamının zorluğu ile haklı olarak “katil-maktul” ilişkisi içerisinde birbirlerini suçlama davranışı geliştirerek, aileler arası düşmanlık yaşayabilmektedir. Bu aileler arası düşmanlık durumu çocuklar açısından değerlendirildiğinde çocuğun yalnızca anne ve babasını kaybını değil, amca, teyze, hala, dayı gibi ciddi sosyal destek sağlayabileceği kişileri de yitirmesine sebep olabilmektedir. Oysa cinayetle ilgili olumsuz aktarımların yapılmadığı, çocuğun ve annenin cinayetle ilgili suçlanmadığı iletişimsel düzlem tesis edildiğinde çocuğun baba tarafı akrabalar ile görüşmesinin riskleri bertaraf edilebilir ve bu kişilere uygun danışmanlık hizmeti sağlandığı takdirde söz konusu kişiler çocuğu iyileştirmenin önemli unsurları haline gelebilir. Özellikle çocukların kendi yaş etkinliklerine döndürülmesi, rutinlerinin tesis edilebilmesi ve cinayet sonrası uygun bakımverenin belirlenebilmesi açısından sosyal desteği verebilecek kişilerin tespit edilmesi sosyal hizmet mesleği açısından son derece elzemdir.

Harris Hendriks ve arkadaşlarına göre (2002) çocuklar fail ve ailesi ile aynı ortama çok dikkatli bir değerlendirme ve rehberlik ve değerlendirme olmaksızın konulmamalıdır. Buna ek

olarak faille ve diğer kilit akrabalarla irtibat kurmak ilgili yetişkinlerin değil çocuğun hakkıdır; eğer bir çatışma çıkacaksa mahkemelerin, meslek elemanlarının ve bakımverenlerin rehberlik düzenlemeleri olması gerekmektedir.

Araştırma kapsamında çocukların annenin ölümü ile ilgili gerek anne tarafı gerek baba tarafı akrabaları annenin ölümü ile ilgili suçlayabildiği görülmüştür. Araştırma kapsamında bu suçlamaların daha çok baba tarafı akrabalara yönelik yapıldığı dikkati çekmektedir. Anne tarafı akrabaların suçlanmasının sebebi araştırma kapsamında genellikle anne tarafındaki akrabaların yeteri kadar anneye destek olmaması ve anneyi şiddetin çeperinden kurtaramamasıdır:

“Evet ya çok uğraştık!! Burdakiler ailem, daha çok yanımda olabilirlerdi hence gelebilirlerdi! Buraya apar topar geldik. O zaman beni getirdikleri gibi ikimizi de getirebilirlerdi! Bi şekilde koruyabilirlerdi”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

“Ben sadece kendi aileme kızıyorum, annelerine babalarına kızıyorum. Saçma sapan sisteme kızıyorum; insanlarımız çok dar görüşlü çok kapalıdır. Değişmeye açık değiller bunu aşmamız gerekiyor. Geleneklerimiz geleneklerimiz geleneklerimiz, geleneklerimiz gericiyse eğer bizi geliştirmiyorsa, ileri götürmüyorsa değişmesi gerekiyor. Çok kızıyorum ataerkil sisteme, böyle bazı şeyleri dayatmalarına kızıyorum. Olmuyorsa olmuyor yani! Annemi korumak için devletin ne yapabileceğini hiç düşünmedim. Devletin daha yapabileceği bir şey yoktu ki!, kendi anne babaları kendi elleriyle yaptılar. Belki bu niyetle yapmadılar ama böyle oldu” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Kesinlikle görüşmediler zaten çocuklar istemiyorlar tabi anne tarafından talep olmadı çocuklar bunun farkında “siz anneme sahip çıkmadınız!” diyorlar. Şimdi çocuklar her şeyin farkında annelerine sahip çıksaydı bunlar olmazdı “babam istemiyordu siz nerdeydiniz gelip annem sahip çıksaydınız alıp götürseydiniz, babam annemi öldürmezdi!” diyor misal çocuklar bunun zihniyetinde yani. Çocuklarda bazı şeyleri biliyor ama yani ne olduğunu gerçekten hiç iyi olmadı yani. Anne tarafından akrabalar çocukları görmek istemiyor şuana kadar hiç kesinlikle bir talep herhangi bi şey olmadı (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Baba tarafı akrabaların ise babayı eylemde kışkırtması veya baba tarafı akrabaların mahkemede doğruları söylemeyerek faili koruyan bir yaklaşımla anneye yönelik birtakım söylemler geliştirmesi olarak bulunmuştur.

“Hakim faile inanmadı. Baba tarafı eniştesine kızdı İmren “neden yalan ifade veriyorsunuz?!” dedi. Kızdı doğru şeyler dese çocuklar görüşürdü onlara. Büyük aklı eriyor. “Fail herkes yalan söylüyor hakkımda” dedi şahitlerin söylediklerini kabul etmedi. Hakim de “bir sen mi doğru söylüyorsun?!” dedi. Çocuk iki mahkemeye girdi ama nasıl çıktı hepsinde de bar bar bağırdı annesini savundu. Eniştesine “siz hani annemin yanındaydınız hep, neden doğru ifade vermiyorsunuz? dedi. Ondan büyük kızdı hepsine, düzgün konuşsalar di çocuklar görüşürdü hepsiyle (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Herkes biliyordu annemi öldüreceğini yani kimse söylemedi ama “seni öldürecek dikkatli ol” diye onun için de onlarla da görüşmüyorum. Onların ne suçu var diyorlar, annemin ölmesine onlar da sebep oldu! Yani babamın annesi babası akrabaları bu kişiler. Onun akrabaları ve çoğunlukla da o (babasını kastediyor)”(Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Çocukların annesinin ölümüne sebep olduğunu düşündüğü kişilere öfke duyması kaçınılmazdır; bu nedenle çocuklar talep etmediği sürece çocuklara kesinlikle söz konusu kişilerle görüşmesi konusunda baskı yapılmamalıdır. Eğer baba tarafında olan akrabalar “çocuğun yüksek yararı” doğrultusunda hareket ediyor ve çocuğa yönelik suçlayıcı ve olumsuz davranışlar (cezaevi ziyaretine zorlama, anneyi suçlama, çocuğun cinayetle ilgili sorumluluğunun olduğunu yansıtmaya gibi) göstermiyorsa söz konusu olumlu kişilerle çocuğun iletişimi kesinlikle kesilmemelidir. Olumsuz aktarımlar yapan ve söylemler geliştiren baba tarafı akrabaların bakımveren olması durumunun çocuğu travmatize eden etkisinin olduğu unutulmamalıdır:

“O tarafı hiç istemiyorlar yavrum bak telefonda dahi görüşmüyorlar. Buraya geldiğimiz zaman küçük halası büyüğü. Diyomuş bizim suçumuz ne, o da demiş hepinizin suçu var görüşmek istemiyorum sizinle. “Konuşmak istemiyorum dedi ellerini çekti, bana müdahale etse vuracaktım istemiyorum hiçbirisiyle görüşmek” dedi. Eniştesi karşıdan bakmış onlara, karşı taraf görüşmek istedi ama çocuklar görüşmek istemiyor. Hepsi katil diyorlar biliyorlardı onu neden ona destek çıktı diyor çocuklar...”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Yukarıda ele alınan durumlara ek olarak baba tarafı akrabalar cinayet sonrası failin yaptığı eylemle ilgili mahcubiyet ve utanma yaşayabilir ve bu duygular sebebiyle çocuklarla bağlantı kurma konusunda tedirgin hissedebilir. Çocuğa bakımveren anne tarafı akrabaların çocukla daha önce olumlu ilişki içerisinde olan baba tarafı akrabaları ile iletişimlerini sağlaması yukarıda ele alınmış olan olumsuz durumların olmadığı takdirde çocuk açısından önemli olabilir:

“Destek olmadılar burdan gittiler 2-3 ay kaldılar sonra gittiler. Bizimle iletişim kurmadılar; torunlarını da görmek için aramadılar. Bağlantı kurmuyorlar; çocuklarla bize haber gelmedi çocuklar da söylemedi. Çocuklar şimdi söylese ben amcaya halaya gidicem ben yine söylemem bi şey çünkü ben bu çocuğu yetiştireceksem kötü bir şey söylemek istemiyorum. Kalbinde kötü bir şey olmasın ama yok çocuklar gitmediler hani ilgi görmemişler; ondan da olabilir. Ben onlara git demiycem ama onlar söylemiş olsaydı kesinlikle reddetmezdim tabi yine görüştürürüm ama onlardan bi talep gelmedi”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Aşağıda çocukların çevreleriyle ilişkileri, etiketlenme ve yardım alma durumları ele alınmıştır.

4.10.7.4. Çocukların Çevreleriyle İlişkileri: Çevre Tepkileri, Etiketlenme ve Yardım Alma Durumları

Annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocuklar olay sonrası çevre tarafından bazı taciz edici sorulara ya da söylemlere maruz kalabilmektedir. Olay sonrası çevre tarafından “anneniz öldürüldüğünde nerdeydiniz? Olay nasıl olmuş? Siz silahın sesini duymadınız mı?” gibi bazı taciz edici sorular çocukları suçlayıcı nitelikte olabilmektedir:

“İşte çocuklar için çok zor oldu aslında çünkü köye gittik dediğim gibi insanların iletişim problemleri var neyi nasıl söyleyeceklerini bilmiyorlar. İşte insanlara ne hissettireceklerini düşünemiyorlar; ama gelen kadınlar şu şekilde konuşuyor. “Sema siz nerdeydiniz?!”. Sen onun acısına ortak olman gerekirken soru sormaman gerekirken kadın geldi ki siz nerdeydiniz ki?! Çocuklara kendini kötü hissettiriyor, diğeri diyor ki sen evdeymişsin nasıl duymadın?! Bi tanesi şeymiş 90 yaşında bi kadın. Akli dengesi de çok yerinde değilmiş geldi Sema’ya vurmaya başladı mesela, cenaze evi işte şey yapıyor ağlarken dövünmek gibi. Dövünmek gibi ama yine de ben kadın o yaşta olmasına karşın kadını “itiyorum ne yapıyorsunuz kendinize gelin!” diye. Ağlayamayınca yapacak bir şey yoktu bu şekilde oldu arabulucu olmak zorunda kaldım. Kadın diyor ki “nasıl yaptınız, nasıl annenizin ölmesine izin verdiniz!” Aslında üzüntüsünü dile getiriyor ama çocuklara daha kötü hissettiriyor. İşte onu uzaklaştırdık işte. geliyor kadın işte şey diyor soru sormaya başlıyor. Sanki çocuk bir saat önce annesini toprağa vermedi gibi. İşte Sema’ya “keşke işe gitmeseydin ne oldu ya nasıl oldu evde silah var mıydı?” gibi saçma sapan taciz edici sorular...” (Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Çocuklara yönelik çevre tepkilerinin bir boyutunu da çocukların çevre tarafından anılma biçimleri oluşturmaktadır.

“İnsanlar çok fazla bir şey demedi sadece tanıtırlarken falan ölen F.’nin kızı. Bu şekilde tanıtılmak gerçekten çok kötü. Yani sürekli başın sağ olsuna geliyorlar bu güzel bir şey ama insan o anda çok kötü oluyor. Zaten kabullenmek istemiyorsun bunu. Sürekli bunu sana hatırlatıyorlar falan çok kötü”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

Çocuklara çevre tarafından gösterilen olumsuz tepkilerin bir boyutunu da çocuktan annesini yitirdikten sonra sürekli olarak yas tepkilerini sürdürmesi gerektiğine dair beklentiler, inanç ve tutumlar oluşturmaktadır. Koruyucu ve destekleyici olmayan sosyal çevre çocuğun olay sonrası “bir müddet iyi olmaması” gerektiğini var saymakta çocuğun çevre yanında ağlamasına dair beklenti içinde olmaktadır. Şüphesiz ki cinayet sonrası geride kalan çocuklar duygularını yalnızca güvendiği ve anlaşıldığı kişilerle paylaşabilmektedir; bu nedenle ilgisiz kişilerin çocuğa yönelik olumsuz tutum ve davranışlarına bakımverenler tarafından sınır konulması gerekmektedir:

“Çevremizdeki insanlar daha çok benim açımdan yorum yapıyorlar. Ben onların yanında ağlamadığım için diyorlarmış ki “annesini ölen bir insan nasıl böyle olabilir?!” diye. Bu şekilde konuşmalar geldi kulağıma ama çok takmadım size ne?! Hani çünkü benim ne yaşadığımı kimse bilmiyor siz ne karıştıyorsunuz. Öyle konuşmuşlar”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Yukarıda ele alınan durumlarla da ilişkili olarak çocuklar çevre tarafından daha fazla etiketlenme ve olumsuz tepkilere maruz kalmamak için olayı gizleme eğiliminde olabilmektedir:

“Hani bu durumu duymasın yabancı insanlar etrafımızda olmayan insanlar zaten bilmeyen insanlar çok da görüşmeyeceğimiz insanlar duymasın istiyorum. Ben söylemem zaten hiçbi öğretmenime sonra arkadaşlarıma falan çok sayılıdır; hiç kimseye anlatmadım. Sorarlar bana “annen ne yapıyor baban ne yapıyor” diye, derim ben onlarla yaşamıyorum burda kalıyorum onlar çalışıyorlar falan ufak yalanlar söylerim anlatmam dersaneye ve okula”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Etiketlemenin bir diğer boyutunu ise okul ortamında akranlar tarafından gerçekleştirilen etiketlenme oluşturmaktadır. Bu risk cinayet sonrası yer değiştirmeyen çocuklarla ilişkili olarak çocukların akran çevresinden dışlanması, taciz edici sorulara maruz kalması, adaptasyon güçlükleri ve bununla ilişkili olarak da akademik başarıda ciddi düşüşleri içerebilmektedir. Kişinin kimliği sebebiyle ayrımcılığa da uğradığı durumlarda çocuklar tarafından duyumsanan etiketlenme duygusu yoğunlaşmaktadır:

“Ben arkadaşlarımla çok sıkıntı yaşadığımı hatırlıyorum. İnsanlar çok acımasızlar ya bu dönemde. Böyle bir olaydan dolayı dışlanmak arkadaşlık kurulmamak çok kötü bir şey bu dönemde bi de Kürt olduğumuz için de ayrı bir ayrımcılık yapılmıştı çok zor bir dönemdi. Ben her gün ağlayarak okuldan geliyordum. Hiçbir dersi dinlemezdim genelde uyuyordum arkadaşlarım çok iticilerdi. Bu olayı biliyorlardı bir şekilde duymuşlardı nerden duyduklarını bilmiyorum ve bu konuyla ilgili bikaç arkadaşım dışında genel olarak tepkili şeylerdi. İlk yıl çok zorlandım. Ben hiç bi zaman ilk yıldaki o tepkileri şeyleri unutamıyorum. Benimle hiç kimse arkadaşlık kurmak istemezdi kimse seninle konuşmak istemiyor. Kimse seninle oturmak istemiyor. Kimse yanına oturmak istemiyor! Ya da “annesi ölmüş ayy zavallı!” yani bunlar olabilircek şeyler bi de ayrıca Kürt olduğum için ayrıca “sen Kürtsün sen teröristsin” gibi şeyler derlerdi yani bilmiyorum yani iğrenç bir dönemdi. Ben mesela liseye hazırlandığım zaman sınavda ders çalışmadığım için çok zorlanmıştım sonrasında işte meslek lisesine falan girdim meslek lisesinde de bir arkadaşım vardı. İlk gittiğimizde çok iyi arkadaş olduk sonra bu kız benim hocalardan bi tanesi yüzünden kız benim aile durumumu öğrendi ve direk benden uzaklaştı ve konuşmamaya başlamalar sonra şey yapmalar hanii küçümsemeler garip şeyler! Ben de son zamanlarda artık ona o kadar sinirlenmeye başlamıştım ki “benim annemle babamın yanında olmaması ona göre çok kötü bi şey olduğunu” söylüyordu ben ona dedim ki “senin annen baban senin yanında sen onlarla büyümüşsün ama buna karşın nasıl davranman gerektiğini sana öğretememişler!”(Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Çocuklarla yakın çevrenin kurduğu ilişkilerin bir boyutunu da çevrenin çocuklara yönelik maddi yardımı oluşturmaktadır. Çocukların annesinin babaları tarafından öldürüldüğünü öğrenen sosyal çevre çocuklara ekonomik açıdan destek olmayı isteyebilmektedir. Fakat bu yardımlar çocuklar hazır olmadığında, istemediğinde, güç ilişkileri temelinde ve acıma duygusu ile yapıldığında çocuklar için son derece olumsuz etkiler taşımaktadır. Çocuklara okulda yapılan pozitif ayrımcılık diğer arkadaşları tarafından fark edildiğinde çocuklar

cinayet sonrası geride kalan çocuklara tepki geliştirebilir; bu nedenle bu yardımların çocukların etiketlenmesine, ötekileştirilmesine ve çocuğa yönelik acıma duygularının geliştirilmesine asla sebep olmaması ve gizli bir şekilde yapılması gerekmektedir.

“Murat’ın ama bütün okul biliyor köyde olduğu için biliyorlar o dönemde bazı şeylerden şey yapıyorlar onu ayrı tutuyorlar yani diyorlar ki mesela bir para istiyorlar verme sen getirme diyorlar bu da bazen benim zoruma gidiyor açıkçası. Yardım etmek istiyorlar ama gene de insan diyor ki olsaydı keşke. Onu ayrı tutmasalar diyorum. Ben yapabilseydim ki çünkü bir süre sonra ona alıŖacak ve herkese bunu da anlatamayız. Ben istemiyorum kimsenin sırf kendi vicdanını rahatlatmak için bize yardım etmesini!. Bize yardım etmesine hiç gerek yok; biz kendi kendimize bakarız. Anlıyorum yardım etmek istiyorlar ama böyle bizi de aŖağılayarak yardım olmasın bunu diyorum biz istediğimizde yardım olsun. Biz tamam annemiz olmayabilir babamız olmayabilir ama biz iyiyiz çok Ŗükür her şeyimiz var Ŗuanda; Allaha Ŗükür ilerde de olacak. Ben kafama koymuŖum olacak yani (gülümsüyor). Birazcık da onların rahatı için istiyorum acıyarak değıl de imrenerek bakmasını istiyorum”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaŖında)

AŖağıda çocukların olay sonrası okulla ilişkisi ele alınmıŖtır.

4.10.7.5. Olay Sonrası Okulla İliŖki

Cinayet sonrası çocuklar psiko-sosyal, biyolojik ve akademik sorunlar (post-travmatik stres, bağlanma sorunları, kilo ve tutum değıŖimleri, okul notlarında düşme gibi) yaşamaktadır (Alisic ve diğerkleri, 2015).

Çocukların cinayet sonrası okulla kurduğı ilişkide çocukların olay sonrası yer değıŖikliği gerçekteŖtirme durumu oldukça belirleyici olmaktadır. Cinayet sonrası aynı yerleŖim yerinde yaşamaya devam eden çocuklar okulda arkadaş çevresi tarafından daha ciddi etiketlenmelere ve kötü muameleye maruz kalırken; olay sonrası yerleŖim yeri değıŖtiren çocuklarsa yeni okula uyumda ciddi güçlükler yaşamaktadır. Olay sonrası yer değıŖtirmeyen çocuklar okuldaki akranlarının kötü muamelesine maruz kaldığında, okuldan kendini soyutlayabilmekte, okula gitmek istememekte ve yaŖanılan travma ve yas sürecinin olumsuz etkisiyle içe kapanma davranıŖı geliŖtirebilmekte ve akademik başarıda ciddi düşüşler yaŖayabilmektedirler. Olay sonrası yer değıŖtiren çocuklar ise yerleŖim değıŖikliğinin yapılması, yeni okulun belirlenmesi, kayıt aŖaması gibi prosedürler sebebiyle okula geç baŖlayabilmekte; eğıtim yaŖamına ara verilmesi çocukların yeni eğıtim yaŖamına adaptasyonunda ciddi sorunlar yaŖamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle olay sonrası yer değıŖtiren ve değıŖtirmeyen çocuklar için ayrı mesleki müdahalelerin belirlenmesi gerekmektedir. Olay sonrası yer değıŖtirmeyen çocuklar için okul sosyal hizmet perspektifi ile taciz edici sorularla baŖa çıkma biçimleri, etiketlenmeye maruz bırakan grupla rol play çalışması yoluyla empati çalışmaları ve çocukların davranıŖlarını sınır konulması çalışmaları

gerçekleştirilmelidir. Olay sonrası yer değiştiren çocukların ise eğitim yaşamına dönmeleri sağlanarak, çocukların eğitim yaşamına uyum sağlamalarını engelleyen unsurlara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Buna ek olarak olayı bilen öğretmenler tarafından bazı toleranslı davranış stilleri de dikkat çekmektedir. Her ne kadar yardım etme amacıyla yapılsa da öğretmenlerin cinayet sonrası çocuklara yönelik abartılmış notlar vermesi çocukları uzun vadede olumsuz etkileyebilmektedir. Bilinçli bakımverenler bu durumu fark edip öğretmenleri bu konuda uyarırken; bazı bakımverenler ise bu durumu insani perspektifle değerlendirerek normalize edebilmektedir:

“Valla biraz kötü okulla etkilendiler; evet evet çok hem de. Ama geçen yıl öğretmenler bakmadı iyi verdiler işte Alkın’a. O küçüğü iyi, ama o büyük. Bu olay nisan ayında oldu. Geçen yıl fazla iyi değildi Alkın ama öğretmenler ona iyi puanlar verdiler morali de düzelsin diye...” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Şimdi öğretmenleri ilk kız çok küçük olduğu için öğretmenler ona çok farklı davranıyordu; nasıl torpilli gibi derslerde çalışmasa da notlarını yüksek verdi. Sıcakkanlı davrandı epey; ikinci yıl baktım ders çalışmıyor nasıl olsa karne notlarım yüksek geliyor gibisine. Öğretmeniyle konuştum hani ilk yıl hani zor geçti çocuk alışamadı sıkıntılı oldu ama hiçbir şekilde tolerans tanınmasın ders konusunda diğerleri neyse o da aynı ama farklı şekilde. Hani ders aralarında teneffüslerde falan yanına çağırıp sohbet edebilirsin sevgini yansıtabilirsin ama bunlar derse yansımasın dedim öğretmene” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Çocukların olayın bilindiği yerde eğitimine devam etmesi etiketlenme sebebiyle derslere dikkat verememeye sebep olabilmektedir. Okul ortamından yalıtım ve geri çekilme davranışı bu dönemde görülen riskler arasındadır:

“Ben okula giderken her gün ağlıyordum. Bir gün ablam bana demişti ki “bu senin değerini değil, onların değerini gösterir niye bu kadar üzülüyorsun?!” Ben ondan sonra kendimi kitap okumaya vermişim sadece derslerde kitap okuyordum okulda sadece kitap okuyordum; dersleri dinliyordum o da yarım biçimde. Arkadaşlarımla çok muhatap olmuyordum” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Çocuklar annelerini baba şiddeti sebebiyle yitirdikleri cinayet sonrası okulda akranlar tarafından dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Cinayete ek olarak etnisite sorunları etiketlenmeyi derinleştirmektedir. Bu dışlanmanın derslere olan etkisi araştırma kapsamında oldukça derin bir şekilde duyumsanmaktadır. Buna ek olarak çocukların okul başarısını engelleyen unsurlar arasında çocukların yas süreci ve cinayetten etkilenme düzeyi oldukça belirleyicidir:

“Okulda başarısız oluyor; şuan başarısız, kendini veremiyö ben kendim konuşuyorum “veremiyorum!” diyor haklı kendini veremez yani. İkisi de etkilendi ders başarısı düştü çünkü kafaları rahat değil. Neden rahat değil kafalarında sürekli bu var yani. Annesi ölmüş babası hapiste babasını düşünüyor örneğin. Beynini veremiyor kafasını

veremiyor derslere. Yani babam hapiste çıkamayacak çok ceza almış nasıl olacak gibi birtakım...” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

“Akşam üzeri okuldan çıkınca bazı geç geliyor, bazı erken geliyor. Orda okulu devamsızlık yapmış baya. Burda alıştıya kadar zorlandılar çocuklar. Zaten derse veremediler kendilerini kızım veremediler. Geçen sene büyük öğretmenler biliyordu idare ediyorlardı. Çocuk çıldırdı ya. Nerde ders görecektir? 15 gün okula gitmedi, zaten o olaydan sonra öğretmenler “gelmesin biz idare edicez” dedi” (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Olay sonrası yer değiştiren çocuklar yeni okula uyum sürecinde ciddi güçlükler yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu güçlükler ise kadın cinayetleri sonrası geride kalan çocukların cinayet sonrası eğitim yaşamının kesintiye uğraması, bu nedenle ele alınan derslerden diğer arkadaşlara göre geri kalma ve yeniden adapte olabilmenin güçlükleri olarak belirtilmektedir:

“Eğitim yaşamına dönememedim; çok kolay alışan bir insan değilim. Kendi okuluma bile son yılımda alışmıştım; ordan bir anda buraya gelince bayağı sıkıntı, bayağı bayağı sıkıntılar yaşadım. Ben o kadar okulu seven insan; okula gitmek istemezdim “artık gitmek istemiyorum” derdim. Çünkü yani insanlar çalışıyor ben çalışacak bir şey bilmiyorum; hiçbir şey bilmiyorum zaten ikinci dönem komple okula gitmemişim. Bir sürü konu işlemler konuları bitirmişler; benim gittiğimde sadece sınav çalışıyorlar. Sınavlara gittim çok alamıyorum; bilmeden nasıl alabilirsin 50 falan en fazla. Öyle çok sıkıntı yaşadım sonra bitane hocamızla görüştüler bizimkiler; yardımcı olun falan diye. Sağ olsunlar onlar yardımcı oldular sınıf öğretmenini olsun, diğer öğretmenler olsun yardımcı oldular. Beni geçirmek için elinden geleni yaptılar öyle ikinci dönemi atlattım ama okul bittikten sonra mesela şuan dershaneye gidiyorlar ama işlemediğim konuları gösterdiler. İnsanlar ikinci defa dinlerken ben ilk defa dinliyorum ama olsun bence yapabilirim”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

Çocuklar cinayet sonrası daha önce yaşadıkları ve uyum sağlamış oldukları yerleşim yerine taşındıklarında ve koruyucu destekleyici sosyal çevre ilişkileri daha önce tesis edilmiş ya da var olduğunda eğitsel güçlükleri aşmak ve uyum süreci kolaylaşabilmektedir:

“Ben zaten üç sene burdaydım ben bu okulumdaydım ondan sonra M. İline gitmiştik 1,5 sene orda kaldık. Oraya çok alışmıştım arkadaşlarımla çok iyiydi aram. Sonra buraya geldim burda da çok zorluk çekmedim. Arkadaşlarımla hani bilgisi vardı. Tanıdığım insanlardı zaten; direk aralarına almışlardı bu konuyu açmamışlardı...”(Çocuk İlgin ile Görüşme, 15 yaşında)

Cinayet sonrası geride kalan çocuklarla ilgili yurt dışı alanyazında ele alındığı gibi akademik başarıda dramatik düşüş dikkati çekmektedir:

“Evet devam etti okula ama akademik başarısı düştü. Hocası demiş geçen seneki Semra değilsin tabi o esnada anası öldüğü gibi bir de ablası kaçma olayına karıştı”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

“İkisinin de ders başarısı kötüydü, performansı çok düşüktü”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

4.10.7. 6. Güven Probleminin Çocukların Romantik İlişkilere Bakışına Yansıması: Erkeklerle Güven Duymama ve Evlilikten Korkma

Araştırma kapsamında cinayet sonrası geride kalan çocuklara evlilik ya da ikili ilişkilerle ilgili sorular sorulmasa da görüşme içerisinde çocuklar evliliğe ve ikili ilişkilere dair görüşlerine ilişkin bazı bilgiler aktarmıştır. Cinayet sonrası geride kalan kız çocukları çocukların anne-baba ilişkilerinde tanık olduğu şiddet deneyimleri ve mutlu bir aileye dair inançlarının olmaması, her evliliğin kendi anne-baba evliliği gibi olumsuzluklar içereceğini düşünme, annenin maruz kaldığı şiddet ve travmatik deneyimler nedeniyle erkeklerle yönelik güven sorunları yaşadıklarını ve ikili ilişkilere dair önyargılı olduklarını ifade etmektedir. Geride kalan çocukların bir bölümü “kabul edilir olmayan bir aileden” gelmenin evlenme süreçlerini olumsuz yönde etkileyeceklerine inanmaktadır.

“Liseyi bitirene kadar da erkeklerle karşı bakış açım iyi değildi. Yani üniversitede artık biraz daha, lise bittikten sonra biraz daha değişti. Eğitici annelerimiz biraz etkisi oldu, onlar beni biraz açtılar. Onların ailesini görünce biraz fikirlerim değişti. Anlaşabilen çiftler de varmış, mutlu aileler de varmış düşüncesi oldu. Yani her aile benim ailem gibi değil, demeye başladım kendi kendime. Çünkü herkesin mutsuz olduğunu, bütün evliliklerin sıkıntılı olduğunu düşünüyordum. Ama öyle olmadığını farkına vardım”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Ben eskiden hiçbir erkeğe güvenmezdim. Kim olursa olsun erkeklerle hep kötü davranırdım. Hatta hiç erkek görmek istemediğim için kız meslek lisesine gitmiştim. Ama farklı erkekleri tanıyınca erkeklerin hepsinin aynı olmadıklarını gördüm ve erkeklerle yönelik olan sert tavrım değişmeye başladı. Yani bilmiyorum evlenmeye çok yakın hissetmiyorum. Hem karşı tarafın ailesi benim hakkımda ne düşünür bilmiyorum. Bu anne baba olayımı öğrenince oğullarının benimle evlenmesini istemeyebilir. Sonuçta onun ailesi eminim karşı tarafta dikkate alır ailesinin söylediklerini” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

“Zaten annem öldükten sonra çok büyük bir güven problemi başladı. Arkadaş çevremde de vesaire kimseye güvenemiyordum. Ben direk evlilik yapabileceğimi sanmıyorum önce çok iyi tanımam ve sevdiğim biri olması gerekiyor. Çok güvendiğim biri olması gerekiyor. Ama insanlar öyle bir şey ki; ne kadar tanısan da güvensen de değişebiliyor hareketleri” (Çocuk İlgin ile Görüşme, 15 yaşında)

Araştırma kapsamında bakımveren kardeşler yaşadıkları ikili ilişkilerde kendi anne babası ile ilişkisini sürekli olarak karşılaştırdıklarını belirtmiştir:

“Sevgilim Türkçe bilmediği için kombinin ayarını yapmayı bilmiyordu, o her şeyi İngilizce ile yapıyor. Çünkü Türkçeyi bilmiyor, kombiyi açamadı. Doğalgazı açamadı, ben de bilmiyordum nasıl açacağımı. Ev de soğuktu, ben üşüdüm. Ondan sonra ben bir an sinirlendim ya. Ortada bir şey yok, bir an sinirlendim. Ben bunu tersledim, sonra şaşırdı “sen beni neden tersliyorsun?! Neden böyle tepki verdin?!” sonra bir an durdum dedim ki ben sürekli annemle babamın ilişkisinde onların ilişkisini sürekli karşılaştırıyordum. O da anlamıyordu, üzüliyordu. Sonra dedi ki onlar farklılar, biz farklıyız. Onların ilişkisi gibi bir şey olacak diye bir şey yok. Onlar farklı bireyler, biz farklı bireyleriz! Bunu söylüyordu ve halen söyler. Aslında söylemesine gerek yok çünkü öyle davranmıyorum artık. Ama o zaman şöyle düşündüm annem sürekli

babama o hissi yaşatıyordu. Babamın ne hissettiğini fark ediyordum ve babam daha çok çalışıyordu anneme yetebilmek için. Annemin istediklerini yerine getirebilmek için daha çok çalışıyordu. Ve en sanki o gün sanki bunu yaşayacakmışım gibi hissettim, böyle kendimi biran kötü hissettim. Sanki ben ona bunu yaşatmışım gibi, hâlbuki o böyle bir şey yaşamamış yani”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Araştırma kapsamında evlilik deneyimi olan bir kadın evlilik öncesi erkeklere güven duymadığını, çaresizlik sebebiyle evlenmek durumunda kaldığını ve anne ve babası hayatta olmadığı sosyal desteği olmadığı ve madde kullandığı için eşinden şiddet gördüğünü ve bu nedenle boşandığını ifade etmektedir:

“İlk başta eşimle tanıştım; ama baktım sonu yok. Eşimi ilk istemedim çünkü babamdan dolayı erkeklere güvenmiyordum. Ondan dolayı; şunu diyordum “bir kadın tek başına yaşayabilir” ama benim ailem o kafada değildi. Benim yurttta kalmam bile ailem için problemdi; benim kötü yola düşeceğimi sanıyorlardı. Eşimle 9 ay görüştük; 9 ay içinde nişan düğün oldu. Düğünümü yurt yaptı; bütün masraflarımı yurt karşıladı. Eşim bir zaman çok iyiydi. İlk bir yıl çok iyiydi eşim de çalışıyordu ben de çalışıyordum dedim ki eşimle biz her şeyi yapabiliriz. Sonra eşimin madde kullandığını öğrendim. Eşim sorun çıkarınca işten ayrılmak durumunda kaldım; İstanbul’da o dönemde metroda patlamalar oluyordu. Sonra eşim bakmamaya başladı; sürekli madde kullandığı arkadaşlarını eve çağırıp halımı yakıyordu istemeden. Eşimi kopardım farklı ilçeye taşındım, bi sene düzgün oldu gene maddeye başladı. Son zamanlarda inanılmaz derecede şiddet uygulamaya başladı. Son zamanlarda çalıştığım firmada yüzüm gözüm iş yerine gidemiyordum; yüzüm mosmor oluyordu çok dövüyordu. Onun yüzünden çok hastanelik oldum; yoğun bakımda çok kaldım. Şiddet uyguladığı zaman sonuna kadar bırakmıyor; sen ona karşılık verdiğinde daha çok dövüyor. Daha çok uyguluyor; çünkü neden uyguluyordu biliyor musunuz? Benim arkamda duranım yok; annem yok, babam yok!”(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Araştırma kapsamında annesini yitirmeden önce annesi ile iletişiminin iyi olduğunu ifade eden çocuklar ileride anne olduklarında anneyi örnek alacağını ifade etmekte; erkek çocuklar ise evlendiklerinde kendi babasına benzemeyen bir eş ve baba olmak istediklerini belirtmektedir:

“Ama annem gerçekten yaşamında çok iyi annelik yapmıştı bana; ben de ileride çocuğum olursa ona öyle annelik yaparım”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

“İlerde ben evlendiğimde de babama benzemeyecek şekilde bir baba ve eş olmak isterim. Babama çekmiyorum da ona benzemem ama” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

Aşağıda çocukların kurum bakımı deneyimi ele alınmıştır.

4.10.8.Çocukların Kurum Bakımı Deneyimi

Araştırma kapsamında görüşülen çocuk ve Bakımveren kardeşlerin bir bölümü geçmişte kurum bakımı deneyimi olan çocuklardan oluşmaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında çocukların kurum bakımı altındayken edindiği deneyimler, ihtiyaç ve zorluklar irdelenmiştir.

Çocukların bir bölümü kurum bakımı ile tanışma öyküsünün henüz anneleri hayattayken başladığını ve anneleri hayattayken kadın sığınma evinde ya da çocuk koruma ile ilgili birimlerde kaldıklarını ifade etmektedir. Annesinin baba şiddeti sebebiyle yitirilmesinden sonra ise geride kalan Bakımveren kardeşlerin bir bölümü bağımsız yaşama geçmeden önce kurum deneyimi yaşadıklarını ve annenin yaşamının yitirilmesinden hemen sonra kuruma uyum sağlamanın ciddi güçlükler içerdiği ifade etmektedir.

Araştırma kapsamında annesinin baba tarafından şiddet görmesine dayanamayan ve şiddet ortamından kaçmaya çalışan çocukların olduğu vurgulanmıştır ve çocukların anneleri hayattayken şiddetle baş etme stratejilerinin anneyi ve kardeşleri korumaya çalışma, (araya grime, babayı itme, uzaklaştırmayı deneme); şiddet ortamından kaçmaya çalışma (yakın aile üyelerine sığınma ya da yakın aile üeleriyle daha çok vakit geçirme, evden kaçma) gibi durumlar bölüm 4.5.5.1.'de ele alınmıştır. Çocukların bir bölümü anneleri hayattayken anneleri ile birlikte kadın sığınma evinde kalmıştır ve çocuklar bu sürecin oldukça travmatik olduğunu ifade etmektedir.Çocukların yaşadığı şiddetten kaçmalarının bir boyutunu şaşırtıcı olarak kurum bakımını araştırma ve kurum bakımında kalma konusunda anne ve babaya yapılan talep ve baskılar oluşturmuştur. Buna ek olarak büyük kız çocukları kadın sığınma evinde kalmanın olumsuzlarını deneyim ederken; çocuk evinde kalmanın aile içinde alınan ağır bakım sorumluluklarını azaltmada ve akademik performansı ve motivasyonu artırma konusunda olumlu katkıları olduğunu ifade etmektedir:

“Aslında kurumda kalmayı, kendi isteği ile seçen tek çocuk bizdik! Çünkü evde sürekli evde kavga eden ve birbirine bağırarak anneyi ve babamızı vardı. Yani ders bile çalışamıyorduk, notlarım kötüydü ve ben çocukluğumdan beri hep doktor olmak istiyordum; çocukluğumdan beri idealist bir insandım ama kardeşlerime yemek pişirmekten, bebek maması yapmaktan, bebek altı temizlemekten çocuklara göz kulak olmaktan derslerime çalışamıyordum. Bir de sürekli kavga ediyorlar, şiddet gören bir ortamdaydık, öyle bir ortamdan kaçtım yani istemiyorum dedim, ikinizi de reddediyorum. Annemle A. kentine geldiğimizde bulunduğumuz yer zaten belediyeye aitti kadın sığınma, orda çalışan personeller buranın bir çocuk evinin de olduğunu söylediler kurumun. Orda çocuklara iyi baktığını, orda okula gidebileceğimizi ve hizmetlerin karşılandığını söylediler. Ben de anneme baskı yaptım ben oraya gitmek istiyorum diye, çünkü kadın sığınmada her türlü kadın vardı. Yani şiddet gören, her türlü kadın, anormal bir sürü insan vardı. Normal olmayan, biz de çocuktuk, orda psikolojimiz bozuldu orda, gerçekten psikolojimiz bozuktu iyice bozuldu orada. Anneme dedim ki, biz orda kalamayız, hem sen rahat edersin. Çünkü 5 çocukla bir kadının orda kalması gerçekten sıkıntı. Hem bizim psikolojimiz bozuluyor hem sen rahatlarsın hem ben rahatlarım dedim. Annem istemedi, babam da istemedi. Ben ordakilerle konuştum, onlar konuşup ikna ettiler. Hani evde her şey bana soruluyordu, çünkü anne baba yok bütün sorumluluklar bana verilmişti. Buraya gelince bütün yetkilerimi daha başkalarına devrettim, anneler, öğretmenler, müdüre. Burası beni rahatlatmış gerçekten bütün sorumluluklarımı onlara devrettim. O açıdan, çok iyi oldu daha iyi oldu derslerim de iyi oldu, psikolojim de toparlandı kendimi daha iyi hissettim. O yüzden bi dönem notlarım da yükseldi. Belki babamdan biraz

uzaklaşınca, Bir sürü kentte kadın sığınmada kaldık. Artık biraz daha kadınların psikolojisini anlamaya başladım ve biraz daha olgunlaştım. Orda çalışan bir kadın vardı, o da biraz bakış açımın değişmesinde katkısı oldu. Mesela annemin de haklı olabileceğini, annemin de bir kadın olduğunu söyledi. kuruluştaki rahatladım, bi nefes aldım. Artık evde kavga eden bir anne baba yok; artık huzurlu bir ortam var bir düzen var. Hiçbi şeyden sorumlu değildim, ne yemek yapmak zorundaydım, ne kardeşlerimle ilgilenmek ya da evi temizlemek zorundayım! Sadece kendi sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım. O yüzden rahatlamıştım en önemlisi annemle babamın kavgası yoktu” (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“1-1.5 kaldım yurttan; annem öldüğünde yurda gittim. Hatta ben kendim gitmek istedim biraz da çünkü psikolojim aşırı derecede çok bozuktuk. Annem yanımda öldü; cinayetle öldü. Yurda gittiğimde hayatım tamamen değişti; aslında değişmesini de ben istedim zaten. Çünkü ailem okutmuyordu, baskı uyguluyordu sürekli eve kapatıyorlardı beni, zorla kapatıyorlardı. Saçımı falan kapatıyorlardı. Yurda gittiğimde biraz psikolojik olarak destek aldım orda, uzun süre destek aldım. Sürekli intihar ediyordum oradaki yaşamım oradaki hocalar çok büyük bir desteği oldu bana. Hani hayatımı değiştirdi diyebilirim hem böyle konuşmaları, toplum içinde. Hiç toplum içine girmedim ben oraya girdikten sonra toplum içine girmeye başladım. Arkadaş hiç arkadaşım yoktu mesela oraya girdikten sonra arkadaşlarım çoğaldı, arkadaşlarıma nasıl davranacağımı öğrendim. Şiddeti de öğrendim, çok kavga vardı, normalde kimseye vuran bir insan değildim. Orda kendimi savunmayı ayaklarımın üstünde durmayı öğrendim, orda her şeyi öğrendim ben! Hayatı öğrendim, aslında bazı şeyleri yapabiliyordum ama buna izin vermiyorlardı ben kendimi bildim bileli hep bireydim yaşıyordum küçüktü ama hep olgun davranırdım. Para konusunda maddi konuda, hep kendimi üstün görürdüm. Bazen babamın aklına gelmeyen şeyleri ben düşünüp yapardım; çok farklıydım ama buna ailem izin vermiyordu. Yaptığım işe çok merakım vardı o zaman bir proje kurmuşlardı Murat Alpdoğan adına bir projeye katıldım. O bir proje hazırlamış bu projede sadece çocuk esirgemeedeki kızlarımız kendisi çok büyük bir iş adamı. Projede çocuk esirgemeedeki kızlarımız meslek eğitimi alacak herhangi bir ücret ödemeyecek hatta bizi kendi hastanelerinde çalıştırdılar. Bize çok büyük bir desteği oldu” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Annenin yitirilmesinden sonra çocuklar için kurum bakımı annenin yitirilmesinden sonra deneyim edilen kurum bakımından oldukça farklı deneyimleri içermektedir. Çünkü çocukların bir bölümü yas sürecini kurum bakımında yaşamak durumunda kalabilmektedir. Bu nedenle çocuklar bu dönemde kendi duygulanımlarını anlayacak ve psiko-sosyal açıdan desteklenebilecekleri bir kurum bakımı içerisinde olmayı arzulamaktadır:

“Yani bir öğretmen, iki anne eşliğinde onlarla birlikte büyüdük 24 saat; 24 saat hani yeni bir travma geçirdiğimiz için insanlarla iletişimimiz zordu. Garip bir dönemdi; atlatmak çok zordu ama atlattık. Ben mesele çok hırçın çok sinirliydim ve karşı taraftaki kişiler de öyle çok da beni anladıklarını düşünmediğim için tartışma yaşıyorduk;örneğin ben kurumda kaldığım süre zarfında bir öğretmen iki annemiz vardı. Özellikle bizimle ilgilenen profesyonellerin bizim duygularımız ve yaşadıklarımıza dair hiçbir bilgisi yoktu. İletişimsel açıdan çok zorluk yaşadık annemizi kaybetmiştik sorunlarımız ve hırçınlıklarımız vardı kendimizi anlatmamız çok zordu insanlara. Keşke bu öğretmenler bizim yaşadığımız süreçlere ilişkin bir eğitim alsalardı. Hiçbir şey yok direk hizmet alımıyla alınmışlar ve eğitim almamışlar sadece bi 45 dakikalık bir eğitim almışlar o da bizimle ilgili değil”(Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

Çocukların cinayet sonrası uyum süreci bakımveren kardeşler tarafından “boşluğa düşmek” olarak tanımlanmaktadır. Kurumların yas sürecinde olan çocuklara yas danışmanlığını vermesi bu hizmetin verilemediği koşullarda ise çocuklara yas danışmanlığı verebilecek kuruluşlara yönlendirmesi bu aşamada oldukça önemli görünmektedir. Kuruma adaptasyon ve yas sürecinin eş zamanlı olarak yaşanmasının çocuklar açısından güçlükleri olabilmekte ve çocukların iyileşmelerinin “zaman” a bırakıldığı dikkati çekmektedir:

“Sonuç olarak kardeşlerim bir boşluğa düştüler mi düştüler yeni bir yere adapte olmak hani okula gitmek gelmek; 3 bakıcı elemanları vardı. Onlarla tanışmak bir bağ kurmak bi sorumluluklar almak; o meşguliye düştüler. Onları bizim durumumuzdan daha iyi görmüştüm. Onlar da yeni bir hayata alışmak, yeni bir yere alışmak sebebiyle. Çok ağır bir dönem geçirdik desem yalan olur; farklı bir yer oldu ve ayak uydurmak zorundalardı bunu yaptılar şükür. Allaha çok da küçük değiller; hepsi aynı yerde bir arada kalıyor”(Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

Çocukların iyileşme sürecini kolaylaştıran etmenlerden birini de cinayet sonrası kardeşlerin birbirinden ayrılmamasının sağlanması oluşturmaktadır. Aynı yerde kurum bakımı altında olan çocuklar kuruma daha rahat uyum sağlayabilmektedir. Çocuklar kurum bakımının kuralları ve düzeninin olduğu fakat sosyal aktivitelerin sınırlı olduğunu ifade etmektedir:

“Kardeşlerim kuruluştaki rahatlar ve memnunlar. Köyde bir düzenli hayat ne olabilir.Tarlaya gidiyorsunuz, akşam gelip yemek yiyorsunuz saat 8’de uyuyorsunuz. Orda kitap okuma, uyuma, yemek yeme düzenleri var. Bir şeyleri düzenli yaptıkları için rahatlar; köyde bu hayat bu düzen yok. Bu düzen hoşlarına gidiyor. Geçen ben şu saatte kitap okumayacaktım TV izleyecektim ordaki abla “kitap oku uyu” dedi. Onun sitemini belirtiyor. Bi de zaten 18 yaşlarına kadar kalacaklar orda. Evi zaten onun için aldım onlar sürekli orda kalmayacaklar sonuçta. Bakım elemanlarından memnunlar. Bir öğretmen var, üç de bakıcıları var çok ayrıntıları bilmiyoruz kaldıkları evin nasıl olduğunu sadece nerde olduğunu biliyoruz. Hepsi aynı yerde kalıyor. Sosyal aktiviteleri yokmuş ondan şikâyet ediyor kardeşim; futbola gitmek istiyor”(Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

4.10.8.1. Kurum Bakımı Deneyimi Olmayan Çocukların Sosyal Hizmetlerden Korkması

Araştırma kapsamında hiçbir kurum bakımı deneyimi olmaksızın velayet ya da vasilik yoluyla cinayet sonrası doğrudan yetişkin akrabaları yanına yerleştirilen çocukların bir bölümü sosyal hizmet kuruluşlarından korktuğunu, bakımverenlerle yaşadıkları sorunlarda sosyal hizmet kuruluşlarına gitmeyi düşündüğünü fakat sosyal hizmet kuruluşlarına yönelik olumsuz düşünceler sebebiyle sosyal hizmet kuruluşlarına gitmekten vazgeçtiğini ifade etmektedir. Çocukların sosyal hizmet kuruluşlarından korkması elbette sosyal hizmet kuruluşlarında yaşanan ve medyaya yansıyan haberlerle oldukça ilgilidir.Sosyal hizmet kuruluşlarında kalmanın bazı çocuklar açısından bir alternatif olamaması çocukların istemedikleri, uyum ve iletişim sorunları yaşadığı bir bakımverenle yaşamasına mecbur hissetmesine sebep olabilir.

Bu nedenle çocuklarla yapılan mesleki çalışmalarda sosyal hizmet kuruluşlarına yönelik olumsuz algının değiştirilmesi ve öncelikli olarak kurum hizmetinin bir alternatif olabilecek niteliğe kavuşturulması gerekmektedir. Sosyal hizmet kuruluşlarında kalma, koruma altına alınma gibi kavramlar çocuklar için asla olumsuz bir durumu çağrıştırmamalıdır. Bu nedenle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının bilgilendirici spotlarında bu temanın muhakkak ele alınması gereklidir. Buna ek olarak kardeşlerden ayrılma korkusu cinayet sonrası geride kalan çocuklarda oldukça yaygın görülmektedir. Bu nedenle bir sosyal hizmet kuruluşu olan çocuk evlerinde kalma konusunda kardeşler için yaş farkı aranmadığı; eğitimine devam eden 18 yaş üstü çocukların kuruluşlarda kalmaya devam edebileceği bilgilendirmesi muhakkak yapılmalıdır:

“Bir şey diyemiyorum çünkü gidecek başka yerimiz yok zaten yurtlarda da kalamayız beni almazlar (yaşı 18 olduğu için) ama kardeşlerimden de ayrılmak istemiyorum. Ben gitmeyi falan da düşündüm ama sonra burda rahat edemeyeceğimi anladım çünkü orası (yurtları kastediyor) daha berbat bi yer farklı bir yer orda daha çok ezilicez daha çok yıpranacağız. O yüzden burda kalmaya karar verdik”(Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Anneannem olmasaydı zaten kimse sahip çıkmıyordu şimdi yurttan olabiliydik. Ablam 18 yaşını doldurup çıkardı ben yine yurttan tek başıma kaldım”(Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Cinayet sonrası geride kalan çocukların sosyal hizmet sistemine ilişkin korkularından birini de sosyal hizmetlerin çocuğu zorla aileden alacağı ve çocuğun bakımvereni kaybedeceği korkusu oluşturmaktadır. Bu nedenle yapılan mesleki çalışmalarda bakımveren ve çocukla görüşmelerin ayrı yapılandırılması ve çocuklara yönelik bilgilendirmenin muhakkak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aşağıda yer alan alıntıda çocuklar SED hizmeti almaktaydı ve yılda iki kere bu hizmetle ilişkili takip edilmekteydi. Fakat çocuklar bu izleme sürecinde sosyal hizmetler tarafından alınma korkusu geliştirmişti:

“Bizden ayrılacakları için korkuları oldu. İlk etapta sosyal hizmetlerden takibe çok sık geliyorlardı bizi alırlar diye korkuları çoktu. Halen yılda bir defa iki defa geliyorlar. Takibe geldikleri zaman bakıyorum renkleri değişiyor hemen. Bugün de buraya aslında getirmek istedik ama hani çocuklarda öyle bir korku olduğu için aynı şeyleri yaşamalarını istemedik getirmek istemedik. O korku halen var aslında sosyal hizmetlerden alırlarsa bizi götürürlerse korkusu”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

4.10.9. Çocukların Gelecek Planları ve Gelecekte Yaşayacakları Potansiyel Durumlar

Yetişkin bir akrabası örneğin amcası, dayısı, anneannesi tarafından bakılan büyük çocukların önemli bir kısmı eğitimi tamamlama, işe girmek para biriktirme ve kardeşlerine uygun barınma koşulları sağladıktan sonra kardeşlerini yanına almak ve ayrı bir eve taşınmak

istemektedir. Çocukların gelecek planlarına bakıldığında okumak ve meslek sahibi olmanın öne çıktığı; buna ek olarak ilerde bir aile kurduklarında ise iyi birer “anne-baba” olabilmek istedikleri görülmektedir.

“Sadece işimi elime almak ve ayrı bir eve çıkmak istiyorum. Ben ablamla birlikte yaşarım” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

“Gelecek planlarım yani imm okumak yani, okumak isterim. Tekrardan kaldığım yerden devam etmek isterim. Ben böyle...anasınıfi öğretmeni olmak isterim. Çocukları seviyorum, kendi yeğenlerim de var burada”(Serap ile görüşme, 15 yaşında)

“Fazla gelecek beklentim yok, mesela diyelim bir ailem olursa ailem olursa her seferinde doğru düzgün insanları seçip çocuklarıma asla zorluklar yaşatmam. Her seferinde de zaten kimsenin başına gelmemesi için dua ediyorum çünkü çok zor. İlerde anaokulu öğretmeni olmak istiyorum. Okumak istiyorum meslek sahibi olmak istiyorum”(Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

“Ben hep matematik mühendisi olmak istiyorum küçüklüğümünden beri. Şuan derslerim güzel, bu sene boşladım bayağı boşladım hani yeni ortam”(Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

“Kendime temiz bir sayfa açıcım bundan sonra aldığım kişi de benden üstün olacak. Çünkü artık ben eskiye dönmek ve kimsenin kahrını çekmek istemiyorum. Atamalarımı bekliyorum o da ayrı bir şey. Bakalım bekliyoruz. Hepsi bu ay oldu ve büyük bir şey oldu. Daha evvel okumadığım için atamam olmadı 3413 kapsamında”(Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

Bakımverenler de çocukların öncelikle okumalarını ve iş sahibi olmalarını beklemektedir:

“Ben okumalarını istiyorum ben kendi ayakları üzerinde durup sağlam bir iş sahibi olmalarını istiyorum işin açıkçası. Sürekli okuldayım derste nasıl derse katılım var mı 4üyle de ayrı ayrı ilgileniyorum yani okumak zorundasınız başka şansınız yok diyorum her defasında anlatıyorum mesela yanıma aldığım kızlara şöyle bir nasihatte bulunuyorum anne babanızdan bir hayır görmediniz anne babanız cehaletten ve cahillikten bu olayı yaptılar siz anne babanızın yaptığını yapmayın okuyun kendi ayaklarınızın üzerinde durun ilerki zamanda mesleğinizi elinize alın çantanızı kolunuza takıp babanızın karşısına dikilin bak biz okuduk biz adam olduk sizin yanlışlarınızı düşürcez gibisine kendinizi güçlü kılın onlar için tek gayem okumaları başka bir şey değil yani. Ne çalışmalarını istemem ne bir kocaya evlenip de bağlı kalmalarını istemiyorum yani evlendikleri zaman. Okuduğu zaman kendi evleneceği kendi çevresinden olacağı için daha farklı olur (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Harris Hendriks ve arkadaşları (2002) çocukların uzak vadede karşılaşılabileceği unsurları aşağıda ele almaktadır:

- Mahkeme ve bu süreçle ilgili gündem çocuklarda, fail ve mağdur ailelerinde yoğun duygular uyandırır.

- Konuşmayı öğrenmek okula başlamak ergen olmak ve evden ayrılmak gibi belirli gelişimsel aşamalarla ilişkili olarak çocukta ortaya çıkabilecek ileri düzey sorunlar odaklanmış terapötik desteği gerekli kılabilmektedir.
- Failin hapisane veya hastaneden tahliyesi mağdurun ailesinde keder ve öfkeyi yeniden ateşleyecektir ve yenilenmiş çatışmaları ortaya çıkarabilir.
- Çocuklar ailede ortaya çıkabilecek başka karışıklıklara karşı eğer bunlar ailenin önemli üyelerinin hastalığını ve ölümünü içeriyorsa özellikle incinebilir durumda olacaktır.
- Benzer şekilde çocuklar yeni travmatik olaylara karşı da incinebilirler ve bu olaylar büyük olasılıkla mutsuz, travmatize olmuş ve yerinden olmuş ailelerde ortaya çıkar.

4.11. ÇOCUKLARIN VE BAKIMVEREN KARDEŞLERİN CİNAYET SONRASI BAŞETME STRATEJİLERİ

Bu bölümde annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocukların cinayet sonrası baş etme stratejileri duygusal odaklı ve problem odaklı baş etme stratejileri olarak ele alınmaktadır. Çocukların duygusal odaklı baş etme stratejileri kardeş dayanışması ve kardeşlerin varlığı, annenin vasiyetini gerçekleştirme, koruyucu ve destekleyici sosyal çevreden yararlanma; şiddete tepki verme ve inanç temelli baş etme gibi stratejiler oluştururken; problem odaklı baş etme stratejilerini tüm çocuklar için olmasa da çocukların olay sonrası psiko-sosyal destek alması oluşturmaktadır.

4.11.1. Duygusal Odaklı Baş Etme Stratejileri

4.11.1.1. Kardeş Dayanışması ve Kardeşlerin Varlığı

Çocukların ve bakımveren kardeşlerin cinayet sonrası baş etme stratejilerine bakıldığında en temel baş etme yönteminin “kardeş dayanışması ve kardeşlerin varlığı” olduğu görülmektedir. Bu kapsamda en temel baş etme biçiminin duygusal odaklı baş etme olduğu söylenebilmektedir. Araştırma kapsamında “kardeşler için ayakta kalma” “kardeş için yaşama devam etme” söylemi oldukça öne çıkan vurgulardan biri olmuştur:

“Güçlü kılan şeyler kardeşlerim; geride kalan benden iki yaş küçük olan ve beş küçük kardeşlerim. Beni şuan ayakta tutan sebep; yoksa hayattan tat aldığın için mi yaşıyorsunuz deyin almıyorum...hayatımın güzelliği var mı yok; kardeşlerim var; ablam, abim var. Öncelik kardeşlerim; iyi ki onlar var. Nasıl hayatta kaldınız dersiniz kardeşlerim için hayatta kaldım” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

“Yalnız olmamam için herkes destek çıkıyor, en çok da ablam. Ablam olmasa şuan ben de olmam” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

Kendinden küçük kardeşlere bakım verme bakımveren kardeşler tarafından “ağır bir sorumluluk” olarak addedilse de; destek olma ve diğerkâmlığın bakımveren kardeşleri motive ettiği de araştırma kapsamında öne çıkmaktadır:

“Çok ağır bir sorumluluk aldım ve öyle olmak zorundaydı. Ben kimseden Allaha şükür destek almadım istemiyorum da zaten. Hayatta her zaman kendi ayaklarım üstünde durmak istedim halen de öyleyim destekçim olmadı; aileye de destek olan benim bu da beni çok mutlu ediyor zaten en büyük mutluluk da bu”(Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

“Bazen benim yaşında olup halen ütüsünü yapamayan insanları görünce vayy bee diyorum kendime ben tek başımayım ve tek başıma iş yapıyorum tek başıma kardeşlerimle ilgileniyorum o kadar şey yapıyorum!” (Bakımveren Kardeş Dilek ile Görüşme, 22 yaşında)

4.11.1.2. Sorumluluk Duygusunun Güçlendirmesi

Araştırma kapsamında büyük kardeşlerin bir bölümü kardeşlere bakmanın getirdiği sorumluluk duygusunun kendilerini “zor fakat güçlendiren bir süreç” olduğunu ifade etmektedir. Küçük kardeşlerin bakım yükü büyük olan kardeşleri etkilese de; büyük kardeşler sorumluluk duygusunun kendilerine bireysel anlamda güç kazandırdığını ve “ben annem ve babam yokken bunları da yapabiliyordum!” vurgusuyla güçlendirdiğini ifade etmiştir:

“Güçlü kılan sorumluluktan aynı zamanda. Evet kesinlikle hem yoran hem de güçlendiren şey sorumluluk duygusuydu. Biraz garip ama öyle, yoruluyordum ama o yorgunluk bana azim veriyordu. Yoruyordu ama koruma içgüdüsü, bilmiyorum yani. Buradayken bile o şey vardı hep, buradayken ben çok yoruldum ölmek istiyordum dediğim zamanlarda. Ya diyordum bunlar zaten anne babalarını kaybettiler; bir de beni kaybederlerse ne olacak?! Çünkü beni çok örnek gösteriyorlardı kurumda ders çalıştığım için. Kendi kardeşlerim beni güçlendiren. Zaten çekirdek bir aileydik, doğru düzgün kimseyle konuşmuyorduk. Ben olmasam onlarla kim ilgilenecek diye düşünüyordum. Biraz sahipsizlik, biraz yalnızlık onları otomatikmen koruma içgüdüsüne götürdü beni”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

4.11.1.3. Annenin Vasiyetini Gerçekleştirme

Annenin baba şiddeti sebebiyle yitirilmesi sonrası geride kalan büyük çocuklar küçük kardeşleri “annenin yadigârı” olarak görmektedir. Annenin çocuklar için kurduğu hayaller çocuklar açısından kayıp sonrası bir yol haritası olabilmekte; bir baş etme yöntemi olarak annenin vasiyetini gerçekleştirme “kardeşlere annenin istediği gibi bir yaşam sunabilme” ve annenin hayatta iken ifade ettiği beklentileri “tüm evlatların karşılama çabalarını” içermektedir:

“Kardeşlerim için dayanmam gerekiyordu; onların gelecekleri için onlar için birazcık da belki. Beni bağlayan olmasaydı böyle olmazdı belki bu kadar güçlü kalamazdım ama sırf gerçekten sırf onlar için. Hiçbir şeyi şuan kendim için yapmıyorum; belki birazcık benim isteklerim var ama diğer şeyler hep onlar için; yaptığım her şey onlar

için! Onlara gerçekten annemin istediği gibi bir hayat verebilmek için; onları okutabilmek için onlarla ilgilenebilmek için her şey” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Kardeşlerim...benden küçükler benden küçük kardeşlerim hala da söylerim benden küçük kardeşlerim yani. O dönem ben dedim Allah’ım ne oldu dayanamam; ben beni de al beni de al dedim. Şöyle bakıyorum üniversite okuyan sadece benim ailede. Ablamlar evlendi okumadı. Onlardan büyük okuyan benim; çalışıp para kazanan benim yanlış anlamayın beni. Etraftan sen böyle düşünüyorsan geridekiler ne yapacak güçlü olmak zorundasın falan dediler. Öyle yapmalı mıyım evet öyle yapmalıyım; annem olsaydı bunu mu isterdi evet bunu isterdi!..Annem bir şeyleri bekliyordu Nahide okuyacak; bir şeyler olacak derdi. Annem böyle bir şey bekliyorsa gene annem için; annem için. Annem çok severdi bizi; bir gün annemle tartışma içine girdiğimi düşünmüyorum bilmiyorum hatırlamıyorum o yüzden belki de. annem benden böyle bir şey isterdi; beklerdi. Gördüğüne bildiğine de inanıyorum. Onun için” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaşında)

4.11.1.4. Anneyi Örnek Alma

Araştırma kapsamındaki bir diğer duygusal odaklı baş etme stratejisini ise çocukların annenin olumlu özelliklerini örnek alması oluşturmaktadır:

“Annemin çalışkan olması onu örnek aldım; annemin hayatı beni çok etkiliyordu çok güzel şeyler yapıyordu. İnsanlar onu hep takdir ediyordu hep parmakla gösteriyordu onu. Yaptığı işten dolayı samimiyetinden dolayı ben diyordum hep annem gibi olucam. Onu çok seven vardı; o öldüğünde mahallede ufacak çocuklar bile onun için ağlıyordu” (Bakımveren Kardeş Elmas ile Görüşme, 22 yaşında)

4.11.1.5. Koruyucu ve Destekleyici Sosyal Çevreden Yararlanma

Koruyucu ve destekleyici sosyal çevreden yararlanma çocuklar açısından kayıp yaşayan başka çocuklarla bir araya gelme, annenin yitirilmesinden önce destek olan kişilerle bağlantı kurma ve anneanne, teyze, kuzen gibi akraba desteğini içermektedir. Araştırma kapsamında özellikle anneannenin bakım verdiği durumlarda çocuklar “evladın yadigârı” olarak görülmekte ve bakım ve duygusal destek sunulmaktadır:

“Sonrasında anneannem vardı; çoğunlukla ablamdan destek aldım. Yani en çok da bi kuzenim var onunla her şeyimizi paylaşıyoruz yoksa kimseye anlatamıyorum. Onun da dedesi öldü o da benim gibi çok seviyordu dedesini, onunla ikimiz paylaşıyoruz” (Çocuk İlkay ile Görüşme, 13 yaşında)

“Anneannem hep yanımda hep bi şekilde beni koruyor; çok yardımcı oluyor. Ondan sonra gece kaçmaya çalışıyoruz demiştik ya. O abla çok yardımcı oluyor halen gidip geliyor. Konuşuyoruz o çok yardımcı oldu özellikle o zamanlarda...” (Çocuk Ilgın ile görüşme, 15 yaşında)

“Kuzenlerimle mutlaka görüşüyoruz. Duygularımı onlarla paylaşabiliyorum teyzemle konuşuyorum bazen o da yardımcı oluyor” (Çocuk Yade ile Görüşme, 18 yaşında)

“Abimle (kuzen) dertleştim, nereye giderse beni de götürüyordu” (Çocuk Haluk ile Görüşme, 15 yaşında)

4.11.1.6. Diğer Duygusal Odaklı Baş Etme Türleri

Çocukların diğer duygusal odaklı baş etme türlerini inanç temelli baş etme, eğitime önem verme, olumlu düşünme ve yeni aktivitelere başlama oluşturmaktadır:

“Ayşen K. hocamız zaten psikologtu kendisi. Yanımda olduğunu hissettim çok bir şey söylemedi aslında kardeşlerin var çok üzücü bir durum dedi; arkada kardeşlerin var dedi sen onlardan büyüksün. Sen farklı şekilde düşünürsen onlar daha farklı şekilde düşünür. Zaten kötü bir olay yaşanmış bunun sonu daha kötü olur gibi bir şey söyledi. Düşündüm evet dedim mantıklı; bir şeyleri ne kadar olumsuz düşünürsek daha çok üstüme geliyordu her şey. Olumlu düşününce bir şeyler daha olumlu oluyordu ona inandım. Öyle söylemişti hocam” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaş)

“Yani benn üçüncü sınıftayken kendi kendime söz verdim dedim ki, aslında benim kendime yaptığım en güzel şey buydu. Ben dedim bundan sonra bunları düşünmem benim hiçbir işime yaramayacak dedim. Gerçekten yaramayacak, benim bunları düşünmem. Ah vah etmem benim ne annemi geri getirebilir ne de babamı. O yüzden ben sadece ders çalıştım. Deli gibi ders çalıştım; o yüzden kurumda ders çalışma diyince beni anıyorlardı. Ben hâlbuki ders çalışmayı seven bir insan hiç değilim yani!. Ders çalışma dışında başka bir alternatifimin olmadığını düşündüm; başka bir alternatifim zaten yoktu. İyi bir üniversiteye girip kardeşlerimi kurtarmak sorundaydım sadece buna odaklandım. Liseyi bitirene kadar sadece buna odaklandım (Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

“Sonra..böyle...dersaneye başlayınca birazcık bi aktivite olunca insan daha çok düşünmemeye başlıyor meşgul olduğu için kafası” (Yade ile Görüşme, 18 yaş, olgu 1)

4.11.1.7. Şiddetle Mücadele Etme

Araştırma kapsamında bir bakımveren kardeş annesini erkek şiddeti sebebiyle yitirdikten sonra şiddete ilişkin bazı duyarlılıklar geliştirdiğini ifade etmektedir. bakımveren kardeşlerin şiddetin kendilerinde ve kaybettikleri annelerinde yarattığı etkinin farkında olması, potansiyel bir şiddet olayına ilişkin hassasiyet yaratarak şiddeti sonlandırma davranışına yönelmeye neden olmaktadır. Geride kalan evlatların bir bölümü açısından şiddete sessiz kalmama, tepki verme ve şiddeti sonlandırma bir başa çıkma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Yanında kaldığım ablam ile eniştemin de böyle bir huzursuzlukları var bir geçim sıkıntıları..hatta eniştemin birkaç hareketi babamunkine benziyor. Ben eniştemle tartıştım zaten herkesle kavga ediyorum (gülüyor). Dört yıldır eniştemle konuşmuyorum. Eniştem alkol alıyor, sigara kullanır kendisi. Akşamları yoğun çalışıyorlar sabah 9’da gidiyor akşam geç çıkıyor. “bunu içince rahatlıyorum ben akşama kadar o kadar çalışmışım yorulmuşum, yani bir içtiğim bira falan” derdi. Bir gün de yine aynı durumda gelmişti. Yeğenimin burnu da çok kanar, kılcal damarlarında sıkıntı var. Onunla şakalaşırken burnuna vurmuş. Burnunun kanadığını görünce de ablam çıkıştı enişteme. Onun öyle demesine kalmadan eniştem bir tane ablama vurdu, ablamın da dişi kanadı. Cinlerim tepeme çıktı, eniştemi tuttum yakasından “amacın ne senin ne yapmaya çalışıyorsun, başımıza ikinci babam mı oldun?!” dedim, kızdım. O da sonra bana çıkıştı vurmaya kalktı, ablam araya girdi. Çıksın gitsin evimizden diye şeyler oldu. Dayak mevzusunda yanımda siz de olsanız bir başkası da olsa, bir küçük çocuğa dahi tokat atıyor dahi olsanız size müdahale ederim. Annemden sonra tahammülüm kalmadı yani, kızılabilir, çok büyük kabahatte gözdağı verilebilir. Ama dayak tahammülüm yok!. Kendini o benim karım döverim de severim de diye haklı

çıkarmaya çalışıyor; yok öyle bir şey! O benim ablam, sev ama dövemezsin sen benim ablam. Bu sen değil kimsenin hakkı değil! Bi laf var ya kadına tekme atmak karnındaki çocuğun hakkı sadece odur!. Ablam olsun olmasın tanımadığım biri olsun yine aynı tepkiyi gösterirdim. Bu benim için bir mücadele biçimi” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaş)

Harris Hendriks ve arkadaşları (2002) travma ve yas boyunca yardım ve rehberlik gören, bağımsız savunma imkânı bulan, terapötik yardım sunulan çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilen ve kendileri de yardım ve tavsiye alan yetişkinler tarafından bakılan çocukların daha iyi olacaklarını ifade etmektedir. Yazar cinayet sonrası çocukların istikrarlı bir çevrede büyümeye, eğitimlerine anlayışlı öğretmenlerin desteği ile devam etmeye, daha önceki yaşamlarından hatıraları muhafaza etmeye ve önemli arkadaşlar ve akrabalarla temas etmeye ihtiyaç duyduklarını; trajedinin yaşandığı sırada çok küçük olan çocuklar büyüdükçe anlayabilecekleri biçimde bilgilendirilmeye ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedir. Bu çalışmaya göre yukarıdaki unsurlar konusunda desteklenen çocuklar bu tür korkunç olayların ardından hayatta kalabilmekte ve başarılı ve tatminkâr yaşamlar sürebilmektedirler.

4.11.2. Problem Odaklı Baş Etme Stratejileri

Bu bölümde çocukların ve Bakımveren kardeşlerin psiko-sosyal destek alma durumları; psikiyatri desteği ve psikofarmakoloji ve çocukların okul rehberliğinden yararlanma durumları ele alınmıştır.

4.11.2.1. Çocukların ve Bakımveren Kardeşlerin Psiko-sosyal Destek Alma Durumları

Araştırma kapsamında çocukların ve bakımveren kardeşlerin olay sonrası ya yeterince ya da hiçbir biçimde psiko-sosyal destek almadıklarını söylemek mümkündür. Psiko-sosyal destek ihtiyacının çocuklar ve bakımverenler tarafından fark edilmesi çocuklarda ve bakımveren kardeşlerde fark edilen birtakım kendine zarar verme davranışlarının (intihar düşünceleri ve girişimleri gibi) ardından gerçekleşmektedir. Cinayet sonrası geride kalan çocukların“olay sonrası cinayetle ilgili konuşma” güçlüğü oldukça yoğun olarak yaşanmaktadır. Daha önce ele alındığı gibi geride kalan çocuklar utanma, etiketlenme, anlaşılmayacağını düşünme ya da kimseyi üzmemek için duygularını gizleyebilmektedir. Bu nedenle yardım meslekleri açısından olayın konuşulmasının güçlüğü ve yukarıda ele alınan nedenlerin psiko-sosyal destek almayı engelleyebileceği ya da erteleyebileceği unutulmamalıdır. Psiko-sosyal destek hizmetinin cinayet sonrası çocuklara sunulmuş olması çocukların bu hizmetten yararlanabilmesi için oldukça önemlidir. Çalışma kapsamında hiçbir olguda rastlanmasa da cinayet sonrası geride kalan çocukların bir kısmı 5395 kapsamında ruh sağlığı tedbirinden yararlanarak psiko-sosyal açıdan desteklenebilmektedir. Bu nedenle cinayet sonrası geride

kalan tüm çocuklar için 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu” danışmanlık ve sağlık tedbiri çocuklar ve bakımverenler için yararlanılabilir olmalıdır.

Aileler bazen ruh sağlığı hizmetlerinden onlara ilk sunulduğunda yararlanamamaktadır. Ruh sağlığı alanında çalışan kişiler ruh sağlığı hizmetlerinin ailelere pozitif sonuçlarını göstererek hizmetleri düzenli olarak ailelere sunmak zorundadır. Buna ek olarak kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması için diğer sistemlere yönelik savunuculuk yapmak ve kendi kuruluşlarında bu aileler için sürekli bağlantılar bulmalıdır(Spencer-Carver; 2008).

Buna ek olarak çocukların bir bölümü yaşamlarındaki ani değişiklikler ve cinayet sonrası prosedürler (tekrarlayan ifade verme-emniyet, mahkeme, velayet ya da vasilik süreçleri gibi) bazen psiko-sosyal destek almaya fırsat bile bulamadıklarını ifade etmektedir:

“Psikologla görüştük; sonrasında psikologa gitmedim gidemedim. Fırsatımız olmadı yani bu kadar çok olayla uğraşırken psikologa gidemedik. Sonra dersaneye başladım zaten vaktim de yok. Artık şurada da gidemiyorum yani öyle” (Yade ile Görüşme, 18 yaş, olgu 1)

Aile üyelerinin bir aile üyesini erkek şiddeti sebebiyle yitirmesi sadece çocukların değil aynı zamanda bakımveren bireylerin ölen kadının akrabaları olduğu durumda bir travma yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle cinayet sonrası annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocukların bakım sorumluluğunu alan ve yas sürecinde olan yetişkinlere yönelik olarak psiko-sosyal destek sağlanmalıdır.

Cinayet sonrası geride kalan çocuk ve bakımverenlerin gündelik rutin ve yaşamlarına dönmeleri kısa sürede mümkün olmayacaktır. Bu nedenle yas sürecinin değişken doğası hakkında kişilere yönelik bilgilendirme yapmak; “gecikmiş yas” yaşanmaması için duyguların paylaşılmasının, yasin yaşanmasının teşvik edilmesi gerekmektedir.

Psiko-sosyal desteğin doğru ve zamanında verilmesi cinayet sonrası geride kalan çocuk ya da bakımveren kardeşlerle çalışmada oldukça kritiktir. Gecikmiş müdahaleler mesleki açıdan başarısız kalan durumları yansıtabilir. Bu nedenle cinayet sonrası profesyonel yardımın cinayetin hemen ardından başlatılması ve vaka yönetimi çerçevesinde yapılandırılması gerekmektedir:

“Devletten bir desteğim olmadı, istemedim. O zamanlarda isterdim ama şuan gerek görmüyorum şuan iyiyim. Ben zaten geriye dönmek istemiyorum onu yapıp da tazelemek istemiyorum” (Bakımveren Kardeş Cemre Hanım ile Görüşme, 31 yaşında)

Araştırma kapsamında da keşfedildiği gibi çocukların aile içi bir cinayet deneyimi yaşaması ciddi bağlanma ve güven sorunları yaratmaktadır; bu nedenle çocuğun bir ruh sağlığı

profesyoneline hemen güven duyması ve yaşamını tüm içtenliğiyle aktarmasını beklemek imkânsız olacaktır. Çocukların ancak güven ilişkisi kurulduktan sonra psiko-sosyal destek almaya istekli olacakları ya da psiko-sosyal destek almayı kabul edecekleri unutulmamalıdır. Çocuklarla yapılan görüşmelerdeki gizliliğin sınırına ilişkin bilgilendirme eksikliği çocukların psiko-sosyal destek alma durumunu engelleyebilmektedir:

“Teyzem beni psikologa götürdü. İşte böyle ruhları görüyorum diye, orda bi şey yapmadılar. Tekrar gitmeyi istemem. Birilerine çok fazla böyle her şeyimi anlatamıyorum güven değil de sonra, sonra psikologdan çıktığı gibi çıkıyorlar başkalarına anlatıyorlar. Herkesin her şeyi bilmesini istemiyorum. Teyzemlere anlatmış psikolog. Onlarla ilgili başkalarının yanında falan konuşurlarken duydum. Evet söylemiştim ailemi bilgilendirelim mi diye sorduklarında hayır istemiyorum demiştim. Onlar söylemişler”(İlkay ile görüşme, 13 yaş, olgu 4)

Cinayet sonrası geride kalan kişiler psiko-sosyal destek almaya karşı dirençli olabilmektedir. Olayı konuşmanın güçlüğü yardım almayı reddetme ya da yardıma direnç göstermekle sonuçlanacaktır. Bu nedenle çocukların psiko-sosyal destek alma konusunda çekinceli davranmaları özellikle araştırma kapsamındaki çocuklar için oldukça muhtemel görünmektedir. Fakat psiko-sosyal destek hizmetleri destek almayı istemeyen çocuklar için belirli aralıklarla sunulmalı ve çocuklar bu hizmetlere ilişkin bilgilendirilmelidir:

“Şuan herhangi bir destek almıyorum konuşmak istememenden kaynaklı. Kimse farkında değil hala zorlandığının hala üzüldüğümün ağladığının”(İlgın ile görüşme, 15 yaş, olgu 6)

“Kızım öldüğü zaman sosyal hizmetlerden geldiler. Çocuklara yardım verelim, psikolojik yardım dediler ama çocuklar kabul etmedi benim”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Çevremizdeki akrabalarımız, annemin arkadaşları kendi köyümüzdeki çevremizdeki kişilerden destek aldık bu olay sonrası. Bizim o taraftaki insanlardan annemin tanıdıklarından. Onun dışında profesyonel bir destek almadım. Ben işe gittiğim için görmüyorum gelenleri ondan (sh'den gelenleri kastediyor). Ama destek alıp almamak konusunda kararsızım, emin değilim. Bunun sebebi de utanıyorum, çekiniyorum”(Haluk ile görüşme, 15 yaş, olgu 9)

Daha önce belirtildiği gibi çocuk ve bakımveren kardeşlerin bir bölümünün cinayet sonrası psiko-sosyal destek alması gecikmeli olarak ve davranışsal sorunların fark edilmesi ile gerçekleşmektedir. Bakımverenler tarafından cinayetin hemen ardından psiko-sosyal destek alması uygun görülen çocuklar olaya birebir olarak tanık eden çocuklar olmaktadır. Oysa cinayet olayına tanık olsun ya da olmasın cinayet sonrası geride kalan tüm çocuklara psiko-sosyal destek hizmetinin ücretsiz olarak sunulmuş olması gerekmektedir. Araştırma kapsamında psiko-sosyal desteğe çocukların olaya tanıklığı, hasta olması, intihar

düşüncelerinin ardından başvurulması psiko-sosyal desteğin yalnızca ciddi, kriz durumlarında verilmesi gerektiğine dair bir algının olduğunun göstergesidir:

“İlk dönem bayağı bir zor oldu onun için de olaya tanıktı; psikolog falan gitti işte gerçi onu şuan ki bulundukları yerde devam ediyor kaldığı yerde devam ediyor götürüyorlar şuan iyi o süreç tabi onun için çok zordu”(Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

“İşte büyüğünü anneleri öldükten sonra bir de psikiyatriste götürüyorum o şeker hastası”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Büyük kızda biraz sıkıntı yaşadık; intihar düşünceleri oldu. Psikolojik tedavi aldık ona özel bi hastanede özel bi doktor yardımıyla hem ilaçla hem sözlü olarak ona psikolojik tedavi aldık. İstersen beraber gidelim beraber alırsız gittik beraber; ilk gittiğimizde beraber girdik odaya beraber konuştuk sohbet muhabbet. Doktor olan bayan arkadaş da arkadaş gibi yaklaştı sonra alıştı öyle 1 ay ilaçlı tedavi verdi. 1 ayda sözel olarak bir destek aldıktan sonra bıraktı. 1 ay kullandı ilacı ben normale döndüğünü bildiğim an doktorla bağlantıya geçtim kullanmasını istemedim. Çünkü psikiyatri ilaçları uzun süre kullanıldığı zaman sorun olduğunu biliyorum. Hani bağımlılık yaptığını, uyuşturucu gibi olduğunu bildiğim için. 1 ay kullandıktan sonra sözlü olarak devam edelim dedim; 1 ay da sözlü olarak devam ettikten sonra tamamen bıraktık yani”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Buna ek olarak araştırma kapsamında cinayet sonrası geride kalan bir çocukla ASPB aracılığı ile hiçbir biçimde bağlantıya geçilmediği görülmüş; annesinin yanarak öldürülmesine şahit olan bir çocukla ilgili hiçbir biçimde psiko-sosyal odaklı bir yönlendirme, bilgilendirme ya da danışmanlık yapılmadığı öğrenilmiştir. Araştırma kapsamında ALO183 aracılığı ile konu ile ilgili sosyal hizmet bildirimi yapılmıştır:

“Bu olay sonrasında psiko-sosyal destek almadım. Yok hayır kimse bağlantıya geçmedi benimle, benim bildiğim kadarıyla yok yani. Ekonomik destek de almadık, eğitimle ilgili de destek almadım” (Serap ile Görüşme, 15 yaş, olgu 5)

Araştırma kapsamında çocukların bir bölümü annelerini baba şiddeti sonrası yitirdikten sonra psikolojik ya da psikiyatrik destek aldıklarını fakat alınan desteğin yeterli düzeyde bir destek olmadığını ifade etmektedir. Araştırma kapsamında çocukların destek ihtiyacının profesyoneller ve bakımverenler tarafından fark edilmesinin ne yazık ki çocukların intihar girişimleri ya da tekrarlayan ölüm düşüncelerinin ardından olduğu dikkati çekmiştir:

“Aldığım destekten hiçbir şey anlamadım. Benim için ders programı dersler ön plandaydı. Benim ruhsal durumum ön planda olmadı. Mardin’de böyle şeyler yoktu, küçük bir yerdı destek alamadık. Kurumda güya destek aldık ama ben desteği çok geç aldım; kollarımı parçaladıktan sonra benim desteğe ihtiyacım olduğunu anladılar. Yani ben destek almadım! Ben A. Üniversitesi Ergen Psikiyatrisinde destek gördüm kollarımı parçaladığım zaman. Oraya bir müddet gittim, ne kadar gittim bilmiyorum. Ben çok ilaç kullandım; 12 yaşında ilaç kullanmaya başladım, şuan psikiyatri doktoruna gitmiyorum sadece ilacım var hatta gelip alıyorum artık eczaneden ama

psikiyatri desteği aldım; psikolog desteği almadım”(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Cinayet sonrası geride kalan erkek bireylerin bir bölümü cinayetin hemen ardından “babalık” rolleri alarak hem duygularını gizleme hem de geride kalan küçük kardeşlerin bakımı ile ilgili ekonomik sorumluluk alma çabasına girmektedir. Bu nedenle erkek bakımverenler güçlü olma zorunluluğunu hissetmekte; kadın bakımverenler yas sürecini sevdikleri ile paylaşabilmektedir. Yardım almaya kapalı olma cinayet sonrası geride kalan erkek bakımverenler için daha muhtemel gözükmemekte; kadın bakımverenler yardım almaya daha açık olmaktadır:

“Almadım gerek de duymadım büyük bir soğukkanlılıkla davrandım öyle olmak zorundaydım. Hiçbir şeye ihtiyaç duymadım. İyi ya da kötü biz bu işi yapcaz biz bu işin altından kalkcaz dedim”(Bakımveren Kardeş Nazım ile Görüşme, 34 yaşında)

4.11.2.2. Psikiyatri Desteği ve Psikofarmakoloji:

Cinayet sonrası ciddi patolojik tepkiler gösteren, yaşamına dair günlük rutinleri gerçekleştirmesi zorlaşan, yas sürecini oldukça ağır ve uzun geçiren, uyku bozuklukları, depresyonla ilgili güçlükler yaşadığı fark edilen her bireyin psikiyatriste yönlendirilmesi ve psikiyatri desteği alması gerekmektedir. Psikiyatri desteği veren psikiyatristlerin genellikle psikofarmakolojiyi kullandığı dikkat çekmektedir. Burada önemli olan noktalardan birini psikiyatristlerin bir tedavi olarak salt psikofarmakolojiyi kullanması ve terapi uygulamalarının sınırlı olarak gerçekleştirilmesidir. Araştırma kapsamındaki bireylerin oldukça önemli bir kısmının yoksul olması psikiyatri desteğini yalnızca devlet hastanelerinden almasına yol açmaktadır; kişiler psikiyatristle görüştükleri sınırlı zamanda yeterli terapötik psikiyatri desteği alamamaktadır. Özel psikiyatri klinikleri ya da danışma merkezleri bu hizmeti verse de kişiler bu hizmetten yararlanmak için yeterli bütçe yaratamamaktadır. Buna ek olarak araştırma kapsamındaki bireylerin bir bölümü ilaç kullanmanın kendilerini gündelik işleri yerine getirememeye sebep olduğunu ifade ederek ilacı bırakmaktadır:

“Doktor da aynı senin gibi benimle konuştu. Başından neler geçti dedi, anlattım işte. Seni bi altı ay tedavi edicez dedi. İşte bir iki ay içtim hapi, o haplar da içtim mi uyuyorum, hiçbir iş yapmıyorum. Eşim işe gidiyor kahvaltı filan hazırlayamıyorum;ben yatıyorum sürekli yatıyorum. Sonra bıraktım artık iki aydan sonra içmedim. Bir daha da doktora gitmedim...” (Bakımveren Kardeş Cemre Hanım ile Görüşme, 31 yaşında)

Psikiyatristlerin akılcı ilaç kullanımını önermesi ve yas sürecinin doğası gereği mutsuzluk, içe kapanma, katarsis gibi normal davranışsal tepkileri patolojik göstergeler olarak addetmemesi ve cinayet sonrası bireylere danışmanlık yapması araştırma kapsamında önemli

görülmektedir. Özellikle yas sürecini yaşamanın normalliği ve yasin ertelenmemesine ilişkin psikiyatri görüşü oldukça değerlidir:

“Gata’da bir psikiyatri doktoruna gittim. Onunla görüştüğümde biraz konuşmuştuk onunla, güçlü birine benziyorsun, şimdi ben sana herhangi bir hap yazmış olursam?? Acı varsa da acı yaşanmalı diye ifade etti; o acıyı o anda yaşamalısın. Ben ilaç versem, ilaçla bir şekilde bir şeyleri hatırlatmayacak sana ya da o gün öyle şey geçecek ama sonrasında bir noktadan sonra bu ilacın da faydası olmayacak, o acının olduğunu hatırlayacaksın demişti. Hani geriye dönüp de” ben bu acıyı o zaman yaşamıştım halen neden etkisi üzerimde, bunu bu kadar yaşıyorum olayı??” yapma dedi. Ben sana şuan ilaç vermiyorum dedi. Bir şekilde sevdiklerimizi kaybediyoruz, hepimiz yaşıyoruz. Hayat devam ediyor demişti. Ben zaten iki kat güçlenmişim o zaman; kendime güçlüyüm güçlü biriyim demiştim bu şekilde devam ettim sonrası gitmedim açıkçası ne zaman görüşmek isterseniz gelebilirsiniz demişti” (Bakımveren Kardeş Nahide ile Görüşme, 25 yaş)

“Psikiyatri doktorunun yararı oldu; hem de yüzde yüz. Ayda bir onunla konuşuyor; elinizden geldiği kadar. “Babasının konusunu getirmeyin annesinin konusunu getirin ama babalarının konusunu getirmeyin ne olursa olsun ne olursa olsun o onların babaları” dedi bize. “Bi de ölmemiş tutunacak dal zannetmişler onu; kendi akıllarında” çocuklar. Daha çocuk, bu bir gerçek! Biz bunun farkındayız. Biraz kötüydü; işte ben psikiyatriste aldıktan sonra çocukların hocalarının yanına gittim tebrik ettiler beni. “Sen bu çocuklara ne yaptın, böyle iyi yaptın?!” dediler” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

4.11.2.3. Okul Sosyal Hizmeti İhtiyacı

Araştırma kapsamında annesini baba şiddeti sebebiyle yitiren çocukların okul yaşamında karşılaştığı güçlükler bölüm 4.10.7.5.’te ele alınmıştır. Çocukların olay sonrası aynı yerde yaşamaya devam etmesi; çocukların akranları tarafından çeşitli etiketlenme ve dışlanmalara maruz kalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle cinayet sonrası geride kalan çocuklar ve bakımverenler tarafından okul sosyal hizmeti ihtiyacı oldukça duyumsanmaktadır. Özellikle cinayet sonrası geride kalan çocukları; yas süreci içinde olan diğer çocuklarla grup çalışmaları aracılığı ile buluşturmak; çocukların cinayet sebebiyle etiketlenmelerini ve dışlanmalarını azaltacaktır. Buna ek olarak okul içinde cinayet sonrası çocuklara yönelik olumsuz davranış, tepkiler ve söylemler geliştiren çocukları ebeveynlerini de sürece dahil ederek çocukların davranışlarına sınır konulması gerekmektedir:

“Okulların mesela rehberliği çok zayıf; rehberlik yok okullarda okullarda rehberlik bitmiş! rehberlik denen bi şey yok okullarda normalde okullar bunun üzerinde çok durması lazım; misal ben ikisinin de gittim rehberlikleriyle müdürlükleriyle görüştüm misal okulda çocukların problemi bu. Bu çocukların durumu bu. Sonuçta bu çocukların durumunu bilenler var; bazı arkadaşlarından bilenler var konusu oluyor dalga geçiyor bilmem ne yapıyor bu çocuklar misal veriyorum sürekli gözlem altında olması lazım. E ne yapıyor on tane öğretmenden bir tanesi bunun farkına varır sahiplenmeye çalışır üstünde durur o okulda da var misal küçük kızın (16) okulunda var 1 tane sağ olsun rehber öğretmen değil normal öğretmen ilgileniyor sağ olsun her konuda bizi bilgilendiriyor” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Okul sosyal hizmetinin kapsamı çocukların eğitime devam etmesine engel olan tüm unsurların belirlenmesi ve çözüme kavuşturulmasıdır. Cinayet sonrası çocukların okul başarısındaki ciddi düşüş; yas süreci, yeniden adaptasyon güçlüğü, motivasyon düşüklüğü ya da etiketlenme sebebiyle olabilmektedir. Buna ek olarak çocuklarda “okula gitme isteğinin azalması” “devamsızlık problemleri” ve “okulu terk etme” davranışları ya da “okulu değiştirme” talepleri gelişebilmektedir. Bu nedenle bu unsurlarla ilgili çocukların okul rehberliği tarafından diğer öğretmenlerle işbirliği içerisinde takip edilmesi gerekmektedir. Çocuklara yönelik davranışsal değişimlerin gözleneceği ve fark edileceği en iyi ortamlardan biri okuldur. Bu nedenle çocukların öğretmenler ve rehberlik tarafından gözlenmesi ve takip edilmesi gerekmektedir:

“Bu sıkıntıları (bakımverenlerle olan iletişimsel sorunlar) çözmeye çalışıyoruz ama bilmiyorum ne kadar çözücez. Yardımcı olan rehber hocalar var. Çözmeye çalışıyoruz onlar gelip aile ile de görüşüyorlar. Öyle..” (Yade ile Görüşme, 18 yaş, olgu 1)

“Çağırılmışlardı, şuanki ailemi falan sordular nasıl olduğumu. Memnun olup olmadığımı, sadece bu kadar. Çok fazla konuşamadım zaten. Konuşmak da istemedim o an. Onların bu durum hakkında bilgisi var” (İlgin ile görüşme, 15 yaş, olgu 6)

4.12. BAKIMVEREN AKRABALARIN CİNAYET SONRASI YAŞADIĞI GÜÇLÜKLER, İHTİYAÇLAR VE BAŞETME STRATEJİLERİ

Bu bölümde erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların çocuklarına bakımveren akraba yetişkinlerin (anneanne, dede, dayı, yenge, amca) cinayet sonrası bakım verme kararını etkileyen durumlar (daha önce bakım verme deneyimi, bakım vermeyi kolaylaştıran kişilik özellikleri) ve cinayet sonrası yaşanan sorunlarla baş etme stratejileri ele alınmaktadır. Cinayet sonrası geride kalan bakımverenler çocukla cinayet ve sonrasında yaşanan duygulanımlarla ilgili konuşabilmesinin zorluğunu ifade etmekte; bakımverenlerin bir bölümü “olayı konuşmamanın ve olayın üstünü kapatmanın çocuklara yaşatılan travmayı unutturacağı”na ilişkin işlevsel olmayan varsayımlar geliştirmektedir. Buna ek olarak bakımverenlerin kayıp sebebiyle yas yaşaması kendi gibi yas sürecinde olan bir çocuğa bakım vermesini güçleştirmekte; bakımverenlerin yaşlı olması bakım yükünü artırmakta; yeni bir çocuğun bakımıyla birlikte ekonomik ihtiyaçlar çoğunlukla yoksul olan bakımverenler tarafından daha yoğun olarak duyumsanmaktadır.

Araştırma kapsamında bazı bakımverenler problem odaklı baş etme stratejilerinden olan sosyal hizmetlerden destek alma yoluna gitmekte fakat bu destek (SED)psiko-sosyal destek değil; yalnızca ekonomik destek olmaktadır. Bakımverenler SED alma sürecinde de kimi sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmada bakımverenlerin baş etme stratejileri duygusal odaklı baş etme stratejileri ve problem odaklı baş etme stratejileri olarak ele alınmaktadır.

Çalışmada öncelikle bakım sürecine karar vermede sosyal hizmetler ile ilişki ve sonra ise bakımverenlerin bakım sürecine karar vermesinde etkili olan faktörler ele alınmıştır.

4.12.1. Bakım Sürecine Karar Vermede Sosyal Hizmetlerle İlişki

Alisic ve arkadaşları (2015) cinayetin hemen ardından sıklıkla çocuğun vasisinin olmayışının mağdur ve failin arasındaki çatışmalara neden olabildiğini belirtmektedir. Yazara göre çocuklar mağdurun ailesinin yanına yerleştirildiğinde onların yas ve travmatik stres semptomları bakım verme pratiklerini olumsuz etkilemekte; failin akrabalarının yanına yerleştirmede ise bakımverenlerin şiddeti sürdürme riski olabileceği vurgulanmaktadır. Çocuğun sağlıklı bir bakımverenle buluşturulması açısından bu unsurların olgunun değerlendirme sürecine dahil edilmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında yerleştirme yapılırken çocuğun özellikle annesi hayatta iken sağlıklı olarak bağlandığı kişilerle cinayet sonrası bir araya gelmesi ve bu kişilerin bakım vermeye başlamasının çocukların uyum ve iyileşme süreçlerini hızlandırdığı gözlenmiştir. Araştırma kapsamındaki olguların birinde

çocuk, annesi hayatta iken çoğunlukla anneanne tarafından bakılmıştı; annenin ölümünün ardından çocuk SED ve vasilik aracılığı ile anneanne tarafından bakılmaya devam etmişti. Bu süreç çocuğun uyum ve iyileşme sürecini oldukça hızlandırmıştı. Araştırma kapsamındaki bir diğer olgu ise failin akrabalarının yanına (amca ve yenge) yerleştirme yapılmıştı. Bu olguda da yenge cinayet öncesi çocukların bakımını sık sık almış; hatta yengenin çiftlerin yıllar öncesinde yaşadıkları ayrılık sürecinde kadının geride kalan bir bebeğini büyüttüğü öğrenilmiştir. Cinayet sonrası çocuklardan birinin (15) yengeye anne demeye başladığı ve çocukların psiko-sosyal anlamda da desteklenerek uyum sürecinin hızlandığı öğrenilmiştir. Bu nedenle yerleştirmedeki kararda çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği çocuğun daha önce bağlandığı ve sağlıklı ilişki geliştirebileceği bakımverenin seçilmesi oldukça önemlidir.

Cinayet sonrası geride kalan çocuklara ilişkin destek bazı zamanlarda failin ailesinde bulunabilmektedir. Cinayet sonrası geride kalan ruh sağlığı alanında çalışan meslek elemanları ile yapılan çalışmalarda bağlanmanın önemi sürekli dile getirilmektedir. Ruh sağlığı çalışanları cinayet öncesi hem anneye hem babaya hem de cinayet öncesi bile ebeveyn figürü olabilecek diğer aile üyelerine güçlü bağlanan çocukları tanımlamaktadır (Spencer-Carver; 2008).

Çocukların cinayet sonrası bakımının kimler tarafından gerçekleştirileceğine ilişkin geride kalan aile üyeleriyle ASPB Çocuk Hizmetlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları ya da psikologlar temas kurmaktadır. Bu doğrultuda çocuk için uygun bakımveren tespit edilmeye; hem bakımveren adayların hem de çocukların bakım hakkındaki görüşleri alınmaktadır. Araştırma kapsamında hem kurum bakımı hem de aile temelli bakım seçeneklerinin ailelere sunulduğu dikkati çekmektedir.

“Onlar geldiler köydeyken; bir şey yapmadılar da işte sordular çocuklara. Yuvaya alacaklar mı etcekler mi buraya mı istiyorsunuz dediler. Burda mı kalmak istiyorsunuz dediler onlar da küçüğe ayrı sordular büyüğe ayrı. Biz anneannemle durcaz dediler. Bende kalmak istediler”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında

“Bi de olay olduğu gün çocuk korumadan geldiler. İsterseniz alalım sizi dedi. “Dayıngil var biz dayımlarla yaşarız” dedim; geldiler yani. Gelmişler sonra ama benimle görüşmediler. O süreçte bize sordular nerde yaşamak isteriz diye. “İsterseniz kurumda durun” dediler ben dedim ki “hayır ben orda duramam dayımlarda dururum” dedim. Sonra dayıngiller almaya geldi. Bi defa gelip nasıl duruyor falan dediler iyiler dayıngil de “biz bakabiliyoruz” dedi (Haluk ile görüşme, 15 yaş, olgu 9)

“İlk geldikleri gün anne yok, anne öldü baba cezaevinde tutuklandı işte çocukları almak istediler. Hani biz çocukları vermek istemedik, ben açıkçası vermek istemedim ben dedim “her türlü sorumluluğunu alacam; ben istiyorum çocukları, ben bakıcam” dedim. Her türlü herhangi bir sıkıntı olduğu zaman, o zaman gerekeni yaparsınız

yani “ben bu çocukları istiyorum bakıcam ve hiçbi şekilde bu çocukları evden çıkarmanıza izin vermem” biraz da aslında daha olayın etkisiyle hırçındım vermek istemedim. Onlardan olayın sıcaklığıyla bakabilir diye imza aldılar gittiler bir hafta sonra tekrar geldiler kararınızda o anki sağlıklı düşünüp düşünmeme durumundan dolayı şüphede kalmışlar “kabul ediyor musunuz” dediler kabul ediyorum dedim bakıcam şuan onlar da gayet memnunar yani”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Araştırma kapsamında cinayet sonrası bakımveren olan akrabalar 18 yaşın altındaki çocuğun işlemlerini yürütebilmek için vasilik sistemine başvurmaktadır. Buna ek olarak bir olguda velayetin değiştirilmesi yoluyla bakım verildiği öğrenilmiştir. Cinayet sonrası geride kalan aile üyeleri çocuğun vasisi olmadığı durumlarda koruyucu aile olabilse de araştırma kapsamındaki olguların bu bilgiyi bilmeyerek vasilik ve genellikle SED hizmeti aracılığıyla cinayet sonrası yaşamlarına devam ettikleri öğrenilmiştir:

“İki kişi de geldiler; bi erkek bi kadın benim evime geldiler sordular bakabiliyor musunuz dedi. Nasıl yapabiliyor musun, sen yapabilecek misin istersen şey yapalım. Biz istemedik altı tane kardeşi vardı bakacak. Bir kere geldiler, hatta aradılar. Eşim bayağı uğraştı vasisi olmak için benim eşim gitti masraf bayağı gördü (Bakımveren Yenge Esra ile Görüşme, 25 yaşında)

4.12.2. Bakım Sürecine Karar Vermede Etkili Olan Faktörler

4.12.2.1. Bakımverenlerin Daha Önce Çocuklara Bakım Verme Deneyimi

Araştırma kapsamında bölüm 4.10.4.’te vurgulandığı gibi annesi hayattayken akrabalarını tanımayan, akrabaları ile iletişim kurmamış olan çocuklar; annesini yitirdikten sonra tanımadıkları yetişkinler tarafından bakım almaya başladıklarında ciddi uyum ve iletişim güçlükleri yaşadığını aktarmaktadır. Araştırmada cinayet sonrası bakım vermeyi ve çocuğun cinayet sonrası yaşamına uyum sürecini kolaylaştıran etmenlerin en başında bakımverenlerin anne hayattayken çocuklara bakım verme deneyiminin olması gelmektedir. bakım verme deneyimi yalnızca cinayet sonrası bakımı değil çocuklarla önceye dayanan güven ilişkisinin kurulmuş olması bakımından çocuğun cinayet sonrası iyileşme ve uyum sürecini kolaylaştırmaktadır:

“Ben çoğunlukla ikide bir ben köye gidip geliyordum; anneannemde kalıyordum. Yani fazla değişiklik olmadı anneanneme alıştım...onun için anneannemin sahiplenmesi güzel” (İlkay ile Görüşme, 13 yaş, olgu 4)

“Kızım okuyordu benim; çocukları benim yanımda kalıyorlardı. Zaten alıştım bakmaya, nasıl kendileri de gitmezler muhtar geldi söyledi çocuklara “isterseniz ben o öbür dedelerine alayım”. Çocuklar da bağırdı “biz sokakta yatarız asla o eve gitmeyiz”. Muhtar teklif etti. Eğer kabul ederseniz ben alırım. Söyledim “yok ben alışmışım bırakmam” dedim, çocuklar da dedi “yokk biz sokakta kalsak o neneye gitmeyiz”. Çünkü onlarda kalmamışlar hiç kalmamışlar benim yanımda bana daha alışkınlardı. Kızım iki yıl okudu; iki yıl da yanımda kaldılar. Daha o çok küçüktü; Alkın ikinci sınıfa gidiyordu, öbürü de anasınıfına gidiyordu. küçüklerdi evet ben

gönderiyordum alışığım onlara bakmaya. Nasıl deyim çocuklar genelde yanımda kalıyordu zaten düzenli hayatı vardı burda evleri kadar burda kalıyorlardı yanımda öyle alışmışlar uyumla ilgili sorun olmadı. Kızım işkence gördüğü için çocuklarına ben bakıyordum; yüklenmiyordum. Al sen git yani git yalnız eşine bak yaşa; çocuklara ben bakıyordum u düşlerini her şeyini yemeğini her şeyini. Nasıl diyelim haftanın 2-3 günü burada; 4 günü ordaydı” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Çocuklar da sürekli huzursuz aile ortamı huzursuz bırakıp kaçıyorlardı genelde bende geçiyordu zamanları. Onun için zorlanmıyorum yani çocuklar bana alışkın oldukları için. Beni zorlamıyor çocukların bakımı alışkınlar çünkü. Aslında genelde aynı binada olduğumuz için çocuklar hep bendeydi zaten hani” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Aşağıda bakımverenlerin cinayet sonrası geride kalan çocuklara bakım vermesini kolaylaştıran özellikleri ele alınmıştır.

4.12.2.2. Bakım Vermeyi Kolaylaştıran Unsurlar: “Empati”; “Şefkat” ve “Duygusallığın” Rolü

Bakımveren bireylerin şiddet sebebiyle yakınıni kaybetmesi sonrası geride kalan çocuklara bakmaya karar vermesinde cinayet öncesi ve sonrası kimi faktörlerden bahsetmek mümkündür. Bakımverenin daha önce çocuklara bakım verme deneyimi, çocuğa olan duygusal yakınlık derecesi cinayet öncesi unsurlar arasında yer alırken; cinayet sonrası unsurlar ise “erkek şiddeti sebebiyle ölen kadının çocuklarını koruma içgüdüsü”; “ölen kadının vasiyetini yerine getirme” “çocukla empati yapabilme” ve “duygusal olma” gibi çeşitli unsurlardan oluşmaktadır:

“Çocuğumu morgda gördüğümde gözlerine baktığımda sanki “Çocuklarımı koru anne, beni koruyamadın, onları koru” der gibi bakıyordu. Dedim ben çocuklarını oralarda koyamam” (Bakımveren Anneanne Hacerle Görüşme, 65 yaş)

“Valla dedim uğraştım yani hiç bırakmıyorum; işim gücüm onlar artık. İşte bakıyorum, kızımın emaneti ne yapalım bakacaz da; Allahın izniyle askerlerini yapana kadar bakacaz. Zaten sonra kendileri kendilerine bakar” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Kardeşim öldükten sonra zaten çocukları bırakamam çokk onlar benim çocuklarım artık (gülümsüyor)” (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Buna ek olarak bakımverenlerin şiddet sebebiyle annesini yitiren çocuğa empatik yaklaşması ve duygusal olması da bakım sürecine olumlu etki etmektedir.

“Duygusal bir insanım o açıdan çocuklarla daha iyi bir bağlantı kurabiliyorum. Yani çocukları sürekli nasıl deyim kendi çocuklarımla onları sürekli karşı karşıya getiriyorum. Hani çocukların yerinde kendi çocuklarım olsaydı acaba ne olurdu o gibisinden düşündüğüm için daha farklı bakıyorum çocuklara daha farklı açıdan bakabiliyorum yani” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

“Napcaksın şimdi çocukları bırakamazsın ki içinde vicdanın varsa merhametin varsa içinde bırakmazsın çocuklar bizi istiyorlar. Aynı evin çocuğu gibi oldular”
(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

4.12.2.3. Bakımverenlerin Geride Kalan Çocuğu Yaşamını Yitiren Kadının Yerine Koyması

Araştırma kapsamında tarafımda fark edilen unsurlardan birini bakımverenlerin geride kalan çocukları yitirilen anne ile özdeşleştirmesi ve çocuğu ölen kadının yerine koyma davranışı oluşturmaktaydı. Bu durum sistem yaklaşımı içerisinde değerlendirildiğinde sevilen bir kimsenin kaybı “sevgi verilen bir kişinin eksikliği” anlamına gelmektedir. Ölen kadının çocuklarına bakım verme “yitirilen evlada verilen sevgi”nin çocuklara yönelmesine ve çocuğun anneye benzeyen kimi fiziksel ve duygusal benzerlikleri aracılığı ile bağlanmayı kolaylaştırabilmektedir:

“O annesine çekmiş Yankı tıpkı annesi; her şeyiyle kopyalamış kendisini sıcakkanlılığı insanlarla ilişkisi. Zaten annesinin kopyası her şeyiyle o. Ona bakınca karşında Ayşe’yi görüyorsun. Öyle onun için çok seviyorlar; Yade de annesini andırıyor ama Yankı kadar değil”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Araştırma kapsamında şiddet sebebiyle yaşamını yitiren kadının hayattayken annesine hasta olan oğlu ile ilgili “Oğlumla ben aynı bedende yaşıyoruz artık” dediği öğrenilmiştir. Cinayet sonrası anneanne torununa ayrı bir önem vermeye başlamış; küçük olan torununa kıyasla büyük olan torununa daha ilgili yaklaştığı fark edilmiştir. Bu nedenle özdeşim kurma durumu bağlanmanın farklı bir boyutunu oluşturmaktadır:

“Her baktığımda işte; Alkın hastalandığında kızım bana dedi ki “anne benle Alkın aynı canı taşıyoruz artık” çünkü hiç bırakmıyordu hep yanında yanında hep yanında”
(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

4.12.2.4. Bakım Vermeyi Kolaylaştıran Bir Unsur Olarak “İnanç”

Çalışma kapsamında inanç temelli baş etmenin bakım sürecini kolaylaştırdığı bakımverenlerin bir bölümü tarafından ifade edilmiştir:

“Çocuklara alışkındım.. bi de ben onlara şimdi eşimin için bakmıyorum. Eşimin kardeşinin çocukları da bakmam gerekiyor adıyla bakmadım ben onlara. Kesinlikle eşimin kardeşi olarıktan olaya bakmıyorum zaten “eşimin kardeşi de işte bakmam gerekiyor bakayım” derken belli bir zamandan sonra zaten o sevgiyi de veremezsin yıpranırsın da... Hani çocuklara farklı bir gözle bakmaya başlarsın ama ben Allah sevgisiyle bakıyorum. Allahın bana verdiği sevgiyle mesela her akşam yatağa başımı koyduğum zaman dua ederim “rabbim sen bana vicdan, merhamet, sabır ver”. O sevgiyle bakıyorum. Bunu iş olarak görmüyorum bazen diyorum “rabbim bana bunu bir lütf olarak verdi” hani bakıyorsun çevrede insanlar sokaktan geçen bir dilenciye yardım ediyor veya bi sokakta bir engelliye yardım ediyor. Ama bu çocuklar 7/24 benim elimin altında, sevgileri şefkatleri ben 7/24 sevabın içindeyim diyorum demek ki Allahın sevgili kuluyum beni böyle bir şeyle sınıyor yani olaya ben farklı açıdan bakıyorum” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

4.12.3. Bakımverenlerin Çocukla İlişkisi: Çocuğa Verilen Destek ve Türleri

Bakımverenlerin cinayet sonrası geride kalan çocuğa verdiği destek türlerine bakıldığında araştırma kapsamında verilen en az desteğin daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi bakımverenlerin cinayet sonrası çocukların duygularını ifade etmesini desteklemesi oluşturmaktadır. Cinayet sonrası bakımverenler çocukları üzmemek için hem kendi duygularını hem de çocukların duygularını konuşmaktan kaçındığını ifade etmektedir. Araştırma kapsamında yalnızca bir olguda bir bakımveren tarafından duyguların ifadesinin desteklendiği görülmüştür:

“Yade mesela ben onları yazdırdım kendilerine, yazın dedim içinizden ne geliyorsa yazın dedim alın size kâğıt kalem oturttum. Murat’a yazdırdım, Yade’ye de yazdırdım verdim üç dört sayfa yazdılar onlar ben de halen duruyor. İçinde kalmalarını istemedim içlerine atacaklar hayata karşı daha acımasız olacaklar”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Bakımverenlerin verdiği destek türlerinin en önemlisini çocuğa zaman ayırma ve cinayet sonrası çocuğu yalnız bırakmama oluşturmaktadır. Buna ek olarak çocukları olan bakımverenlerin bakımvermeye başladıkları çocukları çocuklarından ayırmaması, bakımverenlerin geride kalan çocukların devam ettiği okulu ile işbirliği yapması, çocuğa “olumlu örnek olma”, sosyal denetimi sağlama gibi çeşitli destekler sunduklarını aktarmaktadır:

“Genelde benim çocuklar sabahçı sabah gidiyorlar onlar öğlenciler ondan dolayı çok rahatım. Sabah kendi çocuklarımla farklı zaman geçiriyorum öğlen onlarla farklı zaman geçiriyorum bu sefer onlar da sevgiyi alıyor onlar da...”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Bakımverenlerin okulla işbirliği yapması bölüm 4.10.7.5.’te belirtilen çocukların olay sonrası okul yaşamında karşılaştığı sorunların çözülme noktasında önemlidir. Özellikle veli toplantılarında öğretmenlerin “anne ve babanın” gelmesi, resmi evrakların “anneye teslim edilmesi gerektiği” gibi ifadelerden kaçınma noktasında öğretmenlerle işbirliği yapılması; öğretmenlere annenin hayatta olmadığı bilgisinin ifade edilmesi fakat gizlilik konusunda öğretmenlerle işbirliği yapılması gerekmektedir:

“Anne babalarından duyduğu öğretmenleri yani her türlü öğretmenlerle işte bağlantıya geçiyorum çocukların anne baba konusunda daha hassas olduklarını daha u dikkatli olmaları okulda genelde anne baba ile ilgili etkinlik yapıldığında daha farklı davranmaları hani o konuda öğretmenleri ile sürekli bağlantı halindeyim yani” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Bakımverenlerin verdiği duygusal desteklerden en önemlilerinden birini "orada" olma oluşturmaktadır. Cinayet sonrası yer değiştirmeyen çocuklar açısından okulda yaşanan etiketlenmelerin azaltılmasında bakımverenlerin desteği gerekmektedir:

“Okulda işte geçen hafta küçük kızın (15) arkadaşları arkadaşı işte yetim olduğu için dalga geçmişler onda biraz sıkıntı yaşadım işte. 2-3 gün kadar uyumadı ağladı geceleri küçük olan. Okula gittim ilk derse, ben de gittim oturdum arkadaşlarıyla aynı sınıfta onlarla beraber ders işledim. Dedim hani varlığını hissetsin diye hani arkadaşları annesi var sahibi var gibisinden; sonradan işte o ona büyük bir güç oldu. Zaten öğretmeniyse de konuşmuş işte; annemden ben güç alıyorum diye biliyor genelde uyarı yapılıyor ama onlar da çocuklar işte kötü bi şey yaptıklarını düşünmüyor”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Bakımverenlerin verdiği destek türlerinden bir diğerini bakım verilen çocuklara adil davranma ve evdeki çocuklardan ayırmama oluşturmaktadır:

“Çocukların düzenleri değişti ama hiç şey yapmadılar. Annelerini çok aramadılar ya bizden kaynaklandı. Biz kıyamadık ama kendi çocuğumuz gibi. Ne bileyim aynı kendi çocuğum gibi geliyor şimdi. Elimden geldiğince kendi çocuklarımla konuşur gibi konuştum, onlara da hiç ayırım yapmadım. İşte ona kızım deyip de ona Sema diye konuşmadım. “Kızım sen onu yap, kızım sen onu yap” diye konuştum ayırmadım hani hiç ayırmadım. Benim kızlarla gezmeye giderse gezmeye gidiyorlardı ama oğlumla ikisi çok iyi anlaştılar. Ona çok sevindim işte. Halasının oğlu gibi durmadı onu devamlı gezdirdi oğlum. Çalışmadığı hafta sonları gezmeye götürdü. Akşam gelince gezmeye götürdü” (Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

“Aramız gayet güzel vicdan olarak da rahatım kendi çocuklarımdan ayırmadığım için giyim olsun yemesi olsun sevgisi olsun hiçbir şekilde kendi çocuklarımdan ayırmadığım için kendimce ben çok rahatım” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Verilen bir diğer destek türünü bakımverenlerin çocukların sosyal denetimini sağlamaktır. Sosyal denetimi sağlama görevi çocukların olumsuz sosyal çevre ile ilişkilerinin sınırlandırmakta ve ev içi normlar yoluyla sorumluluk bilinci aşılayabilmektedir:

“Şöyle bir şey var anne çalışıyorum demiş; baba ilgilenmemiş bunlar biraz sorumsuz olmuşlar. Hani böyle bir yere giderken falan gidiyorum demiyorlardı. Öyle bir şey. Sonra dedim “bak kızım bu evde aynı evde yaşayacaksanız benden habersiz bir yere gidilmeyecek. Bir yere gittiğin zaman benim haberim olacak. Benim nerde olduğunu bilmem lazım”. Ben kendi çocuklarımla öyleydik çünkü. Çocuklarımla ben öyle yetiştirdim. Biz kendi başımıza gideriz de, arkadaşlarımla takılırız dedirtmedim kendi çocuklarıma. Dedim ki gittiğiniz yerden haberim olacak. Bir iki hafta haber vermeden başka kente arkadaşlarının yanına gitti Haluk. Telefondan konuştuk oğlum dedim ben böyle sorumsuzluk istemiyorum. Kesinlikle dedim. Ordaki arkadaşın da gelirse buraya gelsin dedim. Bir daha da oraya giderken ben gidiyorum diyeceksin. Geliyor diyecen ben burdayım diyecen dedim. Yarın başınıza bir şey gelse dayınızın başı yanacak. Babanız artık o dedim. Şimdi alıştılar bir yere gideceği zaman diyor artık öyle öğrendi”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Buna ek olarak küçük çocuklara yönelik cinsel konularda bilgilendirmeler yapılması çocukların kendini korumalarının öğretilmesi bakım desteğinin bir diğer boyutunu oluşturmaktadır:

“Kötüyü iyi biliyor mesela şeyi öğretiyoruz kendisine (5) bu çocuklara taciz falan olayları olduktan sonra. Dokunulmaması gereken yerleri öğretiyoruz Murat’a, Yankı’ya. Size birisi şöyle derse yapmayın; size birisi şöyle konuşursa sakın yapmayın. “Hemen teyzem, nenem kızar eve gitmem lazım deyin” diyorum. Yankı’ya diyorum ablandan, nenenden başka seni kimse çıplak görmeyecek. Abin dahi olsa görmeyecek diyorum; Murat’a da aynı şekilde. Murat cinselliği biliyor şuanda farkında yani onun ne olduğunu biliyor ama Yankı bilmiyor o daha küçük olduğu için”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Bakımverenlerin verdiği destek türlerinden bir diğeri olan “olumlu örnek olma” çocukların aile içi şiddetin olmadığı bir ortamda olumlu davranış örüntülerini öğrenmesini kolaylaştırmaktadır:

“İşte onunla çok uğraşıyorum benle dedesi dayıları, teyzeleri büyükleri herkes uğraşüyor bizim ailede bırakmıyoruz. İnanır mısın benim çocuklarıma herkes söylüyor tebrik ederim böyle çocuk yetiştirdiğiniz için. Nasıl akıllı terbiyeli saygılılar nasıl anlatayım çocuklar büyüyünce belki babaları gibi olur Allah korusun. Çok iyi bi dille geliyoruz; iyi örnek olalım dedim ki onlar aklında kalsın o babalarının söylediği sözler akıllarında kalsın”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

Araştırma kapsamında bakımverenler tarafından verilen destek türlerinden birini çocuğun aidiyet hissini geliştirmek oluşturmaktadır. Çocukların yeni bakımverenlerin evlerinde kendilerini “yabancı” olarak görmemesi açısından verilen bu destek oldukça önemlidir. Örneğin evde çocuğa ait odanın olması mahremiyet ihtiyacına yanıt verebilecek; çocuğun günlük rutinlerin devam ettirilmesi çocuğun aidiyet ihtiyacını karşılayacaktır:

“Tabii ki burda da rahat mı rahat ama kendi evleri gibi kalıp böyle şey yapamaz ki. Diyom bak kızım kendi evinizde nasıl yapıyosanız burda da öyle yapacaksınız canınızın istediğini burda yiyeceksiniz acıktıysanız kalkıp burda bi şeyler yiyeceksiniz”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

4.12.4. Bakımverenin Bireylerin Yaşadığı Güçlükler

Bakım verme yas ve cinayetten önceki unsurlar sebebiyle karmaşık hale gelebilmektedir ama dayanıklılık gerektirmektedir. Bakımverenlerin kendisi ruhsal hastalık öyküsüne sahip veya yas ve travmadan oldukça etkilenmiş olabilir. Bakımverenler sağlık sorunları, ekonomik sorunlar, evde yeterli odaya sahip olmama, çocuğun bakımıyla ilgili destek alabilecekleri sistemler ile ilgili güçlükler yaşamaktadır. Böylesi travmatik bir yas sürecinde aile üyeleri bazı stresörler deneyimlemektedir. Bakımverenler çocuklara etkili bir bakım sağlayabilmek için kendi yaslarını yönetmek zorundadır (Spencer-Carver; 2008). Çocuklar için en stabil

destek çocuğa pozitif duygusal destek ve yeterli fiziksel desteği veren sağlıklı birinci derece bakımverendir. Katılımcılar cinayet sonrası bakımverenlerin yaşadığı duygusal ve fiziksel zorluklar sebebiyle bunun çok kolay olmadığını ifade etmektedir. Bakımverenler araştırma kapsamında duygusal yardım ve finansal destek gibi destekleyici hizmetlere ihtiyaç duymaktadır. Destek çocuk ve çocukların aileleri için acil bir ihtiyaçtır. Bakımverenlerin cinayet sonrası geride kalan çocuklara uzun dönemli destek sağlayabilmesinin ön koşulu bu hizmetlerden yararlanabilmesi özellikle bakımverenlerin yaşı ve bakımverenlerin sağlıklarının incinebilirlik durumuna bağlıdır(Spencer-Carver; 2008).

Bakımveren bireylerin yaşadığı güçlükler araştırma kapsamında; bakımverenlerin de çocuklar gibi cinayetten etkilenmesi, bakımverenlerin bakım yükü, bakımverenlerin çocukların bakımını üstlendikten sonra belirginleşen ekonomik sorunları ve bakımverenlerin çocukla ilgili yaşadığı güçlüklerdir. Aşağıda bu unsurlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

4.12.4.1. Bakımverenlerin Cinayetten Etkilenme Durumları

Araştırma kapsamında bakımverenlerin cinayet sonrası etkilenme durumlarına bakıldığında, cinayet sonrası emziren bir annenin sütünün kesildiği, cinayet anına tanık olan ve parmağını yitiren bir bakımverenin olay sonrası psikolojik sorunlar yaşadığı, cinayetin gerçekleştiği apartmanda yaşamaya devam eden bir bakımverende öldürülme korkuları geliştiği öğrenilmiştir.

“Emine’nin psikolojisi bozuldu; parmağı gitti bi de onun önünde ablası nasıl can çekişiyor bakıyordu ona. Destek aldı devam ediyordu. Doktor ilaç verdi çok sinirleniyordu; nasıl çocuklarını çok dövüyordu. Kendisi evli, iki çocuğu var ama bu ilaçları aldıktan sonra daha iyi. İki erkek çocuğu da var; psikolojisi bozuldu bi de parmağı gitti olayda. İşte ben hep gidiyorum sık sık yanına; diyorum kendine gel çocuklarına bak biraz güçlü ol diyordum. Hep söylüyordum. Şuan iyi ilaca devam ediyor; bıraktı mı biraz bozuluyor” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Olmaz mı ya benim beş aylık kız vardı çocuk. Çocuk emziriyordum zaten o anda sütüm gitti, zaten hiç emziremedim bayağı etkilendim çünkü. Hemen o gün kesildi zaten sütüm benim. Küçük kızımı emzirirken oldu (ağlıyor)” (Bakımveren Yenge Esra ile Görüşme, 25 yaşında)

Araştırma kapsamında yalnızca anne tarafı akrabaların cinayetten etkilenmediği; failin akrabası olan kadın bir bakımverenin de cinayetten etkilendiği görülmüştür:

“Halen üstümdeki olan odadan geceleri korkuyorum. Eşim gece vardiyasında olduğu zaman tek uyuyamıyorum korkuyorum o psikolojik bir baskı var 4-5 ay eşime yansıtmadım ama dört beş ay geceleri hiç uyuyamadım. Eşimle herhangi bir sıkıntım yoktu ama hani eşim su içmeye kalktığı zaman hani mutfığa geçtiği zaman acaba bıçak mı alıp gelecek?; çünkü bıçak darbesiyle ölmüştü elim onun psikolojik

sıkıntısını yaşadım dört beş ay. Uyumaya çalışıyordum sıkıntılı bir süreç geçirdim”
(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Cinayetten etkilenen bakımverenlerin bir ya da daha fazla çocuğa bakım vermesi, çocuğun hem fiziksel ihtiyaçlarını karşılama hem de ekonomik sorumluluğunu alması bakım vermeyi zorlaştırabilir. Bu nedenle bakımverenlerin de bu süreçte yalnız bırakılmaması ve yalnızca çocuklara değil bakımverenlere de psiko-sosyal desteğin ve çocukla ilgili danışmanlık hizmetlerinin sunulması gerekmektedir. Araştırma kapsamında failin akrabası olan bir bakımveren ise cinayet sonrası çocukların bakımını üstlendiği için komşuları tarafından tepkiyle karşılandığı ve “başkasının çocuklarına nasıl bakıyorsun? Ben olsam bakamazdım!” gibi rahatsız edici tutumlara maruz kaldığını aktarmıştır. Bu nedenle çocuk ve bakımverenin uyum sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının daha geniş sistemler ile de bağlantı kurması gerekmektedir ve “çocukların yetim değil, korunmayı ihtiyacı olan çocuk olduğu” “geniş aile üyelerinin bakım almada sorumlulukların olabileceği”ne ilişkin toplumsal duyarlılığı artıracak çalışmalara oldukça ihtiyaç vardır.

4.12.4.2. Bakımveren Bireylerin Bakım Yüğü ve Bakım Zorluğu

Acil bir durumda bir çocuğun bakım sorumluluğunu almak stres vericidir ve aile sistemi ya da herhangi bir bakımvereni zorlayacaktır. Yakın partner cinayetinin karmaşıklığı; suçluluk, öfke, üzünlük ve korku gibi yas tepkilerini içermektedir. Bu duygusal stresler çocuklarda ve bakımverenlerde açıktır. Bu açıdan sosyal desteğin pozitif ya da negatif olma durumu çocukları oldukça etkilemektedir. Uzun dönem bağlanma cinayet sonrası geride kalan çocuklarla çalışan meslek elemanları tarafından vurgulanmaktadır. Çocuk bakımverenlere zorunlu olarak cinayet öncesinde yakın olmasa da, cinayet sonrasında kurulacak ilişkiler önemli olmaktadır. Buna ek olarak katılımcılar bakımverenin çocuğa birinci derecede bakımveren olmasının önemini ve fiziksel desteğin yanı sıra duygusal destek de sağlayabilecek kişi olmasının önemini vurgulamaktadır (Spencer-Carver; 2008).

Araştırma kapsamında cinayet sonrası geride kalan çocuklara bakımvermeye başlayan yetişkinlerin fiziksel, psiko-sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını daha çok görünür hale getiren bakım yükü fark edilmektedir. Araştırma kapsamında hasta torununa bakmak için iş yerini kapatan; cinayet sonrası ileri derecede kalp rahatsızlığı olmasına karşın iki çocuğun sorumluluğunu alan kadın bakımverenlerin olduğu görülmektedir. Yeni bir çocuğa bakım vermek çocuğun ihtiyaçlarını da karşılayabilmek açısından bakımverenler tarafından duyumsanan ekonomik destek ihtiyacını artırmaktadır:

“Ev hanımıyım iş yeri açmıştım bu olay geldikten sonra başımıza olduktan sonra iş yerime kapattım. Tavuk satıyorduk; bi de süt ürünleri. İşte bu olay olduktan sonra ben iş yerimi kapattım; kapatmak zorundaydım çünkü torunum hasta diyabet hastası. Ayda 1 A. kentine doktora alıyorum. İşte artık onlarla uğraşıyorum; hiçbir iş yapmıyorum. Torunlarıma bakıyorum. Kızım vuruldu (sesi titriyor). İşte böyle artık onun çocukları ile uğraşıyorum. İşim gücüm yok evde oturuyorum” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Eşim nasıl bakabilir (Eşi kalp hastası) yani zor bir durum sonuçta yük var üzerinde yük var. Yük var üzerinde. O da zor Allah yardımcısı... Zor işler ama ne bileyim zaten bizim şartlarımız kısıtlı zaten ülke olarak kısıtlıyız zaten bazı şeyleri aşamadığımız için aşamıyosun kısıtlı, insanlar kaderine terk ediliyor yani kaderine terk ediliyor gerçekten!” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Bakım yükü cinayet sonrası geride kalanların çevresindeki diğer kişilerden destek alabilmesine neden olabilmektedir. Bu durumun oldukça insani bir ihtiyaç olmasına karşın geride kalan küçük çocuklar açısından kafa karışıklığına sebep olmaması gerekmektedir. Bakım verme boyutunun niteliği açısından çocuğun kimi “anne” olarak göreceğinin net olması gerekmektedir. Spencer-Carver’e göre(2008) çocuklar bütüncül bir bakıma ihtiyaç duymaktadır ve çocukların cinayet sonrası yeni bağlanma figürleri oldukça kritiktir. Yazar ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlarla yaptığı bir araştırmada bir görüşmecinin şu ifadeyi kullandığını ifade etmektedir. “ 8 yaşında annesini kaybeden bir çocuktan, bir resim çizmesini söyledim; o halasını ve babaannesini resme çizdi. Sonra çocuk resme dönüp halasına benim annem olur musun dedi? Çünkü annenin ölümü sonrası babaanne ve hala anne rolü almıştı ve çocuk iki ev arasındaydı. Çocuk annesini kaybettikten sonra kimin annesi olacağını merak etmişti, bakımı ise babaanne ve hala paylaşıyordu. Daha sonra bakıma ilişkin babaanne ve hala bilgilendirildi; onlar da bakım işini yarım yarım paylaşarak yarım yaptıklarını hissettiler” (görüşme 1 akt. Spencer-Carver; 2008).

4.12.4.3. Bakımverenlerin Çocukla İlgili Yaşadığı Güçlükler

Bakımverenlerin cinayet sonrası çocukla ilgili aktardıkları güçlükler çocuğu olan bakımverenlerin kendi çocuklarıyla cinayet sonrası bakım vermeye başladığı çocuk arasında adaleti sağlamaya çalışmanın güçlükleri ve cinayet sonrası geride kalan çocukla nasıl bir iletişim tarzı kurabileceğini bilememe olarak ifade edilmektedir.

“Zorluk şöyle kendi çocuğunla o çocuklar anlaşılamadığı zaman.. mesela onların doğruyu yanlış öğrenmesi lazım. Kendi çocuğum haksız olduğu zaman ona ceza verdiğim zaman hani çocuk bana bu sefer farklı bakmaya başlıyor “işte hani sen kendi çocuğuna iyi davranıyosun da bize bağırıyosun kıızıyosun biz yetimiz!” yaptığı zaman bu sefer ben gerçekten vicdan azabı çekiyorum. Bu rahatsızlığımı tetikliyor; kalp hastası olduğum için normalde standart bi hayat yaşıyor olmam lazım ne stres ne sevinç ne heyecan beni çok etkiliyor. İşte ben anlatmaya çalışıyorum ben kendi çocuklarım bi hata yaptığı zaman onlara da ceza veriyorum; doğruyu yanlış

öğrenmeniz lazım sürekli doğru doğru doğru diye yönlendirirsem ben seni ilerde çok sıkıntı çekersin doğruyu yanlış ayırt edemezsin”(Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Buna ek olarak bakımverenler cinayet sonrası yaşadıkları iletişimsel güçlükleri de ifade etmektedir. Bölüm 4.10.4.1.’de ele alındığı gibi çocukların cinayet olayı sonrası olay hakkında konuşmama isteğinin nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden birini çocukların “bakımverenleri üzmemek istememe”si oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında çocukların bakımverenleri üzmemek, bakımverenlerinse çocukları üzmemek için duygularını gizlediği görülmüştür. Bakımverenler çocuğu “geriye döndürmemek ve psikolojisini bozmamak” için duygularını gizlediklerini ifade etseler de araştırma kapsamında bu davranışın çocukların konuşmaya ihtiyaç duydukları zamanların ertelenmesine ya da hiç gerçekleşmemesine neden olduğunu göstermektedir. Oysa bakımverenlerin ve çocukların “duygularını anlamlı biçimde dışavurumu” ilişkinin doğasını ve uyum sürecini olumlu yönde etkileyecektir.

“Atlanmıyor ama çocuklara tabi sen şimdi ağlıyon üzüliyon onlara da olmuyor. Onlar tekrar geri dönüyorlar”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

“Bazen annesi aklıma geliyor o zaman ağlayamıyosun da önlerinde ağlayamıyorsun etkilenmesinler diye. Kaçıyoruz odalara; orda ağlıyoruz. çocuklar üzülsün diye önlerinde ağlamıyorum; ağlamamaya dikkat ediyorum. Çünkü benim ağladığımı görünce onlar çok üzüliyor. Ağlama teyze tamam teyze bak biz de ağlıcaz bak ben de ağlıycam diyorlar (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

“Bayağı bir müddet atlatamadılar Serap var biz daha çok belli etmek istemedik çocuğun yanında daha çok psikolojisi bozulmasın. Kız bendeydi okuyordu, iyi olmamız gerekiyordu şimdi ben bu çocuğun yanında üzülsün bu daha çok kötü olacak hatta bana diyordu “yenge sen çok dayanıklısın” diye, ben de “yengem ölenle ölünmez diyordum ne yapacaksın sen önüne bakacaksın, okuyacaksın, derslerine vereceksin kafanı. Sen yani annen de isteri okumanı bak sen okursan sen annen de görür seni, annen de iyi olur”. Sürekli öyle yapa yapa”(Bakımveren Yenge Esra ile Görüşme, 25 yaşında)

Aşağıda bakımverenlerin cinayet sonrası baş etme stratejilerinden olan duygusal odaklı baş etme stratejileri ele alınmıştır.

4.12.5.Bakımverenlerin Baş Etme Stratejileri

4.12.5. 1. Bakımverenlerin Duygusal Odaklı Baş Etme Stratejileri

Araştırma kapsamında bakımverenlerin duygusal odaklı baş etme stratejileri; bakımverenlerin bireysel güçleri, yakın çevre ve akrabalar ile dayanışma, başka travmalar yaşamış kişiler hakkında bilgi alarak yaşamış olduğu güçlük ve süreçleri anlamlandırma, mahkeme ve sonrasında STK desteği alma (1 olgu) ve inanç temelli baş etme stratejileri olarak bulunmuştur. Bakımverenlerin cinayet önceki zorlu yaşam deneyimleri sebebiyle

güçlenmeleri ve kardeşleri koruma içgüdüsünün çocuklukla başlaması cinayet sonrası süreçte çocukları koruma ve sahiplenmeyi artırmaktadır:

“Güçlü olmak zorundayım. Onların sevgileri, çocukların sevgileri (bakımvermeye başladığı çocuklar) beni güçlü tutuyor. Ben de hırs var çalışma hırsı var; kazanma hırsı var. Çalışmayı, kazanmayı severim. Kazandığım paralarla gezmeyi severim. Etrafımdakilere hediyeler vermeyi, onları şımartmayı severim. Boşandıktan sonra hayatımda görmediğim insan tipi kalmadı; afedersin kadın satıcıları mı dersin; beraber yaşamayı teklif edenler mi dersin! Sen dul bir bayansın diye herkes seni açık kapı olarak görüyor. Herkes işte bu olur falan, hayır deyince bu yollu bilmem ne. Hep güçlü olmak zorunda kalıyorsun ayakta durman lazım! Bi kere düştüğün an üstüne basan çok oluyor; onlar basıp tırmanırken sen aşağıda kalıyorsun. Boşandığım zamanki Nur o kadar güçlü değil aslında; çocukluğumdan beri erkek gibi yetişmişim aslında. Babam erkek çocuk istiyormuş kız olunca hep erkek gibi; mesela erkek gibi yetiştirilmişim. İçki içermişim kına gecelerinde, oynarmışım erkek çocuk gibi. Erkeklerin yaptığı her şeyi yapardım; küfredirdim döverdim söverdim. Büyüdüğüm zaman da kızınız bizim oğlumuzu dövdü diye şikâyet gelirlerdi. Mesela kardeşlerimi hep korurdum; onların birisi onlara tokat mı attı. Ben onları eşek sudan gelinceye kadar döverdim!. Onlar bilirlerdi, benim onları koruyacağımı bilirlerdi. Ta o zamanlardan sahiplenme vardı. Aile benim için ön planda bi şey!. Anneme birisi vurdu mu camlarını indirir, babama birisi bir şey dedim mi tekerlerini patlatırdım!. Bunlar güzel şeyler değil ama hayata karşı güçlendiren şeyler (gülüyor) (Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Araştırma kapsamında duygusal odaklı baş etme stratejilerinin bir diğerini ise bilgisel destek alma, eş desteği alma ve yakın çevreyle dayanışma oluşturmaktadır:

“Bir ara çok sinirliydim bu olay sonrasında. Herkese bağıryorum, çağırıyorum kabullenemiyorum ya!. O zaman dediler, sonra kendi kendime okudum, ben internetten çok takip ederim böyle şeyleri. O zaman diğer kadınları görüyorum; aynı şeyleri başka kadınlar da yaşıyor. Onlar da aynı şekilde hayata devam ediyor, onlar hayata daha çok devam ediyor. Kadının kızı ölmüş, ikinci gün TV’ye çıkıp açıklama yapıyor. Yapabiliriz yani, böyle güçlü olmamız lazım. Biz kendi kendimizi tedavi etmemiz lazım!. Tamir etmeye çalıştık, çocuklarla doldurmaya çalıştık bunu. Sürekli konuşarak sürekli şakalaşarak, oyunlar oynayarak”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

“Bütün akrabalarım yanımdaydı işte kardeşlerim annem hepsi yanımdaydı belki bir yıla kadar beni bırakmadılar. Her gün birisi geliyordu beni teselli ediyordu; atlattım yani ailem bırakmadı beni. Akrabalarımın desteği oldu; diğer kızım da hep yanımda kalıyordu”(Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Valla Allah sabır veriyor demek ki kendi kendimize güçlendik biz. E tabi eşimiz dostumuz gelip konuşa konuşa öyle...Kendi kendimize. Birbirimize destek olduk yerine göre bi iki ay gelinlerle yemek yedik beraber. Boş kalmasın ev diye(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

“Rabbim hani her şeyde bir kolaylık sağlar diyorlar ya belki de rabbim böyle istedi. Beni güçlü kılan eşimin sevgisiydi eşime gerçekten aşığım yani aslında görücü usulüyle evlendim ben sonradan eşime aşık oldum yani üç dört yıl normal yani tanımakla geçti. Tanidikça sevmeye başladım eşime gerçekten aşığım onun sevgisi beni güçlü kılıyor hayatta tutuyor tek dayanağım aslında o. O da diyor yani o benden ben de ondan güç alıyoruz. Onun varlığıyla ayakta duruyorum mesela her akşam aynı

yastığa baş koyduğum zaman onun desteğini yanımda nefesini hissedince bu beni sabah enerjiyle uyandırıyor yani. Onun enerjisi ile hayatta duruyorum. Bu sevgi çocuklarla olan bağımı da kuvvetlendiren bir şeydi zaten” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Araştırma kapsamında duygusal odaklı baş etme stratejilerinin bir diğerini inanç temelli baş etme oluşturmaktadır. İnanç temelli baş etme stratejileri bakımverenlerin yukarıda yer alan ifadelerinden de anlaşılmaktadır. İnanç temelli baş etme stratejileri arasında ölümü anlamlandırma da söz konusu olmaktadır.

“Maddi manevi desteğe ihtiyaç var hepimiz de öyleyiz. Ben gerçekten bazen bunalıyorum çünkü yavrum (ağlıyor). Kuran okuyorum, oturuyorum. Kuzumu söylüyom, söylüyom. Ağlıyorum yas ediyorum”(Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

“Valla ben şimdi doğruyu söyleyeyim mi ben namazla ayakta durdum. Elimden geldiği kadar ibadet etmeye çalıştım. Ben namazımı kılp ibadet etmeseydim ben aklımı yitirecek gibi bir şeydim! Dua ede dua ede, Allahım yardım et Allahım sabır ver diye diye. Hep böyle dua ettim Allah çok. Ayakta öyle durdum” (Bakımveren Kardeş Cemre Hanım ile Görüşme, 31 yaşında)

4.12.5. 2. Bakımverenlerin Problem Odaklı Baş Etme Stratejileri

4.12.5.2.1. Bakımverenlerin Psiko-sosyal Destek Alma Durumları

Araştırma kapsamında psiko-sosyal destek ihtiyacının bakımveren yetişkin akrabalar tarafından duyumsandığı görülse de bu desteğin çoğu bakımveren tarafından alınmadığı görülmektedir. Bakımverenler psiko-sosyal desteğin hem kendileri hem de çocuklar için alınmasını gerektiğini ifade etse de psiko-sosyal desteğe erişime ilişkin güçlükler bulunmaktadır. Bu güçlüklerin başında ekonomik faktörler oldukça önemli rol oynamaktadır; bölüm 4.11.2.1.’de ifade edildiği gibi bakımverenler çocukların psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğunda bile finanse etmede güçlükler yaşadığı aktarmaktadır.

Bakımverenlerin bir bölümü devletin psiko-sosyal destek hizmetini geride kalan çocuklar ve kendileri için ücretsiz olarak karşılaması gerektiğini ifade etmektedir. Sosyal hizmet merkezleri yönetmeliğinde merkezin görevleri arasında rehberlik ve danışmanlık hizmetinden bahsedilse de danışmanlık uygulamaların yeteri kadar faal olmadığı sosyal hizmet uzmanlarından edinilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Bakımverenlerin duyduğu destek ihtiyacı “konuşma ihtiyacı” ve “çocukların psikolojik destek ihtiyacı” ve rehberlik ihtiyacı olarak ifade edilmektedir:

“İnsanların psikolojisi nasıl olur biz pek ancak kendimizi avutuyoruz biz şimdi maddi destek değil de. Konuşma ihtiyacı duyuyoruz bize onlar lazım...”(Dayı Ahmet ile Görüşme, 45 yaşında)

“Yardım alıyoruz işte bi şekil tatmin edici yardımlar değil; ekonomik yardım alıyoruz ya başka bir türlü yardımda bulunmadılar. Normalde çocukların psikolojisi bozuldu ben bir sürü uğraştım onların psikolojisi dolayısıyla normalde oranın çocuklara psikolojik destek vermesi lazım psikolojik destek şuan alamıyoruz yani. Çocukların okuluna gidip birtakım görüşmeler de yapılmıyor” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Araştırma kapsamında bir bakımveren iş sebebiyle psiko-sosyal destek almaya vakit bulamadığını aktarmakta; psiko-sosyal desteğin acıyı dindirmeye inancının olmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle psiko-sosyal desteğin zamanında ve cinayetin hemen ardından verilmesini gereklidir:

“Biz işten fırsat bulup gidemedik destek almak için bir yere. Orda da konuşcaz, kendi aramızda da.. bu acımız dinmeyecek...bu kalacak kalıcı bir şey hani kalıcı hastalıklar oluyor ya, öyle bir şey. Onlar sadece konuşcaz anlatacaz, sonra geri gelicez eve aynı şeyler”(Bakımveren Teyze Nur ile Görüşme, 42 yaşında)

Araştırma kapsamında bakımveren akrabaların sadece birinin cinayet sonrası psiko-sosyal destek aldığı görülmektedir:

“Belli bir süre psikolojik tedavi aldım çocuklara daha iyi bir yardımda bulunabilmek için çocuklar daha sağlıklı güçlü yetiştirebilmek için belirli bir süre tedavi aldım şuan iyiyiz” (Bakımveren Yenge Elfida ile Görüşme, 37 yaş)

Bakımverenlerin psiko-sosyal destek almasının bir yolu da SED hizmetidir. SED hizmeti yalnızca ekonomik destek değil aynı zamanda rehberlik ve danışmanlık hizmetini de içermelidir. Bakımverenlerse çocukların takip sürecinde rehberlik desteğinden faydalanamadıklarını ifade etmektedir:

“Nerde nasıl duruyor çocuklar nasıl bakılıyor. Konuştuk ama eve bile girmedi merdivende konuştuk eve bile girmedi. Ancak 5-6 dakika kaldı o kadar. Çocukların kaldığı yerlere bakmadılar. Bir kere bakmıştı içeri girdi. Evimiz burası kaldığımız yer bu. Çocuklarla ilgili danışmanlık hizmeti de almadık çocukların sorunları ve bakımıyla ilgili. Bir şey söylemediler. Konuştuklarımızı yazıp gittiler”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Bakımverenler sosyal hizmet sistemine yönelik psiko-sosyal destek yetersizliğini ifade etmektedir. Bakımverenler danışmanlık almadıklarını eve gelen profesyonellerin (vaka yönetimi yalnızca sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılmamaktadır) yalnızca eve baktıklarını, çocukların kaldıkları yerlere baktıklarını, genellikle çocuklarla görüşme yapmadıklarını aktarmaktadır:

“Yok yok danışmanlık vermediler; sadece eve baktılar, çocuklarının nerde yattıklarını söylediler, mutfığa girdiler, salona girdiler. Söyledim salonda çalışıyorlar; yatak odalarını gösterdim baktılar gittiler. Çocuklarla konuşmadılar yine böyle çocuklar

oturdular; baktılar çocuklara ama konuşmadılar” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Bir ayda iki ayda bazı bazı geliyorlar benim fazla... Bakıyorlar işte;” ne yapıyorsunuz size bakıyorlar mı” falan diye sorular falan soruyorlar yani. Rehberlik falan yok sadece yardımda bulunuyor ayda bi mi olur iki ayda bir mi olur üç ayda bir mi olur işte iki üç ayda bir öyle gelip bakıyorlar. İşte “nerede yatıyosun burda yatıyorsun nerde kalkıyosun, işte burda kalkıyosun”. Yani biz dedik psikolojik destek büyük kızı falan hastaneye götürdük ama onun yanında onlardan bize bi şey gelmedi yani bi talep bi şey gelmedi. Bu çocuklarla ayrı görüşelim onlara birtakım destek verelim gibi uygulamalar yok. Bu çocukları götürelim herhangi bir etkinliğe veya şu etkinliği yapalım böyle yapalım yok!”(Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Aşağıda problem odaklı baş etme stratejilerinden olan bakımverenlerin SED hizmeti ihtiyacı ve alma durumları ele alınmıştır.

4.12.5.2.2.Bakımverenlerin Ekonomik Destek İhtiyacı ve SED Hizmeti Alma Durumları

Araştırma kapsamında bakımveren yetişkin akrabaların ekonomik destek ihtiyacının çocuklara bakım verme ile arttığı görülmüştür. Hasta olan çocukların tedavilerinin gerçekleştirilmesi, genel bakım masrafları (barınma, yeme, içme, giyim giderleri) ve eğitim masrafları gibi giderlerin bakımverenlerin devletten talep ettiği ve ihtiyaç duyduğu SED desteğini gündeme getirmektedir:

“Devlet ne yapar liseyi bitirir de biz üniversitede çok zorlanırsınız ekonomik olarak zor. Şimdi bu çocuk üniversiteye gidebilir mi?! Onun desteğe ihtiyacı var bu konuda. Bizim bütçemiz kısıtlı; krediler çektik; borç ödüyoruz haliyle zorlanıyoruz. Devlet desteği olmadı mı zor bizim için de. Çünkü akıllı bir çocuk, şimdi bir geçiş dönemleri oluyor ya onları atlattığı zaman okur çocuk. Eğitim konusunda devletin bu çocuklara yardımcı olması lazım. Yoksa sadece gösterişle olmuyor. Çocukları okutun demekle olmuyor yani; her şey insanın belini büküyor” (Dayı Ahmet ile Görüşme, 45 yaşında)

“Şimdi soruyorum yani. Tamam kardeşinin çocuğu ne yapacaksın....vicdan elvermiyor bakmak zorunda bakıyor nasıl bakabilir nasıl yapabilir bu kadar bakar yani. E şimdi misal veriyorum ben tek çalışıyorum ne yapabilirim benim masrafım birdi oldu iki e şimdi bunların geleceği var nasıl olacak?!” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Bazı bakımverenler ekonomik destek ihtiyacı olmasına karşın çevre tepkilerinden çekindiği için SED hizmetine başvuramazken; bazı bakımverenler SED hizmetine başvurduğunu fakat sürecin oldukça uzun sürdüğünü, SED hizmetinden yararlanan bakımverenler ise aldıkları yardımın bilgilendirme olmaksızın kendiliğinden kesildiğini (ev değişikliği durumları dışında) ifade etmektedir:

“Eğer kestilerse mutlaka başvurmam lazım. Çünkü ben ayda bir bu çocuğu tedaviye götürüyorum. Yani bırakmazsın; ben dün size bi şey anlatayım. Dün yemeği koydum çocukların yemeğini koydum ben de dedim mutfaktan uzaklaşayım kilo alıyorum artık

kendimi kaldıramıyorum. İki çocuk da bakacaksın. İki çocuğum da var genç, eşim de beş erkek toplam. Ben kendi başıma ne yapacam?! Ütü desem yemek desem, ı çamaşır desem sereceksin çıkaracaksın. Süpüreceksin sileceksin dedim işte “ben yemeği koyayım bi uzaklaşayım yemek yemeyim”. Bıraktım söylemedim “şekerini ölç iğneni yap”. Şekerini ölçmemiş iğnesini yapmamış. Ben burda oturmuşum şekerini ne kadar 463e çıkmış ama bu çocuk yanıma geldi nene ben çok çok halsizim şekerini ölçtün mü yok yemek yedin değil mi evet. İşte; geldiler diyorum niye anlatıyorum kesiyorlar parayı kesiyorsun ben nerden yetiştirecem?!” (Bakımveren Anneanne Merve ile Görüşme, 51 yaşında)

“Böyle bi şey olamaz habersiz geliyorlar kesmişler bir keresinde yardımı genelde habersiz geliyorlar. Ama gerçekten bıktırıyorlar illa gidip bir şeyleri şey mi yapmak lazım yani siz geliyorsunuz görüyorsunuz bu çocukların ikameti burası. Sürekli prodüktör prodüktör (prosedür) onun peşine düşüyorlar yok bordro yani bu bu nedir yani?! Hani derler ki verdiğin 3 kuruş onu da burnumdan getiriyorsun. Bu ay veriyorum bu ay vermiycem bilmem ne yapıcım işte!”(Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Buna ek olarak bazı bakımveren bireyler ekonomik destek ihtiyacı içerisinde olmasına karşın baktıkları çocuk sayısı kadar değil tek çocuk için sosyal yardım aldığını ifade etmektedir. Hakkını arama yoluna giden bakımverenler her çocuk için sosyal yardım alabileceklerini öğrenip bu hizmetten yararlanma yoluna giderken; bazı bakımverenler ise SED hizmetini hiç bilememekte araştırmacı tarafından bu bilgiye erişmektedir. Hak temelli yaklaşım açısından değerlendirildiğinde ekonomik yardımların “evrensel koruma, eşitlik-ayrımcılık karşıtı, katılım ve şeffaflık ve erişilebilirlik” ilkesine göre yönetim perspektifi ile verilmesi gerekirken araştırma kapsamındaki yardımların bu perspektiften uzak olduğu dikkati çekmektedir:

“Şöyle bir şey baktım alanlar var veriliyor yani iki çocuk da olsa tek çocuk da olsa veriliyor “niye bana böyle yapıyorsunuz?!” dedim. Bunun örnekleri var yani ben gerekirse kaymakam beyle görüşecem yani devletin bir şeyi varsa yani devlet bunu çıkarmışsa o çocukların doğal hakkı. Ne yapalım bakmayalım mı sahiplenmeyelim mi ne yapalım?! Zaten olanağım olsa zaten istemem yani devlete niye yük olayım olanağım olsa ne gerek var yani, 500-600 liranın peşine mi düşeyim?! Yani kimse istemez olanağım da olmadı mı bi şekilde ona bakmak zorundasın yani bi şekilde olanağı yaratmak”(Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

“Tabi devlet bana veriyor 710 lira para alıyorum ben sosyal hizmetlerden alıyorum, kömürümü aldım. Yiyecek vermediler zaten yiyecek yoktu. Bilmiyorum burdan bir şey almadım daha muhtardan. Yoksa ben devletten de hiçbir yardım almam ben tek başıma olunca. İki göz odanın içinde bana yetecekti. Ama çocuklarımın geleceği var. Devletin vermesi gerekiyor, devletin düşünmesi gerekiyor. Bunlar okumazda bir geleceği olmazsa ne olacak bu çocuklar. Ben bunların başında bir bekçiyim; ben çalışıp da bunlara bakacak durumum yok. Yaşlıyım; zaten annelerinden babalarından hiçbir şey yok. Çocukların anneleri zaten 5 ay çalıştı. Anneleri her girdiği yerde çıkarttırdı e sigortası yok çocuğumun varsa 6-7 aylık. Ondan da olmuyor sigorta olsa, olmadı. Dedesinin emekli aylığından 1100 lira para alıyorum. Eşim çiftçilik ediyordu. Ordan emekli olduk ama günümüz yetmedi nasıl emekli olacak. Çocukları düğün ettik. Yetmedi paramız hadi yettiği kadar da olsun dedik. Emekli olduk işte olduk ama onu

da yiyemedik şimdi ben 1100 lira para alıyorum. Bununla iki tane çocuk okur mu yavrum?!. Sosyal hizmetler “Teyze birisine yardım verebiliriz ikisine veremeyiz” dedi. Dedim al nüfuslarını, ben bu çocukları okutacam kızım, ben bunlar için istiyorum kendim için istemiyorum dedim. Sonra onları aldı, parayı bağlatayım dedi (Bakımveren Anneanne İclal ile Görüşme, 65 yaşında)

Araştırma kapsamında bir olguda SED hizmeti alan anne tarafı bir bakımveren; baba (fail) tarafı bakımverenler tarafından “çocukların parasını yemek” gibi bir ifade ile suçlandığını ifade etmiştir. Yukarıda ele alındığı gibi yardım alındığı takdirde çevre baskısı göreceğini düşünen ve çevre tarafından olumsuz ifadelere maruz kalacağını düşünen bakımverenler ekonomik yardıma ihtiyaçları olsa bile yardım almaktan çekinebilmektedir:

“Bizde şöyle bir şey var dedikodu da oluyor böyle durumlarda. Ama insanlar şu şekilde babamın adı Ali çocukların maaşını alıyormuş gibi bir laf çıkmasın diye babam öyle bir şey istemedi”(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Aşağıda çalışmanın sonuç ve önerilerine yer verilmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Kadın Cinayetleri ve Risk Faktörlerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Sonuç 1: Araştırma kapsamında eş ya da eski eş şiddetine maruz kalarak yaşamını yitirmiş kadınların bir bölümünün henüz çocukken yaşamış olduğu güçlüklerle bakıldığında; okula ekonomik ya da fiziksel koşullar (ulaşım zorluğu) sebebiyle gidemedikleri ya da ebeveynleri tarafından okula devam etmesine izin verilmediği, sınırlı ekonomik kaynaklar sebebiyle kendilerinin değil erkek kardeşlerinin okula gönderildiği ve çocuk yaşta aileleri tarafından evliliğe zorlandıkları görülmektedir.

Öneri 1: Bu nedenle yoksulluğunun bir döngüye ulaşmasını engelleyen eğitim fırsatlarının kız çocuklarına sunulması, şartlı nakit yardımı, eğitime uzak olan çocuklara yurt desteği ya da ulaşım desteğinin artırılması gerekmektedir.

Sonuç 2: Araştırma kapsamında yoksul ailelerin eğitim kaynaklarını geçmişte erkek çocuklarına kullanması ailelerin cinsiyet eşitliği konusunda duyarlı olamadığını göstermektedir. 2004 yılında Türkiye’de zorunlu eğitime engel olmaya yönelik hapis cezasının kaldırıldığı ve Türkiye’de şuan iki milyon çocuğun açık ortaokul ve liseye kayıtlı olarak örgün eğitimin dışında kaldığı bilinmektedir. 4+4+4 eğitim sisteminin kız çocuklarının eğitime devam etmesine olan engeller halen tartışılmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu’nun yayınladığı rapora göre Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinde 2015 yılında 144 ülke arasında 131. olmuştur.

Öneri 2: Bu nedenle güçlü kadınlar yetiştirmenin ön koşulu kadınların henüz çocukken güçlendirilmesidir. Okula gönderilmeyen kız çocuklarına ilişkin eğitim tedbirlerinin sağlıklı şekilde uygulamaya konması ile ailelerin toplumsal cinsiyet bakış açılarına yönelik farkındalıklarının artırılarak, olumsuz tutumlarının değiştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç 3: Cinayet sonrası geride kalan kişiler yapılan evlilikleri kendi ifadeleri ile “en başından yanlış” olarak tanımlamaktadır. Araştırma kapsamında aileler tarafından çocuk yaşta evlendirilmeye zorlanma, kadın ve erkek tarafından istenmeyen evliliklerin akrabalık ya da aile baskısı yoluyla gerçekleştirilmesi, boşanmış kadınların yine aile baskısıyla kendisinden büyük erkekle evlendirilmesi, eğitimi yarıda keserek yeteri kadar tanımadığı partnerle evlilik gerçekleştirme gibi risk faktörleri evlilik öncesi risk faktörleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda *evlenmeye zorlanma* araştırma kapsamındaki en temel bulgudur; buna ek olarak

ikinci risk faktörünü “çiftlerin birbirini tanımadan kısa süre içerisinde evlenmesi” oluşturmaktadır.

Öneri 3: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yaygınlaştırılmamış olan evlilik öncesi eğitim programları tüm ülke genelinde uygulanarak ve evlenmeye zorlanma ile ilgili unsurlar evlilik henüz başlamadan belirlenmelidir. Bu eğitimlerde çiftlerin birliktelik süreleri ve ilişki biçimleri değerlendirilerek; iletişim, toplumsal cinsiyet bakış açısına yönelik bilinç yükseltme çalışmaları ve Medeni Kanun, 6284 sayılı Kanun gibi konulara ilişkin temel eğitimler yer almalıdır.

Sonuç 4: Araştırma kapsamındaki birlikteliklerin bir bölümünün resmi nikâhla gerçekleştirilmediği ve yasal evlilik yaşının altında olan (12 gibi) evliliklerin olduğu; çocukların henüz regl olmadan aileleri tarafından evliliğe zorlandığı görülmektedir. Çocukların erken yaşta evlendirilmesinde önlenmesinde ailelere ve erkeğe yönelik yasal yaptırımların uygulamaya konulması son derece önemlidir. Evlenme ehliyeti Türk Medeni Kanununun 124. maddesinde düzenlenmiştir ve buna göre kadın ve erkeğin 17 yaşını doldurmadıkça evlenemeyeceği ancak 17 yaşını dolduran kişinin evlenme konusunda sadece kendi rızasının değil velisinin de rızasının gerektiği ifade edilmektedir. Buna ek olarak hakimın ancak olağanüstü durumlarda 16 yaşını doldurmuş olan çocukların evlenebileceğini ifade etmektedir. Son dönemde 18 yaş altında yaptırılan resmi olmayan birlikteliklerin çocuğun cinsel istismarı" ve "kişiyi hürriyetinden yoksun kılmak" suçlarından 46 yıla kadar hapis istemiyle yargılanması önemli gelişmeler arasında olmakla birlikte ailelerin yasal bağlamı dikkate almaksızın çocuklarını dini nikâhla evlendirmeye çalıştığı görülmektedir.

Öneri 4: Bu bağlamda özellikle çocuk yaşta evliliklerin yol açtığı sonuçlara ilişkin toplumun bilgilendirilme ve ciddi düzeyde sosyal kontrole ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Bu kontrol yasalarla yüksek düzeyde sağlanmalı ve kamu spotları ile çocuk yaşta evliliklere ilişkin yasal yaptırımlar vurgulanmalıdır.

Sonuç 5: Araştırma kapsamındaki bazı evliliklerde, erkekler tarafından yoksul ailelere ve evlenilmek istenen kadına daha iyi bir yaşam sunulacağı vaadi yer almaktadır. Buna ek olarak bu risk faktörlerine ek olarak çiftlerin “birbirini yeteri kadar tanımadan” evlenmesi de eklenmektedir. Araştırma kapsamındaki ailelerin önemli bölümünün yoksul olması ekonomik açıdan daha iyi konumda olan “damat adayı”na ilişkin aileler tarafından olumlu addedilebilmekte ve bu duruma ek olarak erkekler evlilik öncesi kadını eğitimine devam ettirme ve kadına daha iyi bir yaşam sunmaya ilişkin vaatleri söz konusu olabilmektedir.

Öneri 5: Ailelerin yoksulluk döngüsünü kırmanın bir aracı olarak gördüğü evliliklerin evlenmek için bir gerekçe olamayacağı açıktır. Bu nedenle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından evlilik öncesi eğitim programlarında ekonomik faktörlerin evliliğe olan etkisi değerlendirilmeli ve ekonomik konular muhakkak bu programda yer almalıdır. Kişilerin reşit ve evliliğe hazır olduklarında evlilik öncesi danışmanlık hizmetinden yararlanması ve bu hizmetlerin evlilik öncesi tüm çiftlere verilmesi önemli bulunmaktadır. Bu hizmet ile birbirini yeteri kadar tanımadan evlenecek olan ya da evliliğe akraba ya da aile baskısıyla zorlanan kişiler tespit edilebilir ve evlilik kararı gözden geçirilebilir.

Sonuç 6: Kadınların güçsüzlüğü ve evliliğe yaslanması ise bir olguda görülmektedir. Araştırma kapsamındaki kök aile desteğinden yoksun, yalnız ve gece vardiyasına kalan bir kadının çocuğunu evde bırakmaya korktuğu için evlenmeye mecbur kaldığını ifade ettiği ve çok kısa süre içerisinde partnerini tanımadan evlendiği öğrenilmiştir.

Öneri 6: Bu nedenle yalnız, sosyal destekten yoksun ve çocuk sahibi kadınlara yönelik çocuk bakım desteği sunularak, çalışma şartlarının iyileştirilmesi bir politika uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakım politikalarına ek olarak endüstriyel sosyal hizmetin geliştirilerek çocuk büyüten ve çalışan kadınların ihtiyaçlarına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi önemli bulunmaktadır.

Sonuç 7: Çocukların cinayet öncesi maruz kaldıkları ya da tanık oldukları şiddetin çocuklara etkisine bakıldığında; araştırma kapsamında babaya ve anneye karşı güvensizlik, içe kapanma ve şiddete sessiz kalma, çocukların davranış problemleri ve şiddete yönelmesi, çocukların intihar girişimleri ve okul yaşamından uzaklaşma gibi unsurlar bulunmuştur. Çocuklar anneleri hayattayken şiddetle baş etme stratejisi olarak şiddetle mücadele etme ve şiddetten kaçma gibi stratejiler geliştirmişlerdir. Bu stratejiler ise polisi arama ve yardım isteme, anneyi ve kardeşleri korumaya çalışma, anneyi evden uzaklaştırmaya çalışma; yakın aile üyelerine sığınma, yurda gitmeyi isteme ve ne yazık ki evden kaçma gibi stratejiler olmuştur. Bu şiddet deneyimlerinin bir cinayete sona ermesi ise çocukların mevcut olumsuz koşulların üzerine başka bir travma eklenmesi anlamına gelmektedir. Çocukların bu stratejiler karşısında seslerinin dinlenmemesi aslında hem yaşamını yitiren kadınlar hem de korunamayan çocuklar bakımından bir ihmalin göstergesidir.

Öneri 7: Bu nedenle kadının ve çocuğun korunma ihtiyacının değerlendirilmesinde “çocuğun katılımı” kesinlikle değerlendirme sürecine dahil edilmelidir. Annenin ve çocukların

yaşadıklarına ulaşmak bakımından çocuğun sesleri ASPB ve çocuğun kendini içtenlikle ifade ettiği diğer aile üyeleri tarafından ihmal edilmemelidir.

Sonuç 8: Kadınların cinayet öncesi neler yaşadığına bakıldığında, kadınların önemli bir bölümünün cinayet öncesi uyarı sinyallerini oldukça fazla deneyimlediği görülmektedir. Kadınlar erkekler tarafından cinayetin öncesinde parmak, kol, kaburga kırıkları gibi ciddi fiziksel şiddete maruz kalmışlardır. Buna ek olarak şiddet sebebiyle kadın intiharları, gebelikte şiddet, ölüm tehdidi alma, failin aile içi sorunlara eş zamanlı silah edinmesi gibi cinayet öncesi ciddi risk faktörleri söz konusudur.

Öneri 8: Bu nedenle bölüm 2.5.’te ele alındığı gibi Türkiye’de kadına yönelik partner şiddetini ölçme araçları geliştirilmesi son derece gereklidir. Bölüm 2.5.’te de vurgulandığı gibi “severe violence” ciddi şiddet düzeyine maruz kalan kadınların belirlenmesi (buna ilişkin ölçekler bölüm 2.5.’te ele alınmıştır) ve kadınlara 6284 kapsamında “yaşamsal tehlikesi bulunan kadın” olarak mesleki çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu noktada erkeklere yönelik uzaklaştırma kararı verilmesi yeterli değildir; kadın ve erkekle ilgili mesleki ya da adli işlemler yapılana kadar kadın ve erkeğin hiçbir biçimde bir araya getirilmemesi sağlanmalıdır.

Sonuç 9: Campbell’in de dediği gibi (2004) kadın cinayetleri ile ilgili alanyazın bize kadınların risk faktörlerine dair kendi algılama biçimlerinin büyük önem taşıdığını göstermektedir.

Öneri 9: Bunun için öncelikle kadınlara onların risk algılarının son derece önemli olduğunu anlamaları konusunda yardımcı olunmalıdır. Savunucular, sağlık alanında çalışan meslek elemanları ve ceza adalet sistemi çalışanları kadınların yaşadığı korkuyu artan risk karşısında önemli bir işaret olarak görmeli ve güçlü savunuculuk ile risk azaltım stratejilerini (genişletilmiş barınma imkânları, şiddet uygulayan partnerin uzaklaştırılması ve yüksek düzey denetimli serbestlik süpervizyonu gibi) içeren bir güvenlik planlaması hazırlamalıdır. Ölüm riski değerlendirmesi ve güvenlik planlaması bakımından bir kadına yaklaşmanın en iyi yollarından biri çocuklarına atıfta bulunmaktır. İstismara maruz kalmış kadınların hemen hemen tümü çocukları hakkında kaygılıdır ve “sizi ve çocuklarınızı güvende tutmanın yolları hakkında sizinle konuşmak isterim” gibi bir cümleye kayıtsız kalamazlar. Şiddete maruz kalmış kadınla risk değerlendirmesi süreci hizmet sağlayan kişiye ilişkideki şiddetle ilgili bilgi vermekle kalmayacak ayrıca mağdurları bu değerlendirme sürecinde birer partner haline getirecek ve böylece tehlikenin boyutları kendi kendilerine değerlendirilmiş olacaktır. Bu da

onların risk azaltım stratejilerine hizmet sağlayanlarla birlikte dahil olmalarını kolaylaştıracaktır (Campbell, 2004). Şiddete maruz kalan kadınlara ilişkin ŞÖNİM tarafından güvenlik planının oluşturulması (bu planın kadınla birlikte oluşturulması) ve kadınlar tarafından bu plana uyulmasının sağlanması kadına yönelik şiddet ve cinayetlerle ilgili son derece önemlidir.

Sonuç 10: Araştırma kapsamında erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların önemli bir bölümü kök ailesinden uzakta yaşayan ve şiddeti dışa vurma ve yardım isteme konusunda güçlükler yaşamış kadınlardan oluşmaktadır. Bu nedenle erkek şiddetine maruz kalma, sosyal destek eksikliği ile birleştiğinde kadınların şiddeti dışa vurma ile ilgili oldukça güçlük yaşadığı ve şiddete bir müddet dayandığı dikkati çekmektedir. Bu nedenle kök aile desteğinin olmaması ya da bu desteğin fiziksel olarak oldukça uzakta oluşu şiddete maruz kalma sürecini uzatan bir risk faktördür.

Öneri 10: Şiddetle mücadele etmede kök aile desteği olmayan kadınların belirlenmesi, şiddet mağduru kadınların güçlenebilmesi için kök aile ile ilişkilerinin yeniden yapılandırılması ve ailenin şiddetten haberdar edilmesi yoluyla kadının sosyal destek gücünün artırılması oldukça önemli bulunmaktadır. Buna ek olarak sosyal hizmet uzmanlarının bu olgulara danışmanlık yapacağı ve hakları ile ilgili bilgilendirmelerin yapılacağı alan tarama çalışmalarına oldukça ihtiyaç vardır. Açıkça şiddet uygulayan erkekler aile desteği olmayan kadınları güçsüz ve yalnız bularak kadınların güçsüzlüğü yoluyla istismarı artırmaktadır. Bu nedenle sosyal destek eksikliği kadınların incinebilirliğini artıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır çünkü kadınlar genellikle şiddetten kurtulma planlarını ilk olarak yakın çevre ile paylaşmakta; bu destek olmadığında ise hem ekonomik hem de sosyal olarak oldukça güçsüz hissedebilmektedir. Araştırma kapsamındaki bir olgu kadın cinayetlerinin önlenmesine ilişkin aile içi danışmanlık önerisinde bulunmaktadır:

“Huzursuz aileler için şöyle bir çalışma yapılabilir, cinayet olmadan önüne geçsinler, önlem alsınlar, iletişim açık olsun, aile çalışanı olsun. Biraz insanların güvenini kazansınlar. Onlar güven sağlamadığı için aileler güvenmek istemiyorlar, hani meslek elemanları işlerini düzgün yapıp, iş etiğine uyarlarsa aileler de daha rahat gidebilir, danışabilirler. Danışmanlık olursa belki bu sorunlar olmadan çözülebilir, mesela şuanda biz de o tarafa doğru gidiyoruz mesela biz de bir şeylere maruz kaldık”
(Bakımveren Kardeş Rukiye ile Görüşme, 23 yaşında)

Sonuç 11: Araştırma kapsamında şiddete sessiz kalan kadınların şiddet gördüklerinde yardım almayışının ve sessiz kalmasının sebebi olarak, şiddet uygulayan partnere karşı affedici olma, şiddete sabretmeye çalışma, şiddet karşısında bir savunma mekanizması olarak içe atma, aile desteği almayacağını düşünme, kök aileyi üzme istememe, kendi ifadeleri ile dul kalan

kadınlara yönelik çevre tepkilerinden çekinme, çocukların babasız kalmasını istememe gibi unsurlar bulunmuştur. Kadınların bu aşamada yaralanmalara maruz kalması tıbbi sosyal hizmet müdahalesini de gündeme getirmektedir. Araştırma kapsamındaki bir olguda kadının tedavi için gittiği hastaneye doğru bilgi vermeyerek merdivenlerden düştüğünü söylediği öğrenilmiştir.

Öneri 11: Bu nedenle sesini çıkaramayan kadınların sesi olmak gerekmektedir. Fiziksel bulgusu yaralanma öyküsüyle eşleşmeyen kadınların doğrudan hastanede çalışan sosyal hizmet uzmanlarına konsülte edilmelidir. Bu aşamada kadın intiharlarının da ele alınması gerekmektedir çünkü araştırma ağır şiddet düzeyine dayanamayan kadınların cinayet öncesi intihar girişimlerinin de olduğu bilgisi bulunmaktadır. Kadınların şiddete bir müddet sessiz kalması, şiddetin görünür olmadığı anlamına gelmemektedir; bu bağlamda şiddeti fark eden kişilerin ihbarları son derece önemlidir. Ayrıca hastane kayıtlarında darp sebebiyle işlem yapılan kadınların doğrudan ŞÖNİM’le bağlantılandırılması gerekmektedir.

Sonuç 12: Araştırma kapsamındaki olguların yarısında “başarısız boşanma girişimleri” söz konusudur. Başarısız boşanma girişimleri kadının daha evvel bir ya da daha fazla kez boşanma girişiminde bulunmasını, kadın sığınma evine ya da kök ailesine dönmesini, boşanma davası açması ve boşanma davasından vaz geçmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda bu girişimlerin sonrasında boşanmayı güçleştiren faktörler ve boşanamama nedenleri söz konusu olmaktadır. Bu faktörler ise partneri affetme, şiddet uygulayan erkek baskısı sebebiyle boşanmayı erteleme ya da boşanmadan vaz geçme, şiddet uygulayan erkeğin ısrarlı takibine maruz kalma, sosyal destek eksikliği, çocukların babasız kalmasını istememe, büyümesini bekleme, velayetini alamamaktan korkma ya da velayetiyle ilgili yanlış bilgilendirilme, ekonomik unsurlar ve evden kimin gideceğine ilişkin çatışmalar olarak bulunmuştur. Bu unsurlar kadınlar için “Boşanmak neden bu kadar zor?” sorusunu gündeme getirmektedir. Araştırma kapsamında ekonomik güçsüzlüğü olduğu için ağır şiddete karşın evden gidemeyen kadınlar söz konusudur.

Öneri 12: Bu nedenle boşanmayı güçleştiren barınma yani bağımsız yaşama geçiş düzenlemeleri yapılması ve potansiyel diğer faktörlere ilişkin devlet tarafından önlemler alınması gerekmektedir. Ağır şiddet düzeyine maruz kalan kadınların şiddetin olduğu ortamda yaşamaya devam etmesi kadınların şiddet uygulayan erkekler tarafından cinayete uğrama riskini son derece artırmaktadır. Bu nedenle kadınların “çocukların babasız kalmasını istememe ve büyümelerini bekleme” gibi şiddetin süresini ve boyutlarını uzatan gerekçelere ilişkin farkındalığının artırılması ve kadınların güçsüzlüğünü ve incinebilirliğini artıran

ekonomik unsurlara ilişkin (barınma desteği, ekonomik destek ve kök aile ile ilişkilerin yapılandırılarak sosyal desteğin artırılması) desteklerin boşanma aşamasında kadınlara sunulması gerekmektedir.

Sonuç 13: Buna ek olarak araştırma kapsamında başarısız boşanma girişimlerinde bulunan kadınların şiddet gördüğü partnerine geri dönmesi durumu da görülmüştür ve bu durum cinayet riskini oldukça artırmaktadır çünkü alanyazının da belirttiği gibi şiddet uygulayan erkekler ayrı kaldıkları dönemde ayrılık öfkesi geliştirmektedir. Araştırma kapsamında eve döndükten sonra şiddetin artan boyutları ile karşılaşan kadınların hemen sonra partnere sözlü olarak iletilen ayrılık kararının ardından şiddet uygulayan partner tarafından öldürüldüğü görülmektedir.

Öneri 13: Bu bulgu bize şiddet uygulayan partnerden ayrılma kararından vazgeçerek eve dönmenin ve ayrılma kararını sözlü olarak iletmenin son derece riskli olduğu söylemektedir. Bununla ilgili daha önce ele alındığı gibi Dünya Sağlık Örgütü'nün de uyarıları bulunmaktadır. Kadınların ayrılık kararlarını söyleme şekli Dünya Sağlık Örgütü çalışmasında (2012) kadının istismarcı partnerinden ayrılmayı planladığını durumlarda kararını partnerinin önünde açıkça söylememesinin oldukça kritik olduğunu belirtmiş; bunun yerine istismarcı partnerin olmadığı zamanda evi terk etme, not bırakma veya sonrasında telefonla arayarak ayrılacağını söyleme uygun bulunmuştur.

Sonuç 14: Buna ek olarak başarısız boşanma girişimlerindeki bir diğer risk faktörü ise kadının erkeğin ısrarlı takibine maruz kalarak şiddet uygulayan partnerine dönmeye karar vermesidir.

Öneri 14: Araştırma kapsamında boşanmayı geciktiren ve zorlaştıran risk faktörlerine yönelik çalışmalara ek olarak riskli boşanma durumlarında boşanma danışmanlığı hizmetinin devlet tarafından sunulması gerekmektedir. Bakımverenler şiddet uygulayan partnere geri dönmenin kadınlar açısından son derece yanlış olduğunu ifade etmektedir:

“Valla ne olsaydı hiç aslında gelmeseydi iyiydi. Hiçbir araya gelip de kendi kendine bu zaman kadar ne kadar güzel olurdu. Tekrar barışmasaydı ben istemiyordum zaten barışmasını. En sonki barışma hiç olmayacaktı kendi düzenini kurmuştu bak şimdi ne oldu, gene alt üst oldu”(Bakımveren Yenge Ülkü ile Görüşme, 48 yaşında)

Sonuç 15: Boşanma davası açan ama ısrarlı takip sebebiyle şiddet uygulayan eşlerine geri dönen kadınların devlet tarafından takip edilmemesi ve konuya “boşanmadan vazgeçme” olarak bakılması da kadınların incinebilirliğini artırmaktadır:

“Bence devlet yeteri kadar arkasında durmadı halamın çünkü ilk şiddet gördüğü zaman emniyete gitti, emniyet onu sevk etti darp raporu tutuldu. Ama ondan sonra mesela bu işin peşine düşebilirler. Sonuçta Türkiye’de bu tarz bi aile şeyleri olduğunu biliyorlar mesela. Bir de köy yeri köyde daha farklı bir bakış açısı var mesela. Bunun keşke peşini bırakmasalar biz bıraksak bile onlar uğraşsa! Darp raporu aldı sonra dilekçe yazdı ve darp raporu ile birlikte şiddetli geçimsizlik diye boşanmaya başvurdu. Bunun peşine düşülebilirdi. Sosyal hizmetlerden birisi gelip sizin gibi onunla konuşup onu cesaretlendirilebilirdi. Sonuçta onun korkuları olduğu için tekrar evliliğine devam etti. Sonuçta o mahkemeye gelmiyorsa bir sorun var demektir. Onu arayıp u o gün olmasa bile öğrenebilirlerdi ama hiçbir şekilde peşine düşülmedi bu tarz şeylerin”
(Bakımveren Kuzen Hatıra ile Görüşme, 22 yaşında)

Öneri 15: Boşanma sürecinde ayrılmaya çalıştığı partner tarafından ısrarlı takibe, baskıya maruz kalan kadınlar açısından riskli boşanma kategorisinin oluşturulması son derece önemli bulunmaktadır.Boşanma başvurusunda kadınların şiddet mağduru olduğu durumlarda Aile Mahkemeleri tarafından riskli boşanma kategorisinin oluşturularak kişilerin ŞÖNİM’le ve ASPB tarafından verilecek olan boşanma danışmanlığı hizmeti ile buluşturulması ve ısrarlı takipçi olan erkeklere yönelik sosyal kontrolün sağlanması gerekmektedir.Bu hizmet ASPB tarafından pilot bir çalışma olup henüz ülke genelinde yaygınlaştırılmamıştır. Bu nedenle boşanma danışmanlığı hizmetinin muhakkak ülke genelinde yaygınlaştırılarak bir hizmet modeli olarak sunulması gerekmektedir.

Sonuç 16: Uzaklaştırma kararının ihlalinde uygulanan zorlama hapsine ilişkin olarak mevcut durumun ne yazık ki kadınların aleyhine işlediği görülmektedir. Zorlama hapsinin 6284 Sayılı yasa hükümlerine göre şiddet uygulayana bildirilip, itiraz aşaması geçirilmeden uygulanamaması yasanın caydırıcılığını olumsuz etkilemektedir.

Öneri 16: Bu nedenle ısrarlı takipçi olan erkeklere yönelik sosyal kontrolün kadınların lehine düzenlenmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında da uzaklaştırma kararlarının erkekler tarafından sık biçimde ihlal edildiği görülmektedir. Bu nedenle sosyal kontrol mekanizmaları işletilebilir hale getirilmelidir.İsrarlı takipçi olan şiddet uygulayan erkeklere yönelik bir diğer yaptırım ise elektronik buton uygulamasıdır. Bu uygulama ile istem dışı kadınlar ve erkekler birbirlerine yakın bir mesafeye geldiklerinde sistem tarafından uyarılmaktadır. Kadınların kendilerini güvende hissetmesi bakımından bu uygulamalar araştırmacı tarafından yararlı bulunmaktadır.

Öneri 17:

Çizelge 12: Şiddete Maruz Kalan Kadınlara İlişkin Öneriler

Kadınların Boşanma Kararını Zorlaştıran Faktörlere İlişkin Çalışmalar	Boşanma sürecini başlatmış ve ısrarlı takip mağduru kadınlara yönelik çalışmalar
Alan taramaları yoluyla şiddete maruz kalan kadınların belirlenmesi (ASDEP desteği ile sağlanabilir ve risk değerlendirme araçlarının kullanımının sağlanarak risk değerlendirmesi)	Şiddet uygulayan partnere dönen kadınların şiddet deneyimlerine yönelik farkındalık kazandırma ve ağır şiddet uygulayan partnerine dönmeye karar veren kadınları potansiyel riskler hakkında uyarma-self-determinasyondan önce
Şiddetin kadına ve çocuklara olan etkisi hakkında farkındalık kazandırma	Çocuklar üzerinden ilişki kurma yoluyla ısrarlı takibe devam eden faillerin 6284 kapsamında çocuklarla kişisel ilişki kurmasının kısıtlanması
Varsa şiddete sessiz kalma ve şiddeti saklama nedenlerinin belirlenmesi	
Kadını cesaretlendirme, haklarına dair bilgilendirme ve güçlendirme	
Kadının boşanmaya dair görüşünün değerlendirilmesi (çocukların büyümesini bekleme ve babasız kalmasını istememe gibi unsurların boşanmaya etkisini tartışırma)	Boşanma danışmanlığı (boşanmanın erkek açısından kabulünün sağlanması, evden kimin gideceği, çocuklarla ilişki tesisi ve velayetle ve potansiyel sorunlar ile ilgili)
Kadınların sosyal desteğinin artırılması ve mevcut kök aile ilişkilerinin yapılandırılması	Erkek üzerindeki sosyal kontrolün artırılması ve uzaklaştırma kararına uymayan erkeklere yönelik zorlama hapsi uygulamalarının sıklaştırılması ve işletebilir hale getirilmesi
Ekonomik unsurlara ilişkin çalışmalar	Ekonomik unsurlara ilişkin çalışmalar
Gidecek yeri olmayan ve yalnız kadınlara barınma desteği ya da bağımsız yaşama geçiş düzenlemeleri sağlanması	Gidecek yeri olmayan ve yalnız kadınlara barınma desteği ya da bağımsız yaşama geçiş düzenlemeleri sağlanması

Sonuç 18: Kadınların cinayetin hemen öncesinde şiddet uygulayan eşleri ile yaşadıkları tartışmalar ise kadınların ayrılık kararını iletmesi, kadınların sahip olduğu parayı erkeğe vermemesi ve diğer ekonomik konular ve fikir ayrılıklarına bağlı tartışmalar olarak bulunmuştur. Bir olgu cinayetin hemen öncesinde öldürüleceğini sezmiş fakat gece olduğunda kaçma planı yaparak jandarma ya da polise haber vermemiş; ardından birkaç saat sonra erkek tarafından öldürülmüştür.

Öneri 18: Kadınlar toplumsal kaynaklar ve güvenlik güçleri ile daha çok bağlantılandırılmalıdır. Kadına yönelik şiddetle mücadele eylem raporunun belirttiği gibi (2016); Jandarma Genel Komutanlığı tarafından kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında il ve ilçe düzeyinde uzmanlaşmış hizmet birimleri kurulmalı ve kapasiteleri artırılmalıdır.

Sonuç 19: Çocukların cinayete tanıklığı araştırma kapsamındaki 10 olgunun 6'sında söz konusu olmuştur. Cinayet tanık olmak çocukların olay sonrası cinayet anına ilişkin flashbackleri yaşamasına ve daha çok davranışsal ve duygusal sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Olay anına tanık olan çocuklar bu tanıklığın zor bir deneyim olduğunu ifade etmekte, çocuklarda olay anında orada olmak ve anneyi koruyamamak ile ilgili suçluluk duyguları gelişebilmektedir. Bu nedenle olaya tanık olan çocukların olay sonrası davranışsal değişimlerinin bir yıllık süre içerisinde izlenmesi ve olayın hemen ardından psiko-sosyal desteğe başvurulması gerekmektedir.

Öneri 19: Bu nedenle olay anına tanık olan çocuklar için çocuk psikiyatristi ile görüşülerek çocuğa yönelik ilk psikiyatrik değerlendirme yapılmalıdır. Terapi alanında, psikodrama alanında veya yas alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları tarafından yas danışmanlığı hizmeti sunulmalıdır. Yas danışmanlığı hizmeti kurumsallaşmalıdır.

5.2. Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalan Çocuk ve Bakımveren Kardeşlere İlişkin Sonuçlar ve Öneriler

Sonuç 20: Araştırma kapsamında cinayetin hemen ardından ciddi bir vaka yönetimi başarısızlığı yaşandığı görülmektedir. Çocuklar cinayetin hemen ardından fail ve mağdurun akrabalarının çekişmeleri arasında “bakım krizi” yaşamakta ve failin aile üyeleri kendi ifadeleri ile ortalıkta kalan çocukların nerde kalması gerektiğine ilişkin çıkarımlarda bulunarak çocukları alıkoyma davranışı geliştirmektedir. Yaşanılan bakım krizi araştırma kapsamında cinayet sonrası acil vaka yönetimini gündeme getirmektedir. Araştırma kapsamında **cinayetin hemen ardından** giden bir sosyal hizmet uzmanının olmayışı; çocuklara ölüm haberini verme, çocukların kalacağı yerle ilgili çocuğun görüşünü alma ve ailelerle görüşme, çocuğun cenaze törenine refakat etme gibi süreçleri çocukların yalnız ve savunmasız olarak deneyim etmesine neden olmaktadır.

Öneri 20: Oysa ki olaya jandarmanın ya da polisin müdahale ettiği andan itibaren kriz yönetimi perspektifinde sosyal hizmet uzmanlarının müdahil olması; araştırma kapsamında görüldüğü gibi çocukların bakım krizi yaşamaması, çocukların jandarma nedeniyle cenaze ile

karşılaşmaması (bir olguda söz konusudur), çocukların cenazede suçlayıcı sorulara maruz kalmaması açısından son derece önemlidir. Vaka yönetimi; çocukların aile yanına ilk yerleştirmesinin çocuğun isteğine göre yapılması, ifadesinin AGO’da alınması, cenaze sürecinde refakat edilmesi ve psiko-sosyal destek hizmetlerine erişimini içermelidir.

Sonuç 21: Araştırma kapsamındaki çocukların olay sonrası yaşadığı ikincil travmalara bakıldığında failin akrabaları tarafından yanlış ifade vermeye zorlanması, suçun erkek çocuğun üzerine atılması ve bir çocuğun bu nedenle bir gece cezaevinde kalması, çocuğun anneyi teşhis etmesi, çocukların failin akrabaları tarafından alıkonulması (bakımı üstlenmeye çalışma ve çocukları cenazeye göndermeme çabaları gibi), cinayet krizi sebebiyle diğer çocukların kadının cesedi ile karşılaşması (jandarma ihmali) gibi unsurlar olarak bulunmuştur.

Öneri 21: Çocukların bu ikincil travmaları yaşamaması açısından krize müdahale yaklaşımı açısından vaka yönetimi gerçekleştirilmesi ve çocukların doğru ifade vermelerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Sonuç 22: Araştırma kapsamında iki olguda failerin cinayeti biri çocuk olmak üzere iki erkek evladın üstüne attığı durumlar söz konusudur. Araştırma kapsamında kadına yönelik cinayet sonrası sivil toplum bilinci eksikliği dikkati çekmektedir. Çalışma kapsamında failin akrabalarının önemli bir kısmı faili koruyan tepkiler geliştirerek mahkemede yanlış ifade verme ve üstelik çocuğun yanlış ifade vermeye zorlanması gibi durumlar görülmektedir. Bu nedenle insan hakları, çocuk hakları ve “çocuğu istismara alet etmemeye yönelik toplumsal bilinç”in geliştirilmesi gerekmektedir. Hiçbir çocuğun olay sonrası suça alet edilmemesi (üzerine suç atılan çocuklar da söz konusudur) ve yanlış ifade vermeye zorlanmaması gerekmektedir. Zaten annesini yitirmiş ve olayın şoku içerisinde olan çocukların bu tür travmaları yaşamaması için güçlendirilmesi ve çocuklara profesyonel eşliğinde refakat edilmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında çocukların ifade alınma sürecinde jandarmaya bağlı birimlerde ifadenin bir uzmanın eşliğinde alınmadığı ve failin akrabalarının kapının arkasından görüşmeyi dinleyerek çocukları yönlendirdiği dikkati çekmektedir. Ceza muhakemeleri kanununa göre mağdur çocukların ifadeleri alınırken yanlarında sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi meslek elemanlarının bulunması gerekse de bu kanunun araştırma kapsamında bir kırsal kesimde uygulanmamış olduğu görülmektedir. Buna ek olarak araştırma kapsamında çocukların ve bakımveren kardeşlerin mahkeme sürecinde babaları ile karşılaşmasının babadan korkma, babanın anneyi kötüleyen söylemlerine tanık olma gibi çeşitli olumsuzlukları bulunduğunu ifade etmektedir.

Öneri 22: Bu nedenle çocukların şiddete tepki verebileceği platformlar oluşturulması ve çocukların kendisine yapılan haksızlığı ifade edebilecek düzeye getirilmesi amacıyla güçlendirmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocukların ifadesinin **adli görüşme odalarında** alınması oldukça önemlidir. Bu bağlamda Türkiye’de sayısı henüz otuzlarda olan adli görüşme odalarının artırılması çocukların mahkemede ifade verirken babayla karşılaşmasının engellenmesi ve çocukların ifadelerinin doğru ve uzman kişiler tarafından alınması bakımından son derece önemlidir.

Sonuç 23: Çalışmanın öncesinde ele alındığı gibi ne yazık ki kadına yönelik şiddetle mücadelede çocukların duyguları ve düşünceleri hiçbir biçimde yer almamaktadır. Çocukların katılım hakkı, sesleri ile birleştirildiğinde kadına yönelik şiddeti önlemenin anlamlı birer unsuru olacaktır.

Öneri 23: Türkiye’de “**Aile İçi Cinayet Sonrası Hayatta Kalanlar Ağı**” sistemi henüz kurulmamıştır; fakat ASPB ya da Adalet Bakanlığına bağlı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı tarafından böyle bir ağın kurulmasının akran ve yetişkin desteği ve danışmanlık vb. sağlamada önemli olacağı düşünülmektedir. Örgütlenmenin, sosyal desteğin, dayanışma, başkalarına yardım etmenin ve savunuculuk faaliyetlerinin çocukları güçlendirici etkisi düşünüldüğünde böylesi bir ağa ihtiyaç olduğu açıktır.

Sonuç 24: Araştırma kapsamında çocukların ölüm haberini alma şekillerinin de genellikle olumsuz olduğu görülmektedir. Çocuğun panik ve kaygı düzeyini artıran iş ya da trafik kazası gibi ilk söylemler bulunmakta; bunu küçük çocuklardan gerçeği gizleme takip etmektedir.

Öneri 24: Bölüm 4.10.1’de ele alındığı gibi ölüm haberinin nasıl ve kim tarafından verileceği çocukların cinayet sonrası tepkilerini etkilemektedir. Ölüm haberini verirken ilgisiz kişilerden hızlı davranılmalı ve sessiz bir ortamda çocuğun güvendiği biri ya da bir profesyonel tarafından bu bilgi verilmelidir. Bu aşamada ölüm haberinin ardından çocuklara kimin bakılabileceği, eğitime devam etme ve günlük yaşam rutinlerinin destekleneceği gibi bilgiler verilerek; çocukları daha çok kaygılandıran “bana şimdi ne olacak” sorusunun yanıtlanması gerekmektedir. Geride kalan çocuklar açısından yas sürecinde ölümün kabulünün zorluğu söz konusu olmaktadır olaya tanık olmayan çocukların yas danışmanlığına yönlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç 25: Araştırma kapsamında çocukların olayın hemen ardından intihar girişimleri söz konusu olabilmektedir. İntihar girişimleri annenin ölümünü ve annenin ölme biçimini kabullenmenin zorluğuyla açıklanmaktadır.

Öneri 25: Bu nedenle olay sonrası 5395 sayılı Yasaya göre alınacak ruh sağlığı tedbiri aracılığı ile daha evvel ele alınan yas danışmanlığına ya da mevcut bulunan psiko-sosyal desteğe erişim sağlanmalıdır. Bakımverenlere de cinayetten etkilendiği için aynı yasa gereği danışmanlık ya da ruh sağlığı tedbiri uygulanması gerekmektedir.

Sonuç 26: Çocukların cinayet sonrası yaşadığı en önemli sorunlardan birini bakımla ilgili olanlar oluşturmaktadır. Bakımla ilgili çocuklara yönelik aile desteği oldukça önemlidir; bu doğrultuda çocuğun cinayet sonrası kim ya da kimlerle kalmak istediği öğrenilerek bakım sürecine karar vermede çocuğun katılımı sağlanmalıdır. Her ne kadar çocuk cinayet sonrası bir bakımverenin yanına yerleştirilse de bu yerleştirme her zaman doğru olamamakta ve bu durum uyum sürecini oldukça etkilemektedir. Açıkça cinayet sonrası uygun bakımveren her zaman belirlenmiş olamamaktadır.

Öneri 26: Bu nedenle çocukların uyum süreci dikkatle izlenmelidir. Araştırma kapsamında; çocukların aile içinde sık yer değiştirdikleri durumlar söz konusu olmakta ve bu durum çocukların uyum sorunlarına işaret etmektedir. Takip sürecinde bakımveren kişilere yönelik uyum sorunları muhakkak değerlendirilmeli; çocuğun bakım değerlendirmesi ve uyum süreci değerlendirmesi çocuk katılımı ilkesiyle gerçekleştirilmelidir.

Sonuç 27: Çocukların annelerini hem partner şiddeti sebebiyle yitirmesi hem de cinayet öncesi tanık oldukları ya da maruz kaldıkları şiddet sebebiyle yeni bakımverene bağlanma sorunları yaşaması oldukça muhtemeldir. Çocuklar bağlanma sorunlarına ek olarak yeni bakımvereni kaybetme korkusu da geliştirebilmektedir.

Öneri 27: Bu aşamada, sağlıklı iletişim konusunda bakımverenler bilgilendirilmeli, içten ilişki kurma ve birlikte yapabilecekleri etkinliklerin desteklenmesi konusunda bakımverenler cesaretlendirilmelidir. Bu noktada bakımverenler cinayet sonrası her aşamada çocuğun duygu ve ihtiyaçlarını ifade etmesini desteklemeli; “bu konular konuşulmazsa, çocuktur unuttur gider!” tabusu ile olayın üstünü kapatmaya çalışmamalıdır. Çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerin ölümü ve ölüm sonrası duygularını konuşma noktasında yüreklendirilmelidir. Bakımverenlerin bu konuda duyarlı şekilde davranarak duygularını anlamlı bir biçimde dışa vurması gerekmektedir.

Sonuç 28: Çocukların bakımında en önemli unsurlardan biri de bakımın önceden sözü edilen kriterlere uygun verilmesidir. Araştırma kapsamında bakımverenin yaşlı olduğu ve küçük bir çocuğa bakmaktan sorumlu olduğu durumlarda bakım yükünün oldukça arttığı görülmüş; buna ek olarak bakımverenlerin aynı çocuğa daha önce hiçbir biçimde bakım verme

deneyiminin olmadığı ve çocukları tanımadığı durumlarda ise bakımın zorlaştığı ve çocukların uyum sorunlarının arttığına ulaşılmıştır.

Öneri 28: Bu nedenle bakım kriterleri arasında yeni bakımverenin çocuğun tanıdığı güvendiği kişilerden oluşması, bakımverenin çocuğa bakım verebilecek fiziksel güçte ve çocuğa daha önce bakım verme deneyiminin olması önemlidir ve bu unsurlar sosyal hizmet uzmanları tarafından dikkate alınmalıdır. Bakım kriterlerinin bir boyutunu, çocuğun kendini ifade etmesini destekleme, bakımverenin kendi duygularını anlamlı bir biçimde dışavurumu ve bunları bütünleyen bir şekilde kadının şiddet sebebiyle yaşamını yitirmesi sonrası çocuklara “şiddeti meşru ya da haklı göstermeme ölçütü” oluşturmaktır. Araştırma kapsamında karısını öldüren bir erkeğin erkek kardeşi ile yapılan görüşmede, erkeği koruyan bir yaklaşım dikkati çekmiştir. Bu yaklaşımın çocuğa yansıtıldığı durumlarda çocukların yeni bakımverenle sağlıklı ilişki kurması ve geliştirmesi mümkün değildir. Bu nedenle bakımla ilgili değerlendirmede, bakımverenlerin cinayete ilişkin görüşleri muhakkak alınmalı, çocuklara yönelik olumsuz aktarımlara izin verilmemelidir. Çocuğa yönelik olumsuz aktarımların hem kadının hem de kadını katleden erkeğin ailesi tarafından gerçekleştirilme ihtimali olduğu unutulmamalıdır. “Baban cinayeti işledi” ya da “annenin yüzünden baban cezaevine girdi” gibi olumsuz aktarımlara kesinlikle izin verilmemelidir ve bu konuda bakımverenler bilgilendirilmelidir. Buna ek olarak bakımverenlerin, uyum sürecinin potansiyel zorlukları ve koruyucu faktörleri ile ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu aşamada bakımverenin çocukların iyileşme sürecine olumlu etkisi anımsatılarak bakımverenlerin desteği alınmalıdır. Bakımverenlerin, çocuk gibi yas sürecinde olduğu durumlarda, bakım süreci zorlaşsa da bu durumun çocuğun yeni bakımverenle ilişki tesisini sağlamak konusunda fırsata dönüşebileceği vurgulanmalıdır.

Sonuç 29: Çalışma kapsamında cinayet sonrası yer değiştiren ve değiştirmeyen çocuklar için ayrı müdahaleler gerçekleştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Araştırma kapsamında yer değiştiren çocuklar “orda yaşamaya devam etsem asla şuanki halimde olmazdım” diyerek yer değiştirmenin kendilerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Bu ifadede şüphesiz ki mekânın çocukların şiddet gördükleri yer ve annelerini şiddet sebebiyle yitirilen yer olması yer değiştiren çocukların yer değiştirmenin olumlu etkisini ifade etmesi ile ilgilidir.

Cinayet sonrası yer değiştirip başka kentlere taşınan çocuklar geride kalan kentte pek çok arkadaşını, öğretmenini, sevdiğini bırakmaktadır. Alanyazında sosyal desteğin kaybının çocuklara olan olumsuz etkisinden bahsedilse de araştırma kapsamında cinayet sonrası yer değiştirmeyen ve cinayetin bilindiği yerde yaşamaya devam eden çocukların okul yaşamında

akranlarının duygusal istismarına maruz kalarak cinayet sebebiyle etiketlendiği ve çocukların duyumsadığı etiketlenmelerin çocukların okuldan uzaklaşmasına ve ders başarısında ciddi düşüslere neden olduğuna ulaşılmıştır.

Öneri 29: Cinayet sonrası yer değiştirmeyen çocuklara yönelik müdahalenin en önemli basamaklarından birini okul oluşturmaktadır. Okuldaki rehberlik servisleri tarafından cinayet olayı ile ilgili bilgilerin kime, nasıl ve ne kadar verileceği, çocukların taciz edici sorularla nasıl başa çıkması gerektiği gibi konularda geride kalan çocuğa yönelik sosyal beceri eğitimi verilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak okul sosyal hizmeti uygulamalarının sağlanması ile çocukları rahatsız eden söz, soru, tutum ve davranışlara sınır konulması gerekmektedir.

Sonuç 30: Özellikle olay anına tanık olan çocukların bir bölümünün cinayetin hemen ardından sinir krizi geçirdiği, şoka girdiği ve çocukların bir bölümüne hastanede sakinleştirici iğne yapıldığı öğrenilmiştir (olgu 1- 18 yaş kız çocuğu; olgu 3- 12 yaş kız çocuğu; olgu 5-16 ve 14 yaş kız çocukları , olgu 8-15 yaş kız çocuğu, olgu 9- 15 yaş erkek çocuğu; olgu 10-18 yaş kız çocuğu).

Öneri 30: Çocukların bu aşamada sağlıklı bağlandığı kişilerle hızlı bir biçimde bir araya getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlantı iyileşme süreçlerini oldukça hızlandıracaktır. Çocuklar olası bir karmaşanın, kaosun içinde kesinlikle bırakılmamalıdır.

Sonuç 31: Araştırma kapsamındaki tüm çocukların yalnızca ruh sağlığının değil; yasın yoğun yaşandığı ilk bir yılda fiziksel sağlığının da kötüleştiği, nefes alma güçlükleri, mide ağrıları gibi sorunların yaşandığı öğrenilmiştir.

Öneri 31: Çocukların fiziksel sağlığının da kayıp sonrası takip edilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan bakımverenlere yönelik bilgilendirmelerde bu unsur vurgulanmalıdır.

Sonuç 32: Araştırma kapsamında çocukların cinayet sonrası psiko-sosyal destek alma durumlarına bakıldığında çocukların bir bölümünün iyileşmelerinin zamana bırakıldığı dikkati çekmektedir. Çocuklar açısından psiko-sosyal desteğe bakış incelendiğinde cinayeti ve kaybı konuşmanın güçlüğüne çocukların psiko-sosyal destek almayı engellediğine ulaşılmıştır. Buna ek olarak araştırma kapsamında çocukların olay sonrası yaşadığı karmaşa (tekrarlayan ifade verme, vasilik ya da velayet işlemleri) ve uyum süreci psiko-sosyal destek almayı geciktirmiştir. Araştırma kapsamındaki sonuçlardan bir diğeri ise psiko-sosyal desteğin gecikmesinin psiko-sosyal destek alınma talebini reddetmeye neden olmasıdır. Araştırma

kapsamındaki olguların bir bölümü “o zaman bu hizmet bize verilseydi hayır demezdik ama şuan geriye dönmek ve destek almak istemiyorum” ifadesinde bulunmuşlardır.

Öneri 32: Bu nedenle psiko-sosyal desteğin çocuklara, bakımveren kardeşlere zamanında sunulmuş olması gerekmektedir. Psiko-sosyal destek hizmetleri alınmak istenmese de mevcut olmalı ve kişilere belirli aralıklarla sunulmalıdır.

Sonuç 33: Psiko-sosyal desteğin maliyetli olması bir diğer konudur; araştırma kapsamındaki olguların önemli bir bölümünün yoksul olması psiko-sosyal desteğin ücretli olarak alınmasını oldukça güçleştirmektedir.

Öneri 33: Bu bakımdan desteğin olayın hemen ardından **ücretsiz** olarak ASPB tarafından verilmesi oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında psiko-sosyal desteğe yalnızca çocukların olaya tanıklığı, hasta olması, intihar düşüncelerinin ardından başvurulması psiko-sosyal desteğin yalnızca ciddi, kriz durumlarında verilmesi gerektiğine dair bir algının göstergesidir. Bu nedenle cinayetin ardından çocukların iyileşmelerinin zamana bırakılmaksızın ve çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar geliştirmesini beklemeksizin önlem alınması gerekmektedir. Çocuklar psiko-sosyal destek almayı reddetse bile psiko-sosyal destek hizmetlerinin var olduğu bilgisi cinayet sonrası ilk bir yıl süresince çocuklara hatırlatılmalıdır.

Öneri 34: Cinayet sonrası geride kalan çocuk ve bakımverenlerle araştırma kapsamında ekolojik yaklaşım perspektifinde koruyucu faktörler ve risk faktörleri göz önüne alınarak mesleki çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Sosyal hizmet araştırma ve alanyazını artan bir biçimde iyileşmeye, koruyucu faktörlere ve baş etme biçimlerine odaklanmakta ve daha çok travma çalışmaları ile ilgilenmektedir (Heugten ve Wilson; 2008). Bu nedenle aşağıda araştırma kapsamındaki koruyucu faktörler ve risk faktörlerine ilişkin çalışmaya yer verilmiştir.

Öneri 35: Çocuklara ilişkin yapılan mesleki çalışmalarda psikodramanın da rolü yadsınamaz; psikodrama aracılığı ile cinayet sonrası geride kalan çocukların kardeşler arası ve bakımverenlerle ilişkilerinin geliştirilmesi ve etiketlenmelere ve taciz edici sorulara ilişkin sosyal becerilerin geliştirilmesi (bu soruna yanıt vermek istemiyorum; bu sorun beni rahatsız etti vs. gibi ve duyguların anlamlı dışavurumunun desteklenmesi, cinayet hakkında bilginin kiminle, nasıl ve ne kadar paylaşacağına ilişkin ön uygulamalar) sağlanabilmektedir.

Çizelge 13: Ekolojik Yaklaşım Perspektifinde Araştırma Kapsamında Koruyucu Faktörler ve Risk Faktörleri

Travma Öncesi	Risk Faktörü / Koruyucu Faktörler
Çocuğun Özellikleri	
Çocuğun cinsiyeti	Belirsiz Büyük kız çocukları cinayet sonrası bakım yükü sebebiyle daha incinebilir Erkek çocukları duyguları daha az ifade ediyor (kaçınma var)
Aile Özellikleri	
Cinayet öncesi aile içi şiddet ve çocuğun şiddete maruz kalması	Risk faktörü
Düzenli ya da sabit olmayan bakımverenler	Risk faktörü (uyum konusunda risk faktörü)
Ekonomik güçlükler	Risk faktörü (zaten yoksul aileler bakım vermeye başladığında)
Cinayete ilişkin Özellikler	
Çocuğun olaya tanıklık durumu	Risk faktörü (koruyamamaya ilişkin suçluluk ve flashbackler sebebiyle travmanın tekrar yaşanması, post-travmatik stres)
Çocukla olayın hemen öncesinde var olan tartışmalar ya da çocukla ilişkili unsurların varlığı (çocuğun evden kaçması gibi)	Risk faktörü
Krize Müdahale Özellikleri	
Çocuğa ne zaman ve ne söylendiği	Risk faktörü/Ölüme dair yanlış bilgilendirme (iş ya da trafik kazası) ve ilgisiz kişiler tarafından bilgilendirilme
Çocuğun cinayetin hemen ardından sağlıklı bağlandığı kişilerle buluşturulması	Koruyucu faktör
Çocuğun fotoğraflar gibi anneye ait nesnelere sahip olması	Koruyucu faktör (uyum ve gidilen mekâna aidiyet geliştirilmesi bakımından)
Çocuğun günlük yaşam ritüellerinin desteklenmesi	Koruyucu faktör (uyum ve gidilen mekâna aidiyet geliştirilmesi bakımından)
İkincil travmalara maruz kalma	Risk faktörü (suçun çocuğun üzerine atılması, yanlış ifade vermeye zorlanma, annenin cesedini teşhis etme, failin akrabaları tarafından alıkonulma ve bakım krizi)
Medya içeriğinde çocukların görsellerinin kullanılması	Risk faktörü
Vedaya İlişkin Özellikler	
Çocuğa annenin bedeninin gösterilmesine izin verilmesi	Belirsiz (Annenin cesedi görülmeyecek kadar ciddi yaralanmaları içeriyorsa çocuğa gösterilmemesi uygun)
Çocuğun cenazeye katılması	Koruyucu faktör (ölümü kabullenme ve yası yaşama imkânı bakımından)

Travma Sonrası	
Yerleştirme Özellikleri	
Uygun olmayan yerleştirme (örneğin; bağlanmanın olmadığı, çocukla sınırlı ilişki kurmuş bakımverenin yanına yerleştirme, 3 yaşından küçük çocukları bakım verme potansiyeli fiziksel olarak sınırlı, yaşlı bakımveren bireylerin yanına yerleştirme)	Risk Faktörü
Kadının ya da failin ailesine yerleştirme	Belirsiz (Bağlanma önemli; çocuğun daha önce bağlanmış olduğu bakımverenlerin varlığı ve bakımı koruyucu faktörken; çocuğun daha önce yeteri kadar tanımadığı kişilerin yanına yerleştirilmesi risk faktörü) Ölen kadının ailesinin yanına yerleştirmede çocuğun aileye yönelik bakış açısı önemli. Aile cinayet öncesi kadını koruma noktasında önemli roller almamışsa ve kadını şiddetten korumaya yönelik aile ihmali ve sosyal destek eksikliği varsa çocukların ailelere yönelik suçlama duyguları cinayet sonrası bağlanmaya açık etkide bulunmaktadır. Bağlanmanın olmadığı kişilerin yanına yerleştirme risk faktörüdür.
Bakımverenlerin cinayete ilişkin algısı	Risk faktörü/Bakımverenlerin çocuğa yönelik cinayete ilişkin olumsuz aktarımları risk faktörüdür.
Cinayetle ilgili anne ve baba ile ilgili bakımverenlerle özgürce konuşabilme	Koruyucu faktör
Yerleştirmede başarısızlık/bakımverenin değişimi	Risk faktörü
Kardeşlerin ayrı olması	Risk faktörü
Kardeş dayanışması	Koruyucu faktör
Psiko-sosyal destekten olayın hemen ardından yararlanma (çocuk ve bakımverenler açısından)	Koruyucu faktör
Psiko-sosyal destekten yararlanamama (ekonomik unsurlar, fiziksel uzaklık, destek almaya kapalılık)	Risk faktörü (özellikle çocuk intiharlarına sebep olabilmekte)
Yer değiştirme	Koruyucu faktör (Vedaya olanak tanınarak ayrılma sağlandıysa ve eski yerleşimde olan sosyal destekle ilişkiler sürdürülüyorsa)
SED desteği	Koruyucu faktör
Çocukların baş etme stratejileri	
Destekleyici kişilerle bağlantı kurma	Koruyucu faktör
Aktivite	Koruyucu faktör
Din	Belirsiz Dini ritüellerin stresi azalttığı ifade ediliyor Cinayeti kaderle anlamlandırma (belirsiz, bazı zamanlarda risk faktörü olabilir)
İnkâr etme	Risk faktörü (yas sürecini uzatması bakımından)
Psiko-sosyal Destek Özellikleri	
Çocukların bakımverenler tarafından kabul edilmesi ve çocuğun takip edilmesi	Koruyucu faktör
Çocuğun ve ailenin psiko-sosyal destek alma durumu	Koruyucu faktör
Bakım süresi ve türü	Koruyucu faktör (Bakımın süresi konusunda net bilgilendirme ve

	beklenen bakım süresi ile ilgili görüş alınmalı)
Destek yapısı	
Mağdur ve failin aileleri arasındaki çatışmalar	Risk faktörü (bakım krizi çatışmaları ve çocuğun ilişki kurmasının engellenebilmesi yoluyla)
Yerleştirme dışındaki sosyal çevre	Koruyucu faktör
Ekonomik güçlükler, diğer kayıplar ve sevilen kişinin hastalığı	Risk faktörü

5.2.1.Bakımveren Kardeşlere İlişkin Sonuçlar ve Öneriler

Sonuç 36: Araştırma kapsamında kardeş dayanışması en temel baş etme türlerinden biri olarak bulunmuştur. Bununla birlikte büyük kardeşlerin, küçük kardeşlerin sorumluluklarını alması sebebiyle zaman zaman sınır koymada zorlandıkları ya da bakım yükü sebebiyle kendi yaşamlarını gönüllü olarak feda ettikleri görülmüştür. Kardeş dayanışması “ortak acı deneyimleri” etrafında buluşmak yoluyla dayanışma sağlasa da yeterli olamamaktadır. Buna ek olarak yas sürecinde olan kardeşlerin de ilişkileri bozulabilmektedir. Araştırma kapsamında büyük kız çocuklarının annenin yaşamını yitirmesinden sonra “annelik rolleri” almaya başlamasıyla daha çok baskı ve risk altında kaldığını söylemek mümkündür.

Öneri 36: Charles ve diğ. (2009, s. 40; akt. Aykara; 2015)’e göre, kardeşlerine bakım vermekte olan bireylere yönelik olarak akran destek ağları, savunuculuk hizmetleri ve danışmanlık gibi hizmetler bulunmaktadır. Fakat ülkemizde bakım denildiğinde genellikle kurum bakımı hizmetleri söz konusu olmakta; kardeşlere bakım vermekte olan bireylere yönelik hizmetler yeteri kadar gelişmiş olamamaktadır. Kardeşlerin bakım verdiği durumlarda; kardeşlere bakım desteği verilebilir ya da koruyucu aile gibi alternatif toplum temelli bakım hizmetleri gibi hizmetler büyük kardeşlere sunulabilir. Tüm olumsuz koşullara rağmen bakım verme sorumluluğunu alan kardeşlere yönelik stres azaltıcı faaliyetlerle destek sağlanabilir. Bu bağlamda kardeşlerin “annelerinin yadigârları” olarak gördükleri duygusal baş etme türlerinin bakımın yükü nedeniyle gönüllü köleliğe dönüştürülmemesi gerekmektedir. Bu nedenle cinayet sonrası bakımveren kardeşler için yas danışmanlığı, kardeşleri için danışmanlık ya da koruyucu aile gibi alternatif bakım hizmetleri mevcut olmalıdır.

Sonuç 37: Araştırma kapsamındaki farklı bulgulardan bir diğerini ise geçmiş yaşamında kurum bakımı deneyimi olan katılımcıların şiddet ortamından kurtularak ve kurum bakımı almasının çocuklar için oldukça olumlu birer deneyim olduğudur. Çocuklar için anne ve babalarıyla yaşamak yalnızca ağır şiddet deneyimlerine maruz kalmak anlamına gelmemekte, kız çocukların bir bölümü annelerinin şiddet sebebiyle bozulan ruh sağlığı sebebiyle

üstlenemediği ve babanın zaten üstlenmek istemediği ev içi sorumlulukların tamamını üstlenmekte ve kardeşlerine bakmaktadır.

Öneri 37: Bu nedenle “en kötü ev bakımı en iyi kurum bakımından daha iyidir!” anlayışının ağır şiddet türlerine maruz kalan çocuklar açısından sorgulanması gerekmektedir. Çünkü çocuklar şiddet ortamından sonra kurum bakımında kalmayı bir avantaj olarak değerlendirmiş; çocuklar kurum bakımı sayesinde hem şiddetten kurtulduklarını hem de ev içinde aldıkları bakım rollerini terk ettiklerini buna ek olarak eğitim yoluyla kendilerini gerçekleştirme fırsatına eriştiklerini aktarmaktadır. Şiddete maruz kalan çocuklar açısından tek alternatif kurum bakımı olmasa da araştırmanın sonuçlarının çarpıcılığına dikkat çekilmek istenmektedir. Ağır şiddet düzeyinin tanığı ve mağduru olan çocuklar açısından kurum bakımına ek olarak koruyucu aile gibi toplum temelli bakım hizmetleri geliştirilmeli ve koruyucu aile eğitimleri artırılarak koruyucu aile sayısı artırılmalıdır. Türkiye’de koruyucu aile sayısının 4700 olması; korunma ihtiyacı olan çocuk sayısı değerlendirildiğinde son derece üzücüdür. Bu nedenle koruyucu aile hizmetine ilişkin duyarlılığı artıracak toplumsal bilincin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç 38: Araştırma kapsamında çocukların annelerinin baba tarafından gerçekleştirilen şiddete tanıklığı ve sonrası cinayet travması uzun vadede romantik ilişkileri etkilediğine ulaşılmıştır. Özellikle baba şiddetine tanık olmak kız çocukları açısından güvenilebilecek bir erkeğin olmadığına ilişkin çıkarımlara neden olabilmekte ya da güvence bile erkeğin ailesinin kendisiyle evlenmek isteyeceğine inanmamaktadır. Bu durumda çocuklar özellikle “Kabul edilebilir bir aile geçmişi”nin olmayışını gerekçe olarak göstermektedir. Araştırma kapsamında erkeklere duyduğu öfke sebebiyle geçmişte kız meslek lisesine giden bir katılımcının olduğu görülmektedir.

Öneri 38: Toplum baskısı ihtimaline karşı, evlenmek istemeyen bireylere ilişkin evlenmenin bir zorunluluk değil bir tercih olduğu bilgisi verilmelidir. Cinayet sonrası geride kalan erişkin evlatların evlilik kararı alması ve evliliğe ilişkin bazı meseleleri ele almak istediği durumlarda psiko-sosyal desteğe erişimi sağlanmalı ve evlilik öncesi danışmanlık hizmeti ile kişiler desteklenebilmelidir.

5.3. Kadın Cinayetleri Sonrası Bakımveren Akrabalara İlişkin Sonuçlar ve Öneriler

Sonuç 39: Araştırma kapsamında cinayet sonrası bir yada daha fazla çocuğa bakımveren yetişkin akrabaların cinayet sonrası çocukla nasıl bir iletişim kurabileceğini bilmediği, çocuğun duygularını destekleme, kendi duygularını anlamlı biçimde dışa vurma, evdeki diğer

çocuklarla ilişkinin tesis edilmesi, çocuğun aidiyet hissini geliştirme konularında güçlükler yaşayabildikleri öğrenilmiştir.

Öneri 39: Bu nedenle cinayet sonrası bakımverenlerin çocukla ilişkilerinin yapılandırılması ve çocuğun uyumu konusunda danışmanlık hizmetleri verilmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle çocukların iyileşmelerinin ön koşulu bakımverenlerin söz konusu konulara ilişkin eğitilmesidir. Bunun ardından çocuğun cinayet öncesi günlük rutinlerini desteklemesi, çocuğun mahremiyet ve aidiyet ihtiyacına yanıt verecek şekilde çocuğa ev içi alanların sağlanması ve buna ek olarak çocuğun kendi yaş grubu etkinliklere döndürülmesi gibi unsurları desteklemek konusunda sosyal hizmet uzmanlarının danışman rolüyle bakımverenleri bilgilendirmesi ve vaka yönetimi perspektifinde süreci yasin en yoğun yaşandığı en az bir yıl süreyle olgunun takip edilmesi gerekmektedir.

Sonuç 40: Araştırma kapsamında bakımverenlerin yaşadığı güçlüklerden birini ise duyguları saklamak oluşturmaktadır. Bakımverenlerin bir bölümü cinayet hakkında hiç konuşmamanın çocuklar açısından iyi olacağını varsaysa da çocuklar bakımverenlerle cinayete ilişkin konuşmayı isteyebilmektedir.

Öneri 40: Sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilen mesleki çalışmalarda bu bilgi bakımverenlerle paylaşılmalı ve açık ve içten iletişim sağlanmaya çalışılmalıdır.

Sonuç 41: Araştırma kapsamında ağır kalp hastası olmasına karşın cinayet sonrası iki çocuğun bakım sorumluluğunu alan ve bakım sebebiyle işyerini kapatan ya da yaşlı olmasına rağmen bakım vermeye çalışan kadın bakımverenler bulunmaktadır.

Öneri 41: Bu nedenle bakımverenlerin bakım yükünü azaltacak profesyonel bakım hizmetine ihtiyaç vardır. Bakım sebebiyle bakım yükü fazlalaşan ailelere yarım zamanlı bakım hizmetlerinin sunulması; bakımverenlerin kendilerine ayırabilecekleri zamanın yaratılması bakım sürecinin niteliğinin artırılması bakımından oldukça önemlidir. Bu aşamada bakım alanında güvenilir personellerle bakım desteği sunulması gerekmektedir. Buna ek olarak bakımın bakımverenler tarafından sağlanamadığı durumlarda koruyucu aile sistemi alternatif olabilmeli ve bu hizmet bakımverenlere sunulmalıdır. Buna ek olarak özellikle ailelerin kendisini yalnız hissetmemesi için hem çocuklara hem de bakımverenlere ilişkin etkinlikler gerçekleştirilmesi sağlanabilir. Sosyal hizmet sisteminde aile temelli bakım altında olan çocuklara yönelik etkinliklerin yaratılması da son derece önemlidir. Bu ihtiyaç bakımverenler tarafından da vurgulanmakta; buna ek olarak çocuklara yönelik ruh sağlığı hizmetinin devlet tarafından sunulması ve takip edilmesi talep edilmektedir:

“Devlet sahip çıksın; her türlü etkinliğe götürsün her şey para değil yani her şey para değil her şey para değil...Sahiplensin devlet yani; ha baksın eğer ki bakamıyorsa o aileye yardımcı olsun birtakım, manevi yardımlarda bulunsunlar. 3 ayda bir alsın hastaneye götürsünler doktora götürsünler; psikolojik açıdan görüşsünler. Bir memurun ne kadar süresini alır yani?? Ben şimdi hastaneye nasıl gideyim devlet hastanesinde zaten bakmıyorlar gidemem özelden randevu alacam nasıl gidicem. Nasıl olacak şimdi ben nasıl götüreyim ? Devlet manevi olarak da desteklemesi lazım özellikle okuluna gitmesi lazım devlet gidecek!! Benim burda iki tane çocuğum var diyecek çocuklara bakıp eğitime özel bakacak devlet okula gidecek bu çocuklar benim diyecek benim! Çocuk da orda anlasın arkasında bir gücün olduğunu anlasın çocuk da bilsin çocuk hissetsin onun. Bak bizimle ilgileniyorlar sahipleniyorlar desin; devlet üstünde dursun onun” (Bakımveren Amca Tuğrul ile Görüşme, 38 yaşında)

Öneri 42: Bakımverenlerin sahip olması gereken bakım kriterleri çocuklarla ilgili önerilerde yer almaktadır. Bakımverenlerin cinayetle ilgili olumsuz aktarımlarının söz konusu olduğu durumlarda ya da çocuğu suçlayan ve çocuğun cinayetten sorumlu olduğunu ifade eden yanlış varsayımların varlığı durumunda çocuk kesinlikle bakımverene verilmemelidir. Bu nedenle bakım değerlendirmesi aşamasında cinayete ilişkin değerlendirmelere muhakkak yer verilmelidir. Buna ek olarak cinayetten etkilenen bakımverenlerin değerlendirilmesi ve takibi yapılmalı; psiko-sosyal destek hizmetleri bakımverenler için de çocuklar gibi ulaşılabilir ve ücretsiz olmalıdır. Sosyal hizmet merkezleri ya da devlet bünyesinde yer alan alternatif yapılanma (devlet temelli aile danışma merkezleri) gibi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini geliştirerek hizmetlerini cinayet sonrası geride kalan ailelerin ihtiyaçlarına göre şekillendirebilir. Buna ek olarak bakımverenlerin yeni çocuğa bakmakla birlikte ihtiyaç duyduğu ekonomik destek ihtiyacı değerlendirilmeli; SED hizmetine yönelik bilgilendirmenin geride kalan ailelere sağlanarak SED hizmetinin hak temelli perspektife göre verilmesi sağlanmalıdır.

Yukarıdaki unsurlara ek olarak sosyal hizmet uzmanlarının da cinayet sonrası çocuklar ve bakımverenlerle çalışmada eğitilmesi son derece önemlidir. Özellikle cinayet sonrası geride kalan kişilerde iletişim kurma ve güven inşa etmede sosyal hizmet uzmanlarının çaba sarf etmesi gerekmektedir. Çocukların annesini öldüren kişiye “baba” demediği, geride kalan bakımverenlerin (kadının ailesi) “damat” ya da “enişte” gibi ifadeler kullanmaktan kesinlikle kaçındığı unutulmamalıdır. Araştırma kapsamında bir meslek elemanının öldürülen kadının kız kardeşine faili kastederek “enişteniz” ifadesini kullanmıştır ve kadınınsa “artık eniştem değil!” diyerek tepki verdiği gözlenmiştir. Bu nedenle mesleki çalışmalarda iletişim biçimine son derece dikkat edilmesi gerekmektedir.

Son olarak kadına yönelik şiddetle mücadele eylem raporunda (2016);

- 6284 Sayılı Kanun'un uygulamada etkinliğinin artırılması amacıyla gerekli değişiklikler yapılması ve uygulama ile ilgili ikincil mevzuatın çıkarılması,
- Erken yaşta ve/veya zorla evlendirmelerin önlenmesine dair ulusal ve yerel düzeyde çalışmalar yürütülmesi;
- Kız çocuklarının 12 yıl kesintisiz eğitim almalarının sağlanması ve okul terklerinin engellenmesine yönelik destek programları yürütüleceği,
- Şiddete uğrayan ve uğrama tehlikesi bulunan kadınlara, varsa çocuklarına yönelik ulaşılabilir koruyucu ve önleyici hizmetlerin daha etkili verilmesi ve yaygınlaştırılması ile bu kişilerin sosyoekonomik olarak güçlenmelerini sağlanacağı,
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin tüm illerde yaygınlaştırılacak, kapasiteleri ve hizmetlerin standardizasyonu geliştirileceği,
- Kadın konukevlerinde sunulan hizmetlerin standartlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecek ve ihtisaslaşma sağlanacağı, şiddet mağduru kadınların konukevi sonrası desteklenmesi ve izlenmesi amacıyla model oluşturulacağı,
- Jandarma Genel Komutanlığı tarafından kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında il ve ilçe düzeyinde uzmanlaşmış hizmet birimleri kurularak kapasitelerinin artırılacağı,
- Şiddet mağduru kadınlar ile birlikte birimlerden hizmet alan şiddet mağduru/tanığı çocuklara yönelik psiko-sosyal destek programları geliştirilecek ve uygulanacağı
- 6284 sayılı Kanun kapsamında hakkında önleyici tedbir kararı verilen şiddet uygulayanlara yönelik rehabilitasyon ve destek programları uygulamak üzere psiko-sosyal destek merkezleri kurulacağı ve kapasitesinin geliştirileceği
- Şiddete uğrayan, tanık olan çocuklar ile şiddete meyilli veya şiddet davranışı gösteren çocuklara yönelik özel terapi ve rehabilitasyon programları uygulanacağı,
- Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017)'nda ihmal ve **istismar mağduru çocuklar için ücretsiz psikososyal destek ve rehabilitasyon hizmetinin verildiği özel birimlerin** oluşturulması planlandığı belirtilmektedir.

Eylem planının yukarıda yer alan ilgili maddeleri araştırma kapsamında oldukça fark edilen ihtiyaçlara işaret etmektedir. Özellikle ŞÖNİM'in kapasitesinin güçlendirilmesi, Jandarma bünyesinde kadına yönelik şiddetle mücadelede birimlerin oluşturulması, şiddet mağduru kadınların konukevi sonrası desteklenmesi ve izlenmesi amacıyla model oluşturulması şiddete maruz kalan kadınların güçlendirilmesi ve bağımsız yaşama geçebilmeleri açısından son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

- 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012). *T. C. Resmi Gazete*, 28239, 20 Mart 2012.
- Aktaş, M. (2006). *Aile İçi Şiddet: Kadının ve Çocuğun Korunması*. Elma Yayınevi, Ankara.
- Alisic E, Krishna RN, Groot A, Frederick JW. (2015). Children's Mental Health ve Well-Being After Parental İntimate Partner Homicide: A Systematic Review. *Clinic Child Fam Psychology*, 18(4):328–345.
- Altınay, A. ve Arat, Y. (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Punto Baskı.
- Arkar, H. (1992). Beck'in Depresyon Modeli ve Bilişsel Terapisi. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 5(1-3), 37-40.
- Armour, M. P. (2002). Experiences of Co-victims of Homicide İmplications for Research ve Practice. *Trauma, Violence and Abuse*, 3(2), 109-124.
- Aykara, A. (2015). *Zihinsel Engelli Kardeşe Sahip Bireylerin Yaşantılarının Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Bahadır, B. (2014). *Ölü Kadınlar Memleketi*. Ayızı Kitap, Ankara.
- Battered Women Support Services, (t.,y.). Empowering Non-status, Refugee ve Immigrant Women Who Experience Violence. Erişim, 11.10.17, <http://www.bwss.org/wp-content/uploads/2010/07/NSRIW-MANUAL.pdf>
- Black, D., ve Kaplan, T. (1988). Father Kills Mother: Issues ve Problems Encountered by a Child Psychiatric Team. *Brit. J. Psychiatry*, 153: 624-630.
- Black, D., Kaplan, T., Hendriks, J. H. (1993). Father Kills Mother. *International Handbook of Traumatic Stress Syndromes*. Springer US.
- Block, C. R. (2000). Chicago Women’s Health Risk Study, 1995–1998. *Chicago, Illinois Inter-University Consortium for Political ve Social Research*.
- Burman, S., Allen- Meares, P. (1994). Neglected Victims of Murder: Children's Witness to. Parental Homicide. *Social Work*, 39 (1), 28-34.
- Campbell JC, Glass N, Sharps PW, Laughon K, Bloom T. (2007). Intimate Partner Homicide Review ve İmplications of Research ve Policy. *Trauma Violence Abuse*; 8 246–69.
- Campbell, J. C., Webster, D. W., Glass, N. (2009). The Danger Assessment Validation of A Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(4), 653-674.
- Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M. A., ve Diğerleri (2003). Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results from A Multisite Case Control Study. *American Journal of Public Health*, 93(7), 1089-1097.

- Child Welfare Information Gateway (2012). *Trauma-Focused Cognitive Behavioral Therapy for Children Affected by Sexual Abuse or Trauma*, Erişim. 12.12.15, <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/trauma.pdf>
- Çelik (2015). *Eşine şiddet Uygulayan Hükümlü Erkeklerin Özellikleri ve Toplumsal Cinsiyet Algıları*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Darbyshire, P., MacDougall, C. ve Schiller, W. (2005). Multiple Methods in Qualitative Research with Children: More Insight or Just More?. *Qualitative Research*, 5(4): 417–36.
- Dattilio, F. ve Freeman, A. (2017). *Kriz durumlarında Bilişsel Davranışçı Stratejiler*. İstanbul: Litera Yayınevi.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1998). *İntihar İstatistikleri*. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Doğan, R. (2014). Kadına Yönelik şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu. *Ankara Barosu Dergisi*, 72 (2).
- Dominelli, L. (2002). *Anti-oppressive Social Work Theory ve Practice*. London, Palgrave Macmillan.
- Durkheim E. (1897). *Suicide: A Study in Sociology*. Edited by: Simpson G, Spaulding JA, Simpson G. 1951. New York: Free Press.
- Dünya Sağlık Örgütü (2012). *Femicide*. Erişim. 12.12.2015, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77421/1/WHO_RHR_12.38_eng.pdf
- Echeburúa, E., Fernández-Montalvo, J., Corral, P., López-Goñi, J. J. (2008). Assessing Risk Markers in İntimate Partner Femicide ve Severe Violence: A New Assessment Instrument. *Journal of Interpersonal Violence Family Members of Homicide Victims. Journal of Traumatic Stress*, 11, 223-242
- Ellis, D., DeKeseredy, W. (1996). Homicide ve Femicide. *The Wrong Stuff: An Introduction to the Sociological Study of Deviance*. Scarborough, Ontario: Allyn Bacon.
- Erükçü, G. (2013). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeyden Gelen Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Erükçü, G.; Öz, M. (2012). *Kadına Yönelik Sosyal şiddeti Belirleyen Değişkenler*. Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı şiddet Sempozyumu (Der. Dolunay şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala), Ankara.
- Eth, S., Pynoos, R. S. (1994). Children Who Witness The Homicide of A Parent. *Psychiatry*, 57(4), 287-306.
- Ferrara, P., Caporale, O., Cutrona, C., Sbordone, A., Amato, M., Spina, G. ve Diğerleri (2015) Femicide ve Murdered Women's Children: Which Future For These Children Orphans of A Living Parent?. *Ital J Pediatr*, 29;41(1).

- Gartner, R., Dawson, M., & Crawford, M. (1998). Women Killing: Intimate Femicide in Ontario, 1974-1994. *Resources for Feminist Research*, 26, 151-173.
- Gizir, C. A. (2006). Bir Kayıp Sonrasında Zorluklar Yaşayan Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Yas Danışmanlığı Modeli. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2).
- Goodman, R. F., Cohen, J., Epstein, C., Kliethermes, M., Layne, C., Macy, R. ve Diğerleri (2004). *Childhood Traumatic Grief Educational Materials*. Erişim, 11.11.17, http://www.nctsn.org/nctsn_assets/pdfs/reports/childhood_traumatic_grief.pdf.
- Gültekin, M., Şahin, M. (2015). *Türkiye’de ve Dünyada Kadına Şiddet*. İstanbul: SEKAM Raporu
- Güngör, D. (2012). *Türkiye’de Kadın Cinayetleri: 2009 Yılında Kadın Cinayetleri Haberleri Üzerinden Betimleyici ve Eleştirel Bir Çalışma*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Gürbüz, Ö. (t.y.). *Demografik ve Sosyal Değişkenlerin İntihar Üzerindeki Etkisi: Tüik Verileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, Erişim; 01.02.18, <https://www.academia.edu.tr>
- Harden, J., S. Scott, K. Backett-Milburn ve S. Jackson (2000). Can’t Talk, Won’t Talk?: Methodological Issues in Researching Children. *Sociological Research Online*, 5 (2).
- Hardesty, J. L., Campbell, J. C., McFarlane, J. M. ve Lewandowski, L. A. (2008). How Children and Their Caregivers Adjust After Intimate Partner Femicide. *Journal of Family Issues*, 29 (1), 100-124.
- Harmancı, P. (2015) Dünya’daki ve Türkiye’deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(1).
- Harris-Hendriks, J., Black, D., Kaplan, T. (2002). *When Father Kills Mother: Guiding Children Through Trauma ve Grief*. Routledge.
- Heugten, K. ve Wilson, E. (2008). Witnessing Intimate Partner Violence: Review The Literature on Coping in Young Persons. *Aotearoa New Zealand Social Work Review*, 20(3), 52–62.
- Homicide Support Services (2016). *Documents*. Erişim: 30.12.16, <https://www.gov.uk/government/publications/moj-grant-agreement-with-victim-support-to-operate-the-national-homicide-service>
- Hotton, T. (2001). Spousal Violence after Separation. *Juristat*, 21(7), 1-19.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961). *T. C. Resmi Gazete*, 10705, 12 Ocak 1961.
- Johnson, H., Hotton, T. (2003). Losing Control Homicide Risk in Estranged ve Intact Intimate Relationships. *Homicide Studies*, 7(1), 58-84.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2015). *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2015 Yılı Raporu*. Erişim: 03.10.15,

<https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/2551/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2015-yili-raporu>

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2014). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu*. Erişim:11.10.17,

http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2015). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Erişim:11.11.16,www.hips.hacettepe.edu.tr-KKSATRAnaRaporKitap26Mart.pdf

Kadına Yönelik Şiddet Proje Raporu (2009). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yerel ve Ulusal STK’ların Kapasitesinin Güçlendirilmesi Hibe Programı*, Erişim, 11.11.16, http://4womenproject.org/pdf/VAW_Proje_Raporu.pdf

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2016). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı Ulusal Eylem Planı (2016-2020)*. Erişim, 11.11.2017, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/duyurular/%E2%80%8Bkadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-20162020>

Kahraman, M. S., Çokamay, G. (2016). Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Model Örnekleri. *Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(4).

Kaplan, T., Black, D., Hyman, P., Knox, J. (2001). Outcome of Children Seen after One Parent Killed the Other. *Clinical Child Psychology ve Psychiatry*, 6(1), 9-22.

Karataş, K. ve Erükçü Akbaş (2015). *Türkiye’de Kadın Cinayetlerinin Medyaya Yansıması: 2015-2016 Yılları Üzerinden Bir Değerlendirme* (sözlü bildiri). Uluslararası Sosyal Hizmet Kongresi (USHK) 2016: Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmetin Geleceği, Ankara.

Karataş, Z. (2013). İntihar Sonucu Ebeveyn Kaybı Yaşayan Çocuğa Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Bir Vaka Sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(2).

Kim J. ve Gray KA. (2008). Leave or Stay?: Battered Women's Decision after İntimate Partner Violence. *J Interpers Viol.*, 23(10):1465–1482.

Kirk, S. (2007). Methodological and Ethical İssues in Conducting Qualitative Research with Children and Young People: A Literature Review. *International Journal of Nursing Studies*, 44, 1250-1260.

Kübler-Ross, E., Kessler, D. (2014). *On Grief ve Grieving: Finding The Meaning of Grief Through The Five Stages Of Loss*. Simon ve Schuster.

Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

- Landau, S., Rolef, S. (2001). *Intimate femicide in Israel: Temporal, Social and Motivational Patterns*. In D. Russell and R. Harmes (Eds.), *Femicide in Global Perspective* (pp. 115- 127). New York: Teachers College Press.
- Lewandowski, L. A., McFarlane, J., Campbell, J. C., Gary, F. ve Barenski, C. (2004). He Killed My Mommy!: Murder or Attempted Murder of a Child's Mother. *Journal of Family Violence*, 19 (4), 211-220.
- Logan, T., Walker, R., Shannon, L., & Cole, J. (2008). Factors Associated with Separation and Ongoing Violence Among Women with Civil Protective Orders. *Journal of Family Violence*, 23, 377-385
- Lök, N., Başoğlu, C., Öncel, S. (2016). Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Psikososyal Desteğin Önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), 156-161.
- McFarlane, J., Campbell, J. C., Sharps, P., ve Watson, K. (2002). Abuse During Pregnancy ve Femicide: Urgent İmplications for Women's Health. *Obstetrics & Gynecology*, 100, 27-36.
- McFarlane, J., Campbell, J.C., Wilt, S., Sachs, C., Ulrich, Y., Xiau Xu (1999). Stalking ve Intimate Partner Femicide. *Homicide Studies*; 3, 300–316.
- Nadir, U. (2016). *Şiddetin Mağdurları ve Tanıkları Olarak Kadınların Şiddet Deneyimleri*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara.
- Neuman, L. W. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Çev. S. Özge). Yayın Odası, İstanbul.
- Newyork University Child Study Center (2006). *Caring for Kids after Trauma and Death: A Guide for Parents and Professionals*. Erişim, 12.11.15, http://www.nctsn.org/nctsn_assets/pdfs/Crisis%20Guide%20-%20NYU.pdf
- Özateş, Ö. S. (2009). Bir Sosyal Hizmet Müdahalesi Olarak Aile İçi Şiddet Mağduru Kadın Sorununda Feminist Etik Yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2).
- Öztürk, A. B. (2014). *Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara.
- Sakallı-Uğurlu N., Akbaş, G. (2013). Namus Kültürlerinde Namus ve Namus Adına Kadına Şiddet Sosyal Psikolojik Açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*; 16:76-91.
- Salloum, A. (2008). Group Therapy for Children after Homicide ve Violence: A Pilot Study. *Research on Social Work Practice*, 18(3), 198-210.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Santrock, J.W. (2007). *A Topical Approach to Life-Span Development*. New York: McGraw-Hill.
- Sheafor, B. ve Horejsi, C. (2002). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* Ankara: Nika Yayınevi.

- Sonis, J., & Langer, M. (2008). Risk and Protective Factors for Recurrent İntimate Partner Violence in a Cohort of Low-İncome İnnner-City Women. *Journal of Family Violence*, 23, 529-538
- Spencer-Carver, E. (2008). Social Support for Children Who Had A Parent Killed by İntimate Partner Violence: Interviews with Mental Health Workers. *Humanities ve Social Sciences*, 69 (6-A), 2456.
- Steeves, R., Laughon, K., Parker, B., Weierbach, F. (2007). Talking about Talk: The Experiences of Boys Who Survived Intraparental Homicide. *Issues in Mental Health Nursing*, 28(8), 899-912.
- Thompson, M. P., Norris, F. H., Ruback, R. B. (1998). Comparative Distress Levels of Inner-City Family Members of Homicide Victims. *Journal of Traumatic Stress*, 11(2), 223-242.
- Tunç Tekindal, M. (2016). *Feminist Grup Çalışması*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Türk Ceza Kanunu (2004). TC Resmi Gazete, 25611, 12. 10. 2004.
- Tütüncüler, A. (2006). *Kadın Cinayetlerinin Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi*. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Antalya.
- UN Women (t. y.). Ending Violence Against Women and Girls: Programming Essentials. Erişim, 11.10.17, <http://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1372349234.pdf>
- Vianello, R, Tamminen, K., Ratcliff D. (1992). *The Religious Concepts of Children, Handbook of Children's Religious Education*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, s. 71.
- Victim Support Services (2016). *Finding Light After Darkness Support Group*. Erişim, 12.12.15, <http://victimsupportservices.org/tag/finding-light-after-darkness/>
- Wilson, M., Daly, M. (1993). Spousal Homicide Risk and Estrangement. *Violence and Victims*, 8(1), 3.
- Worden, J. W., Winokuer, H. R. (2011). A Task-based Approach for Counseling the Bereaved. Grief ve Bereavement in Contemporary Society: *Bridging Research and Practice*, 57-68.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81 -88,
- Yıldırım, Ş. (2016). Sosyal Hizmette Krize Müdahale Yaklaşımının Kullanımı Krize Müdahale. *CBÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(4), 481-486.
- Yıldız, A. (t.y.). *Çocuk, Ölüm ve Kayıp*. Erişim, 13.01.16, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c7s12/makale/c7s12m7.pdf>
- Yörükoğlu, A. (1986). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 19/06/2018

Tez Başlığı: ŞİDDETE TANIKLIK ETMEK: KADIN CİNAYETLERİ SONRASI GERİDE KALANLAR

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 274 sayfalık kısmına ilişkin, 19/06/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %3 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☐ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☐ Alıntılar dâhil
- 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ
Öğrenci No: N12248533
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Programı: Doktora Programı
Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

19.06.18
G. Erükçü Akbaş

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

K. Karataş

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT**

Date: 19/06/2018

Thesis Title: WITNESSING VIOLENCE: SURVIVORS OF THE FEMICIDE

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 19/06/2018 for the total of 274 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 3 %.

Filtering options applied:

- ☒ Approval and Declaration sections excluded
- ☐ Bibliography/Works Cited excluded
- ☐ Quotes excluded
- ☐ Quotes included
- ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ

Student No: N12248533

Department: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Program: Doktora Programı

Status: ☒ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

19.06.18
G. Erükçü Akbaş

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

EK 2: ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

16 Kasım 2016

Sayı : 35853172/ 433- 3401

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 01.11.2016 tarih ve 5589 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi **Arş. Gör. Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ**'ın Prof. Dr. Kasım KARATAŞ danışmanlığında hazırladığı **"Şiddete Tanıklık Etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar"** başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 01 Kasım 2016 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Bilgi a.dın.
Gamze E. Akbaş
Etik Komisyonu

Merkezi

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

ÇOCUKLAR İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Bu araştırma eş şiddetine maruz kalarak yaşamını yitiren kadınların çocuklarıyla gerçekleştirilmektedir.

Öncelik

Kendimi tanıtmaya, araştırma hakkında bilgi verme ve çocuklar için araştırma rıza formlarının verilmesi

Isınma soruları

- 1) Biraz kendini tanıtabilir misin?
(Neler yapıyorsun? Nelerden hoşlanırsın? Geçirdiğin bir gününü anlatır mısın?)
- 2) Ne kadardır anneanne, dede ya da... ile yaşıyorsun?

Geçiş soruları ve diğer sorular

- 3) Burada yaşamaya başlamadan önce nasıl bir yaşamın vardı; bahsedebilir misin?
- 4) Bir çocuk olarak anne ile ilişkin nasıldı?
- 5) Bir çocuk olarak baba ile ilişkin nasıldı?
- 6) Bir çocuk olarak anne-baba ilişkisinde neler göürdün?
 - i. Bu ilişkide yolunda gitmeyen şeyler var mıydı?
 - ii. Bu ilişkide siz neredeydiniz? (Tanık ya da mağdur olma ve etkilenme durumu)
- 7) Yaşadığın durumlarla o süreçte nasıl baş ettin? (Destek kaynakları)
- 8) Annenizi kaybettikten sonra...
 - a. Ne gibi durumlar yaşadınız? (Sonrasında hissedilen en belirgin duygular ve yaşam olayları)
 - b. Annenizi kaybettikten sonra bakımverenlerle ilişkilerinizden bahseder misiniz?
 - c. Babayla ve baba (ya da anne) tarafından olan akrabalarla ve çevre ile ilişki?
 - d. Anneni kaybettikten sonra okulla ilişkilerin nasıldı?
 - i. Okul başarısı
 - ii. Öğretmenlerle ilişkiler
 - iii. Arkadaşlarla ilişkiler
 - iv. Pdr ile ilişkiler
 - e. Savcı ifadesi ve mahkeme süreci nasıldı?
 - f. Sosyal hizmetlerle ilişki?
 - g. Yaşadığınız durumlarla o süreçte nasıl baş ettin? (Destek kaynakları)
- 9) Annenizin ölümünden sonra yaşadığınız sorunlarla nasıl baş ettiniz? Ne gibi çözümler ürettiniz?
 - a. Yakın çevre desteği?
 - b. Okuldan destek?
 - c. Sağlık kurumundan destek? Psiko-sosyal destek
- 10) Annenizi kaybettikten sonra seni etkileyen başka bir yaşam olayı oldu mu?
- 11) Kardeşlerin neler yaşadı? (Yaşa ve cinsiyete göre sorulacak)
 - a. Kimin bakım vereceğine nasıl karar verildi?
 - b. Anne ya da babanın ailesi bakım konusuna nasıl yaklaştı?

BAKIMVERENLER KARDEŞLER İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU (YETİŞKİNLER)

Kendimi tanıtmaya, araştırma hakkında bilgi verme ve araştırma gönüllü katılım formlarının verilmesi

Bakımveren kardeşlerle (yetişkin evlatlar) yapılan görüşmelerde yukarıdaki ilgili sorulara (bir evlat olarak deneyimler ve yaşantı) ek olarak aşağıdaki bakımla ilgili sorulara yer verilmiştir.

Bilgilendirme ve ısınmanın ardından (çoğu olgu ile görüşme öncesi iki saat vakit geçirilmiştir):

- 1) Deneyim soruları (anne ve babayla ilişki ve yukarıda ifade edilen soruların ilgili olanları ve evli olanlar açısından evlilik süreci)
- 2) Bakımverdiğiniz kardeşinizle ilişkinizden bahsedermisiniz?
 - a. Bakım verme süreci nasıl başladı?
- 3) Bakımverdiğiniz kardeşinizin annenizi yitirdikten sonra sonrası neler yaşadı? Bu size ve sizinle olan iletişime nasıl yansdı?
 - i. Travma ile ilgili konuşabilme
 - ii. Sorun ve ihtiyaçlar hakkında konuşma (bakım yükü)
 - iii. Baş etme biçimleri (çevre desteği, akran desteği, eş desteği gibi)
- 4) Psiko-sosyal destek alma durumu (hem çocuklar hem de bakımveren kardeşler açısından)
- 5) Nasıl bir psiko-sosyal destek beklediği? (Hem kendisi hem de çocuklar açısından öneriler)

BAKIMVERENLER AKRABALAR İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Bilgilendirme ve ısınmanın ardından (çoğu olgu ile görüşme öncesi iki saat vakit geçirilmiştir)

- ✓ *Bakımverenlerin gözünden çocukların yaşadıkları ve partner şiddeti (koca ya da eski koca) sebebiyle öldürülen kadına ilişkin edinilen bilgiler (evlilik öyküsü, kadının evlilikte gördüğü şiddet ve öyküsü, risk faktörleri, boşanma girişimleri, 6284ten yararlanma vs. gibi sorular)*
- 1) Bakımverdiğiniz çocukla ilişkinizden bahsedermisiniz?
 - a. Bakım verme süreci başlaması
 - b. Daha önce bakım verme deneyimi
 - c. Bakım vermeyi kolaylaştıran ya da zorlaştıran unsurlar
 - 2) Bakım verdiğiniz çocuk annesini kaybettikten sonra neler yaşadı?
 - a. Etkilenme durumu
 - b. Okulla ilişki
 - c. Akranlarla ilişki
 - d. Akrabalar ve çevre ile ilişki
 - e. Bakımverenlerle ilişki (duygusal destek ve fiziksel bakım sağlama süreci, sorun ve ihtiyaçlar hakkında konuşma, travma hakkında konuşabilme durumu)
 - 3) Psiko-sosyal destek alma durumu (hem çocuklar hem de kendileri açısından)
 - 4) Nasıl bir psiko-sosyal destek beklediği? (hem kendileri hem de çocuklar açısından öneriler)

Ek 4: Araştırma Kapsamında Görüşme Örneği

Bakımveren Bir Kardeşle Görüşme (Kadın, 23 yaş)

Kendinizi tanıtır mısınız?

23 yaşındayım Bitlisliyim. İstanbul'da yaşıyorum. 7 kardeşiz; bildim bileli İstanbul'dayım. 1 kere evlilik yaptım. Şuan ayrırım; uzun bir süre yurttta kaldım. Yurttan çıktıktan sonra evlendim; sonra eşimden ayrıldım. Ayrı yaşıyorum. 18 yaşında evlendim; 22 yaşında eşimden ayrıldım. Resmi olarak tamamen bitti. Güzellik merkezinde baş uzmanım eleman yetiştiriyorum. Devlet memurluğum çıktı onun tercihini bekliyorum.

Yurtta kaldığınız süre zarfında neler yaşadınız?

1-1,5 yıl kaldım yurttta; annem öldüğünde yurda gittim. Hatta ben kendim gitmek istedim biraz da çünkü psikolojim aşırı derecede çok bozuktu. Annem yanımda öldü; cinayetle öldü. Yurda gittiğimde hayatım tamamen değişti; aslında değişmesini de ben istedim zaten. Çünkü ailem okutmuyordu, baskı uyguluyordu sürekli eve kapatıyorlardı beni, zorla kapatıyorlardı. Saçımı falan kapatıyorlardı. Yurda gittiğimde biraz psikolojik olarak destek aldım orda, uzun süre destek aldım. Sürekli intihar ediyordum oradaki yaşamım oradaki hocalar çok büyük bir desteği oldu bana. Hani hayatımı değiştirdi diyebilirim hem böyle konuşmaları, toplum içinde. Hiç toplum içine girmedim ben oraya girdikten sonra toplum içine girmeye başladım. Arkadaş hiç arkadaşım yoktu mesela oraya girdikten sonra arkadaşlarım çoğaldı, arkadaşlarıma nasıl davranacağımı öğrendim. Şiddeti de öğrendim, çok kavga vardı, normalde kimseye vuran bir insan değildim. Orda kendimi savunmayı ayaklarımın üstünde durmayı öğrendim, orda her şeyi öğrendim ben! Hayatı öğrendim, aslında bazı şeyleri yapabiliyordum ama buna izin vermiyorlardı ben kendimi bildim bileli hep bireydim yaşıma küçüktü ama hep olgun davranırdım. Para konusunda maddi konuda, hep kendimi üstün görürdüm. Bazen babamın aklına gelmeyen şeyleri ben düşünüp yapardım; çok farklıydım ama buna ailem izin vermiyordu. Yaptığım işe çok merakım vardı o zaman bir proje kurmuşlardı Murat Alpdoğan adına bir projeye katıldım. O bir proje hazırlamış bu projede sadece çocuk esirgemedeki kızlarımız kendisi çok büyük bir iş adamı. Projede çocuk esirgemedeki kızlarımız meslek eğitimi alacak herhangi bir ücret ödemeyecek hatta bizi kendi hastanelerinde çalıştırdılar. Bize çok büyük bir desteği oldu; 40 arkadaş gittik bir sürü yurtlardan. Bizim yurttta beş kişi kalmıştı mesela çoğu da diplomasını almadı gelmedi mesela. Ben 1 sene eğitim gördüm 1 sene eğitim gördüğümde o zaman yurttta kalıyordum. Yurttta kaldığım sürecinde 3 ay 4 ay aile iznine geliyordum abime gidiyordum yurttta kaldığım sürede çalışıyordum ki yol param çıksın. Yurt bizi götürüyordu servisleri vardı, yurt da para veriyordu ama ben daha çok ekstra yurttan para almak istemiyordum. Daha çok kendi ihtiyaçlarımı görmek için çalışıyordum dışarıda, tekstil ortamında çalışıyordum. 800-900 TL alıp ihtiyaçlarımı görüyordum; fazla da maaş alamıyordum. Bir yandan da abimin ihtiyaçlarını görüyordum ki bana demesinler sen bizim elimize bakıyorsun! Her zaman böyle düşünüyordum abimin üç çocuğu var ve bana bakmakla ilgili zorunluluğu yok. Ben küçük bir insan değilim elim ayağım tutuyordu ekstra erkek kardeşime de bakıyordum. Ben her zaman kendimi farklı görüyordum benim babam çalışmayan bir insandı annem de aynı şekilde hep böyle kardeşlerimin eline bakıyorlardı. Abim okumadı hiçbir abim okumadı ablam okumadı okutmadılar çünkü çalışmak zorunda kaldığım için ben de öyleydim ben de hem okuyup hem çalışmak istiyordum. Ben bir insanın baktığı yeri daha farklı görüyordum; çevreme bakıyordum arkadaşlarım okula gidiyordu ben gidemiyordum. Onlar okula gidiyordu ben okula gidemiyordum; onlar şanslıydı okula gittikleri için ama okumuyorlardı ve ben yalvarıyordum Allaha Allahım ben de okumak istiyorum diye. Annem sağken babam da varken hep dua ediyordum. Allahım benim bu hayatımı değiştir. Ben böyle bir hayat yaşamak istemiyorum. Hep ettiğim dua buydu benim. Sürekli hep yani diyordum ki ben yapamıyorum çünkü ben bir şeyler yapmak istiyorum izin vermiyorlar, gizli eve iş alıyordum yapıyordum ona bile izin vermiyorlardı. Paramı alıyorlardı hep bir baskı vardı kız kızmı dışarı çıkamaz, makyaj yapmaz saçını kapatır. Oturur evinde hep bu kafada gittikleri için.

Eğitim yaşamınız nasıldı?

Babam beni ilkokul 5'e gittiğimde aldı okuldan. Daha da okutmadı şuan 8'e gidiyorum; açıktan okuyorum. Okumayı bile çok geç öğrendim ben çünkü okuldan geldikten sonra ders çalışmama izin vermiyorlardı. 5'e geçtim çıktım bitirmeden aldılar, okumasın dediler. Yurda gittikten sonra önce psikolojim bozuk olduğu için toparladım bayağı toparladım. Sonra açtım saçımı, giyim tarzım bile çok değişti; önce giyim tarzımı değiştirdim insanlara baktım hiç önyargılı olmamaya başladım. Tabi her zaman kötü örnek olan arkadaşlarıma hiçbir zaman uymadım her zaman tek başımaydım; hiç arkadaşım yoktu. Görünüşte vardı halen de yok çevremde. Herkesten bir parça bir şey alıyordum bazen ufacık bir çocuktan bile bir söylediği kelimeden bile çok hoşlanıyordum. Sürekli kendimi geliştirdim.

Yurt süreci

Yurt sürecinde hocalarımdan destek aldım; hocalarım Sultan hanım vardı; müdürümüz. Benim bir danışmanım vardı shu idi. O benim danışanımdı; benim bütün hayatımı biliyordu. Gelen raporlara göre tanıyordu; bana mesela günlük hayatımda “Elmas bu arkadaşlarından uzak dur, bunu yapma, bunu etme diye diye beni sürekli geliştirdiyordu. Bu sana zarar veriyor bak bir yere gittiğin zaman haber ver; habersiz bir yere gitme. Yurda giriş çıkış saatlerimiz vardı. Giriş saatlerine uy; hep böyle kuralları bize hatırlatıyordu. Mesela diyordu ki erkeklerle konuşma, ben hep onun kurallarına uyuyordum. Çünkü ben orda kalmaya mecburum onun kurallarına uymalıyım. Ben de o şekilde sürekli kurslara gittim; hocalarımızın evine bile gidiyorduk. Sırf kendimizi yabancı hissetmeyelim diye; hocalar çok destekliyordu bizi. Mutfak annemiz vardı bitane; yemek hazırlıyorlardı. Orda herkes aile dostu gibi sarılıyorlardı; her zaman destek çıkıyorlardı. Beni yargılamıyorlardı; hep böyle güzel şeylerle konuşarak insanı böyle aydınlatıyorlardı. Ailem dediğim gibi karşı komşumuz vardı kız arkadaşım ben o kız arkadaşım ile konuştuğum zaman babam gelip döverdi beni. Niye konuşuyorsun sen o kızla?! Gibisinde. Yurtta öyle bir şey yoktu (sesini yumuşatıyor) bak bu arkadaşın sana zarar verir ondan uzak dur derlerdi. ayrıntılı bir şekilde anlatıyorlardı ama babam öyle değildi; arkadaşımın yanında bile dışarıda dayak yediğim olmuştur. Tek başıma dışarı çıktığım zaman bile dövüyorlardı nerde olursan ol! Tek başına nasıl dışarı çıkarsın. Orda bana güveniyorlardı hatta yanıma kız arkadaş veriyorlardı sahip çıkın bu kız sana emanet diye. Sürekli bir birey olduğumu hissettiriyorlardı ama ailem hissettirmiyordu

Yurtta kalmadan önce nasıl bir hayatınız vardı; anlatmak ister misiniz?

Yurtta kalmadan önce şöyle bir hayatım vardı babam çalışmıyordu; annem çalışıyordu. Babam bize bakmıyordu; biz yedi kardeşiz. Üç abim çalışıyor eve bakıyordu; hiçbiri okumadı. En küçük kız kardeş benim sadece erkek kardeşim var sadece onu okuttular. Sabah annem işe gidiyordu ben ev temizliği çocuk yeğenim falan vardı onlara bakıyordum. Annemin de ikinci evliliği babamın ikinci evliliği. Annemin ilk kocası şehitti. Annem babamın evli olduğunu ve çocuklarının olduğunu bilmiyormuş; öğrendikten sonra gitmek istemiş. Babam onu sürekli eve tikiyormuş sürekli şiddet uyguluyormuş anneme annem artık kabullenmek durumunda kalmış. Annem hep oğlunun yaşının 18 olmasını bekliyordu ki oğlunu alıp gitmek istiyordu. Oğlunun yaşı 18 olmasına yakın annem babamdan ayrılmak istiyordu. Annem ayrılmak istiyordu babam izin vermedi sonra son zamanlarda babam ona çok aşırı derecede şiddet uyguluyordu; annem boşanmak isteyince babam şiddeti artırmıştı. Babam her anneme şiddet uyguladığında ben polisi arıyordum sürekli. Babam annemin kardeşlerimin parasını yiyordu. Çalışmıyordu; o zaman çok aşırı derecede sigara kullanıyordu. Para bulamayınca saldıırıyordu etrafa. Babam çok baskı uyguluyordu anneme; boşanmasına izin vermiyordu. Annem hayatına birini aldı; bir başkası ile görüşmeye başladı. Çünkü istemiyordu onu ailesinin zoruyla bir evlilik yapmış. Babam bunu öğrendiğinde. Bu hayatına aldığı kişiyi ben biliyordum çünkü hep beni yanında götürüyordu. Ben de birebir görgü tanığıydım babam annemi yakaladığında annemi çok kötü dövdü. Ve ben o zaman yine polisi aradım annem de kadın sığınmaya gitti. 1 aya yakın kadın sığınmada kaldı annem; biz de biri evliyken bir başkasıyla görüşmek namussuzluktur; hiçbir şey yaşamasan da namussuzluktur. Babamın tarafında öyleydi; sonra annem kadın sığınmadan geldikten sonra gelmesini istemedim. Çünkü öldürecek babam onu öldürecek, annemin kendine ait silahı vardı. Ruhsatlı kendi silahı vardı; şehit kadını olduğu için koruma amaçlı, arabası vardı evi vardı. Annemin durumu çok iyiydi. Babam dedi ki senden bir şartla ayrılırım dedi ki evi arabayı benim üstüme yapacaksın. Beni yüzüstü bırakmayacaksın; evi eşyaları bana bırakacaksın sen gideceksin evden. Annem bunu kabul etmedi dedi ki benim burada oğlumun hakkı var, benim ölen kocamın hakkı var. Ben bunu nasıl sana bırakayım?!

Annem kadın sığınmaya gittiğinde babam o telefonla görüştüğü insanlarla konuştu dedi ki sen karımı nerden tanıyorsun hiçbir şey yoktu. Adam benim adımlı verince bir tane Elmas diye bir kız vardı sen ona sor diyince bütün olay bana patladı. Babam dedi ki sen nasıl yaparsın bana bunu, sen benim kızsımsın. Sen bana nasıl yanlış yaparsın. O adam benim adımlı vermeyene kadar ben hiçbir şey söylemedim; konuşmak durumunda kaldım. Konuştum babam dövdü beni (kafasını gösteriyor) şuramı babam yardı. Vurdu sopayla vurdu, o bir o. Ve sen o.yu nasıl korursun? Sen babana nasıl namussuzluk yaparsın. Ben hiçbir zaman babamı korumazdım hep annemi korurdum çünkü o bir bayan. Vurmaya dövmeye hakkı yoktu. Babam üstüme çok geldi birçok şeyi anlatmak durumunda kaldım; sonra babam çok doldu. İnanılmaz şekilde dedi ki babam bunu ancak namus temizler! Vurcam dedi o kadını, ben itiraf etmek durumunda kaldım. Biraz da benim yüzümden oldu ama şöyle benim adımın geçmesi sebebiyle. Sonra annem geldi anneme dedim ki anne ben her şeyi anlattım babama. Adamlar hep benim adımlı verdi, seni vuracak. Topla eşyalarını git dedim anneme; sabahın 6sındaydı. Ezan okunmaya yakındı, dedi ki “kızım o bana hiçbir şey yapamaz; o benim paramı pulumu seviyor” dedi. Vursa ona hiçbir şey kalmayacak dedi, resmi nikâhları yoktu. Sonra aradan birkaç gün geçti; bunlar dışarıda tartışmışlar babam eve

geldi ramazan ayının 3. Günüydü annem oruçluydu. Babamdan annemin ısrarla oruç tutmasını istedi, babam oruç tutmaz; babam dinine düşkün değildi, soğuktu. Ve babam o gün ilk defa oruç tuttu annem de oruçluydu; dışarıdan geldiler birden babam odaya gitti. Annem dedi ki ben seninle yapamıyorum kadın sığınma evine gidicem; kadın sığınmadan geldikten 1 hafta sonra. Annem eşyalarını toplamaya başladı; babam direk arkadan bir kurşunla beyninden vurdu onu. Ben birebir tanık oldum; karşı odadalardı görüyordum. İlk başta ben inanmadım dedim ki vuramaz silah sesini duydum ama. Arka camdan gittim baktım; baktım annem yatıyor. O zaman bir krize girdim; kendimi tutamadım. Kendimi banyoya kitledim; yarım saat banyoda kaldım. Yan odada abim vardı ama hiçbir şey görmedi. Kapısı kapalıydı; sonra babam silahı alıp abimin eline verdi. Dedi ki ben vurduğum namusumu temizledim. Abimin sicili temiz, o dönemde abim 30 yaşına bile girmemişti. De ki sicilim temiz fazla ceza almazsın; ben cezaevine gidersem tüm kardeşlerim farklı yollara girer. Herkes onları kullanır kötü yola düşerler dedi. Abim de kabuletti, silahı eline aldı. ı ben banyodayım ama ben onları duyuyorum. Ben banyodan çıkmadım; sonra babam kapıya vurdu. Çık kızım çık çık diye. Sonra beni diğer abimin evine götürdü. Abim polise teslim oldu; 1-2 saat orda kaldım. Babam bana o güne kadar göstermediği şefkati o gün gösterdi. Sevdii öptü, kızım yapma bak söyleme benim vurduğumu. Vurduğumu söylersen ben cezaevine girerim size kimse bakmaz, siz insanlara muhtaç olursunuz. Benim orda tek düşündüğüm şey benim babam katil. Başka hiçbir şey düşünmüyordum. Tamam bir insan kötü yola düşmüş olabilir ama kimsenin kimseyi vurmaya hakkı yok; onun canını o vermedi! Çok kızdım babama; tamam dedim söylemiycem. Polisler geldi babamı aldı; babam daha evvel annemi darp ettiği için sanık olmuştu. Polislerin karşısında daha şüpheli konumda oluyor. Babamı götürdüler sonra yengem odaya kitledi beni. Arkadaşıyla mutfakta konuşuyordu ben gizlice kiliti açıp evden kaçtım. Herkes abimin vurduğunu söylüyor; polise gittim direk. Şey dedim annemi babam vurdu dedim; sonra ifadem verdim. Babamı ifade verirken gördüm; sus konuşma dedi. sonra babam cezaevine girdi; 25 yıl ceza aldı. Şuan babam cezaevinde; bana babam çok kızgındı beş yıl benimle hiç konuşmadı. Hep şunu diyordu ben 18 yaşında evlendim; ben evlendiğimden beri sürekli bana beddua ediyormuş. Sürekli yatıp kalkıp bana beddua ediyormuş; o babası haklı olduğu halde babasını cezaevine yıktı. Babam normalde daha az ceza alacaktı benim ifademle daha fazla ceza aldı. Görgü tanığı olduğum ve her şeyi ispatlayarak söylediğim için çok ceza aldı. Hep şunu da diyormuş, keşke Elifi de öldürseydim o anda! Beni susturmadığı için öldürmek istemiş. Beş sene benimle konuşmadı ama beş sene konuşmadığı süre içerisinde ben yine ona para gönderiyordum gizlice. Abim veriyordu ona ihtiyaçlarını görüyordum ama o bilmiyordu. Çünkü sigara içiyordu ona para göndermeyerek cezalandırmak istemedim; gözleri bozulmuştu ona gözlük aldım. Özel gözlük yaptırdım; şuan hala görüyorum onun ihtiyaçlarını çünkü o benim babam. Şey yapamıyorum kızamıyorum anlık benim kızgınlığım geçti ona kızgınlığım! Birkaç gün önce gittim babamın yanına ayrıldığımı söyledim eşimden; babam bunu diyor şuan bana “ keşke seni okutsaydım!” çok pişmanlık yaşıyor ve şuan beni o kadar çok seviyor ki anlatamam. Babama da söylüyorum keşke sağken yanımdayken de böyle davransaydın. Bana şunu diyor; benim çocuklarım içinde en çalışkan ve disiplinli olan sensin diyor ve benim tek yaşadığımı da biliyor. Ve bana çok güveniyor; kızım sen başkasın diyor. Bana telefon açması yeterli oluyor para için hemen eline geçiyor para.

İlişki süreci nasıl olumlu oldu?

Ben bir ara beş yıl konuşmadım ondan sonra ben sürekli babamı sayıklıyordum. Ben hasretinden ölüyordum artık ve bir ara sürekli rüyalarım giriyordu. Ve inanılmaz derecede hastalandım hani yatağa düştüm 30 kiloya kadar düştüm; çünkü sürekli onu düşünüyordum sürekli aklımdaydı. Babamın sürekli rüyasına giriyormuşum çok özlemişim sürekli ona sesleniyormuşum. Babam da sürekli kâbus görüyormuş; normalde ben babam izin vermese giremiyorum içeri. İstek yollamış ben çok mutlu olmuşum; beni görmek istemiş. Şimdi gittim bana dedi ki ben seni affediyorum kızım dedi; sen bir hata yaptın. ıı önce beni gördü ağlamaya başladı “dedi ki sen hasta mısın” o zaman ben hastaydım. Çok hastaydım hani yataktan zor çıkıyordum; ayakta duramıyordum. Hiçbir şey yemiyordum sadece sigara kullanıyordum. Dedi ki sen rüyalarım giriyorsun ben seni çok özledim. Öptü sarıldı, barıştık. Ama o dönüş yaptı bana çünkü ben istesem de yapamazdım izin vermiyordu. Şuan babama halen öfkeliyim pek konuşmadım bu konuyla ilgili. Babam halen diyor ki “ben haklıyım” hala ben iyi ki öldürmüşüm diyor; pişman değil. Diyor ben namusumu temizledim. Şimdi ben bazen kendi kendime düşünüyorum; acaba ben de böyle bir şey yapsam eşim beni öldürür müydü? Yani bu korku var; bir insan beni kısıtlamaya çalışırsa bununla görüşme, bununla etme. Ben onu mutlaka yaparım yapma dediği için yaparım; mesela benim amcam diyordu ki bize. Ben evlendim mesela amcam gidip demiş ki babama “senin kızın o. oldu” yani böyle şeyler de söylüyorlardı. Niye saçım açık diye niye yurttan kalıyorum diye. Ayaklarımın üstünde duruyorum ve onlara muhtaç değilim diye. Beni evine çağırıyordu ben onun evine gitmiyorum, parasını almıyordum. Ben çalışıyorum kendi ihtiyaçlarımı görüyorum sana ihtiyacım yok derdim. Hep böyle bir erkeklik yapıyordum ona karşı. Sen nasıl bir insansın niye kimseye muhtaç değilsin. Niye elimize düşmüyorsun; çünkü ben bir bayanım bayan olduğum için güçsüz olmam gerekiyor onlara göre. Ben dışarıdan kurslara gidiyordum;

benim amcam benim kurslara gitmemi istemiyordu. Ben her cumartesi Pazar kursa giderdim ki; yol param çıksın. 1 sene sürdü o sürede aile iznine gidiyordum o sürede gene çalıştım ki yol param çıksın. O anki aklım büfede çay falan pahalı; ki ben orda bir şey içtiğimde arkadaşım ya da bir başkası ödesin demeyim. Ya da bana acıncak gözle bakmasınlar yurt çocuğu olduğumuzu. Çünkü orda herkes biliyordu yurt çocuğu olduğumuzu. Ayy bu yurt çocuğu yazık parası yok gibisinden. Hani böyle şeyleri kaldıramazdım ki demesinler. Kimse bana demesin bu kız muhtaç bize. Yurdunda çok desteği var onlar beni aydınlattılar çok yol gösterdiler. Biraz da onun sayesinde oldu. Ailede daha olgun nerde nasıl davranacağımı bilen benim çünkü sürekli toplum içine girdiğim için. Çalışmayı çok seviyorum ki kimseye muhtaç olmayayım; bir bayanım bir erkeğin düşünemediği şeyleri bazen düşünüyorum.

Babam bazen kendi kendime düşünüyordum; acaba ben miyim çünkü abime o kadar iyi davranıyordu ki ona gösterdiği saygıyı, şefkati, ilgiyi bize göstermiyordu. Bizi çok eziyordu ama abime çok ayrı davranıyordu, hep diyordum acaba ben miyim diye. Onu okuttu onu İstanbul'un en iyi okullarında okuttu bütün ne istiyorsa yaptı ama bize hiçbir zaman o ilgiyi göstermedi. Bazen çok kıskanıyordum.

Beni annem çok güzel bir şekilde yetiştirdi her zaman beni koruyordu annem çok kötü yönleri de vardı ama hep benim iyiliğim için. Yemek yapmak ev, iş her şeyi bana annem öğretti. Hep şunu dersi kızım yap ki ilerde evlenip çoluk çocuğa girdiğinde kimse demesin Elmas niye piss, hep böyle şeyler öğretti. Onun sayesinde toplum içinde girdiğimde temiz, hoş görünmesi daha güzel. Ona göre hep öyleydi. Ondan çok şey öğrendim; her şeyi öğretti bana.

Eşle tanışma süreci?

Bir arkadaşım aracılığıyla tanıştım; yurttan çıkmama 8-9 ay kalmıştı. Yurttan çıkıcam yengem beni istemiyor; ben yengemin evinde çalıştığım halde yengem beni istemiyor. Abim istiyor ama yengem istemiyor. Ve benim yüzümden kavga etmelerini istemiyorum çünkü huzursuz oluyor yengem çok. Bir şeyleri sürekli ima etmeye çalışıyor; mesela akşam oluyor. Ben işten yorgun geliyorum yengem diyor ki neden çocuklara bakmıyorsun? Yengem çok sorumsuz bir insandı çocuklarına falan bakmıyordu, bırakıp giderdi akşamları yemek yapmazdı. Yengem istemiyordu bizim onun evinde kalmamızı. Biz çalıştığımız parayı yanında kaldığımız abime verirdik. Aynı şekilde ben de ama yengem yine de mutlu değildi. Yengem her leyden mutsuzdu her şeye bir kusur arıyordu. Ben ramazan ayında çalışırdım bir de her akşam gelip abimlere iftar yemeği yapardım. O bizi istemiyordu. Ben bu nedenle onun yanında kalmak istemedim. İlk başta eşimle tanıştım; ama baktım sonu yok. Eşimi ilk istemedim çünkü babamdan dolayı erkeklere güvenmiyordum. Ondan dolayı; şunu diyordum “bir kadın tek başına yaşayabilir” ama benim ailem o kafada değildi. Benim yurttan kalmam bile ailem için problemdi; benim kötü yola düşeceğimi sanıyorlardı. Eşimle 9 ay görüştük; 9 ay içinde nişan düğün oldu. Düğünümü yurt yaptı; bütün masraflarımı yurt karşıladı. Eşim bir zaman çok iyiydi. İlk bir yıl çok iyiydi eşim de çalışıyordu ben de çalışıyordum dedim ki eşimle biz her şeyi yapabiliriz. Sonra eşimin madde kullandığını öğrendim. Eşim sorun çıkarınca işten ayrılmak durumunda kaldım; İstanbul'da o dönemde metroda patlamalar oluyordu. Sonra eşim bakmamaya başladı eve çağırılmaya başladı; sürekli madde kullandığı arkadaşlarını eve çağırıp halımı yakıyordu istemeden. Eşimi kopardım farklı ilçeye taşındım, bir sene düzgün oldu gene maddeye başladı. Son zamanlarda inanılmaz derecede şiddet uygulamaya başladı. Son zamanlarda çalıştığım firmada yüzüm gözüm iş yerine gidemiyordum; yüzüm mosmor oluyordu çok dövüyordu. Onun yüzünden çok hastanelik oldum; yoğun bakımda çok kaldım. Bundan bir yedi ay önce yoğun bakımdaydım. Şiddet uyguladığı zaman sonuna kadar bırakmıyor; sen ona karşılık verdiğinde daha çok dövüyor. Daha çok uyguluyor; çünkü neden uyguluyordu biliyor musunuz? Benim arkamda duranım yok; annem yok babam yok. Ben evlenmek zorunda kaldım onunla hep beni suçladı ailem. Sen kendin ettin kendin buldun diye. Hiçbir zaman bir sorunumu abimlere yansıtamadım. Hep tuttum içimde, onlar bile şuan yeni öğrendiler madde kullandığımı. Eşim çok konuşurdu, bir şey oldu sabaha kadar uyumazdı konuşurdu çok takıntılı bir insandı. Benim çalışmamı severdi ama insanların bana değer vermesi, halimi hatrımı sormasa, bana her eve geldiğimde sürekli hediyelerle geliyordu. Eşim buna çıldırıyordu. Benim yükselmemi istemiyordu; yüksek teklifle maaş oluyordu. Eşim bana sen bir bayansın ben erkeğim sen benden daha nasıl üstün olursun diyordu. Hazmedemiyordu. İş yerinde yüzüm gözüm mor olsun ki insanlar bana bakmasın istiyordu. Sürekli şiddet uyguluyordu.

En son işe gideceğim zaman beni çok dövdü. İşe git ben seni görmek istemiyorum dedi, dedi akşam olduğu zaman eve gelmiyosun. Akşam mesaisi yapıyordum her akşam mesaiye kalan benim. Ben ona kızdım dedim ki sana ne? Ben bugün işe gitmem bu seni ilgilendirmez dedim. Bu bana sen bana laf söyleyemezsin diye birden bana saldırmaya başladı. İnanılmaz derecede şiddet uyguladı; o zaman çok fazla uyguladı. Kaldıramıyordu beni başka şeylerle yakıştırmaya başlıyordu. Hazmedemediği için saldırmaya başladı ve beni merdivenlerden itmeye

başladı ki ben düşüp işe gidemeyim. O gün bana küfür etmeye başladı beni apartmanda rezil oldum. İşe gitmedim birkaç saat; işe gittim yüzüm gözüm kollarım mosmor. Halimi görünce oturup ağladılar; kim sana bunu yaptı diye. Sonra hastaneye götürdüler; darp raporu aldılar. Ben akşam abimi aradım; abime dedim ki abi gel beni kurtar. O gün abim eşimi aramış eşim sözümü dinlemedi demiş; abim de evin içinde olan şeyler sanmış ve abim çağırma karşın gelmedi. O gece ben abim gelmediği için doktorun verdiği ilaçların hepsini içtim. Ona inandığı için intihar ettim. O gün diğer abim eşimi dövmüş sen nasıl benim eşime vurursun diye. Ondan sonra eşim gitti birkaç hafta gelmedi; sonra araya bir sürü insan soktular tanıdık falan. Son kez barışın ilerde bir şey olursa ayrılın diye. Abimlerin birkaçı affetmemi istedi. Son kez onu affettim bir 3-4 ay düzeldi sonra yine aynıını yapmaya başladı. Abim evlendiği gün beni dövmeye çalıştı; saçımı başımı yaptırdım diye. Yengem ve ablam gördü; o gün bitirdik. Yengem ve ablam olmasa o gün düğünde beni dövecekti. Neymiş benim düğünüm neden böyle olmadı; ben kime boy gösteriyormuşum? Abimler ona son şans vermişlerdi, o zaman boşanma kararı aldı ailem. Boşandık. Bunu benim babam kabullenemedi, eski eşim de kabullenemedi. Takip etti; birkaç kez saldırdı. Kardeşlerim devreye girince beni arayıp özür diledi ve bir daha takip etmedi beni.

Bu yaşadığınız olay sizi nasıl etkiledi?

Benim hayata bir bakışım yoktu; kendimi hep karamsar görüyordum. Ölmek istiyorum annem yok şimdi ben ne yapabilirim, kim bana bakabilir gibisinden. Psikiyatri tedavisi çok gördüm hastanede çok yattım. Çünkü çok kötüydim çünkü sürekli intihar ediyordum; babam benim hep kâbusum olmuştu. Gündüz uyuduğumda kabusumdu gece uyuduğumda kabusumdu. Uyuyamıyordum ben psikiyatri tedavisi gördüm; ilaçlar artık bana mısın demiyordu. En sonunda hastaneye yatırdılar beni. Hastanede yattıktan sonra tedavi gördüm; Bakırköy’de yattım o zaman intihar etmişim. Yurtta herkes sevgilisine kaçırdı kimse ailesine gitmezdi ben her kaçtığımda annemin mezarlığına gidip intihar ediyordum. Mesela beni hocalarım arayıp ulaşamadığında mezara gelirlerdi, sürekli orda intihar ederdim. Gece yarılarına kadar mezarlıkta kalırdım, yatardım. Hiç korkum yoktu; şuan korkuyorum mezarlıklardan. Şuan korkuyorum gidemiyorum. O zaman nasıl bir düşünce bilmiyorum ben saatlerce mezarlığın üstünde yatıyordum ki annemi hissedeyim!

Annemin öldüğünü kabullenmek çok zordu. Mesela sürekli halüsinasyon görüyordum, mesela yurtta bir hocam vardı aynı anneme benziyordu. Onu görünce hep annem derdim; ben onu tanı mıyordum ama annemdi o benim bana göre öyleydi. Aşırı benziyordu; hocalardan en çok onu severdim. Beni o yurttan başka bir yurda vereceklerdi ben oturup intihar ettim beni başka yurda vermeyin diye. Kabullenemiyordum benim annem ölmedi ki onu sürekli anne olarak görüyordum. Onu sevgi saygım çok farklıydı; o da beni kızı gibi gördü. Hiçbir zaman beni terslemedi bana destek çıktı. Biraz da onun sayesinde oldu. Başka sorunlarla uğraşmaya başlayınca annemin öldüğünü kabullendim. Ve artık annem için intihar etmiyordum; oramı buramı kesmiyordum. Çünkü onu kabullenmişim. Biraz da eşim kabullenmeme yardım etti ama sonra sorunlarımı öğrenince başıma kaktı.

Kuran kursuna gittim içime bir şey oturduğunda hemen hocaları arıyorum destekleri var bana. Başka yurttaki hocalarımdan destek aldım. Bir tane ablam var o desteğim. Onun çok desteği oldu bana, para gönderiyordu bana destek çıkıyordu. Beni küçükken o büyüttmüş küçükken. 1 sene boyunca ekonomik destek oldu ben işe girmeden önce. Çok iyi niyetli, kendisinin çok eli açıktı. Sana kötülük yapana hep iyilik yap derdi. Onun ve bir abimin desteği oldu. Diğer kardeşlerimden destek almadım. Yurttayken her ikisi de beni yalnız bırakmadı; yengem o sebepten beni istemiyordu. O yüzden ben abimin yengemle arası açılmasın diye uzaklaştım.

Mesela babama kızan kardeşlerim var diyorlar ki onun kalkıp da bir kadını öldürme lüksü yoktu. O girdi cezaevine biz ne durumdayız diyorlar. Onun yüzünden bütün aile dağıldı; onun yüzünden diyorlar. Onu hala suçluyorlar. Ben onu hala suçlayamıyorum ben merhamet duyuyorum ama abim ona para göndermiyor. Para göndermem ona hayır bile olmuyor diyorlar. Bilmiyorum onlar çok gaddar, paylaşmayı sevmiyorlar.

Bu yaşadığınız olaydan sonra sizi rahatsız eden başka bir olay oldu mu?

Şöyle oldu ben gene aile iznine gelmişim o zaman yengemin evinde kalıyordum o zaman. Yengemin abisi vardı, bana tacize teşebbüs etti ve ben buna karşı çıktım. Abime o gün söz vermişim; o gün ben yurttan çıkacaktım; bitecekti tamamen yurtla işim. Abime söz verdim eve geldim; sonra yengemin abisi bana o hafta taciz uygulayınca zorla bir şeyleri isteyince ben abimi bırakıp gittim. Yengeme söyledim yengem inanmadı. Sen yapmışsındır, iftira atıyorsun yuvamı bozmaya çalışıyorsun dedi abim öyle bir şey yapmaz dedi. Kaldığım yurdun müdürünü aradım abla tacize uğradım ben ne yapabilirim dedim. Bavulunu topla gel ben burada taksi paranı vericem dedi. Abim benimle 3 ay konuşmadı, abime tacize uğradığımı söylemedim. Aradım abimi açmadı

telefonumu abim...Bu yaşadıklarım evlilik kararlarımı çok etkiledi; çünkü yengemde kalamazdım süreç hızlandı gidecek yerim olmadığı için.

Başka bir bakım alternatifi

Bu evlilik zorunluluk oldu benim için. Şöyle oldu 18 yaşından sonra nasıl kalabilirim çok araştırdım. Şöyle kalabiliyormuşum örgün eğitime gitseydim kalabiliyordum yurttta. Ama yaşıım büyük olduğu için yurttta kalamıyorum. Kadın sığınmaya gidebiliyordum kadın sığınmada da 6 ay kalabiliyordum. Kadın sığınmayı da çok araştırdım çok kötü bir yer. O sebeple gitmedim; o sebeple evliliği daha erkene aldık

İfademi verdiğimde polisler vardı emniyete gitmiştim; ikinci gittiğimde Taksime gitmiştim orda psikolog vardı.

Yurtta eski kız yeni kız ayrımı vardı. Eskiyeenler daha çok kıymetli olurdu, ben de biraz eskidikçe sevmeye başladım orayı. Yurtta hiçbir zaman bir şey yaşamadım sadece bir arkadaşımınla kavga ettim anneme küfür ettiği için.

Bu ilişkide yolunda gitmeyen neler vardı sizce?

Babam annemi çok seviyordu; babam annemi taparcasına seviyordu. Nasıl diyim böyle dışarıda bile annemin ayakkabısını giydirdi annemin ayaklarını öperdi ellerini öperdi. Anneme olan sevgisi çok ayrıydı ama benim annem onmu o şekilde sevmiyordu. Çünkü annem mecburiyetten ve çaresizlikten evlenmişti onunla bilmiyorum babam onun hem parasını yiyordu hem onu kullanıyordu hem de onu çok eziyordu. Annemin ilk eşinden kalan malları vardı bir de annem çok çalışkan bir kadındı. Kendi yeri vardı tekstil işyeri vardı; birkaç yer daha açmıştı öyle hırslıydı çok. Çok para harcar hem de biriktirirdi; güçlü bir kadındı. Şehit parası alıyordu.

Öncesinde şiddet

Ben kendimi bildim bileli şiddet vardı evde. Babam sigara kullanırdı; çalışmayan bir insandı. Ben bile şuan çalışmayayım beynim beynimi yiyor diyorum ki keşke işe girsem. Boş kalmak çok zor; çok kötü bir şey aslında. Kendimi çaresiz hissediyorum şuan diyorum ki param bitse kimden isterim?! Babam da büyük ihtimalle öyle ufacak sorunları büyüte büyüte bu duruma getirdi.

Baş etme o dönemde

Ben bi kere babam beni çok dövüyordu ben polise gittim gece yarısı taksiye bindim gittim dedim ki babam beni çok dövüyor. Yurda gitmek istiyorum dedim; babam geldi beni gece yarısı almaya çalıştı gitmedim ama annem gelince gitmek zorunda kaldım. Bilmiyorum annemi bırakamadım; annem gelmeseydi ben gidecektim. Televizyonda görmüştüm yurdu bir de şey okuduğum okulda yurttan arkadaşlarımız vardı onları görüyordum bakıyordum hayatları çok güzel. İsteddiği şeyleri yapabiliyorlar, çok güzel giyiniyorlardı renkli renkli çoraplar. Ben küçüklüğümde beri hep yurda gidicem derdim; babamdan kaçmak için ve ben okumak istiyordum okumama izin vermiyordu. Annemin çalışkan olması onu örnek aldım; annemin hayatı beni çok etkiliyordu çok güzel şeyler yapıyordu. İnsanlar onu hep takdir ediyordu hep parmakla gösteriyordu onu. Yaptığı işten dolayı samimiyetinden dolayı ben diyordum hep annem gibi olucam. Onu çok seven vardı; o öldüğünde mahallede ufacak çocuklar bile onun için ağlıyordu. Annemin cenazesine can güvenliği sebebiyle katılamadım; babam cezaevinde abim beni vurabilir ondan dolayı yurttaydım yurt izin vermedi. Yalvardım ama devlet izin vermedi çok kötü olur senin için abim bana zarar verir babanı cezaevine tıktın der diye.

Ne zaman intihar girişimlerinizi bıraktınız?

İntihar girişimlerimi taa ki Bakırköye kadar. Aslında orda gerçek dünyayı öğrendim. Nasıl öğrendim biliyo musunuz? Orda kaldım; yan taraf erkekler diğer taraf kızlardı. Öksürüyorum kendi kendime o zaman sigara kullanmıyorum ordaki kızlar içiyordu. Ben orda otururken bakıyordum hareketleri çok farklı sana saldırmaya çalışıyor senden bir şey istiyor. Ben orda yemek yiyemiyordum kızın gözleri akıyordu böyle, ben ne kadar değişik bir insanım ben niye intihar ediyorum da buraya geliyorum. Orda zihinsel engelli olan insanlar da vardı, kendinde olmayan insanlar. Beyin olarak hareket olarak çok farklı insanlar vardı. Ben onları görünce dedim Allahım ben ne yapıyorum ben niye intihar ediyorum ki?! Zor durumda olan insanlar var düzelmek için can atıyorlar ve ben kendime neden zarar veriyorum. Ben hastaneye gittiğimde bazen midemi yıkayamıyorlardı. Artık kendim yapıyordum hemşireden alıp mideme sokuyordum hortumu. O kadar öğrenmişim. Dedim ki artık yapmıycam beni buradan çıkarın dedim. Baktım orda herkes deli gözüyle baktıkları için bana da deli gözüyle bakıyorlar. Bakırköy benim için çok iyi oldu ondan sonra bıraktım intihar girişimini. Anneme özlem duyduğum

için, onu kabullenemediğim için babamın yaptıklarını annemin hak etmediğini düşündüğüm ve kabul edemediğim için intihar ediyordum ve halüsinasyonlar da görüyordum. Sürekli babamın annemi öldürüşünü görüyordum anneme benzer bir kadın gördüğümde bu kadın da annem gibi mi ölecek derdim. Bilmiyorum bir ortama girdiğimde hiç mutlu olmuyordum bugün de bitecek yarın yine aynı ben yarın yine kötüyüm. Ama artık bir ortama girdiğimde bugün bugünü yaşıyorum yarın yarını yaşıyorum ve kendimi geliştirerek kitap okuyarak internette araştırma yaparak. Bir insanın psikolojisi nasıl düzelir nasıl şeyler olur hep araştırarak kendimi. Şunu öğrendim ölenle ölünmüyor bir de kuran kursuna gittikten sonra bayağı bir inandım artık annemin öldüğüne inanmıyordum isyan ediyordum. Hocalarım çok sohbet veriyordu ve bana o zaman çok iyi geliyordu. Ve onlar okuyordu sürekli onların duaları beni ayakta tuttu. Allaha sığındığım zaman her şeyi kabulleniyorsun...

Gelecek planları

Kendime temiz bir sayfa açıcım bundan sonra aldığım kişi de benden üstün olacak. Çünkü artık ben eskiye dönmek ve kimsenin kahrını çekmek istemiyorum. Atamalarımı bekliyorum o da ayrı bir şey. Bakalım bekliyoruz. Hepsi bu ay oldu ve büyük bir şey oldu. Daha evvel okumadığım için atamam olmadı 3413 kapsamında.

Ben ailemde yemediğim yemekleri yurtta yedim hiçbir şeyini eksik etmediler. Hocalar çok çalışıyorlardı ve hakkını da veriyorlardı ama bazı yurtta kalanlar gelen kıyafetleri kullanmaz atardı ben alıp kenara koyardım. Bizim arkadaşlarımız çok kaçıyor, çoğu arkadaşım şuan imam nikâhla evli, orda burada neden çünkü onlar ordayken kıymetini bilmedi çoğu şeyin. Akıllarını kullansalardı daha farklı olabilirdi

Şiddet uygulayan erkekler bence güçsüzler kadına vuran insan acizdir ben bunu söylemek istiyorum. Ben her zaman eşime şunu derdim sen bana vuruyorsan sen acizsin. O bana vurabilir ama benim yaptığım işler konuşmam onu bitiriyordu. O bana vururdu ben ona öyle bir karşılık verirdim sadece laflarımla ben ona vurmazdım. Kendi abim de eşine vurduğunda sen aciz bir insansın diyorum aciz olmasan karına vurmazsın! Ki erkeksin kuvvetine mi güveniyorsun!

Sizin için nasıl görüşmeydi?

Bazen bizim hocalar da yapıyor. Çok mutlu oluyorum yaşadığım şeyleri anlatınca nasıl güçlendiğimi görünce ve bana hangi insanların nasıl el uzattığını biliyorum ve bundan utanmıyorum söylerken çok mutlu oluyorum. O açıdan da çok güzel bir şey kıymet bilmek. Bazen en yakın dostuna bile anlatamıyorsun hiçbir şeyi diyorum ablamı çok seviyorum her şeyimi anlatıyorum ama çoğu şeyimi de anlatamıyorum. Ben 7 yabancıya konuşmayı daha çok seviyorum. Bu psikoloji var biliyor musunuz o beni tanımıyor ben ona her şeyimi anlatıyorum. Sadece ben senin yerinde olsam böyle yapardım diyorlar hemen öğüt veriyorlar! Hiç düşünmeden kabul ettim çok sağolun...

Ek 5: Çocuklar ve Bakımverenler İçin Aydınlanmış Onam Formları

1. ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA İÇİN ÇOCUK RIZA FORMU

Sevgili Kardeşim,

Benim adım Gamze. Danışmanım Kasım Öğretmen ve ben çocukların aile içinde yaşadığı sorunlarla ilgili bir araştırma yapıyoruz. Senden edineceğimiz bilgiler bizim için çok önemli olması sebebiyle bu araştırmaya katılmanı öneriyoruz.

Araştırmayı ben, Prof. Dr. Kasım Karataş ile birlikte yapıyoruz. Bu araştırmaya katılacak olursan senden ailenle ilgili birtakım bilgiler alacağız.

Bu araştırmanın sonuçları seninle benzer deneyimleri yaşayan çocuklar açısından onlara yardım etmek için önemli olabilir. Bu araştırmanın sonuçlarını başka kişilerle paylaşabiliriz ama senin adını söylemeyeceğiz.

Bu araştırmaya katılıp katılmamak için karar vermeden önce sana bakımverenlere danışmalısın. Onlara da bu araştırmadan bahsedip onaylarını/izinlerini alacağız. Sana bakan kişiler tamam dese de sen kabul etmeyebilirsin. Bu araştırmaya katılmak senin isteğine bağlı ve istemezsen katılmazsın. Bu nedenle hiç kimse sana kızmaz ya da küsmez. Önce katılmayı kabul etsen bile sonradan vazgeçebilirsin, bu tamamen sana bağlı.

Bu çalışmada “Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu”ndan etik açıdan uygunluk izin alınmıştır. Çalışmada senden aldığımız bilgileri unutmamak amacıyla izninle ses kaydı kullanılmaktadır. Aklına şimdi gelen veya daha sonra gelecek olan soruları istediğin zaman bana sorabilirsin. Telefon numaram ve adresim bu kâğıtta yazıyor. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aşağıya lütfen adını ve soyadını yaz ve imzanı at. İmzaladıktan sonra sana ve ailene bu formun bir kopyası verilecektir.

Çocuğun adı, soyadı:

Çocuğun imzası:

Tarih:

Araştırmacının adı, soyadı, ünvanı: Gamze Erükü Akbaş, Araştırma Görevlisi

Adres: Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü

Tel: 0554 414 67 85

Mail: gamzeerukcu@gmail.com

İmza:

Tarih:

2) ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sizi Prof. Dr. Kasım KARATAŞ ve Arş. Gör. Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ tarafından yürütülen “Şiddete Tanıklık Etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı cinayet sonrası geride kalan çocukların cinayet öncesi ve sonrası şiddetle ilişkili nasıl bir anlatı inşa ettiğini anlamak, çocukların ihtiyaç ve sorunlarını görünür kılmak ve annesi babası tarafından öldürülen çocuklarla sosyal hizmet mesleğinde bağlamında nasıl çalışılması gerektiğine ilişkin bir uygulama modeli geliştirmektir. Bu çalışmada “Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu”ndan etik açıdan uygunluk izin alınmıştır.

Araştırmada sizden tahminen 1 saat ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 40 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Çalışmada sizden alınan bilgileri eksiksiz olarak yazıya dökmek ve bu bağlamda sadece araştırmanın amacı doğrultusunda kullanabilmek amacıyla ses kaydı kullanılmaktadır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz.

Bize kkaratas@hacettepe.edu.tr ve gamzeerukcu@gmail.com e-posta adresleri ve 0554 414 67 85 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen bize iletiniz.

(Katılımcının Beyanı)

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Tarih:

Katılımcı

Adı, soyadı:

Adres:

Tel.

İmza

Araştırmacı

Adı soyadı, unvanı: Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ, Araştırma Görevlisi

Adres: Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü

Tel. :0554 414 67 85

e-posta :gamzeerukcu@gmail.com

İmza :